Учредитель —
Конституционный суд
Республики Татарстан

ВЕСТНИК
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

2 (39)'2019

Редакционная коллегия:

Ф.Г. ХУСНУТДИНОВ
(председатель)
Р.А. САХИЕВА
Ф.Р. ВОЛКОВА
Л.В. КУЗЬМИНА
Э.М. МУСТАФИНА
А.Р. ШАКАРАЕВ
А.Г. НУРИЕВ

Адрес редакции:
420060, г. Казань,
ул. Пушкина, д. 66/33.
Тел.: 264-74-97

Адрес электронной почты:
KS.RT@tatar.ru

Адрес официального сайта:
www.ks.tatarstan.ru

В НОМЕРЕ:

Раздел I. Решения Конституционного суда Республики Татарстан

(на государственных языках Республики Татарстан)

Постановление Конституционного суда Республики Татарстан от 5 июля 2019 года № 84-П по жалобе гражданки В.М. Омаровой ... 5

Постановление Конституционного суда Республики Татарстан от 18 октября 2019 года № 85-П по жалобе граждан Л.Е. Колоярцевой и А.К. Галиевой 30

Постановление Конституционного суда Республики Татарстан от 25 ноября 2019 года № 86-П по жалобе граждан И.Н. Никитина и Р.Ф. Нафиковой 68

Постановление Конституционного суда Республики Татарстан от 25 декабря 2019 года № 87-П по жалобе гражданина А.В. Орлова 101

Определение Конституционного суда Республики Татарстан от 10 июля 2019 года № 22-О по жалобе гражданина А.С. Гиниятуллина..... 131

Определение Конституционного суда Республики Татарстан от 12 сентября 2019 года № 25-О по ходатайству гражданки Р.Ф. Нафиковой 138

Определение Конституционного суда Республики Татарстан от 19 сентября 2019 года № 26-О по жалобе гражданки Р.Ф. Нафиковой 148

Определение Конституционного суда Республики Татарстан от 26 сентября 2019 года № 27-О по жалобе гражданки Д.В. Кузнецовой ... 156

Определение Конституционного суда Республики Татарстан от 26 сентября 2019 года № 28-О по ходатайству гражданки Г.С. Рахматуллиной 166

Определение Конституционного суда Республики Татарстан от 29 октября 2019 года № 32-О по жалобе гражданина А.В. Туганова ... 174

Определение Конституционного суда Республики Татарстан от 30 октября 2019 года № 33-О по жалобе гражданки Г.С. Рахматуллиной ... 182

Определение Конституционного суда Республики Татарстан 30 октября 2019 года № 34-О по жалобе гражданки Г.С. Рахматуллиной 192

Раздел II. Деятельность Конституционного суда Республики Татарстан

Информация о IV Конституционных чтениях Республики Татарстан 203

Галиакберов А.Ф. Правосудие в информационно-цифровом пространстве (доклад в рамках

Ответственный за выпуск:
Э.Р. ЗАГРИЕВА

Номер подготовили:
Г.Г. СЕРОВА
Г.Ш. ШАКИРЗЯНОВА

IV Конституционных чтений на тему «Создание единого информационного пространства: конституционно-правовой аспект» 25 октября 2019 года) 205

Информация о заседании Научно-консультативного совета при Конституционном суде Республики Татарстан 213

Хуснутдинов Ф.Г. Отдельные вопросы правового регулирования сферы социальной защиты в Республике Татарстан (выступление на заседании Научно-консультативного совета при Конституционном суде Республики Татарстан 29 ноября 2019 г.) 216

Резолюция по итогам заседания Научно-консультативного совета при Конституционном суде Республики Татарстан на тему «Отдельные вопросы правового регулирования сферы социальной защиты в Республике Татарстан» 220

Решение Конституционного суда Республики Татарстан от 29 октября 2019 года № 7-Р «О поощрении Благодарственным письмом Конституционного суда Республики Татарстан» 221

Решение Конституционного суда Республики Татарстан от 29 октября 2019 года № 8-Р «О поощрении Благодарственным письмом Конституционного суда Республики Татарстан» 222

Решение Конституционного суда Республики Татарстан от 29 октября 2019 года № 9-Р «О поощрении Благодарственным письмом Конституционного суда Республики Татарстан» 223

Подписано в печать с оригинал-макета 17.02.2020. Формат 70х108 1/16.
Бумага офсетная № 1.
Объем 14 печ. л. Тираж 150 экз.

Отпечатано в типографии
ООО «Офсет-сервис».

420012, г. Казань, ул. Щапова, д. 26.
Тел.: 260-60-75.

РАЗДЕЛ I.

РЕШЕНИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

ИМЕНЕМ
РЕСПУБЛИКИ
ТАТАРСТАН

5 июля
2019 года
город Казань

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

по делу о проверке конституционности абзаца четвертого пункта 2.4 Положения о порядке и условиях предоставления субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 24 марта 2006 года № 126 «О предоставлении субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг отдельным категориям граждан в Республике Татарстан», в связи с жалобой гражданки В.М. Омаровой

Конституционный суд Республики Татарстан в составе Председателя Ф.Г. Хуснутдинова, судей Ф.Р. Волковой, Л.В. Кузьминой, Э.М. Мустафиной, Р.А. Сахиевой, А.Р. Шакараева,

руководствуясь статьей 109 (часть четвертая) Конституции Республики Татарстан, частями пятой и девятой статьи 3, частью первой и пунктом 1 части второй статьи 39, статьями 68, 83, 100, 101 и 103 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан»,

рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности абзаца четвертого пункта 2.4 Положения о порядке и условиях предоставления субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 24 марта 2006 года № 126 «О предоставлении субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг отдельным категориям граждан в Республике Татарстан».

Поводом к рассмотрению дела явилась жалоба гражданки В.М. Омаровой. Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли оспариваемое заявительницей нормативное положение Конституции Республики Татарстан.

Заслушав сообщение судьи-докладчика Л.В. Кузьминой, представителей органа, издавшего оспариваемый нормативный правовой акт, — начальника юридического отдела Министерства труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан Р.Г. Минугулова, ведущего советника юридического отдела Министерства строительства, архитектуры и жилищно-коммунального хозяйства Республики Татарстан Ф.М. Мухамадиевой, заместителя председателя Государственного комитета Республики Татарстан по тарифам Л.П. Борисовой, специалиста, приглашенного по ходатайству представителя органа, издавшего оспариваемый нормативный правовой акт, — заместителя начальника отдела методологии мер социальной поддержки Министерства труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан А.А. Закировой, выступления приглашенных в судебное заседание: представителя Президента Республики Татарстан — главного советника отдела по законопроектной работе Государственно-правового управления Президента Республики Татарстан Л.К. Валиуллиной, полномочного представителя Государственного Совета Республики Татарстан — начальника Правового управ-

ления Аппарата Государственного Совета Республики Татарстан М.Б. Сунгатуллина, представителя Кабинета Министров Республики Татарстан — Правительства Республики Татарстан — начальника Правового управления Аппарата Кабинета Министров Республики Татарстан А.Б. Гревцова, представителя Председателя Верховного суда Республики Татарстан — судьи Верховного суда Республики Татарстан Э.С. Каминского, представителя Председателя Арбитражного суда Республики Татарстан — главного специалиста отдела анализа и обобщения судебной практики Арбитражного суда Республики Татарстан Э.И. Гафиятуллиной, представителя Прокурора Республики Татарстан — заместителя Прокурора Республики Татарстан М.Ш. Долгова, представителя Уполномоченного по правам человека в Республике Татарстан — заместителя начальника отдела по вопросам восстановления прав граждан аппарата Уполномоченного по правам человека в Республике Татарстан Р.И. Сайфутдиновой, исследовав представленные документы и иные материалы, Конституционный суд Республики Татарстан

установил:

1. В Конституционный суд Республики Татарстан обратилась гражданка В.М. Омарова с жалобой на нарушение ее конституционных прав и свобод абзацем четвертым пункта 2.4 Положения о порядке и условиях предоставления субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 24 марта 2006 года № 126 «О предоставлении субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг отдельным категориям граждан в Республике Татарстан» (далее также — Положение).

Обжалуемым абзацем четвертым пункта 2.4 Положения, в редакции от 26 декабря 2016 года, действовавшей на момент обращения заявительницы в Конституционный суд Республики Татарстан, было установлено, что предоставление субсидии-льготы приостанавливается в случае наличия задолженности за жилое помещение и коммунальные услуги до погашения образовавшейся задолженности или при заключении и (или) выполнении получателем соглашения по ее погашению.

Постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 11 марта 2019 года № 168 «О внесении изменений в Положение о порядке и условиях предоставления субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг отдельным категориям граждан в Республике Татарстан, утвержденное постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 24 марта 2006 года № 126 “О предоставлении субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг отдельным категориям граждан в Республике Татарстан”» оспариваемая норма была изложена в новой редакции, согласно которой предоставление субсидии-льготы приостанавливается в случае наличия задолженности по оплате жилого помещения и коммунальных услуг до погашения образовавшейся задолженности или заключения и (или) выполнения получателем соглашения по ее погашению.

Как следует из жалобы, дополнения к ней и приложенных к ним копий документов, гражданка В.М. Омарова является инвалидом 3 группы и с февраля 2014 года ей была назначена субсидия-льгота на оплату жилья и коммунальных услуг в соответствии с Положением. С декабря 2015 года предоставление ей субсидии-льготы было приостановлено в связи с образовавшейся задолженностью за услугу по вывозу твердых бытовых отходов. При этом, по утверждению заявительницы, плату за коммунальные услуги она вносила регулярно и задолженности в этой части не имеет. Она отмечает, что уведомлений о приостановлении предоставления ей субсидии-льготы она не получала, поскольку обжалуемая норма не устанавливает: кем и в какой форме приостанавливается предоставление субсидий-льгот, требование о необходимости доведения информации о приостановлении предоставления субсидий-льгот до сведения их получателя, механизм и сроки доведения указанной информации до сведения получателя субсидии-льготы, причины приостановления предоставления субсидии-льготы и срок, наличие задолженности в течение которого является основанием для приостановления ее предоставления.

Заявительница также указывает, что в оспариваемом Положении понятие «жилое помещение и коммунальные услуги» используется и как единое целое и по отдельности. По ее мнению, предоставление субсидии-льготы может быть приостановлено только в случае имеющейся задолженности одновременно и за жилое помещение и за коммунальные услуги.

С учетом изложенного гражданка В.М. Омарова просит признать абзац четвертый пункта 2.4 Положения о порядке и условиях предоставления субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 24 марта 2006 года № 126 «О предоставлении субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг отдельным категориям граждан в Республике Татарстан», не соответствующим статьям 28 (части первая и вторая), 29 (часть первая), 48 (часть вторая), 54 (часть первая) и 58 (часть вторая) Конституции Республики Татарстан, согласно которым все равны перед законом и судом; государство гарантирует равенство прав и свобод человека и гражданина независимо от социального положения, места жительства и иных обстоятельств; любые формы ограничения прав и свобод либо установление преимуществ граждан по расовым, национальным и другим признакам запрещаются; органы государственной власти, органы местного самоуправления, должностные лица обязаны обеспечить каждому возможность ознакомления с их решениями и иными материалами, затрагивающими его права, свободы и законные интересы, если иное не предусмотрено законом; каждому гарантируется социальное обеспечение по возрасту, в случае болезни, инвалидности и в иных случаях, установленных законом; в Республике Татарстан не должны издаваться законы, отменяющие или умаляющие права и свободы человека и гражданина.

В соответствии с частями второй и третьей статьи 68 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» Конституционный суд Республики Татарстан принимает решение по делу, оценивая как буквальный смысл рассматриваемого акта, так и смысл, придаваемый ему официальным и иным толкованием или сложившейся правоприменительной практикой, а также исходя из его места в системе нормативных правовых актов. Конституционный суд Республики Татарстан принимает постановление только по предмету, указанному в обращении, и лишь в отношении той части акта, конституционность которой подвергается сомнению в обращении, и при принятии решения не связан основаниями и доводами, изложенными в обращении.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Республики Татарстан по настоящему делу является абзац четвертый пункта 2.4 Положения о порядке и условиях предоставления субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 24 марта 2006 года № 126 «О предоставлении субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг отдельным категориям граждан в Республике Татарстан», постольку, поскольку обжалуемое положение, предусматривая возможность приостановления предоставления субсидий-льгот:

— содержит неопределенность в вопросе установления оснований для приостановления предоставления субсидии-льготы;

— не устанавливает срок, в течение которого наличие задолженности не является основанием для приостановления предоставления субсидии-льготы;

— не предусматривает кем и в какой форме приостанавливается предоставление субсидии-льготы;

— не закрепляет требования о необходимости доведения информации о приостановлении предоставления субсидий-льгот до сведения их получателя;

— не устанавливает механизм и сроки доведения указанной информации до сведения получателя субсидии-льготы.

2. Оспариваемое заявительницей правовое положение затрагивает сферы социальной защиты и жилищного законодательства. Согласно статье 72 (пункты «ж» и «к» части 1) Конституции Российской Федерации социальная защита, а также жилищное законодательство находятся в совместном ведении Российской Федерации и ее субъектов. Статья 76 Конституции Российской Федерации предусматривает, что по предметам совместного ведения Российской Федерации и субъектов Российской Федерации издаются федеральные законы и принимаемые в соответствии с ними законы и иные нормативные правовые акты субъектов Российской Федерации (часть 2); законы и иные нормативные правовые акты субъектов Российской Федерации не могут противоречить федеральным законам, принятым по предметам ведения Российской Федерации, а также по предметам совместного ведения Российской Федерации и ее субъектов (часть 5). Указанные

конституционные требования в полной мере распространяются и на нормативные правовые акты Кабинета Министров Республики Татарстан.

Государственную политику в области социальной защиты инвалидов в Российской Федерации, целью которой является обеспечение инвалидам равных с другими гражданами возможностей в реализации гражданских, экономических, политических и других прав и свобод, предусмотренных Конституцией Российской Федерации, а также в соответствии с общепризнанными принципами и нормами международного права и международными договорами Российской Федерации, определяет Федеральный закон от 24 ноября 1995 года № 181-ФЗ «О социальной защите инвалидов в Российской Федерации» (далее также — Федеральный закон № 181-ФЗ). В соответствии с частями первой и шестой статьи 28.2 указанного Федерального закона Российская Федерация передает органам государственной власти субъектов Российской Федерации полномочия в том числе по предоставлению мер социальной поддержки инвалидов по оплате жилого помещения и коммунальных услуг, форма предоставления которых определяется нормативными правовыми актами субъекта Российской Федерации.

Реализуя переданные полномочия, а также в соответствии с Федеральным законом от 22 августа 2004 года № 122-ФЗ «О внесении изменений в законодательные акты Российской Федерации и признании утратившими силу некоторых законодательных актов Российской Федерации в связи с принятием Федеральных законов “О внесении изменений и дополнений в Федеральный закон “Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации” и “Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации”» в части предоставления мер социальной поддержки по оплате жилищно-коммунальных услуг отдельным категориям граждан, Кабинет Министров Республики Татарстан постановлением от 24 марта 2006 года № 126 «О предоставлении субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг отдельным категориям граждан в Республике Татарстан» утвердил оспариваемое Положение.

Таким образом, Кабинет Министров Республики Татарстан правомерно реализовал полномочие, принадлежащее ему в силу федерального законодательства и основанное на взаимосвязанных положениях статей 102 (пункт 4) и 103 Конституции Республики Татарстан, согласно которым Кабинет Министров Республики Татарстан участвует в проведении единой государственной политики в области социального обеспечения, обеспечивает исполнение на территории Республики Татарстан федеральных законов и иных нормативных правовых актов Российской Федерации, законов и иных нормативных правовых актов Республики Татарстан, издает постановления и распоряжения, которые обязательны к исполнению на всей территории Республики Татарстан.

3. В соответствии со статьей 13 Конституции Республики Татарстан во взаимосвязи с ее статьей 54 (часть первая) Республика Татарстан — социальное государство, политика которого направлена на создание условий, обеспечивающих достойную жизнь и свободное развитие человека, каждому гарантируется социальное обеспечение по возрасту, в случае болезни, инвалидности и в иных случаях, установленных законом. Аналогичные по смыслу гарантии установлены Конституцией Российской Федерации, в том числе ее статьями 7 и 39 (часть 1).

Согласно правовой позиции Конституционного Суда Российской Федерации, при осуществлении правового регулирования в какой бы то ни было сфере необходимо учитывать интересы и потребности инвалидов как лиц, нуждающихся в повышенной социальной защите, что предполагает создание специальных правовых механизмов, имеющих целью предоставление инвалидам различных мер поддержки, призванных гарантировать им дополнительные материальные и иные возможности при реализации конституционных прав (Определение от 13 марта 2018 года № 593-О).

3.1. В силу части 2 статьи 2 Федерального закона № 181-ФЗ социальная поддержка инвалидов — это система мер, обеспечивающая социальные гарантии инвалидам, устанавливаемая законами и иными нормативными правовыми актами, за исключением пенсионного обеспечения. В соответствии с взаимосвязанными положениями части 13 статьи 17 данного Федерального закона и статьи 160 Жилищного кодекса Российской Федерации инвалидам предоставляется компенсация расходов на оплату жилых помещений и коммунальных услуг в размере 50 процентов. Данная мера социальной поддержки носит компенсаторный характер и направлена на возмещение инвалидам расходов, связанных с оплатой жилого помещения и коммунальных услуг, внесение которой является обязанностью граждан в силу части 1 статьи 153 Жилищного кодекса Российской Федерации. При этом в соответствии с частью 3 статьи 160 Жилищного кодекса Российской Федерации компенсации расходов на оплату жилых помещений и коммунальных услуг предоставляются гражданам при отсутствии у них задолженности по оплате жилых помещений и коммунальных услуг или при заключении и (или) выполнении гражданами соглашений по ее погашению.

Верховный Суд Российской Федерации указывал, что по смыслу статьи 160 Жилищного кодекса Российской Федерации, компенсация расходов на оплату жилого помещения и коммунальных услуг — это возмещение отдельным категориям граждан в порядке и на условиях, которые установлены федеральными законами, законами субъектов Российской Федерации и нормативными правовыми актами органов местного самоуправления, произведенных ими расходов, связанных с оплатой жилого помещения и коммунальных услуг за счет средств соответствующих бюджетов (пункт 45 постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 27 июня 2017 года № 22).

Порядок и условия предоставления рассматриваемой компенсации в Республике Татарстан регламентированы обжалуемым Положением, пунктом 1.1 которого закреплено, что она предоставляется в форме субсидии-льготы на оплату жилья и коммунальных услуг (далее — субсидия-льгота).

Оспариваемым абзацем четвертым пункта 2.4 Положения установлено, что предоставление субсидии-льготы приостанавливается в случае наличия задолженности по оплате жилого помещения и коммунальных услуг до погашения образовавшейся задолженности или заключения и (или) выполнения получателем соглашения по ее погашению.

Приведенное правовое регулирование по своему правовому смыслу коррелирует аналогичным положениям, закрепленным частью 3 статьи 160 Жилищного кодекса Российской Федерации, поскольку используемая в обжалуемой норме юридическая конструкция, содержащая в себе словосочетание «наличие задолженности», сущностным образом не изменяет определенное федеральным законодательством правовое основание для приостановления предоставления субсидии-льготы, в качестве которого выступает именно фактическое наличие у гражданина задолженности по оплате жилого помещения и коммунальных услуг. При этом Конституционный суд Республики Татарстан отмечает, что такая задолженность может возникнуть как по оплате за жилое помещение и коммунальные услуги в целом, так и по каждому из названных видов оплаты соответственно, так как по смыслу взаимосвязанных положении статей 154 и 160 Жилищного кодекса Российской Федерации структура платы за жилое помещение и коммунальные услуги состоит из отдельных дифференцированных элементов, к которым относится, в частности, плата за содержание жилого помещения и плата за коммунальные услуги.

Тем самым оспариваемый абзац четвертый пункта 2.4 Положения исходя из своего места в системе действующего правового регулирования определяет, что основанием для приостановления предоставления субсидии-льготы является наличие задолженности по любой из составных частей платы за жилое помещение и коммунальные услуги.

Вместе с тем Конституционный суд Республики Татарстан отмечает, что исходя из приведенных норм права, регулирующих отношения по предоставлению гражданам субсидии-льготы на оплату жилого помещения и коммунальных услуг, а также разъяснений, содержащихся в пункте 47 постановления Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 27 июня 2017 года № 22, само по себе наличие у гражданина задолженности по оплате жилого помещения и коммунальных услуг не может служить безусловным основанием для приостановления предоставления мер социальной поддержки или для отказа в их предоставлении, поскольку принятию решения уполномоченным органом по вопросу предоставления гражданину субсидии-льготы на оплату жилого помещения и коммунальных услуг должно предшествовать установление причин возникновения задолженности по

оплате жилого помещения и коммунальных услуг. При наличии уважительных причин возникновения задолженности по оплате жилого помещения и коммунальных услуг уполномоченным органом не может быть отказано в предоставлении мер социальной поддержки гражданину.

Исходя из этого, Конституционный суд Республики Татарстан полагает, что правоприменителю следует избегать формального подхода при принятии решения о приостановлении предоставления субсидии-льготы, не допускать возможности произвольного применения оспариваемой нормы, а, напротив, предпринимать необходимые действия в целях проверки поступившей к уполномоченному органу информации о наличии задолженности по оплате жилого помещения и коммунальных услуг, о причинах ее возникновения, в том числе установления соответствует ли информация о наличии у гражданина такой задолженности действительному положению дел.

3.2. Относительно вопроса об отсутствии в оспариваемой норме положений, определяющих конкретный срок, в течение которого наличие задолженности не является основанием для приостановления предоставления субсидии-льготы, Конституционный суд Республики Татарстан считает необходимым отметить следующее.

Требуя признать абзац четвертый пункта 2.4 Положения противоречащим Конституции Республики Татарстан в указанной части, заявительница фактически настаивает на установлении такого правового средства, при котором задолженность по оплате жилого помещения и коммунальных услуг в течение определенного срока не будет служить основанием для приостановления предоставления субсидии-льготы. Между тем оспариваемое регулирование уже закрепляет конкретные правовые средства, обеспечивающие возможность получения субсидии-льготы в случае образования задолженности по оплате жилого помещения и коммунальных услуг. Такими правовыми средствами следует считать право гражданина на заключение соглашения, в котором определяются условия и порядок погашения образовавшейся задолженности, а также право гражданина после погашения им задолженности получить субсидию-льготу, в том числе и за те месяцы, в течение которых приостанавливалось ее предоставление (абзац пятый пункта 2.4 Положения). Конституционный суд Республики Татарстан также полагает, что к названным правовым средствам, с учетом выявленного в настоящем Постановлении конституционно-правового смысла оспариваемой нормы, относится и необходимость выяснения уполномоченным органом уважительны ли причины возникновения задолженности, включая продолжительность периода ее образования.

Учитывая изложенное и принимая во внимание тот факт, что реализация права на получение гражданами субсидии-льготы напрямую связана с добросовестным исполнением ими своих обязанностей по оплате жилого помещения и коммунальных услуг, Конституционный суд Республики Татарстан приходит к выво-

ду, что приведенные правовые средства в достаточной степени обеспечивают защитную функцию для граждан, оказавшихся в ситуации, при которой своевременное внесение платы не представляется возможным. В этой связи установление в дополнение к этому какого-либо срока, освобождающего по сути граждан от своевременного исполнения ими законодательно регламентированной обязанности по несению расходов на оплату за жилое помещение и коммунальные услуги, в рамках действующего регулирования не несет под собой объективной необходимости, а само по себе отсутствие такого срока не может свидетельствовать о нарушении конституционных прав и свобод граждан.

3.3. Как следует из неоднократно выраженной Конституционным Судом Российской Федерации правовой позиции, механизм действия закона должен быть понятен субъектам соответствующих правоотношений прежде всего из содержания конкретного нормативного положения или системы находящихся во взаимосвязи нормативных положений; при этом не исключаются случаи, когда необходимая степень определенности правового регулирования может быть достигнута путем выявления более сложных взаимосвязей правовых предписаний (постановления от 23 декабря 1997 года № 21-П, от 23 февраля 1999 года № 4-П, от 22 апреля 2013 года № 8-П, от 25 июня 2015 года № 16-П и др.).

Приведенная правовая позиция в полной мере применима при оценке конституционности абзаца четвертого пункта 2.4 Положения в указанных заявительницей аспектах, касающихся отсутствия в нем норм, определяющих кем и в какой форме приостанавливается предоставление субсидий-льгот и регламентирующих требование о необходимости доведения до сведения получателя субсидий-льгот информации о приостановлении их предоставления, в том числе механизм и сроки доведения такой информации.

Несмотря на отсутствие в абзаце четвертом пункта 2.4 Положения указания на то, кем и в какой форме приостанавливается предоставление субсидий-льгот, это не свидетельствует о неопределенности его правового содержания, поскольку его применение неразрывно связано как с иными нормами Положения (пункты 1.2, 2.2—2.7), так и с другими нормативными правовыми актами, в частности постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 20 июня 2005 года № 296 «О создании Республиканского центра материальной помощи (компенсационных выплат)», в силу которых вопросы предоставления, прекращения, равно как и приостановления (возобновления) выплаты субсидий-льгот, находятся в компетенции отделений Республиканского центра материальной помощи (компенсационных выплат) и принимаются в форме его решений.

Что касается отсутствия в оспариваемом положении требования о необходимости доведения информации о приостановлении предоставления субсидий-льгот до сведения их получателя, то на момент обращения заявительницы в Конституционный суд Республики Татарстан данный вопрос был урегулирован в При-

ложении № 1 к Административному регламенту предоставления государственной услуги по назначению субсидии-льготы на оплату жилого помещения и коммунальных услуг, утвержденному Приказом Министерства труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан от 19 ноября 2014 года № 634, в котором приведена рекомендуемая форма заявления с указанием на согласие гражданина получать данную информацию, в том числе о предоставлении (отказе в предоставлении) государственной услуги (письменно, по телефону, смс-сообщением, электронной почтой, через личный кабинет на портале государственных и муниципальных услуг Республики Татарстан).

Анализ содержания названного Административного регламента свидетельствует о том, что процедура приостановления предоставления субсидии-льготы является одним из элементов единого механизма предоставления указанной государственной услуги. Это означает, что извещение граждан о приостановлении предоставления субсидии-льготы подлежало осуществлению в формах, установленных в Административном регламенте для назначения (отказе в назначении) субсидии-льготы.

В настоящее время постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 11 марта 2019 года № 168 «О внесении изменений в Положение о порядке и условиях предоставления субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг отдельным категориям граждан в Республике Татарстан, утвержденное постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 24 марта 2006 года № 126 “О предоставлении субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг отдельным категориям граждан в Республике Татарстан”» пункт 2.4 был дополнен абзацем шестым, согласно которому решение о приостановлении (возобновлении) предоставления субсидии-льготы доводится до сведения получателя способом, указанным заявителем в заявлении (в письменной форме по почтовому адресу, в форме электронного документа по адресу электронной почты, смс-сообщением на телефон).

Аналогичным образом следует оценивать конституционность оспариваемого положения в части отсутствия в нем сроков доведения информации о приостановлении предоставления субсидии-льготы до сведения ее получателя. Оценка рассматриваемой нормы в указанном аспекте невозможна без обращения к положениям Порядка информационного обмена между организациями — участниками системы предоставления субсидий на оплату жилого помещения, коммунальных услуг и ежемесячных денежных выплат, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 22 января 2005 года № 20 (далее — Порядок), регламентирующего деятельность Республиканского центра материальной помощи (компенсационных выплат) (его филиалами), в том числе по приему (передаче) информации, касающейся предоставления гражданам субсидий на оплату жилого помещения, коммунальных услуг и ежемесячных денежных выплат.

Так, согласно подпункту 8 пункта 6 данного Порядка, рас-

чет и передача сведений об отсутствии задолженности по оплате жилых помещений и коммунальных услуг, заключении и (или) выполнении гражданами соглашений по погашению задолженности предоставляются в электронной форме до 3 числа месяца, следующего за отчетным. В соответствии с подпунктом 20 пункта 6 Порядка перечисление субсидий на оплату жилого помещения, коммунальных услуг для дальнейшего перечисления кредитными учреждениями на лицевые (вкладные) счета граждан и доставки отделениями почтовой связи либо организациями по доставке выплат производится до 9 числа месяца выплаты.

Учитывая логико-правовую связь приведенных положений с обжалуемой нормой, а также единую природу регулируемой ими сферы правоотношений, это означает что данные сроки в равной степени применимы и при извещении получателя субсидии-льготы о приостановлении ее предоставления. То есть, если до 3 числа месяца, следующего за отчетным, в уполномоченный орган не поступили сведения о внесении гражданином платы за жилое помещение и коммунальные услуги и вследствие этого образовалась задолженность, уполномоченный орган не позднее 9 числа месяца выплаты во всяком случае должен известить гражданина о приостановке предоставления ему субсидии-льготы.

Следовательно, само по себе отсутствие в оспариваемой норме регулирования, определяющего сроки доведения информации о приостановлении предоставления субсидии-льготы до сведения ее получателя, не свидетельствует о возможности произвольного и неограниченного по времени периода такого извещения.

Таким образом, абзац четвертый пункта 2.4 Положения о порядке и условиях предоставления субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 24 марта 2006 года № 126 «О предоставлении субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг отдельным категориям граждан в Республике Татарстан», с достаточной степенью определенности предусматривает порядок и условия приостановления предоставления субсидии-льготы в соответствии с федеральным и республиканским законодательством, а также со взаимосвязанными иными нормами Положения, сам по себе не может рассматриваться как отменяющий, ограничивающий или иным образом нарушающий конституционные права и свободы человека и гражданина, в том числе заявительницы, и тем самым не противоречит статьям 28 (части первая и вторая), 29 (часть первая), 48 (часть вторая), 54 (часть первая) и 58 (часть вторая) Конституции Республики Татарстан.

4. Признание оспариваемого заявительницей абзаца четвертого пункта 2.4 Положения соответствующим Конституции Республики Татарстан не препятствует совершенствованию порядка и условий приостановления предоставления субсидий-льгот.

Конституционный суд Республики Татарстан считает необходимым обратить внимание на то, что применение оспариваемого положения не должно посягать на само существо предоставленного гражданам права на достойную жизнь, в том числе на полу-

чение отдельными категориями граждан мер социальной поддержки, а также допускать нарушения принципов верховенства закона, равенства и справедливости, поддержания доверия граждан к закону и действиям государства.

В этой связи закрепление непосредственно в оспариваемом акте более полного и детализированного порядка и условий приостановления предоставления субсидий-льгот, в том числе установление срока информирования граждан о наличии у них задолженности с целью стимулирования граждан, имеющих право на получение субсидии-льготы, добросовестно выполнять свои обязательства по оплате жилого помещения и коммунальных услуг, способствовало бы определенности, ясности и недвусмысленности рассматриваемого правового регулирования. Подобный подход согласуется с правовой позицией Конституционного Суда Российской Федерации (постановления от 13 декабря 2001 года № 16-П, от 17 июня 2004 года № 12-П и от 27 ноября 2008 года № 11-П), а также практикой Европейского Суда по правам человека (постановления от 24 мая 2007 года по делу «Игнатов (Ignatov) против Российской Федерации»; от 24 мая 2007 года по делу «Владимир Соловьев (Vladimir Solovyev) против Российской Федерации»).

На основании изложенного, руководствуясь статьей 6, частями первой и второй статьи 66, частями первой, второй и шестой статьи 67, статьями 68, 69, 71, 73 и пунктом 1 части первой статьи 104 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан», Конституционный суд Республики Татарстан

постановил:

1. Признать абзац четвертый пункта 2.4 Положения о порядке и условиях предоставления субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 24 марта 2006 года № 126 «О предоставлении субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг отдельным категориям граждан в Республике Татарстан», соответствующим Конституции Республики Татарстан.

2. Настоящее Постановление окончательно, не подлежит обжалованию, вступает в силу немедленно после его провозглашения, действует непосредственно и не требует подтверждения другими органами и должностными лицами.

3. Согласно статье 72 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» настоящее Постановление подлежит незамедлительному опубликованию в газетах «Ватаным Татарстан» и «Республика Татарстан». Постановление должно быть опубликовано также в «Вестнике Конституционного суда Республики Татарстан» и на «Официальном портале правовой информации Республики Татарстан» (PRAVO.TATARSTAN.RU).

№ 84-П

Конституционный суд
Республики Татарстан

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ИСЕМЕ БЕЛӘН

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КОНСТИТУЦИЯ СУДЫныңың

гражданка В.М. Омарова шикаятенә бәйле рәвештә «Татарстан Республикасында гражданнарның аерым категорияләренә торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2006 елның 24 мартындагы 126 номерлы карары белән расланган Торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү тәртибе һәм шартлары турында нигезләмәнең 2.4 пунктындагы дүртенче абзацының конституциячеллеген тикшерү турындагы эш буенча

2019 ел
5 июль
Казан шәһәре

КАРАРЫ

Татарстан Республикасы Конституция суды, Рәисе Ф.Г. Хөснетдинов, судьялары Ф.Р. Волкова, Л.В. Кузьмина, Э.М. Мостафина, Р.Г. Сәхиева, А.Р. Шакараев составында,

Татарстан Республикасы Конституциясенең 109 статьясына (дүртенче өлеш), «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясындагы бишенче һәм тугызынчы өлешләренә, 39 статьясындагы беренче өлешенә һәм икенче өлешенең 1 пунктына, 68, 83, 100, 101 һәм 103 статьяларына таянып,

ачык суд утырышында «Татарстан Республикасында гражданнарның аерым категорияләренә торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2006 елның 24 мартындагы 126 номерлы карары белән расланган Торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү тәртибе һәм шартлары турында нигезләмәнең 2.4 пунктындагы дүртенче абзацының конституциячеллеген тикшерү турындагы эшне карады.

Эшне карауга гражданка В.М. Омарова шикаяте сәбәп булды. Мөрәҗәгать итүче тарафыннан дәгъва белдерелә торган норматив нигезләмәнең Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килү-килмәү мәсьәләсендә килеп туган билгесезлек эшне карауга нигез булды.

Докладчы судья Л.В. Кузьмина мәгълүматын, дәгъва белдерелә торган норматив хокукый актны чыгарган орган вәкилләре — Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының юридик бүлеге башлыгы Р.Г. Миңнеголов, Татарстан Республикасы Төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хуҗалык министрлыгының юридик бүлеге әйдәүче киңәшчесе Ф.М. Мөхәммәдиева, Татарстан Республикасы Тарифлар буенча дәүләт комитеты рәисе урынбасары Л.П. Борисова, дәгъва белдерелә торган норматив хокукый актны чыгарган орган вәкиле үтенече буенча чакырылган — Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының социаль ярдәм чаралары методологиясе бүлеге башлыгы урынбасары А.Ә. Закирова мәгълүматын, суд утырышына чакырылган: Татарстан Республикасы Президенты

вәкиле — Татарстан Республикасы Президенты Дәүләт-хокук идарәсенең закон проектлары эшләү бүлеге баш киңәшчесе Л.К. Вәлиуллина, Татарстан Республикасы Дәүләт Советының вәкаләтле вәкиле — Татарстан Республикасы Дәүләт Советы Аппаратының Хокук идарәсе башлыгы М.Б. Сөнгатуллин, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты — Татарстан Республикасы Хөкүмәте вәкиле — Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты Аппаратының Хокук идарәсе башлыгы А.Б. Гревцов, Татарстан Республикасы Югары суды Рәисе вәкиле — Татарстан Республикасы Югары суды судьясы Э.С. Каминский, Татарстан Республикасы Арбитраж суды Рәисе вәкиле — Татарстан Республикасы Арбитраж судының судпрактикасын анализлау һәм гомумиләштерү бүлеге баш белгече Э.И. Гафиятуллина, Татарстан Республикасы Прокуроры вәкиле — Татарстан Республикасы Прокуроры урынбасары М.Ш. Долгов, Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилдән — Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил аппаратының гражданнар хокукларын торгызу мәсьәләләре бүлеге башлыгы урынбасары Р.И. Сәйфетдинова чыгышларын тыңлап, тапшырылган документларны һәм башка материалларны өйрәнгәннән соң Татарстан Республикасы Конституция суды

билгеләде:

1. Татарстан Республикасы Конституция судына гражданка В.М. Омарова «Татарстан Республикасында гражданнарның аерым категорияләренә торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2006 елның 24 мартындагы 126 номерлы карары белән расланган Торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү тәртибе һәм шартлары турында нигезләмәнең (алга таба шулай ук — Нигезләмә) 2.4 пунктындагы дүртенче абзацы белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата шикаять белән мөрәҗәгать итте.

Татарстан Республикасы Конституция судына гариза бирүче мөрәҗәгать иткән вакытта гамәлдә булган шикаять белдерелә торган Нигезләмәнең 2.4 пунктындагы дүртенче абзацында, 2016 елның 26 декабрендәге редакциясендә, ташлама-субсидия бирү, торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен бурычлар булганда, җыелган бурычларны каплаганчы яки ташлама алучы аны каплау буенча килешү төзегәндә һәм (яки) үтәгәндә туктатылып тора, дип билгеләнгән.

«Татарстан Республикасында гражданнарның аерым категорияләренә торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2006 елның 24 мартындагы 126 номерлы карары белән расланган Татарстан Республикасында гражданнарның аерым категорияләренә торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү тәртибе һәм шартлары ту-

рындагы нигезләмәгә үзгәрешләр керту хакында» 2019 елның 11 мартындагы 168 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карары белән дәгъва белдерелә торган норма яңа редакциядә бәян ителгән, аның буенча торак урын һәм коммуналь хезмәт күрсәтүләр өчен түләү буенча бурыч булган очракта, ташлама-субсидияләр бирү барлыкка килгән бурычларны түләп бетергәнгә һәм (яки) аны түләп бетерү буенча килешү төзегәнгә һәм (яки) алучы тарафыннан үтәлгәнгә кадәр туктатыла.

Шикаятьтән, аңа өстәмәләрдән һәм аларга кушып бирелгән документларның күчермәләреннән күренгәнчә, гражданка В.М. Омарова — 3 төркем инвалиды һәм 2014 елның февраленнән аңа Нигезләмә нигезендә торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидия билгеләнгән. Каты көнкүреш калдыкларын чыгару хезмәте өчен бурычлар барлыкка килү сәбәпле, 2015 елның декабреннән аңа ташлама-субсидия бирү туктатып торылган. Шул ук вакытта, мөрәҗәгать итүче раславынча, коммуналь хезмәтләр өчен ул даими рәвештә түләү керткән һәм бу өлкәдә бурычлары юк. Ул билгеләгәнчә, үзенә ташлама-субсидия бирүне туктатып тору турындагы хәбәрнамәләрне ул алмаган, чөнки шикаять белдерелә торган норма түбәндәгеләрне билгеләми: ташлама-субсидияләр бирү кем тарафыннан һәм нинди формада туктатып торыла, ташлама-субсидияләрне туктатып тору турындагы мәгълүматны аларны алучыга җиткерү кирәклеге турындагы таләп, күрсәтелгән мәгълүматны ташлама-субсидия алучыга җиткерү механизмы һәм сроклары, ташлама-субсидия бирүне туктатып тору сәбәпләре һәм аны бирүне туктатып тору өчен нигез булган бурычлары булу вакыты.

Мөрәҗәгать итүче шулай ук дәгъва белдерелә торган Нигезләмәдә «торак урын һәм коммуналь хезмәтләр» төшенчәсе бербөтен итеп тә һәм аерым-аерым да кулланыла дип күрсәтә. Аның фикеренчә, ташлама-субсидия бирүне бер үк вакытта торак урын өчен дә һәм коммуналь хезмәтләр өчен дә бурычлары булган очракта гына туктатып торырга мөмкин.

Бәян ителгәннәрне исәпкә алып, гражданка В.М. Омарова «Татарстан Республикасында гражданнарның аерым категорияләренә торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2006 елның 24 мартындагы 126 номерлы карары белән расланган Торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү тәртибе һәм шартлары турында нигезләмәнең 2.4 пунктындагы дүртенче абзацын Татарстан Республикасы Конституциясенең 28 (беренче һәм икенче өлешләр), 29 (беренче өлеш), 48 (икенче өлеш), 54 (беренче өлеш) һәм 58 (икенче өлеш) статьяларына туры килми дип тануны сорый, алар нигезендә закон һәм суд каршында һәркем тигез; дәүләт кеше һәм граждан хокукларының һәм ирекләренең тигезлеген социаль хәленә, яшәү урынына һәм башка шартларга бәйсез рәвештә гарантияли; расачыл, милли һәм башка билгеләр буенча гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен чикләүнең яки аларга өстенлекләр билгеләүнең теләсә кайсы рәвеше тыела; дәүләт

хакимияте органнары, җирле үзидарә органнары, урындагы затлар, әгәр законда башкача каралмаган булса, һәркемгә аларның хокукларына, ирекләренә һәм законлы мәнфәгатьләренә кагылышлы үзләренең карарлары һәм башка материаллар белән танышу мөмкинлеген тәэмин итәргә тиеш; һәркемгә яше буенча, авырган, гарипләнгән очракта һәм законда билгеләнгән башка очракларда социаль тәэминат гарантияләнә; Татарстан Республикасында кеше һәм гражданның хокукларын һәм ирекләрен юкка чыгаручы яисә киметүче законнар чыгарылмаска тиеш.

«Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 68 статьясындагы икенче һәм өченче өлешләре нигезендә Татарстан Республикасы Конституция суды, карала торган актның мәгънәсен сүзгә-сүз, рәсми рәвештә һәм башкача шәрехләп яки хокук куллану гамәлиятендәге мәгънәсен дә бәяләп, шулай ук норматив хокукый актлар системасындагы урынын исәпкә алып, эш буенча карар кабул итә. Татарстан Республикасы Конституция суды бары тик мөрәҗәгатьтә күрсәтелгән предмет буенча һәм мөрәҗәгатьтә күрсәтелгән орган актының конституциячеллеге шик тудыручы өлешенә карата гына карар кабул итә һәм карар кабул иткәндә мөрәҗәгатьтә бәян ителгән сәбәпләргә һәм дәлилләргә бәйле булмый.

Шулай итеп, «Татарстан Республикасында гражданнарның аерым категорияләренә торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2006 елның 24 мартындагы 126 номерлы карары белән расланган Торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү тәртибе һәм шартлары турында нигезләмәнең 2.4 пунктындагы дүртенче абзацы әлеге эш буенча Татарстан Республикасы Конституция судының карау предметы булып тора, чөнки шикаять белдерелә торган нигезләмә, ташлама-субсидияләр бирүне туктатып тору мөмкинлеген күздә тотып:

— нинди нигездә ташлама-субсидия бирүне туктатып тору мәсьәләсендә билгесезлек калдыра;

— күпме вакыт дәвамында бурыч булу ташлама-субсидия бирүне туктатып тору өчен нигез булмау срогын билгеләми;

— ташлама-субсидия бирү кем тарафыннан һәм нинди формада туктатылып торуны күздә тотмый;

— ташлама-субсидияләр бирүне туктатып тору турында мәгълүматны аларны алучыга җиткерү кирәклеге турында таләпләрне беркетми;

— күрсәтелгән мәгълүматны ташлама-субсидия алучыга җиткерү механизмын һәм срокларын билгеләми.

2. Мөрәҗәгать итүче тарафыннан дәгъва белдерелә торган хокукый нигезләмә социаль яклау һәм торак законнары өлкәсенә кагыла. Россия Федерациясе Конституциясенең 72 статьясы (1 өлешнең «ж» һәм «к» пунктлары) нигезендә социаль яклау, шулай ук торак законнары Россия Федерациясенең һәм аның субъектларының уртак карамагында. Россия Федерациясе Конституциясенең 76 статьясында каралганча, Россия

Федерациясенең һәм Россия Федерациясе субъектларының уртак карамагындагы мәсьәләләр буенча федераль законнар һәм Россия Федерациясе субъектларының алар нигезендә кабул ителә торган законнары һәм башка норматив хокукый актлары чыгарыла (2 өлеш); Россия Федерациясе субъектларының законнары һәм башка норматив хокукый актлары Россия Федерациясе карамагындагы мәсьәләләр буенча, шулай ук Россия Федерациясенең һәм аның субъектларының уртак карамагындагы мәсьәләләр буенча кабул ителгән федераль законнарга каршы килә алмый (5 өлеш). Күрсәтелгән конституциячел таләпләр Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының норматив хокукый актларына да тулысынча кагыла.

Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау өлкәсендә максаты инвалидларга Россия Федерациясе Конституциясе белән каралган граждан, икътисади, сәяси һәм башка хокукларын һәм ирекләрен гамәлгә ашыруда башка гражданнар белән тигез мөмкинлекләрне шулай ук халыкара хокукның гомумтанылган принциплары һәм нормалары һәм Россия Федерациясенең халыкара шартнамәләре нигезендә тәэмин итү булган дәүләт сәясәтен «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрендәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон билгели (алга таба шулай ук — 181-ФЗ номерлы Федераль закон). Күрсәтелгән Федераль законның 28.2 статьясындагы беренче һәм алтынчы өлешләре нигезендә Россия Федерациясе Россия Федерациясе субъектлары дәүләт хакимияте органнарына, шул исәптән инвалидларга торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә социаль ярдәм чаралары күрсәтү буенча да, вәкаләтләрен тапшыра, ярдәм күрсәтү формасы Россия Федерациясе субъектының норматив хокукый актлары белән билгеләнә.

Тапшырылган вәкаләтләрне тормышка ашырып, шулай ук «Россия Федерациясе субъектлары дәүләт хакимиятенең закон чыгару (вәкиллекле) һәм башкарма органнарын оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законга үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту хакында» һәм «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» федераль законнар кабул ителүгә бәйле рәвештә Россия Федерациясе закон актларына үзгәрешләр керту һәм Россия Федерациясенең кайбер закон актларын үз көчен югалткан дип тану турында» 2004 елның 22 августындагы 122-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә гражданнарның аерым категорияләренә торак-коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча социаль ярдәм чаралары күрсәтү өлешендә «Татарстан Республикасында гражданнарның аерым категорияләренә торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү турында» 2006 елның 24 мартындагы 126 номерлы карары белән Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты дәгъва белдерелә торган Нигезләмәне раслады.

Шулай итеп, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты үзенә федераль законнар нигезендә бирелгән һәм Татарстан Республикасы Конституциясенең 102 (4 пункт) һәм 103 статьяла-

рының үзара бәйле нигезләмәләренә таянган вәкаләтне дөрес гамәлгә ашырган, алар буенча Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты социаль тәэминат өлкәсендә бердәм дәүләт сәясәтен үткәрүдә катнаша, Татарстан Республикасы территориясендә федераль законнарның һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актларының, Татарстан Республикасы законнарының һәм башка норматив хокукый актларының үтәлешен тәэмин итә, Татарстан Республикасының бөтен территориясендә үтәү мәҗбүри булган карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

3. Татарстан Республикасы Конституциясенең 13 статьясы нигезендә аның 54 статьясы (беренче өлеш) белән үзара бәйләнештә Татарстан Республикасы — сәясәте кешегә лаеклы тормыш һәм ирекле үсеш тәэмин итүче шартлар булдыруга юнәлтелгән социаль дәүләт, һәркемгә яше буенча, авырган, гарипләнгән һәм законда билгеләнгән башка очракларда социаль тәэминат гарантияләнә. Мәгънәсе буенча тиңдәш гарантияләр Россия Федерациясе Конституциясе, шул исәптән аның 7, 39 (1 өлеш) статьялары белән билгеләнгән.

Россия Федерациясе Конституция Судының хокукый позициясе нигезендә, хокукый җайга салуны гамәлгә ашырганда, нинди генә өлкәдә булмасын, югары социаль яклауга мохтаҗ затлар буларак, инвалидларның мәнфәгатьләрен һәм ихтыяҗларын исәпкә алырга кирәк, бу инвалидларга төрле ярдәм чаралары күрсәтү максатыннан, конституциячел хокукларын гамәлгә ашырганда аларга өстәмә матди һәм башка мөмкинлекләрне гарантияләргә тиешле махсус хокукый механизмнар булдыруны күздә тота (2018 елның 13 мартындагы 593-О номерлы Билгеләмә).

3.1. 181-ФЗ номерлы Федераль законның 2 статьясындагы 2 өлеше нигезендә инвалидларны социаль яклау — законнар һәм бүтән хокукый норматив актлар белән, пенсия тәэминатыннан тыш, билгеләнә торган, инвалидларга социаль гарантияләр тәэмин итә торган чаралар системасы. Әлеге Федераль законның 17 статьясындагы 13 өлеше һәм Россия Федерациясе Торак кодексының 160 статьясындагы үзара бәйле нигезләмәләр нигезендә инвалидларга торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү чыгымнарына 50 процент күләмендә ташлама бирелә. Әлеге социаль ярдәм чарасы компенсация характерында һәм инвалидларга Россия Федерациясе Торак кодексының 153 статьясындагы 1 өлеше нигезендә гражданнарның бурычы булган торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә бәйле чыгымнарны каплауга юнәлдерелгән. Шул ук вакытта Россия Федерациясе Торак кодексының 160 статьясындагы 3 өлеше нигезендә гражданнарга торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү чыгымнарына компенсация торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча бурычлары булмаган очракта яисә гражданнар тарафыннан аны түләү буенча килешүләр төзегәндә һәм (яисә) аны үтәгәндә бирелә.

Россия Федерациясе Югары Суды күрсәткәнчә, Россия Федерациясе Торак кодексының 160 статьясы мәгънәсе буенча, торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү чыгымнарын

компенсацияләү — гражданнарның аерым категорияләренә федераль законнарда, Россия Федерациясе субъектлары законнарында һәм җирле үзидарә органнарының норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда аларның торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү белән бәйле чыгымнарын тиешле бюджет акчалары хисабына кайтару ул (Россия Федерациясе Югары Суды Пленумының 2017 елның 27 июнендәге 22 номерлы карарының 45 пункты).

Татарстан Республикасында карала торган компенсация бирү тәртибе һәм шартлары шикаять белдерелә торган Нигезләмә белән регламентланган, аның 1.1 пунктында торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидия (алга таба — ташлама-субсидия) рәвешендә бирелүе беркетелгән.

Нигезләмәнең 2.4 пунктындагы дәгъва белдерелә торган дүртенче абзацында торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча бурыч булган очракта, ташлама-субсидияләр бирү барлыкка килгән бурычларны түләп бетергәнгә һәм (яки) аны түләп бетерү буенча килешү төзегәнгә һәм (яки) алучы тарафыннан үтәлгәнгә кадәр туктатыла дип билгеләнә.

Китерелгән хокукый җайга салу үзенең хокукый мәгънәсе буенча Россия Федерациясе Торак кодексының 160 статьясындагы 3 өлешендә беркетелгән охшаш нигезләмәләргә туры килә, чөнки шикаять белдерелә торган нормада «бурыч булу» дигән сүзтезмәне үз эченә алган юридик конструкция асылда гражданның торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча бурычларының фактта булуы ташлама-субсидия бирүне туктатып тору өчен федераль законнарда билгеләнгән хокукый нигезне үзгәртми. Шул ук вакытта, Татарстан Республикасы Конституция суды билгеләгәнчә, мондый бурыч тулаем торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча да, шулай ук аталган һәр түләү төре буенча да барлыкка килергә мөмкин, чөнки Россия Федерациясе Торак кодексының 154 һәм 160 статьяларының үзара бәйле нигезләмәләре буенча торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү структурасы аерым дифференциацияләнгән элементлардан тора, аларга, аерым алганда, торак урынны карап тоту өчен түләү һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү керә.

Шуның белән Нигезләмәнең дәгъва белдерелә торган 2.4 пунктындагы дүртенче абзацы, гамәлдәге хокукый җайга салу системасында үз урыныннан чыгып, торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүнең теләсә кайсы состав өлеше буенча бурыч булу ташлама-субсидия бирүне туктатып тору өчен нигез булып тора дип билгели.

Шуның белән бергә Татарстан Республикасы Конституция суды торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә гражданнарга ташлама-субсидия бирү буенча мөнәсәбәтләрне җайга сала торган күрсәтелгән хокук нормаларыннан, шулай ук Россия Федерациясе Югары Суды Пленумының 2017 елның 27 июнендәге 22 номерлы карарының 47 пунктындагы аңлатмаларыннан чыгып, гражданинның торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча бурычлары булу үзеннән-үзе социаль ярдәм чарала-

ры күрсәтүне туктатып тору яисә аларны күрсәтүдән баш тарту өчен һичшиксез нигез була алмый дип билгели, чөнки гражданинга торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидия бирү мәсьәләсе буенча вәкаләтле орган тарафыннан карар кабул ителгәнгә кадәр, торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча бурычлар барлыкка килү сәбәпләрен билгеләү алдан булырга тиеш. Торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча бурыч барлыкка килүнең нигезле сәбәпләре булганда, вәкаләтле орган гражданинга социаль ярдәм чаралары күрсәтүдән баш тарта алмый.

Моннан чыгып, Татарстан Республикасы Конституция суды хокук кулланучыга ташлама-субсидия бирүне туктатып тору турында карар кабул иткәндә формаль якын килмәскә, дәгъва белдерелә торган норманы ирекле куллану мөмкинлегенә юл куймаска, киресенчә, торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча бурычларның булуы турында, аның барлыкка килү сәбәпләре турында вәкаләтле органга кергән мәгълүматны тикшерү максатларында, шул исәптән гражданинның мондый бурычы булу турындагы мәгълүмат эшләрнең гамәлдәге хәленә туры килү-килмәүне билгеләүдә дә тиешле гамәлләр кылырга кирәк дип саный.

3.2. Дәгъва белдерелә торган нормада бурычлар булу ташлама-субсидия бирүне туктатып тору өчен нигез булмаган конкрет срокны билгеләүче нигезләмәләр булмау мәсьәләсенә карата Татарстан Республикасы Конституция суды түбәндәгеләрне билгеләп үтәргә кирәк дип саный.

Нигезләмәнең 2.4 пунктындагы дүртенче абзацын күрсәтелгән өлештә Татарстан Республикасы Конституциясенә каршы килә дип тануны таләп итеп, мөрәҗәгать итүче фактта билгеле бер вакыт эчендә торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча бурыч ташлама-субсидия бирүне туктатып тору өчен нигез булып тормаган хокукый чара билгеләүне таләп итә. Шул ук вакытта дәгъва белдерелә торган җайга салу торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча бурыч барлыкка килгән очракта ташлама-субсидия алу мөмкинлеген тәэмин итә торган конкрет хокукый чараларны ныгыта. Мондый хокукый чаралар дип гражданинның килешү төзү хокукын санарга кирәк, анда барлыкка килгән бурычны түләү шартлары һәм тәртибе, шулай ук гражданинның бурычларын түләгәннән соң ташлама-субсидия алу хокукы билгеләнә, шул исәптән аны бирү туктатылып торган айлар өчен дә түләнә (Нигезләмәнең 2.4 пунктындагы бишенче абзацы). Татарстан Республикасы Конституция суды, шулай ук әлеге Карарда ачыкланган дәгъва белдерелә торган норманың конституциячел-хокукый мәгънәсен исәпкә алып, күрсәтелгән хокукый чараларга вәкаләтле орган тарафыннан бурыч барлыкка килү сәбәпләренең, шул исәптән аның барлыкка килү чоры дәвамлылыгының нигезле булу-булмавын ачыклау зарурлыгы да керә дип саный.

Бәян ителгәннәрне исәпкә алып һәм гражданнарның ташлама-субсидия алу хокукын гамәлгә ашыру турыдан-туры торак

урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча үз бурычларын намуслы үтәү белән бәйле булу фактын игътибарга алып, Татарстан Республикасы Конституция суды әлеге хокукый чаралар вакытында түләү керту мөмкин булмаган хәлдә калган гражданнар өчен җитәрлек дәрәҗәдә яклау функциясен үти, дигән нәтиҗәгә килә. Шуңа бәйле рәвештә, моңа өстәп, торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә нинди дә булса срок билгеләү гамәлдәге җайга салу кысаларында объектив зарурлыкка ия түгел, ә мондый срокның булмавы үзеннән-үзе гражданнарның конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылу турында сөйли алмый.

3.3. Россия Федерациясе Конституция Суды тарафыннан берничә тапкыр чагылдырылган хокукый позициядән күренгәнчә, законның гамәлдә булу механизмы тиешле хокук мөнәсәбәтләре субъектларына, барыннан да элек, конкрет норматив нигезләмә эчтәлегеннән яисә норматив нигезләмәләрнең үзара бәйләнешендә булган системадан чыгып, аңлаешлы булырга тиеш; шул ук вакытта хокукый җайга салуның тиешле ачыклык дәрәҗәсе хокукый күрсәтмәләрнең тагын да катлаулырак үзара бәйләнешләрен ачыклау юлы белән ирешелергә мөмкин булган очраклар да искәрмә түгел (1997 елның 23 декабрендәге 21-П номерлы, 1999 елның 23 февралендәге 4-П номерлы, 2013 елның 22 апрелендәге 8-П номерлы, 2015 елның 25 июнендәге 16-П номерлы карарлар һ.б.).

Китерелгән хокукый позиция Нигезләмәнең 2.4 пунктындагы дүртенче абзацының конституциячеллеген бәяләгәндә, мөрәҗәгать итүче тарафыннан күрсәтелгән ташлама-субсидияләр бирү кем тарафыннан һәм нинди формада туктатып торылуын ачыклый торган нормаларның булмавына кагылышлы һәм ташлама-субсидияләр алучыга аларны бирүне туктатып тору турында мәгълүматны, шул исәптән мондый мәгълүматны җиткерү механизмы һәм сроклары турында белешмәләрне җиткерү зарурлыгы турында таләпне регламентлаучы аспектларда тулы күләмдә кулланыла.

Нигезләмәнең 2.4 пунктындагы дүртенче абзацында ташлама-субсидияләр бирүнең кем тарафыннан һәм нинди формада туктатып торылуына күрсәтмәләр булмауга карамастан, бу аның хокукый эчтәлегенең билгесезлеген күрсәтми, чөнки аны куллану Нигезләмәнең башка нормалары белән дә (1.2, 2.2—2.7 пунктлары), шулай ук башка норматив хокукый актлар белән дә, аерым алганда, «Республика матди ярдәм (компенсация түләүләре) үзәген булдыру турында» 2005 елның 20 июнендәге 296 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карары белән дә тыгыз бәйләнгән, алар нигезендә ташлама-субсидияләр бирү, туктату, ташлама-субсидияләр бирүне туктатып тору (яңарту) кебек үк, Республика матди ярдәм (компенсация түләүләре) үзәге бүлекчәләре компетенциясендә тора һәм аның карарлары рәвешендә кабул ителә.

Дәгъва белдерелә торган нигезләмәдә ташлама-субсидияләр бирүне туктатып тору турында мәгълүматны алучыга җиткерү

зарурлыгына таләп булмауга килгәндә, мөрәҗәгать итүче Татарстан Республикасы Конституция судына мөрәҗәгать иткән вакытта Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының 2014 елның 19 ноябрендәге 634 номерлы боерыгы белән расланган Торакка һәм коммуналь хезмәтләр күрсәтүгә түләү өчен субсидия-ташлама билгеләү буенча дәүләт хезмәте күрсәтүнең административ регламентын раслау турындагы 1 номерлы кушымтада әлеге мәсьәлә хәл ителгән булган, анда гражданинның әлеге мәгълүматны алырга ризалыгы күрсәтелгән, шул исәптән дәүләт хезмәте күрсәтү (бирүдән баш тарту) турында (язмача, телефон буенча, смс-хәбәр белән, электрон почта аша, Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр порталындагы шәхси кабинет аша) тәкъдим ителгән гариза формасы китерелгән.

Административ регламентның эчтәлеген анализлау ташлама-субсидия бирүне туктатып тору процедурасы әлеге дәүләт хезмәтен күрсәтүнең бердәм механизмының бер элементы булып тора дип раслый. Бу ташлама-субсидия бирүне туктатып тору турында гражданнарга хәбәр итү ташлама-субсидия билгеләү (билгеләүдән баш тарту) өчен Административ регламентта билгеләнгән формаларда гамәлгә ашырылырга тиеш булган дигәнне аңлата.

Хәзерге вакытта «Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының “Татарстан Республикасында гражданнарның аерым категорияләренә торак һәм коммуналь хезмәтләр күрсәтү өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү турында” 2006 ел, 24 март, 126 нчы карары белән расланган Татарстан Республикасында гражданнарның аерым категорияләренә торак һәм коммуналь хезмәтләр күрсәтү өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү тәртибе һәм шартлары турындагы нигезләмәгә үзгәрешләр керту хакында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2019 елның 11 мартындагы 168 номерлы карары белән 2.4 пункты алтынчы абзац белән тулыландырылды, аның нигезендә ташлама-субсидия бирүне туктату (яңадан башлау) турындагы карар алучыга гариза бирүче тарафыннан гаризада күрсәтелгән ысул белән (почта адресы буенча язма рәвештә, электрон почта адресы буенча электрон документ рәвешендә, телефонга смс-хәбәр итеп) кулланучыга җиткерелә.

Дәгъва белдерелә торган нигезләмәнең конституциячеллеген ташлама-субсидия бирүне туктатып тору турында аны алучыга мәгълүмат җиткерү сроклары булмау өлешендә дә шулай ук бәяләргә кирәк. Карала торган норманы күрсәтелгән аспектта бәяләү Республика матди ярдәм (компенсация түләүләре) үзәге (аның филиаллары) шул исәптән гражданнарга торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә субсидияләр һәм айлык акчалата түләүләр бирүгә кагылышлы мәгълүмат кабул итү (тапшыру) буенча эшчәнлеген регламентлаштыручы Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2005 елның 22 гыйнварындагы 20 номерлы карары белән расланган Торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә субсидияләр

һәм айлык акчалата түләүләр бирү системасында катнашучы оешмалар арасында мәгълүмат алмашу тәртибенең (алга таба — Тәртип) нигезләмәләренә мөрәҗәгать итмичә мөмкин түгел.

Шулай итеп, әлеге Тәртипнең 6 пунктындагы 8 пунктчасы нигезендә, торак урыннар һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча бурычларның булмавы турында мәгълүматларны исәпләү һәм тапшыру, бурычларны түләү буенча гражданнар тарафыннан килешүләр төзү һәм (яки) үтәү турында белешмәләр хисаптан соң килүче айның 3 числосына кадәр электрон формада бирелә. Тәртипнең 6 пунктындагы 20 пунктчасы нигезендә кредит учреждениеләре тарафыннан гражданнарның шәхси (кертем) счетларына алга таба торак урын, коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә субсидияләр күчерү өчен һәм почта элемтәсе бүлекләре яки түләүләрне китереп бирү оешмалары тарафыннан акча күчерү түләү аеның 9 числосына кадәр башкарыла.

Китерелгән нигезләмәләрнең шикаять белдерелә торган норма белән логик-хокукый бәйләнешен, шулай ук алар тарафыннан җайга салына торган хокук мөнәсәбәтләре өлкәсенең бердәм табигатен исәпкә алып, әлеге сроклар ташлама-субсидия алучыга аны бирүне туктатып тору турында хәбәр иткәндә дә тигез дәрәҗәдә кулланыла дигәнне аңлата. Ягъни, хисаптан соң килүче айның 3 числосына кадәр вәкаләтле органга гражданин тарафыннан торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү кертү турында мәгълүматлар алынмаса һәм шуның нәтиҗәсендә бурыч барлыкка килсә, вәкаләтле орган түләү аеның 9 числосыннан да соңга калмыйча гражданинга ташлама-субсидия бирүне туктатып тору турында һәрхәлдә хәбәр итәргә тиеш.

Димәк, дәгъва белдерелә торган җайга салу нормасында ташлама-субсидия бирүне туктатып тору турындагы мәгълүматны алучыга җиткерү вакытын билгели торган җайга салуның булмавы үзеннән-үзе мондый хәбәр итү чоры ирекле һәм чикләнмәгән вакыт эчендә мөмкин булуы турында белдерми.

Шулай итеп, «Татарстан Республикасында гражданнарның аерым категорияләренә торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2006 елның 24 мартындагы 126 номерлы карары белән расланган Торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү тәртибе һәм шартлары турында нигезләмәнең 2.4 пунктындагы дүртенче абзацы җитәрлек дәрәҗәдә ачык итеп федераль һәм республика законнары нигезендә ташлама-субсидия бирүне туктатып тору тәртибен һәм шартларын күздә тота, шулай ук Нигезләмәнең үзара бәйле башка нормалары белән үзеннән-үзе кеше һәм гражданның, шул исәптән мөрәҗәгать итүченең конституциячел хокукларын һәм ирекләрен юкка чыгара, чикли яисә башкача боза торган итеп карала алмый һәм шуның белән Татарстан Республикасы Конституциясенең 28 (беренче һәм икенче өлешләр), 29 (беренче өлеш), 48 (икенче өлеш), 54 (беренче өлеш) һәм 58 (икенче өлеш) статьяларына каршы килми.

4. Мөрәҗәгать итүче тарафыннан дәгъва белдерелә торган Нигезләмәнең 2.4 пунктындагы дүртенче абзацын Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килә дип тану ташлама-субсидияләр бирүне туктатып тору тәртибен һәм шартларын камилләштерүгә комачауламый.

Татарстан Республикасы Конституция суды дәгъва белдерелә торган нигезләмәне куллану гражданнарга лаеклы тормышка бирелгән хокукның асылына, шул исәптән гражданнарның аерым категорияләренә социаль ярдәм күрсәтү чараларын алуга да кагылмаска тиеш, шулай ук закон өстенлеге, тигезлек һәм гаделлек, гражданнарның законга һәм дәүләт гамәлләренә ышанычын саклау принципларын бозуларга юл куймавына игътибар итәргә кирәк дип саный.

Шуңа бәйле рәвештә дәгъва белдерелә торган актта ташлама-субсидияләр бирүне туктатып тору тәртибен һәм шартларын тулырак һәм җентекләбрәк ныгыту, шул исәптән ташлама-субсидия алу хокукына ия булган гражданнарны кызыксындыру максатларында аларның бурычлары булуы турында гражданнарга мәгълүмат бирү срогын билгеләү, торак урын һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча үз йөкләмәләрен намус белән үтәргә, карала торган хокукый җайга салуда ачыклык, билгелелек һәм мәгънә берлеге булуга ярдәм итәр иде. Мондый алым Россия Федерациясе Конституция Судының хокукый позициясенә (2001 елның 13 декабрендәге 16-П номерлы, 2004 елның 17 июнендәге 12-П номерлы һәм 2008 елның 27 ноябрендәге 11-П номерлы карарлар), шулай ук Кеше хокуклары буенча Европа Суды практикасына туры килә (2007 елның 24 маендагы «Игнатов (Ignatov) Россия Федерациясенә каршы» эше; 2007 елның 24 маендагы «Владимир Соловьев (Vladimir Solovyev) Россия Федерациясенә каршы» эше буенча карарлар).

Бәян ителгәннәр нигезендә, «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 6 статьясына, 66 статьясындагы беренче һәм икенче өлешләренә, 67 статьясындагы беренче, икенче һәм алтынчы өлешләренә, 68, 69, 71, 73 статьяларына һәм 104 статьясындагы беренче өлешенең 1 пунктына таянып, Татарстан Республикасы Конституция суды

карар чыгарды:

1. «Татарстан Республикасында гражданнарның аерым категорияләренә торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2006 елның 24 мартындагы 126 номерлы карары белән расланган Торак һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләүгә ташлама-субсидияләр бирү тәртибе һәм шартлары турында нигезләмәнең 2.4 пунктындагы дүртенче абзацын Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килә дип танырга.

2. Әлеге Карар катгый, шикаятькә дучар ителә алмый, игълан ителү белән үз көченә керә, турыдан-туры гамәлдә була һәм баш-

ка органнар һәм вазифаи затлар тарафыннан раслануны таләп итми.

3. «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 72 статьясы нигезендә әлеге Карар «Ватаным Татарстан» һәм «Республика Татарстан» газеталарында кичекмәстән басылып чыгарга тиеш. Карар шулай ук «Татарстан Республикасы Конституция суды хәбәрләре»ндә һәм «Татарстан Республикасының хокукый мәгълүматның рәсми порталы»нда (PRAVO.TATARSTAN.RU) басылып чыгарга тиеш.

№ 84-П

Татарстан Республикасы
Конституция суды

ИМЕНЕМ
РЕСПУБЛИКИ
ТАТАРСТАН

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

по делу о проверке конституционности частей 5—8 статьи 10 Закона Республики Татарстан от 25 июня 2013 года № 52-ЗРТ «Об организации проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан», пункта 4 и абзацев первого и второго пункта 5 Порядка использования критериев определения очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 31 декабря 2013 года № 1132, а также пунктов 1.1, 1.2 и 2.1 приложения к вышеуказанному Порядку в связи с жалобами граждан Л.Е. Колоярцевой и А.К. Галиевой

18 октября
2019 года
город Казань

Конституционный суд Республики Татарстан в составе Председателя Ф.Г. Хуснутдинова, судей Ф.Р. Волковой, Л.В. Кузьминой, Э.М. Мустафиной, Р.А. Сахиевой, А.Р. Шакараева,

руководствуясь статьей 109 (часть четвертая) Конституции Республики Татарстан, частями пятой и девятой статьи 3, частью первой и пунктом 1 части второй статьи 39, статьями 68, 83, 100, 101 и 103 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан»,

рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности частей 5—8 статьи 10 Закона Республики Татарстан от 25 июня 2013 года № 52-ЗРТ «Об организации проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан», пункта 4 и абзацев первого и второго пункта 5 Порядка использования критериев определения очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 31 декабря 2013 года № 1132, а также пунктов 1.1, 1.2 и 2.1 приложения к вышеуказанному Порядку.

Поводом к рассмотрению дела явились жалобы граждан Л.Е. Колоярцевой и А.К. Галиевой. Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствуют ли оспариваемые заявителями нормативные положения Конституции Республики Татарстан.

Заслушав сообщение судьи-докладчика Л.В. Кузьминой, объяснения сторон — граждан Л.Е. Колоярцевой и А.К. Галиевой, представителей органов, издавших оспариваемые нормативные правовые акты, — заведующего отделом гражданского законодательства Правового управления Аппарата Государственного Совета Республики Татарстан И.И. Фаттахова, начальника юридического отдела Министерства строительства, архитектуры и жилищно-коммунального хозяйства Республики Татарстан Э.Ю. Латыповой, ведущего советника юридического отдела Министерства строительства, архитектуры и жилищно-коммунального хозяйства Республики Татарстан Ф.М. Мухамадиевой, спе-

циалиста, приглашенного в судебное заседание по ходатайству представителя органа, издавшего оспариваемый нормативный правовой акт, — начальника отдела развития коммунального хозяйства и оперативной работы Управления эксплуатации и реализации программ жилищно-коммунального хозяйства Министерства строительства, архитектуры и жилищно-коммунального хозяйства Республики Татарстан Ш.Ю. Файзетдинова, специалистов, приглашенных в судебное заседание по инициативе Конституционного суда Республики Татарстан, — начальника юридического отдела Администрации Авиастроительного и Ново-Савиновского районов Исполнительного комитета муниципального образования города Казани Д.Р. Мухаметгалиевой, начальника отдела реализации инвестиционных программ Администрации Авиастроительного и Ново-Савиновского районов Исполнительного комитета муниципального образования города Казани И.Р. Нуруллина, выступления приглашенных в судебное заседание: представителя Президента Республики Татарстан — главного советника отдела правовой экспертизы Государственно-правового управления Президента Республики Татарстан А.М. Маславиева, полномочного представителя Государственного Совета Республики Татарстан — начальника Правового управления Аппарата Государственного Совета Республики Татарстан М.Б. Сунгатуллина, представителя Кабинета Министров Республики Татарстан — Правительства Республики Татарстан — начальника Правового управления Аппарата Кабинета Министров Республики Татарстан А.Б. Гревцова, представителя Председателя Верховного суда Республики Татарстан — судьи Верховного суда Республики Татарстан М.М. Сафиной, представителя Председателя Арбитражного суда Республики Татарстан — главного специалиста отдела анализа и обобщения судебной практики Арбитражного суда Республики Татарстан Э.И. Гафиятуллиной, представителя Прокурора Республики Татарстан — начальника отдела по надзору за законностью нормативных правовых актов Управления по надзору за исполнением федерального законодательства прокуратуры Республики Татарстан А.Р. Валиахметова, представителя Уполномоченного по правам человека в Республике Татарстан — ведущего консультанта отдела по вопросам восстановления прав граждан аппарата Уполномоченного по правам человека в Республике Татарстан Р.М. Сибаевой, исследовав представленные документы и иные материалы, Конституционный суд Республики Татарстан

установил:

1. В Конституционный суд Республики Татарстан обратились граждане Л.Е. Колоярцева и А.К. Галиева с жалобами на нарушение их конституционных прав и свобод частями 5—8 статьи 10 Закона Республики Татарстан от 25 июня 2013 года № 52-ЗРТ «Об организации проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан» (далее также — Закон Республики Татарстан), пунктом 4

и абзацами первым и вторым пункта 5 Порядка использования критериев определения очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 31 декабря 2013 года № 1132 (далее также — Порядок), а также пунктами 1.1, 1.2 и 2.1 приложения к вышеуказанному Порядку (далее также — Приложение).

Оспариваемыми положениями статьи 10 Закона Республики Татарстан предусмотрено, что для формирования региональной программы капитального ремонта лица, осуществляющие управление многоквартирными домами, в течение одного месяца со дня вступления данного Закона в силу представляют в органы местного самоуправления информацию о многоквартирных домах, управление которыми они осуществляют, по форме, утвержденной уполномоченным органом (часть 5); по истечении установленного частью 5 данной статьи срока орган местного самоуправления в течение одного месяца обобщает поступившую информацию, а также собирает информацию по многоквартирным домам, информация о которых не представлена лицами, осуществляющими управление многоквартирными домами; на основании обобщенной информации органы местного самоуправления утверждают муниципальную адресную программу капитального ремонта (часть 6); утвержденная муниципальная адресная программа капитального ремонта и обобщенная информация обо всех многоквартирных домах, расположенных на территории муниципального образования, представляются органом местного самоуправления в уполномоченный орган не позднее двух месяцев со дня вступления Закона Республики Татарстан в силу (часть 7); на основании муниципальных адресных программ и сведений, представленных органами местного самоуправления, уполномоченный орган в порядке, установленном Кабинетом Министров Республики Татарстан, формирует проект региональной программы капитального ремонта и направляет его в Кабинет Министров Республики Татарстан для утверждения (часть 8).

В соответствии с обжалуемыми нормами Порядка оценка критериев определения очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах (далее также — капитальный ремонт) осуществляется по балльной системе, приведенной в приложении к данному Порядку (пункт 4); количество баллов, набранных многоквартирным домом, определяется как сумма значений, полученных по каждому критерию (абзац первый пункта 5); наибольшее количество баллов, набранных многоквартирным домом, определяет первоочередность проведения капитального ремонта в этом многоквартирном доме (абзац второй пункта 5).

Оспариваемыми положениями Приложения установлены технические критерии, такие как техническое состояние объектов общего имущества в многоквартирном доме, для которых планируется капитальный ремонт, в частности процент износа многоквартирного дома (пункт 1.1), продолжительность эксплуатации

многоквартирного дома после ввода в эксплуатацию или последнего комплексного капитального ремонта общего имущества в многоквартирном доме (пункт 1.2), а также организационные критерии, в том числе уровень поддержки собственниками помещений в многоквартирном доме решения о проведении капитального ремонта в виде процента голосов от общего числа голосов собственников помещений в многоквартирном доме при принятии решения о проведении капитального ремонта (пункт 2.1).

Как следует из жалоб, дополнений и приложенных к ним копий документов, заявители проживают в городе Казани в многоквартирном доме 1964 года постройки, который был включен в Региональную программу капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах, расположенных на территории Республики Татарстан, утвержденную постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 31 декабря 2013 года № 1146 (далее также — Региональная программа), с запланированным капитальным ремонтом в 2040 и 2043 годах. При этом 2043 год является последним годом реализации Региональной программы.

С целью выяснить, почему многоквартирный дом, в котором они проживают, оказался одним из последних в перечне многоквартирных домов, подлежащих капитальному ремонту, заявители обращались в Министерство строительства, архитектуры и жилищно-коммунального хозяйства Республики Татарстан с просьбой сообщить им количество баллов по каждому из критериев, набранных их многоквартирным домом, и соответствует ли оно определенному в Региональной программе сроку проведения капитального ремонта. Однако в ответах на их обращения не содержалось разъяснений ни на один из поставленных вопросов.

Как отмечают граждане Л.Е. Колоярцева и А.К. Галиева, обжалуемыми частями 5—8 статьи 10 Закона Республики Татарстан предусмотрено направление лицами, осуществляющими управление многоквартирными домами, в органы местного самоуправления информации о многоквартирных домах, управление которыми они осуществляют, по форме, утвержденной уполномоченным органом, которая, по их мнению, на сегодняшний день не утверждена и не конкретизируется, что подразумевает под собой данная информация.

Заявители полагают, что многоквартирный дом, в котором они проживают, был включен в Региональную программу в произвольном порядке, поскольку оспариваемые нормы Порядка не устанавливают механизм присвоения баллов, а именно не определяют кем, в какой срок присваиваются баллы и каким образом данная информация доводится до сведения граждан. Кроме того, они указывают, что информация с ранжированием многоквартирных домов по количеству набранных ими баллов должна быть открытой и находиться в общем доступе, так как граждане вправе знать как оценен их дом и другие многоквартирные дома.

Граждане Л.Е. Колоярцева и А.К. Галиева также отмечают,

что из содержания пунктов 1.1 и 1.2 Приложения неясно, какое количество баллов должно присваиваться в случаях, когда процент износа многоквартирного дома составляет 51 процент, а продолжительность эксплуатации многоквартирного дома после ввода в эксплуатацию или последнего комплексного капитального ремонта составляет 14 лет.

Кроме того, в этих же обжалуемых пунктах Приложения, как указывают заявители, установлен необъективный подход в отношении исчисления баллов за процент износа многоквартирного дома (1.1) и несправедливо уравнивается продолжительность эксплуатации многоквартирного дома с момента ввода в эксплуатацию после нового строительства с последним комплексным капитальным ремонтом (1.2).

При применении пункта 2.1 Приложения, согласно которому количество баллов устанавливается в зависимости от уровня поддержки собственниками помещений в многоквартирном доме решения о проведении капитального ремонта, выраженного в проценте голосов от общего числа голосов собственников помещений в многоквартирном доме при принятии решения о проведении капитального ремонта, по их мнению, получается, что из-за одного голоса «против капитального ремонта» значительно уменьшается присваиваемое количество баллов.

На основании изложенного граждане Л.Е. Колоярцева и А.К. Галиева просят Конституционный суд Республики Татарстан признать части 5—8 статьи 10 Закона Республики Татарстан от 25 июня 2013 года № 52-ЗРТ «Об организации проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан», пункт 4 и абзацы первый и второй пункта 5 Порядка использования критериев определения очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 31 декабря 2013 года № 1132, а также пункты 1.1, 1.2 и 2.1 приложения к вышеуказанному Порядку не соответствующими статьям 28 (части первая и вторая), 29 (часть первая), 48 (часть вторая), 55 и 58 (часть вторая) Конституции Республики Татарстан, согласно которым все равны перед законом и судом; государство гарантирует равенство прав и свобод человека и гражданина независимо от социального положения, места жительства и иных обстоятельств; любые формы ограничения прав и свобод либо установление преимуществ граждан по расовым, национальным и другим признакам запрещаются; органы государственной власти, органы местного самоуправления, должностные лица обязаны обеспечить каждому возможность ознакомления с их решениями и иными материалами, затрагивающими его права, свободы и законные интересы, если иное не предусмотрено законом; каждый имеет право на жилище, никто не может быть произвольно лишен жилища, органы государственной власти и органы местного самоуправления поощряют жилищное строительство, создают условия для осуществления права на жилище; в Республике

Татарстан не должны издаваться законы, отменяющие или умаляющие права и свободы человека и гражданина.

В соответствии с частями второй и третьей статьи 68 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» Конституционный суд Республики Татарстан принимает решение по делу, оценивая как буквальный смысл рассматриваемого акта, так и смысл, придаваемый ему официальным и иным толкованием или сложившейся правоприменительной практикой, а также исходя из его места в системе нормативных правовых актов. Конституционный суд Республики Татарстан принимает постановление только по предмету, указанному в обращении, и лишь в отношении той части акта, конституционность которой подвергается сомнению в обращении, и при принятии решения не связан основаниями и доводами, изложенными в обращении.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Республики Татарстан по настоящему делу являются:

— части 5—8 статьи 10 Закона Республики Татарстан от 25 июня 2013 года № 52-ЗРТ «Об организации проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан» в той мере, в какой они не определяют содержание и форму, в которой информация о многоквартирных домах для формирования Региональной программы подлежит представлению лицами, осуществляющими управление многоквартирными домами, в органы местного самоуправления;

— пункт 4 и абзацы первый и второй пункта 5 Порядка использования критериев определения очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 31 декабря 2013 года № 1132, в связи с отсутствием в них положений, устанавливающих механизм присвоения баллов, в том числе положений, определяющих кем, в какой срок многоквартирному дому присваиваются баллы и каким образом данная информация доводится до сведения граждан;

— пункты 1.1, 1.2 и 2.1 приложения к указанному Порядку в части неопределенности порядка оценки указанных в данных пунктах критериев, в соответствии с которыми начисляются баллы, определяющие очередность проведения капитального ремонта в конкретном многоквартирном доме.

2. Оспариваемые заявителями правовые нормы затрагивают сферу жилищного законодательства, которая согласно статье 72 (часть 1, пункт «к») Конституции Российской Федерации находится в совместном ведении Российской Федерации и ее субъектов. В силу статьи 76 (части 2 и 5) Конституции Российской Федерации законы и иные нормативные правовые акты субъектов Российской Федерации в данной сфере принимаются в соответствии с федеральными законами и не могут им противоречить.

Согласно взаимосвязанным положениям части 6 статьи 5, пункта 8.3 статьи 13, статьи 167 и части 1 статьи 168 Жилищного кодекса Российской Федерации органы государственной власти

субъектов Российской Федерации принимают законы и иные нормативные правовые акты, направленные на определение порядка установления необходимости проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирном доме, обеспечение его своевременного проведения в многоквартирных домах, расположенных на территории субъекта Российской Федерации, которыми устанавливаются в том числе порядок подготовки и утверждения региональных программ капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах, а также требования к этим программам. При этом в силу части 3 статьи 168 данного Кодекса очередность проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах определяется в региональной программе капитального ремонта исходя из критериев, которые установлены законом субъекта Российской Федерации и могут быть дифференцированы по муниципальным образованиям.

В целях реализации указанных положений федерального законодательства принят Закон Республики Татарстан от 25 июня 2013 года № 52-ЗРТ «Об организации проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан», устанавливающий критерии очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах и предусматривающий, что порядок их использования устанавливается Кабинетом Министров Республики Татарстан (части 3 и 4 статьи 11), который постановлением от 31 декабря 2013 года № 1132 утвердил данный Порядок, а также Приложение к нему.

Таким образом, принимая оспариваемые нормативные правовые акты, Государственный Совет Республики Татарстан и Кабинет Министров Республики Татарстан правомерно реализовали полномочия, принадлежащие им в силу федерального и республиканского законодательства, а также основанные на взаимосвязанных положениях статей 75 (пункт 2) и 103 Конституции Республики Татарстан, согласно которым к ведению Государственного Совета Республики Татарстан относится законодательное регулирование по предметам ведения Республики Татарстан и предметам совместного ведения Российской Федерации и ее субъектов в пределах полномочий Республики Татарстан; Кабинет Министров Республики Татарстан обеспечивает исполнение на территории Республики Татарстан федеральных законов и иных нормативных правовых актов Российской Федерации, законов и иных нормативных правовых актов Республики Татарстан, издает постановления и распоряжения, которые обязательны к исполнению на всей территории Республики Татарстан.

3. Конституция Республики Татарстан, провозглашая Республику Татарстан социальным государством (статья 13), закрепляет, что каждый имеет право на жилище; органы государственной власти и органы местного самоуправления создают условия для осуществления права на жилище (статья 55). Аналогичные по смыслу гарантии установлены Конституцией Российской Федерации, в том числе ее статьями 7 и 40 (части 1 и 2).

Конституционный Суд Российской Федерации в своем Постановлении указал, что в соответствии с Конституцией Российской Федерации Россия как социальное государство, политика которого направлена на создание условий, обеспечивающих достойную жизнь (статья 7, часть 1), призвана гарантировать реализацию права каждого на жилище (статья 40, часть 1), признаваемого международным сообществом в качестве элемента права на достойный жизненный уровень (статья 25 Всеобщей декларации прав человека и статья 11 Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах). Исходя из этого Конституция Российской Федерации, провозглашая право каждого на жилище, закрепляет корреспондирующую ему обязанность органов государственной власти и органов местного самоуправления по созданию условий для осуществления данного права (статья 40, часть 2), которая одновременно выступает в качестве гарантии его реализации. Приведенное конституционное предписание, составляющее основу правового регулирования жилищных отношений, означает обращенное к органам государственной власти и органам местного самоуправления требование об установлении таких правовых механизмов, которые позволяли бы обеспечивать сохранность жилищного фонда, представляющего собой совокупность всех жилых помещений, находящихся на территории Российской Федерации и являющихся объектами жилищных прав (часть 1 статьи 15 и часть 1 статьи 19 Жилищного кодекса Российской Федерации), и реализацию одной из базовых потребностей человека — потребности в жилище, что, в свою очередь, предполагает сохранение целевого назначения объектов жилищного фонда, а также создание безопасных и благоприятных условий для проживания в них граждан. Многоквартирные дома, в которых расположена значительная часть составляющих жилищный фонд жилых помещений, подвержены естественному износу, а потому надлежащее содержание таких домов предполагает в числе прочего непрерывный мониторинг их технического состояния, а также своевременное проведение необходимых работ по устранению неисправностей их конструктивных элементов. В связи с этим Жилищный кодекс Российской Федерации в порядке конкретизации статьи 40 (часть 2) Конституции Российской Федерации возлагает на органы государственной власти и органы местного самоуправления обязанности по обеспечению контроля за использованием и сохранностью жилищного фонда, по организации своевременного проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах, а также по осуществлению государственного жилищного надзора и муниципального жилищного контроля (пункты 6, 6.1 и 8 статьи 2) (Постановление от 12 апреля 2016 года № 10-П).

3.1. В силу части 6 статьи 168 Жилищного кодекса Российской Федерации порядок подготовки и утверждения региональных программ капитального ремонта, требования к таким программам и порядок предоставления органами местного самоуправления сведений, необходимых для подготовки таких программ,

устанавливаются законом субъекта Российской Федерации в соответствии с Жилищным кодексом Российской Федерации.

Вопросы обеспечения своевременного проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах, расположенных на территории Республики Татарстан, организации его проведения, в том числе порядок подготовки и утверждения региональной программы капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах, требования к такой программе, порядок предоставления органами местного самоуправления сведений, необходимых для ее подготовки, урегулированы обжалуемым Законом Республики Татарстан.

В соответствии с оспариваемыми положениями частей 5—8 статьи 10 Закона Республики Татарстан порядок формирования Региональной программы включает в себя установление конкретного перечня участников и их действий в рамках процедуры подготовки и утверждения данной программы. К таким участникам относятся уполномоченный орган, которым в соответствии с постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 6 июля 2005 года № 313 является Министерство строительства, архитектуры и жилищно-коммунального хозяйства Республики Татарстан (далее также — Уполномоченный орган), органы местного самоуправления и лица, осуществляющие управление многоквартирными домами.

Определив круг субъектов рассматриваемых правоотношений, Закон Республики Татарстан закрепил за каждым из них соответствующие полномочия. Так, на Уполномоченный орган в числе прочего возложено полномочие по утверждению формы, в соответствии с которой лица, осуществляющие управление многоквартирными домами, представляют в органы местного самоуправления информацию о многоквартирных домах. В рамках реализации данного полномочия Уполномоченный орган Приказом от 25 июля 2013 года № 93/0-1 утвердил Форму сведений о многоквартирных домах для представления в государственную информационную систему формирования и мониторинга исполнения государственной программы капитального ремонта и мониторинга состояния объектов жилищного фонда, включающую как общие сведения о многоквартирном доме (год ввода в эксплуатацию, физический износ и др.), так и сведения о конструктивных элементах, инженерных системах и объектах общего имущества (вид конструктивного элемента и инженерных систем, их характеристики, уровень износа, год проведения последнего капитального ремонта и т.д.).

Лица, осуществляющие управление многоквартирными домами, как первичное звено рассматриваемой процедуры формирования Региональной программы, в течение одного месяца со дня вступления обжалуемого Закона Республики Татарстан в силу должны были представить в органы местного самоуправления информацию о многоквартирных домах, управление которыми они осуществляют, по вышеуказанной форме, утвержденной Уполномоченным органом. Орган местного самоуправления в течение од-

ного месяца должен был обобщить поступившую информацию, а также собрать информацию по многоквартирным домам, информация о которых не представлена лицами, осуществляющими управление многоквартирными домами. На основании обобщенной информации обо всех многоквартирных домах, расположенных на территории муниципального образования, органам местного самоуправления надлежало утвердить муниципальные адресные программы капитального ремонта, которые в свою очередь подлежали представлению в законодательно установленные сроки в Уполномоченный орган для формирования проекта Региональной программы и направления его для утверждения в Кабинет Министров Республики Татарстан.

По смыслу статьи 11 Закона Республики Татарстан Региональная программа предполагает очередность проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах. Частью 3 этой же статьи определены критерии (технические, организационные и финансовый), которые выступают основой для установления очередности проведения соответствующих работ в тех многоквартирных домах, проживание в которых в силу износа их конструктивных элементов представляет опасность для жизни и здоровья граждан. Порядок использования критериев определения очередности устанавливается Кабинетом Министров Республики Татарстан (часть 4 статьи 11).

Поскольку на федеральном уровне требований к способам оценки критериев определения очередности проведения капитального ремонта не установлено, Кабинет Министров Республики Татарстан, действуя в рамках предоставленных ему правотворческих полномочий, определил такие способы самостоятельно. В этой связи в целях осуществления единого подхода к определению очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан при формировании Региональной программы обжалуемые положения Порядка закрепили балльную систему оценки критериев, сумма значений которых определяет очередность проведения капитального ремонта (пункт 4 и абзацы первый и второй пункта 5).

Установленная оспариваемыми нормами балльная система оценки критериев находится в логико-правовой связи с положениями статьи 10 Закона Республики Татарстан, из которых следует, что такая система оценки ложится в основу механизма определения очередности проведения капитального ремонта как при формировании соответствующих муниципальных адресных программ, так и при формировании Региональной программы. Иными словами, оценка критериев по балльной системе в соответствии с обжалуемыми нормами Порядка производится на уровне органов местного самоуправления при формировании муниципальных адресных программ капитального ремонта, а затем проверяется и уточняется Уполномоченным органом при формировании проекта Региональной программы.

Оценка критериев, предусмотренных Законом Республики Татарстан, по балльной системе, как это следует из буквального

содержания норм Порядка, является условием для более объективного обоснования необходимости своевременного проведения капитального ремонта и позволяет обеспечить единую правовую основу для определения очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан при формировании Региональной программы.

Тем самым, обжалуемые положения Закона Республики Татарстан во взаимосвязи с пунктом 4 и абзацами первым и вторым пункта 5 Порядка по своему смыслу и целевому назначению представляют собой организационно-процедурный механизм выявления и оценки технического состояния объектов общего имущества в многоквартирных домах, подлежащих капитальному ремонту. Рассматриваемое правовое регулирование, основываясь на принципах сбалансированности, реальности и адресности, устанавливает общие предписания, целью которых является определение алгоритма действий лиц, осуществляющих управление многоквартирными домами, и органов местного самоуправления по представлению сведений, необходимых для подготовки Региональной программы и передачи соответствующей информации в Уполномоченный орган. Тот факт, что перечень передаваемой информации и форма ее представления получили детальное урегулирование на подзаконном уровне, сам по себе не может свидетельствовать о неполноте или неопределенности правового содержания обжалуемых законодательных положений, а также норм Порядка и не может рассматриваться как нарушающий права и законные интересы граждан, в том числе заявителей. Дальнейшая оценка конституционности правового регулирования порядка сбора информации, необходимой для формирования муниципальной адресной программы капитального ремонта и (или) Региональной программы, предполагает проверку Приказа Министерства строительства, архитектуры и жилищно-коммунального хозяйства Республики Татарстан от 25 июля 2013 года № 93/0-1, который не является предметом рассмотрения и не подлежит проверке и оценке Конституционным судом Республики Татарстан в настоящем деле.

3.2. В силу пункта 9 части 1 статьи 167 Жилищного кодекса Российской Федерации на органы государственной власти субъекта Российской Федерации возложена обязанность по установлению порядка информирования собственников помещений в многоквартирных домах о содержании региональной программы капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах и критериях оценки состояния многоквартирных домов, на основании которых определяется очередность проведения капитального ремонта.

Во исполнение приведенных положений федерального законодательства, а также в силу пункта 13.8 части 1 статьи 3 Закона Республики Татарстан Кабинет Министров Республики Татарстан постановлением от 22 августа 2018 года № 692 утвердил Порядок информирования собственников помещений в многоквартирных домах, определяющий механизм размещения информации,

согласно которому нормативные правовые акты об утверждении региональной программы и критерии оценки подлежат размещению Министерством строительства, архитектуры и жилищно-коммунального хозяйства Республики Татарстан, некоммерческой организацией «Фонд жилищно-коммунального хозяйства Республики Татарстан», органами местного самоуправления муниципальных образований Республики Татарстан на своих официальных сайтах в информационно-телекоммуникационной сети «Интернет» (пункт 2).

Приведенное правовое регулирование позволяет сделать вывод о том, что Кабинет Министров Республики Татарстан реализовал возложенные на него полномочия в полном объеме, поскольку из буквального содержания указанных законодательных положений, равно как и из оспариваемого Порядка, не усматривается обязанность Уполномоченного органа, а также органов местного самоуправления муниципальных образований Республики Татарстан по размещению в информационно-телекоммуникационной сети «Интернет» информации о количестве набранных баллов, по сумме значений которых определена очередность проведения капитального ремонта в конкретном многоквартирном доме.

В этой связи, учитывая, что заявители не лишены права на получение интересующей их информации в рамках Федерального закона от 2 мая 2006 года № 59-ФЗ «О порядке рассмотрения обращений граждан Российской Федерации», Федерального закона от 9 февраля 2009 года № 8-ФЗ «Об обеспечении доступа к информации о деятельности государственных органов и органов местного самоуправления», Закона Республики Татарстан от 12 мая 2003 года № 16-ЗРТ «Об обращениях граждан в Республике Татарстан» и Закона Республики Татарстан от 16 января 2015 года № 3-ЗРТ «Об обеспечении доступа к информации о деятельности государственных органов Республики Татарстан и органов местного самоуправления в Республике Татарстан», Конституционный суд Республики Татарстан не находит оснований для признания оспариваемого правового регулирования в указанном заявителями аспекте не соответствующим Конституции Республики Татарстан.

В то же время признание обжалуемых пунктов Порядка не противоречащими Конституции Республики Татарстан не исключает право Кабинета Министров Республики Татарстан принять дополнительные нормативные решения, направленные на обеспечение информирования граждан о баллах, набранных многоквартирными домами, в которых они проживают, что способствовало бы не только более эффективной и надежной защите их прав и законных интересов на поддержание качества и комфорта жизни граждан в принадлежащих им жилых помещениях, но и повышению уровня осуществления общественного контроля деятельности органов публичной власти, а также соблюдению принципа поддержания доверия граждан к закону и действиям государства.

3.3. Оценивая конституционность пунктов 1.1, 1.2 и 2.1 Приложения в части неопределенности порядка оценки указанных в

данных пунктах критериев, в соответствии с которыми начисляются баллы, Конституционный суд Республики Татарстан отмечает следующее.

Как следует из неоднократно выраженной Конституционным Судом Российской Федерации правовой позиции, механизм действия закона должен быть понятен субъектам соответствующих правоотношений прежде всего из содержания конкретного нормативного положения или системы находящихся во взаимосвязи нормативных положений (постановления от 23 декабря 1997 года № 21-П, от 23 февраля 1999 года № 4-П, от 22 апреля 2013 года № 8-П, от 25 июня 2015 года № 16-П и др.). Данная позиция в полной мере применима при оценке конституционности пунктов 1.1 и 1.2 Приложения.

Заявители указывают, что закрепленные в пунктах 1.1 и 1.2 Приложения формулировки, касающиеся определения процента износа многоквартирного дома — «более 51 процента износа» и продолжительности его эксплуатации — «менее 14 лет», не учитывают ситуации, когда процент износа равен 51, а продолжительность эксплуатации многоквартирного дома составляет 14 лет.

Между тем системный анализ оспариваемых норм в их взаимосвязи с другими положениями этого же нормативного правового акта позволяет сделать вывод о том, что поскольку 50 баллов присваивается многоквартирному дому, имеющему от 41 до 50 процентов износа, то процент износа 51 и более дает основание для присвоения дому 60 баллов. Таким же образом можно прийти к выводу о том, что в случае, когда срок эксплуатации многоквартирного дома равен 14 годам, баллы дому не присваиваются, так как возможность присвоения баллов предусмотрена только если этот срок составляет 15 и более лет.

Следовательно, рассматриваемые пункты с учетом выявленного конституционно-правового смысла не могут расцениваться как нарушающие конституционные права заявителей в указанном ими аспекте. Этим не исключается возможность совершенствования данного правового регулирования путем внесения Кабинетом Министров Республики Татарстан соответствующего уточнения, устраняющего указанные дефекты с точки зрения требований юридической техники.

Оспаривая конституционность пункта 1.1 Приложения в части определения им порядка начисления баллов исходя из процента износа многоквартирного дома, заявители указывают, что если процент износа многоквартирного дома равен 1 или 10, то дому будет присвоено 10 баллов, тогда как если процент износа равен 11, дому присваивается 20 баллов. Иными словами, по их мнению, разница в 9 процентов не влечет увеличения количества баллов, тогда как разница в 1 процент между 10 и 11 дает увеличение сразу на 10 баллов.

В этой связи, оценивая данное правовое регулирование, Конституционный суд Республики Татарстан полагает необходимым обратить внимание на следующие обстоятельства.

Выявление технического состояния объектов общего имущества в многоквартирном доме путем определения степени его износа в процентном исчислении, а также применяемая в обжалуемом пункте кратность интервалов при определении процента износа вытекает из требований соответствующих федеральных ведомственных правил, предназначенных для оценки физического износа жилых зданий, необходимой, в том числе при проектировании капитального ремонта жилищного фонда.

При этом каких-либо требований, касающихся определения конкретного значения баллов по каждому критерию определения очередности проведения капитального ремонта многоквартирного дома, в том числе и по проценту его износа, ни на федеральном, ни на республиканском уровне не установлено.

Отсюда следует, что Кабинет Министров Республики Татарстан, действуя в соответствии с предоставленной ему дискрецией при установлении количества баллов, начисляемых в зависимости от процента износа многоквартирного дома, был вправе взять за основу их исчисления любое базовое значение (10 баллов), равно как и установить диапазон, в рамках которого это значение подлежит изменению. В результате Кабинет Министров Республики Татарстан предусмотрел такую систему оценки, при которой Уполномоченный орган и органы местного самоуправления применительно к одним и тем же ситуациям не могут произвольно выбирать разные баллы и по своему усмотрению изменять очередность проведения капитального ремонта. Иными словами, рассматриваемая система оценки критерия очередности проведения капитального ремонта в зависимости от процента износа многоквартирного дома сформулирована таким образом, что применяется ко всем объектам жилого фонда, не предполагая установления каких-либо преимуществ либо различий в отношении многоквартирных домов, находящихся в одном и том же техническом состоянии, что отвечает принципам связанности органов публичной власти законом, равенства всех перед законом и вытекающему из них принципу формальной определенности правового регулирования.

С учетом изложенного, критерии, лежащие в основе определения очередности проведения капитального ремонта, равно как и система оценки таких критериев, установлены исходя из преследуемой при этом цели дифференциации в правовом регулировании, а диапазон баллов, используемых для оценки таких критериев, сущностно взаимообусловлен.

Подобный подход соотносится с правоприменительной практикой Комитета по правам человека, осуществляющего контроль за реализацией Международного пакта о гражданских и политических правах от 16 декабря 1966 года, согласно которой право на равенство перед законом и на равную защиту закона без всякой дискриминации не означает, что любые различия в обращении являются дискриминационными, в связи с чем дифференциация, основанная на резонных и объективных критериях, не равнозначна запрещенной дискриминации по смыслу статьи 26 Пакта (пункт 13 решения Комитета от 9 апреля 1987 года № 182/1984).

Таким образом, пункты 1.1 и 1.2 Приложения по своему содержанию и месту в системе действующего правового регулирования согласуются с принципами демократического правового государства, включая принципы равенства всех перед законом и юридической справедливости, и сами по себе не могут рассматриваться как отменяющие, ограничивающие или иным образом нарушающие конституционные права и свободы человека и гражданина, в том числе заявителей, и тем самым не противоречат Конституции Республики Татарстан.

Между тем аналогичный подход не может быть применим при оценке конституционности пункта 2.1 Приложения, которым устанавливается порядок начисления баллов в зависимости от уровня поддержки собственниками помещений в многоквартирном доме решения о проведении капитального ремонта, выраженного в проценте голосов от общего числа голосов собственников помещений в многоквартирном доме при принятии решения о проведении капитального ремонта. Предусмотренный данным пунктом механизм оценки указанного критерия приводит к тому, что 5 баллов присваивается дому в случае поддержки решения о проведении капитального ремонта как при 50 процентах, так и при 99 процентах голосов собственников многоквартирного дома, а 10 баллов присваивается при 100 процентах голосов. Тем самым разница в 1 процент голосов приводит к значительному снижению количества присваиваемых многоквартирному дому баллов.

Конституционный суд Республики Татарстан полагает, что такой подход к оценке рассматриваемого критерия нельзя признать обоснованным. Из буквального содержания оспариваемого пункта применительно к многоквартирным домам, имеющим, например, 100 и менее квартир, вытекает, что повлиять на снижение количества баллов, начисляемых при оценке критериев определения очередности проведения капитального ремонта, а значит и на саму очередность, может буквально один собственник, который по объективным и уважительным причинам отсутствовал при принятии соответствующего решения.

Вместе с тем Конституционный суд Республики Татарстан считает, что признание пункта 2.1 Приложения не соответствующим Конституции Республики Татарстан в вышеназванном аспекте создавало бы пробел в правовом регулировании, который в данном случае не может быть устранен непосредственным применением Конституции Республики Татарстан, и требует внесения изменений в действующее законодательство. Поскольку очередность в проведении капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах, включенных в Региональную программу, определена на основе комплексного подхода к оценке всех критериев, то исключение предусмотренного пунктом 2.1 Приложения способа оценки установленного им критерия поставит под сомнение обоснованность определенной в настоящее время очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах, в том числе и в тех, в которых работы по капитальному ремонту уже выполнены.

В этой связи Конституционный суд Республики Татарстан, руководствуясь принципом разумной сдержанности, а также в целях поддержания баланса конституционно защищаемых ценностей и с учетом объективно сложившихся реалий, считает возможным воздержаться от признания в настоящем деле пункта 2.1 Приложения не соответствующим Конституции Республики Татарстан. Вместе с тем Кабинету Министров Республики Татарстан надлежит внести в оспариваемую норму Приложения соответствующие изменения, направленные на исключение необоснованного исчисления баллов при определении очередности проведения капитального ремонта общего имущества многоквартирных домов, а также на недопустимость установления таких процедурных правил, которые были бы несовместимы с конституционными принципами равенства и справедливости.

3.4. Оценивая довод заявителей о несправедливости такого критерия, определенного в пункте 1.2 Приложения, как приравнивание количества лет после ввода дома в эксплуатацию с последним комплексным капитальным ремонтом многоквартирного дома, Конституционный суд Республики Татарстан обращает внимание на то, что обжалуемый технический критерий установлен подпунктом «б» пункта 1 части 3 статьи 11 Закона Республики Татарстан.

В части 1 статьи 2 Федерального закона от 21 июля 2007 года № 185-ФЗ «О Фонде содействия реформированию жилищно-коммунального хозяйства» определено понятие «капитальный ремонт многоквартирного дома», под которым следует понимать проведение и (или) оказание предусмотренных данным Федеральным законом работ и (или) услуг по устранению неисправностей изношенных конструктивных элементов общего имущества собственников помещений в многоквартирном доме, в том числе по их восстановлению или замене, в целях улучшения эксплуатационных характеристик общего имущества в многоквартирном доме. К видам работ по капитальному ремонту многоквартирных домов в соответствии с частью 3 статьи 15 данного Федерального закона относятся: ремонт внутридомовых инженерных систем электро-, тепло-, газо-, водоснабжения, водоотведения; ремонт или замена лифтового оборудования, признанного непригодным для эксплуатации, при необходимости ремонт лифтовых шахт; ремонт крыш; ремонт подвальных помещений, относящихся к общему имуществу в многоквартирных домах; утепление и ремонт фасадов; установка коллективных (общедомовых) приборов учета потребления ресурсов и узлов управления (тепловой энергии, горячей и холодной воды, электрической энергии, газа); ремонт фундаментов многоквартирных домов.

С учетом приведенных положений федерального законодательства, а также перечня работ по капитальному ремонту установление такого критерия является объективно оправданным при определении очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах, поскольку введенные в эксплуатацию многоквартирные дома, равно как и дома, в

которых был проведен комплексный капитальный ремонт, в наименьшей степени нуждаются в реализации соответствующих технических работ.

В связи с изложенным оспариваемый пункт 1.2 Приложения в части такого критерия как приравнивание количества лет после ввода дома в эксплуатацию и после последнего комплексного капитального ремонта многоквартирного дома аналогичен положениям Закона Республики Татарстан, направлен на реализацию обоснованного дифференцированного подхода при определении очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах, исходя из их технического состояния, и сам по себе не может рассматриваться как нарушающий конституционные права граждан.

3. Рассмотрев в настоящем деле порядок подготовки и утверждения Региональной программы, Конституционный суд Республики Татарстан считает необходимым обратить внимание на то, что в силу части 9 статьи 10 Закона Республики Татарстан Региональная программа подлежит актуализации не реже чем один раз в год. При этом инициаторами внесения соответствующих изменений, подразумевающих изменение очередности проведения капитального ремонта общего имущества в конкретном многоквартирном доме, могут выступать непосредственно сами граждане, проживающие в этом доме. Порядок внесения такой инициативы в соответствии с пунктом 8.3 статьи 13 Жилищного кодекса Российской Федерации и пунктом 13.1 части 1 статьи 3 Закона Республики Татарстан регламентирован постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 30 сентября 2017 года № 739 «Об утверждении порядка установления необходимости проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирном доме». Пункты 1.2 и 3.1 данного Порядка определили возможность переноса срока оказания услуг и (или) работ, предусмотренных Региональной программой, на более ранний период по обращениям граждан или иных заинтересованных лиц о неудовлетворительных условиях проживания в многоквартирном доме. Основаниями принятия указанного решения в форме Приказа Уполномоченного органа являются превышение нормативных сроков службы конструктивных элементов и инженерных систем до проведения очередного капитального ремонта (нормативных межремонтных сроков) общего имущества в многоквартирном доме и наличие опасности нарушения установленных предельных характеристик надежности и безопасности конструктивных элементов многоквартирного дома. Данный Приказ является основанием для организации Уполномоченным органом работ по актуализации Региональной программы и внесения в Кабинет Министров Республики Татарстан проекта постановления Кабинета Министров Республики Татарстан о внесении изменений в Региональную программу капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах, расположенных на территории Республики Татарстан (пункты 3.7.1 и 4.4).

Таким образом, в соответствии с оспариваемым правовым ре-

гулированием во взаимосвязи с вышеприведенными нормативными правовыми актами граждане, в том числе заявители, не лишены права инициировать процедуру изменения очередности проведения капитального ремонта общего имущества многоквартирного дома, в котором они проживают.

Проверка же законности и обоснованности установленной очередности проведения капитального ремонта общего имущества многоквартирного дома, в котором проживают заявители, с учетом присвоенных ему конкретных баллов на основании критериев определения очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан, предполагает установление фактических обстоятельств дела, что не входит в компетенцию Конституционного суда Республики Татарстан, поскольку в силу части девятой статьи 3 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» Конституционный суд Республики Татарстан решает исключительно вопросы права и при осуществлении конституционного судопроизводства воздерживается от установления и исследования фактических обстоятельств во всех случаях, когда это входит в компетенцию других судов или иных органов.

На основании изложенного, руководствуясь статьей 6, частями первой и второй статьи 66, частями первой, второй и шестой статьи 67, статьями 68, 69, 71 и 73, пунктом 1 части первой статьи 104 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан», Конституционный суд Республики Татарстан

постановил:

1. Признать части 5—8 статьи 10 Закона Республики Татарстан от 25 июня 2013 года № 52-ЗРТ «Об организации проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан», пункт 4 и абзацы первый и второй пункта 5 Порядка использования критериев определения очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 31 декабря 2013 года № 1132, а также пункты 1.1 и 1.2 приложения к вышеуказанному Порядку соответствующими Конституции Республики Татарстан.

2. В настоящем деле Конституционный суд Республики Татарстан воздерживается от признания не соответствующим Конституции Республики Татарстан пункта 2.1 приложения к Порядку использования критериев определения очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах в Республике Татарстан, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 31 декабря 2013 года № 1132, в той мере, в какой установленное им регулирование может повлиять на необъективное снижение количества набранных баллов, влияющих на определение очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах.

Этим с Кабинета Министров Республики Татарстан не снимается обязанность, исходя из требований Конституции Республики Татарстан и с учетом настоящего Постановления, в разумные сроки внести в оспариваемую норму Приложения соответствующие изменения, направленные на исключение необоснованного исчисления баллов при определении очередности проведения капитального ремонта общего имущества в многоквартирных домах, а также на недопустимость установления таких процедурных правил, которые были бы несовместимы с конституционными принципами равенства и справедливости.

3. Настоящее Постановление окончательно, не подлежит обжалованию, вступает в силу немедленно после его провозглашения, действует непосредственно и не требует подтверждения другими органами и должностными лицами.

4. Согласно статье 72 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» настоящее Постановление подлежит незамедлительному опубликованию в газетах «Ватаным Татарстан» и «Республика Татарстан». Постановление должно быть опубликовано также в «Вестнике Конституционного суда Республики Татарстан» и на «Официальном портале правовой информации Республики Татарстан» (PRAVO.TATARSTAN.RU).

№ 85-П

Конституционный суд
Республики Татарстан

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ИСЕМЕ БЕЛӘН

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КОНСТИТУЦИЯ СУДЫныңың

гражданнар Л.Е. Колоярцева һәм А.К. Галиева шикаятьләренә бәйле рәвештә «Татарстан Республикасында күпфатирлы йортларда гомуми мөлкәткә капиталь ремонт ясауны оештыру турында» 2013 елның 25 июнендәге 52-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 10 статьясындагы 5—8 өлешләренең, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 31 декабрендәге 1132 номерлы карары белән расланган Татарстан Республикасында күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләү критерийларын файдалану тәртибенең 4 пунктының һәм 5 пунктының беренче һәм икенче абзацларының, шулай ук югарыда күрсәтелгән Тәртипкә кушымтаның 1.1, 1.2 һәм 2.1 пунктларының конституциячеллеген тикшерү турындагы эш буенча

2019 ел
18 октябрь
Казан шәһәре

КАРАРЫ

Татарстан Республикасы Конституция суды, Рәисе Ф.Г. Хөснетдинов, судьялары Ф.Р. Волкова, Л.В. Кузьмина, Э.М. Мостафина, Р.Г. Сәхиева, А.Р. Шакараев составында,

Татарстан Республикасы Конституциясенең 109 статьясына (дүртенче өлеш), «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясындагы бишенче һәм тугызынчы өлешләренә, 39 статьясындагы беренче өлешенә һәм икенче өлешенең 1 пунктына, 68, 83, 100, 101 һәм 103 статьяларына таянып,

ачык суд утырышында «Татарстан Республикасында күпфатирлы йортларда гомуми мөлкәткә капиталь ремонт ясауны оештыру турында» 2013 елның 25 июнендәге 52-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 10 статьясындагы 5—8 өлешләренең, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 31 декабрендәге 1132 номерлы карары белән расланган Татарстан Республикасында күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләү критерийларын файдалану тәртибенең 4 пунктының һәм 5 пунктының беренче һәм икенче абзацларының, шулай ук югарыда күрсәтелгән Тәртипкә кушымтаның 1.1, 1.2 һәм 2.1 пунктларының конституциячеллеген тикшерү турындагы эшне карады.

Эшне карауга гражданнар Л.Е. Колоярцева һәм А.К. Галиева шикаятьләре сәбәп булды. Мөрәҗәгать итүчеләр тарафыннан дәгъва белдерелә торган норматив нигезләмәләрнең Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килү-килмәве турындагы мәсьәләдә килеп туган билгесезлек эшне карауга нигез булды.

Докладчы судья Л.В. Кузьмина мәгълүматын, яклар — гражданнар Л.Е. Колоярцева һәм А.К. Галиева аңлатмаларын, дәгъва белдерелә торган норматив хокукый актларны чыгарган органнар вәкилләре — Татарстан Республикасы Дәүләт Советы Аппараты Хокук идарәсенең граждан законнары бүлеге мөдире И.И. Фәттахов, Татарстан Республикасы Төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хуҗалык министрлыгының юридик бүлеге

башлыгы Э.Ю. Латыйпова, Татарстан Республикасы Төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хуҗалык министрлыгы юридик бүлегенең әйдәп баручы киңәшчесе Ф.М. Мөхәммәдиева, дәгъва белдерелә торган норматив хокукый актны чыгарган орган вәкиле үтенечнамәсе буенча чакырылган белгеч — Татарстан Республикасы Төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хуҗалык министрлыгының торак-коммуналь хуҗалык программаларын гамәлгә ашыру һәм эксплуатацияләү идарәсенең коммуналь хуҗалыкны үстерү һәм оператив эш бүлеге башлыгы Ш.Ю. Фәйзетдинов, суд утырышына Татарстан Республикасы Конституция суды инициативасы буенча чакырылган белгечләр — Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының Авиатөзелеш һәм Яңа Савин районнары администрациясенең юридик бүлеге башлыгы Д.Р. Мөхәммәтгалиева, Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының Авиатөзелеш һәм Яңа Савин районнары администрациясенең инвестиция программаларын гамәлгә ашыру бүлеге башлыгы И.Р. Нуруллин, суд утырышына чакырылган: Татарстан Республикасы Президенты вәкиле — Татарстан Республикасы Президенты Дәүләт-хокук идарәсенең хокукый экспертиза бүлеге баш киңәшчесе А.М. Мәсләвиев, Татарстан Республикасы Дәүләт Советының вәкаләтле вәкиле — Татарстан Республикасы Дәүләт Советы Аппаратының Хокук идарәсе башлыгы М.Б. Сөнгатуллин, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты — Татарстан Республикасы Хөкүмәте вәкиле — Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты Аппаратының Хокук идарәсе башлыгы А.Б. Гревцов, Татарстан Республикасы Югары суды Рәисе вәкиле — Татарстан Республикасы Югары суды судьясы М.М. Сафина, Татарстан Республикасы Арбитраж суды Рәисе вәкиле — Татарстан Республикасы Арбитраж судының суд практикасын анализлау һәм гомумиләштерү бүлеге баш белгече Э.И. Гафиятуллина, Татарстан Республикасы Прокуроры вәкиле — Татарстан Республикасы прокуратурасы Федераль законнар үтәлешенә күзәтчелек итү идарәсенең норматив хокукый актларның законлылыгына күзәтчелек итү бүлеге башлыгы А.Р. Вәлиәхмәтов, Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилдән — Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил аппаратының гражданнар хокукларын торгызу мәсьәләләре бүлеге әйдәп баручы консультанты Р.М. Сибаева чыгышларын тыңлап, тапшырылган документларны һәм башка материалларны өйрәнгәннән соң, Татарстан Республикасы Конституция суды

а ч ы к л а д ы :

1. Татарстан Республикасы Конституция судына гражданнар Л.Е. Колоярцева һәм А.К. Галиева «Татарстан Республикасында күпфатирлы йортларда гомуми мөлкәткә капиталь ремонт ясауны оештыру турында» 2013 елның 25 июнендәге 52-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының (алга таба шулай ук — Татарстан Республикасы Законы) 10 статьясындагы 5—8 өлешләре,

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 31 декабрендәге 1132 номерлы карары белән расланган Татарстан Республикасында күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләү критерийларын файдалану тәртибенең (алга таба шулай ук — Тәртип) 4 пунктының һәм 5 пунктының беренче һәм икенче абзацларының, шулай ук югарыда күрсәтелгән Тәртипкә кушымтаның (алга таба шулай ук — Кушымта) 1.1, 1.2 һәм 2.1 пунктлары белән үзләренең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата шикаять белән мөрәҗәгать иттеләр.

Татарстан Республикасы Законының 10 статьясындагы дәгъва белдерелә торган нигезләмәләрдә күпфатирлы йортларга идарә итүче затлар әлеге Закон үз көченә кергән көннән бер ай дәвамында капиталь ремонт буенча региональ программаны төзү өчен җирле үзидарә органнарына үзләре идарә итә торган күпфатирлы йортлар турында вәкаләтле орган тарафыннан расланган рәвештә мәгълүмат тапшыралар (5 өлеш); җирле үзидарә органы әлеге статьяның 5 өлешендә билгеләнгән срок тәмамланганнан соң бер ай дәвамында кергән мәгълүматны гомумиләштерә, шулай ук күпфатирлы йортларга идарә итүче затлар тарафыннан әлеге йортлар буенча тапшырылмаган мәгълүматны җыя; гомумиләштерелгән мәгълүмат нигезендә җирле үзидарә органнары капиталь ремонт буенча муниципаль адреслы программа раслый (6 өлеш); расланган капиталь ремонт буенча муниципаль адреслы программа һәм муниципаль берәмлек территориясендә урнашкан барлык күпфатирлы йортлар турында гомумиләштерелгән мәгълүмат Татарстан Республикасы Законы үз көченә кергән көннән ике айдан да соңга калмыйча җирле үзидарә органы тарафыннан вәкаләтле органга тапшырыла (7 өлеш); муниципаль адреслы программалар һәм җирле үзидарә органнары тарафыннан тапшырылган белешмәләр нигезендә вәкаләтле орган Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты билгеләгән тәртиптә капиталь ремонт буенча региональ программа проектын төзи һәм аны Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетына раслау өчен җибәрә (8 өлеш), дип каралган.

Шикаять белдерелә торган Тәртип нормалары нигезендә күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләү критерийларын бәяләү (алга таба шулай ук — капиталь ремонт) бу Тәртипкә теркәлгән кушымтада бирелгән балл системасы буенча гамәлгә ашырыла (4 пункт); күпфатирлы йорт тарафыннан җыелган баллар саны һәр критерий буенча алынган мәгънәләр суммасы буларак билгеләнә (5 пунктның беренче абзацы); күпфатирлы йорт тарафыннан иң күп җыелган баллар саны бу күпфатирлы йортта капиталь ремонтны беренче итеп үткәрү чиратын билгели (5 пунктның икенче абзацы).

Кушымтаның дәгъва белдерелә торган нигезләмәләре белән капиталь ремонт үткәрү планлаштырыла торган күпфатирлы йорттагы гомуми мөлкәт объектларының техник торышы, аерым алганда, күпфатирлы йортның тузу проценты (1.1 пункт),

эксплуатацияләүгә тапшырганнан соң яки күпфатирлы йорттагы гомуми мөлкәтне соңгы тапкыр комплекслы капиталь ремонтлаганнан соң күпфатирлы йортны эксплуатацияләү дәвамлылыгы (1.2 пункт) кебек техник критерийлар, шулай ук оештыру критерийлары билгеләнгән, шул исәптән, капиталь ремонт үткәрү турында карар кабул иткәндә күпфатирлы йорттагы бүлмәләр милекчеләре тавышларының гомуми саныннан тавышлар проценты рәвешендә күпфатирлы йорттагы бүлмәләр милекчеләренең капиталь ремонт үткәрү турындагы карарга карата теләктәшлек белдерү дәрәҗәсе (2.1 пункт).

Шикаятьләрдән, өстәмәләрдән һәм аларга кушып бирелгән документларның күчермәләреннән күренгәнчә, мөрәҗәгать итүчеләр Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 31 декабрендәге 1146 номерлы карары белән расланган Татарстан Республикасы территориясендә урнашкан күпфатирлы йортлардагы уртак мөлкәтне капиталь ремонтлау буенча Региональ программага (алга таба — Региональ программа) кертелгән, 2040 һәм 2043 елларда капиталь ремонт планлаштырылган, 1964 елда төзелгән күпфатирлы йортта Казан шәһәрендә яшиләр. Шул ук вакытта 2043 ел Региональ программаны гамәлгә ашыруның соңгы елы булып тора.

Ни өчен алар яши торган күпфатирлы йорт капиталь ремонт үткәрелергә тиешле күпфатирлы йортлар исемлегендә иң соңгыларның берсе булып калуын ачыклау максатыннан мөрәҗәгать итүчеләр Татарстан Республикасы Төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хуҗалык министрлыгына аларның күпфатирлы йорты буенча җыелган һәр критерийның баллар санын хәбәр итүне һәм аның Региональ программада билгеләнгән капиталь ремонт үткәрү срогына туры килүе турында сорап мөрәҗәгать иткәннәр. Әмма аларның мөрәҗәгатьләренә бирелгән җавапларда куелган сорауларның берсенә дә аңлатма бирелмәгән.

Гражданнар Л.Е. Колоярцева һәм А.К. Галиева билгеләгәнчә, Татарстан Республикасы Законының 10 статьясындагы шикаять белдерелә торган 5—8 өлешләре белән күпфатирлы йортларга идарә итүче затлар тарафыннан җирле үзидарә органнарына үзләре идарә итә торган күпфатирлы йортлар турында вәкаләтле орган тарафыннан расланган форма буенча мәгълүмат җибәрү каралган, алар фикеренчә, әлеге мәгълүматның нәрсәне күз алдында тотуы бүгенге көндә расланмаган һәм конкретлаштырылмаган.

Мөрәҗәгать итүчеләр үзләре яши торган күпфатирлы йорт Региональ программага нигезсез кертелгән, чөнки Тәртипнең дәгъва белдерелә торган нормалары баллар бирү механизмын билгеләми, ә нәкъ менә балларның кем тарафыннан, нинди срокта бирелүен һәм әлеге мәгълүматның гражданнар игътибарына ни рәвешле җиткерелүен билгеләми, дип саный. Моннан тыш, алар, күпфатирлы йортларны җыелган баллар саны буенча бүлү турындагы мәгълүмат ачык булырга һәм гомуми кулланылышта булырга тиеш, чөнки гражданнар үз йортларының һәм башка күпфатирлы йортларның ничек бәяләнүен белергә хокуклы, дип күрсәтәләр.

Гражданнар Л.Е. Колоярцева һәм А.К. Галиева шулай ук Кушымтаның 1.1 һәм 1.2 пунктлары эчтәлегеннән күпфатирлы йортның тузу проценты 51 процент тәшкил иткән, ә эксплуатацияләүгә тапшырганнан соң яки күпфатирлы йорттагы гомуми мөлкәтне соңгы тапкыр комплекслы капиталь ремонтлаганнан соң күпфатирлы йортны эксплуатацияләү дәвамлылыгы 14 ел булган очракларда күпме балл бирелергә тиешлеге аңлашылмый, дип билгеләп үтәләр.

Моннан тыш, шушы ук шикаять белдерелә торган Кушымталарда, мөрәҗәгать итүчеләр күрсәткәнчә, күпфатирлы йортның тузу проценты өчен баллар исәпләүгә карата (1.1) объектив булмаган алым билгеләнгән һәм яңа төзелгәннән соң эксплуатацияләүгә тапшырылган күпфатирлы йорт белән соңгы тапкыр комплекслы капиталь ремонтлаганнан соң күпфатирлы йортны эксплуатацияләү дәвамлылыгы гаделсез тигезләшә (1.2).

Кушымтаның 2.1 пунктын кулланганда, аның нигезендә баллар саны капиталь ремонт үткәрү турында карар кабул иткәндә күпфатирлы йорттагы бүлмәләр милекчеләре тавышларының гомуми саныннан тавышлар процентында белдерелгән күпфатирлы йорттагы бүлмәләр милекчеләренең капиталь ремонт үткәрү турындагы кararга карата теләктәшлек белдерү дәрәҗәсенә бәйле рәвештә билгеләнә, алар фикеренчә, «капиталь ремонтка каршы» дигән бер тавыш сәбәпле, бирелә торган баллар саны сизелерлек кими булып чыга.

Бәян ителгәннәр нигезендә гражданнар Л.Е. Колоярцева һәм А.К. Галиева Татарстан Республикасы Конституция судыннан «Татарстан Республикасында күпфатирлы йортларда гомуми мөлкәткә капиталь ремонт ясауны оештыру турында» 2013 елның 25 июнендәге 52-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 10 статьясындагы 5—8 өлешләренең, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 31 декабрендәге 1132 номерлы карары белән расланган Татарстан Республикасында күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләү критерийларын файдалану тәртибенең 4 пунктының һәм 5 пунктының беренче һәм икенче абзацларының, шулай ук югарыда күрсәтелгән Тәртипкә кушымтаның 1.1, 1.2 һәм 2.1 пунктларының Татарстан Республикасы Конституциясенең 28 (беренче һәм икенче өлешләр), 29 (беренче өлеш), 48 (икенче өлеш), 55 һәм 58 (икенче өлеш) статьяларына туры килми дип тануны сорыйлар, алар нигезендә закон һәм суд каршында һәркем тигез; дәүләт кеше һәм граждан хокукларының һәм ирекләренең тигезлеген социаль хәленә, яшәү урынына һәм башка шартларга бәйсез рәвештә гарантияли; расачыл, милли һәм башка билгеләр буенча гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен чикләүнең теләсә кайсы рәвеше я аларга өстенлекләр билгеләү тыела; дәүләт хакимияте органнары, җирле үзидарә органнары, вазыйфаи затлар, әгәр законда башкасы каралмаган булса, һәркемгә аның хокукларына, ирекләренә һәм законлы мәнфәгатьләренә кагылышлы үзләренең карарлары һәм башка материаллар белән танышу мөмкинлеген тәэмин

итәргә тиеш; һәркем торакка хокуклы, беркем дә торагыннан нигезсез рәвештә мәхрүм ителә алмый; дәүләт хакимияте органнары һәм җирле үзидарә органнары торак төзелешен хуплыйлар, торакка хокукны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыралар; Татарстан Республикасында кеше һәм гражданның хокукларын һәм ирекләрен юкка чыгара яисә киметә торган законнар чыгарылмаска тиеш.

«Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 68 статьясындагы икенче һәм өченче өлешләре нигезендә Татарстан Республикасы Конституция суды, карала торган актның мәгънәсен сүзгә-сүз, рәсми рәвештә һәм башкача шәрехләп яки хокук куллану практикасындагы мәгънәсен дә бәяләп, шулай ук норматив хокукый актлар системасындагы урынын исәпкә алып, эш буенча карар кабул итә. Татарстан Республикасы Конституция суды бары тик мөрәҗәгатьтә күрсәтелгән предмет буенча һәм мөрәҗәгатьтә күрсәтелгән актның конституциячеллеге шик тудыручы өлешенә карата гына карар кабул итә һәм карар кабул иткәндә мөрәҗәгатьтә бәян ителгән сәбәпләргә һәм дәлилләргә бәйле булмый.

Шулай итеп, әлеге эш буенча түбәндәгеләр Татарстан Республикасы Конституция судының карау предметы булып тора:

— «Татарстан Республикасында күпфатирлы йортларда гомуми мөлкәткә капиталь ремонт ясауны оештыру турында» 2013 елның 25 июнендәге 52-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 10 статьясындагы 5—8 өлешләре, күпфатирлы йортларга идарә итүче затлар Региональ программаны төзү өчен җирле үзидарә органнарына күпфатирлы йортлар турында мәгълүмат тапшырырга тиеш булган форманы һәм эчтәлекне билгеләми торган дәрәҗәдә;

— Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 31 декабрендәге 1132 номерлы карары белән расланган Татарстан Республикасында күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләү критерийларын файдалану тәртибенең 4 пункты һәм 5 пунктының беренче һәм икенче абзацлары, аларда баллар бирү механизмын билгели торган нигезләмәләрнең, шул исәптән күпфатирлы йортка кем тарафыннан, нинди срок эчендә баллар бирелүен билгеләүче нигезләмәләр булмау һәм әлеге мәгълүматның гражданнарга ни рәвешле җиткерелүен ачыклау сәбәпле;

— күрсәтелгән Тәртипкә кушымтаның 1.1, 1.2 һәм 2.1 пунктлары, әлеге пунктларда күрсәтелгән критерийларны бәяләү тәртибенең билгесезлеге өлешендә, аларга ярашлы рәвештә конкрет күпфатирлы йортта капиталь ремонт үткәрүнең чиратын билгели торган баллар исәпләнә.

2. Мөрәҗәгать итүчеләр тарафыннан дәгъва белдерелә торган хокукый нормалар торак законнары өлкәсенә кагыла, алар Россия Федерациясе Конституциясенең 72 статьясы (1 өлеш, «к» пункты) нигезендә Россия Федерациясенең һәм аның субъектларының уртак карамагында. Россия Федерациясе Конституциясенең 76 статьясы (2 һәм 5 өлешләр) буенча

Россия Федерациясе субъектларының әлеге өлкәдәге законнары һәм башка норматив хокукый актлары федераль законнар нигезендә кабул ителә һәм аларга каршы килә алмый.

Россия Федерациясе Торак кодексының 5 статьясындагы 6 өлешенең, 13 статьясындагы 8.3 пунктының, 167 статьясының һәм 168 статьясындагы 1 өлешенең үзара бәйле нигезләмәләре буенча Россия Федерациясе субъектларының дәүләт хакимияте органнары Россия Федерациясе субъекты территориясендә урнашкан күпфатирлы йортларда гомуми мөлкәткә капиталь ремонтны үз вакытында ясауны тәэмин итүгә юнәлдерелгән законнар һәм башка норматив хокукый актлар кабул итә, аларда шул исәптән күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт буенча региональ программаларны әзерләү һәм раслау тәртибе, шулай ук әлеге программаларга таләпләр билгеләнә. Шул ук вакытта әлеге Кодексның 168 статьясындагы 3 өлеше буенча күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт ясау чиратлылыгы капиталь ремонт буенча региональ программада Россия Федерациясе субъекты законы белән билгеләнгән һәм муниципаль берәмлекләр буенча дифференциацияләнергә мөмкин булган критерийлардан чыгып билгеләнә.

Федераль законның күрсәтелгән нигезләмәләрен гамәлгә ашыру максатларында «Татарстан Республикасында күпфатирлы йортларда гомуми мөлкәткә капиталь ремонт ясауны оештыру турында» 2013 елның 25 июнендәге 52-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы кабул ителде, ул күпфатирлы йортларда гомуми мөлкәткә капиталь ремонт ясау чиратлылыгын билгеләү критерийларын ачыклый һәм аларны куллану тәртибенең Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты тарафыннан билгеләнүен күздә тота (11 статьяның 3 һәм 4 өлешләре), ул 2013 елның 31 декабрендәге 1132 номерлы карары белән әлеге Тәртипне, шулай ук аңа Кушымтаны раслады.

Шулай итеп, дәгъва белдерелә торган норматив хокукый актларны кабул итеп, Татарстан Республикасы Дәүләт Советы һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты федераль һәм республика законнары нигезендә үзләренә бирелгән вәкаләтләрне законлы рәвештә гамәлгә ашырган, шулай ук Татарстан Республикасы Конституциясенең 75 (2 пункт) һәм 103 статьяларының үзара бәйле нигезләмәләренә таянган, алар буенча Татарстан Республикасы карамагындагы мәсьәләләрне һәм Россия Федерациясе һәм аның субъектларының уртак карамагындагы мәсьәләләрне Татарстан Республикасы вәкаләтләре чикләрендә закон чыгарып җайга салу Татарстан Республикасы Дәүләт Советы карамагына керә; Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты Татарстан Республикасы территориясендә федераль законнарның һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актларының, Татарстан Республикасы законнарының һәм башка норматив хокукый актларының үтәлешен тәэмин итә, Татарстан Республикасының бөтен территориясендә үтәү мәҗбүри булган карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

3. Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Респуб-

ликасын социаль дәүләт дип игълан итеп (13 статья), һәркем торакка хокуклы; дәүләт хакимияте органнары һәм җирле үзидарә органнары торакка хокукны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыралар (55 статья), дип беркетә. Мәгънәсе буенча охшаш гарантияләр Россия Федерациясе Конституциясендә, шул исәптән аның 7 һәм 40 (1 һәм 2 өлешләр) статьяларында билгеләнгән.

Россия Федерациясе Конституция Суды үзенең Карарында Россия Федерациясе Конституциясе нигезендә, Россия — сәясәте лаеклы тормыш тәэмин итүче шартлар булдыруга юнәлдерелгән социаль дәүләт буларак (7 статья, 1 өлеш) һәркемнең торакка хокукын гамәлгә ашыруны гарантияли (40 статья, 1 өлеш), лаеклы тормыш дәрәҗәсенә хокук элементы буларак халыкара җәмәгатьчелек тарафыннан танылган (Кеше хокукларының гомуми декларациясенең 25 статьясы һәм Икътисади, социаль һәм мәдәни хокуклар турында халыкара пактның 11 статьясы), дип күрсәткән. Шуннан чыгып, Россия Федерациясе Конституциясе, һәркемнең торакка хокукын игълан итеп, әлеге хокукны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру буенча дәүләт хакимияте органнарының һәм җирле үзидарә органнарының үзара бәйләнешле булу бурычын беркетә (40 статья, 2 өлеш), бер үк вакытта аны гамәлгә ашыру гарантиясе булып тора. Торак мөнәсәбәтләрен хокукый җайга салуның нигезен тәшкил иткән әлеге конституциячел күрсәтмә дәүләт хакимияте органнарына һәм җирле үзидарә органнарына караган Россия Федерациясе территориясендә урнашкан һәм торак хокуклары объектлары булып торучы барлык торак урыннар җыелмасын тәшкил итүче торак фондының сакланышын тәэмин итәргә мөмкинлек бирә торган хокукый механизмнарны билгеләү турындагы таләпне аңлата (Россия Федерациясе Торак кодексының 15 статьясындагы 1 өлеше һәм 19 статьясындагы 1 өлеше), һәм кешенең төп ихтыяҗларының берсе — торакка булган ихтыяҗны тормышка ашыру, бу, үз чиратында, торак фонды объектларының максатчан билгеләнешен саклауны, шулай ук аларда гражданнарга яшәү өчен имин һәм уңайлы шартлар тудыруны күздә тота. Торак урыннарның торак фондын тәшкил итүче күпчелек өлеше урнашкан күпфатирлы йортлар табигый тузуга дучар ителгән, шуңа күрә мондый йортларны тиешле тәртиптә тоту шул исәптән аларның техник торышына өзлексез мониторинг үткәрүне, шулай ук аларның конструктив элементларының төзексезлекләрен бетерү буенча кирәкле эшләрне вакытында башкаруны да күздә тота. Шуңа бәйле рәвештә Россия Федерациясе Торак кодексы Россия Федерациясе Конституциясенең 40 статьясын (2 өлеш) конкретлаштыру тәртибендә дәүләт хакимияте органнарына һәм җирле үзидарә органнарына торак фондыннан файдалануны һәм аларның сакланышын тикшереп торуны тәэмин итү, күпфатирлы йортлардагы гомуми милеккә үз вакытында капиталь ремонт үткәрүне оештыру, шулай ук дәүләт торак күзәтчелеген һәм муниципаль торак контролен гамәлгә ашыру буенча бурычлар йөкли (2 статьяның 6, 6.1 һәм 8 пунктлары) (2016 елның 12 апрелендәге 10-П номерлы Карар).

3.1. Россия Федерациясе Торак кодексының 168 статьясындагы 6 өлеше нигезендә капиталь ремонтның региональ программаларын, мондый программаларга таләпләрне әзерләү һәм раслау тәртибе һәм җирле үзидарә органнары тарафыннан мондый программаларны әзерләү өчен кирәкле булган белешмәләрне бирү тәртибе Россия Федерациясе Торак кодексы нигезендә Россия Федерациясе субъекты законы белән билгеләнә.

Татарстан Республикасы территориясендә урнашкан күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә үз вакытында капиталь ремонт ясауны тәэмин итү, аны үткәрүне оештыру мәсьәләләре, шул исәптән күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт ясауның региональ программасын әзерләү һәм раслау тәртибе, мондый программага карата таләпләр, җирле үзидарә органнары тарафыннан аны әзерләү өчен кирәкле белешмәләрне бирү тәртибе шикаять белдерелә торган Татарстан Республикасы Законы белән җайга салынган.

Татарстан Республикасы Законының 10 статьясындагы дәгъва белдерелә торган 5—8 өлешләренең нигезләмәләре буенча Региональ программаны формалаштыру тәртибе катнашучыларның конкрет исемлеген һәм әлеге программаны әзерләү һәм раслау процедурасы кысаларында аларның гамәлләрен билгеләүне үз эченә ала. Мондый катнашучыларга Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2005 елның 6 июлендәге 313 номерлы карары нигезендә билгеләнгән вәкаләтле орган — Татарстан Республикасы Төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хуҗалык министрлыгы (алга таба шулай ук — Вәкаләтле орган), җирле үзидарә органнары һәм күпфатирлы йортлар белән идарә итүче затлар керә.

Карала торган хокук мөнәсәбәтләре субъектлары даирәсен билгеләп, Татарстан Республикасы Законы аларның һәркайсына тиешле вәкаләтләрне беркеткән. Шулай итеп, Вәкаләтле органга башкалар белән берләштән, форманы раслау буенча вәкаләт йөкләнгән, аның нигезендә күпфатирлы йортларга идарә итүче затлар җирле үзидарә органнарына күпфатирлы йортлар турында мәгълүмат бирә. Әлеге вәкаләтне тормышка ашыру кысаларында Вәкаләтле орган 2013 елның 25 июлендәге 93/0-1 номерлы боерыгы белән күпфатирлы йорт турында гомуми белешмәләрне (файдалануга тапшыру елы, физик тузу һ.б.), шулай ук конструктив элементлар, инженерлык системалары һәм гомуми мөлкәт объектлары турында белешмәләрне (конструктив элемент һәм инженерлык системалары төре, аларның характеристикалары, тузу дәрәҗәсе, соңгы капиталь ремонт үткәрү елы һ.б.) үз эченә алган торак фонды объектларына капиталь ремонт һәм аларның торышын мониторинглау буенча дәүләт программасы үтәлешен мониторинглау һәм формалаштыру буенча дәүләт мәгълүмат системасына тапшыру өчен, күпфатирлы йортлар турында мәгълүмат Формасын раслады.

Күпфатирлы йортларга идарә итүче затлар, карала торган Региональ программаны формалаштыру процедурасының беренчел звеносы буларак, шикаять белдерелә торган Татарстан Респуб-

ликасы Законы үз көченә кергән көннән бер ай эчендә җирле үзидарә органнарына Вәкаләтле орган тарафыннан расланган югарыда күрсәтелгән форма буенча үзләре идарә итә торган күпфатирлы йортлар турында мәгълүмат тапшырырга тиеш иде. Җирле үзидарә органы бер ай дәвамында кергән мәгълүматны гомумиләштерергә, шулай ук, күпфатирлы йортларга идарә итүче затлар тарафыннан мәгълүмат күрсәтелмәсә, әлеге күпфатирлы йортлар буенча мәгълүматны җыеп алырга тиеш иде. Муниципаль берәмлек территориясендә урнашкан барлык күпфатирлы йортлар турында гомумиләштерелгән мәгълүмат нигезендә, җирле үзидарә органнары капиталь ремонтның муниципаль адреслы программаларын расларга тиеш, алар, үз чиратында, Региональ программа проектын формалаштыру һәм аны раслауга Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетына җибәрү өчен, Вәкаләтле органга закон нигезендә билгеләнгән срокларда тапшырылырга тиеш иде.

Татарстан Республикасы Законының 11 статьясындагы мәгънәсе буенча Региональ программа күпфатирлы йортларда гомуми мөлкәткә капиталь ремонт ясау чиратлылыгын күздә тота. Әлеге статьяның 3 өлешендә, конструктив элементлары искерү сәбәпле, аларда яшәү гражданнарның тормышы һәм сәламәтлеге өчен куркыныч тудыручы күпфатирлы йортларда тиешле эшләр башкаруның чиратлылыгын билгеләү өчен нигез булып торучы критерийлар (техник, оештыру һәм финанс) билгеләнгән. Чиратлылык билгеләү критерийларын куллану тәртибе Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты тарафыннан билгеләнә (11 статьяның 4 өлеше).

Федераль дәрәҗәдә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләү критерийларын бәяләү ысулларына карата таләпләр билгеләнмәгәнлектән, үзенә бирелгән хокукый вәкаләтләр кысаларында эш итеп, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты мондый ысулларны мөстәкыйль билгеләгән. Шуңа бәйле рәвештә, Региональ программаны формалаштырганда Татарстан Республикасында күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләүгә бердәм алымны гамәлгә ашыру максатларында, шикаять белдерелә торган Тәртип нигезләмәләре суммасы капиталь ремонт үткәрүнең чиратлылыгын билгели торган критерийларны бәяләүнең балл системасын беркеттеләр (4 пункт һәм 5 пунктның беренче һәм икенче абзацлары).

Дәгъва белдерелә торган нормалар белән билгеләнгән критерийларны бәяләүнең балл системасы Татарстан Республикасы Законының 10 статьясындагы нигезләмәләре белән логик-хокукый бәйләнештә тора, алардан күренгәнчә, мондый бәяләү системасы тиешле муниципаль адреслы программаларны формалаштырганда да, шулай ук Региональ программаны формалаштырганда да капиталь ремонт үткәрүнең чиратлылыгын билгеләү механизмы нигезенә ята. Башка сүзләр белән әйткәндә, шикаять белдерелә торган Тәртип нормалары нигезендә балл системасы критерийларын бәяләү җирле үзидарә органнары дә-

рәҗәсендә капиталь ремонтның муниципаль адреслы программаларын формалаштырганда башкарыла, ә аннары Региональ программа проектын формалаштырганда Вәкаләтле орган тарафыннан тикшерелә һәм аныклана.

Татарстан Республикасы Законында каралган критерийларны балл системасы буенча бәяләү, Тәртип нормаларының турыдан-туры эчтәлегеннән күренгәнчә, капиталь ремонтны үз вакытында үткәрү кирәклеген объектив дәлилләү өчен шарт булып тора һәм Региональ программаны формалаштырганда Татарстан Республикасында күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләү өчен бердәм хокукый нигез тәэмин итәргә мөмкинлек бирә.

Шулай итеп, Татарстан Республикасы Законының шикаять белдерелә торган нигезләмәләре, Тәртипнең 4 пункты һәм 5 пунктындагы беренче һәм икенче абзацлары белән үзара бәйләнештә үзенең мәгънәсе һәм максатчан билгеләнеше буенча, капиталь ремонт үткәрелергә тиешле күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәт объектларының техник торышын ачыклау һәм бәяләүнең оештыру-процедура механизмын тәшкил итә. Карала торган хокукый җайга салу, баланслылык, чынбарлык һәм адреслылык принципларына нигезләнеп, максаты күпфатирлы йортларга идарә итүче затларның һәм җирле үзидарә органнарының Региональ программаны әзерләү һәм тиешле мәгълүматны Вәкаләтле органга тапшыру өчен кирәкле белешмәләрне җыю буенча гамәлләренең алгоритмын ачыклау булган гомуми күрсәтмәләрне билгели. Тапшырыла торган мәгълүмат исемлегенең һәм аны тапшыру формасының ярдәмче закон дәрәҗәсендә җентекләп җайга салынуы шикаять белдерелә торган закон нигезләмәләренең, шулай ук Тәртип нормаларының хокукый эчтәлегенең тулы булмавын яки билгесезлеген үзеннән-үзе дәлилли алмый һәм гражданнарның, шул исәптән мөрәҗәгать итүчеләрнең хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен бозучы буларак карала алмый. Капиталь ремонтның муниципаль адреслы программасын һәм (яки) Региональ программаны формалаштыру өчен кирәк булган мәгълүмат җыю тәртибен хокукый җайга салуның конституциячеллеген алга таба бәяләү Татарстан Республикасы Төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хуҗалык министрлыгының 2013 елның 25 июлендәге 93/0-1 номерлы Боерыгын тикшерүне күздә тота, ул Татарстан Республикасы Конституция суды тарафыннан әлеге эштә карау предметы булып тормый һәм тикшерелергә һәм бәяләнергә тиеш түгел.

3.2. Россия Федерациясе Торак кодексының 167 статьясындагы 1 өлешенең 9 пункты нигезендә Россия Федерациясе субъектының дәүләт хакимияте органнарына күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү региональ программасының эчтәлеге һәм капиталь ремонт үткәрү чираты билгеләнә торган күпфатирлы йортларның торышын бәяләү критерийлары турында күпфатирлы йортларда урыннарның милекчеләренә хәбәр итү тәртибен билгеләү бурычы йөкләнде.

Федераль законнарның китерелгән нигезләмәләрен үтәү өчен,

шулай ук Татарстан Республикасы Законының 3 статьясындагы 1 өлешенең 13.8 пункты нигезендә Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты 2018 елның 22 августындагы 692 номерлы карары белән, региональ программаны раслау турында норматив-хокукый актлар һәм бәяләү критерийлары Татарстан Республикасы Төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хуҗалык министрлыгы, «Татарстан Республикасы торак-коммуналь хуҗалыгы фонды» коммерциячел булмаган оешмасы, Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең җирле үзидарә органнары тарафыннан үзләренең «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге рәсми сайтларында» урнаштырылырга тиеш булган мәгълүмат урнаштыру механизмын билгели торган күпфатирлы йортлардагы урыннар милекчеләренә мәгълүмат бирү тәртибен раслады (2 пункт).

Китерелгән хокукый җайга салу Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының үзенә йөкләнгән вәкаләтләрне тулы күләмдә гамәлгә ашыруы турында нәтиҗә ясарга мөмкинлек бирә, чөнки күрсәтелгән закон нигезләмәләренең турыдан-туры эчтәлегеннән, дәгъва белдерелә торган Тәртиптәге кебек үк, Вәкаләтле органның, шулай ук Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең җирле үзидарә органнарының «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә билгеләнгән күрсәткечләр суммасы буенча конкрет күпфатирлы йортта капиталь ремонт үткәрү чираты билгеләнгән җыелган баллар саны турында мәгълүмат урнаштыру бурычы каралмый.

Шуңа бәйле рәвештә, «Россия Федерациясе гражданнарының мөрәҗәгатьләрен карап тикшерү тәртибе турында» 2006 елның 2 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт органнары һәм җирле үзидарә органнары эшчәнлеге турындагы мәгълүматтан файдалануны тәэмин итү хакында» 2009 елның 9 февралендәге 8-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында гражданнарның мөрәҗәгатьләре турында» 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм «Татарстан Республикасы дәүләт органнары һәм Татарстан Республикасында җирле үзидарә органнары эшчәнлеге турында мәгълүматтан файдалану мөмкинлеген тәэмин итү хакында» 2015 елның 16 гыйнварындагы 3-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы кысаларында мөрәҗәгать итүчеләр үзләрен кызыксындырган мәгълүматны алу хокукыннан мәхрүм ителмәвен исәпкә алып, Татарстан Республикасы Конституция суды дәгъва белдерелә торган хокукый җайга салуны мөрәҗәгать итүчеләр тарафыннан күрсәтелгән аспектта Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килми дип тану өчен нигезләр тапмый.

Шул ук вакытта шикаять белдерелә торган Тәртип пунктларын Татарстан Республикасы Конституциясенә каршы килми дип тану Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының гражданнарга үзләре яши торган күпфатирлы йортлар җыйган баллар турында мәгълүмат бирүгә юнәлдерелгән өстәмә норматив карарлар кабул итү хокукын кире какмый, бу гражданнарның үзләренең

торак урыннарында тормыш сыйфатын һәм уңайлылыгын тәэмин итүгә хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен нәтиҗәләрәк һәм ышанычлы яклауга гына ярдәм итү түгел, гавами хакимият органнары эшчәнлегенә җәмәгать контроле дәрәҗәсен күтәрүгә дә, шулай ук гражданнарның законга һәм дәүләт гамәлләренә ышанычын саклау принцибын үтәүгә дә ярдәм итәр иде.

3.3. Алар нигезендә баллар исәпләнә торган әлеге пунктларда күрсәтелгән критерийларны бәяләү тәртибенең билгесезлеге өлешендә, Кушымтаның 1.1, 1.2 һәм 2.1 пунктларының конституциячеллеген бәяләп, Татарстан Республикасы Конституция суды түбәндәгеләрне билгеләп үтә.

Россия Федерациясе Конституция Суды тарафыннан берничә тапкыр чагылдырылган хокукый позициядән күренгәнчә, законның гамәлдә булу механизмы тиешле хокук мөнәсәбәтләре субъектларына, барыннан да элек, конкрет норматив нигезләмә эчтәлегеннән яисә норматив нигезләмәләрнең үзара бәйләнешендә булган системадан чыгып, аңлаешлы булырга тиеш. (1997 елның 23 декабрендәге 21-П номерлы, 1999 елның 23 февралендәге 4-П номерлы, 2013 елның 22 апрелендәге 8-П номерлы, 2015 елның 25 июнендәге 16-П номерлы һ.б. карарлар). Әлеге позиция Кушымтаның 1.1 һәм 1.2 пунктларының конституциячеллеген бәяләгәндә тулысынча кулланыла.

Мөрәҗәгать итүчеләр, Кушымтаның 1.1 һәм 1.2 пунктларында беркетелгән күпфатирлы йортның тузу процентын билгеләүгә кагылышлы — «51 проценттан артык тузу» һәм аны эксплуатацияләүнең дәвамлылыгы — «14 елдан кимрәк» формулировкалары тузу проценты 51 гә тигез булган, ә күпфатирлы йортны эксплуатацияләүнең дәвамлылыгы 14 елны тәшкил иткән ситуацияләрне исәпкә алмыйлар, дип күрсәтә.

Шул ук вакытта дәгъва белдерелә торган нормаларны шушы ук норматив хокукый актның башка нигезләмәләре белән үзара бәйләнештә системалы анализлау, 50 балл 41 дән 50 процентка кадәр тузган күпфатирлы йортка бирелсә, тузу проценты 51 һәм аннан да күбрәк процент булу йортка 60 балл бирү өчен нигез була, дигән нәтиҗә ясарга мөмкинлек бирә. Шул рәвешле, күпфатирлы йортның эксплуатацияләнү срогы 14 елга тигез булган очракта, йортка баллар бирелми, чөнки баллар бирү мөмкинлеге бары тик әлеге срок 15 ел һәм аннан да күбрәк булганда гына каралган, дигән нәтиҗәгә килергә мөмкин.

Димәк, ачыкланган конституциячел-хокукый мәгънәне исәпкә алып, карала торган пунктлар мөрәҗәгать итүчеләрнең конституциячел хокукларын алар күрсәткән аспектта бозучы буларак бәяләнә алмый. Моның белән әлеге хокукый җайга салуны Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты тарафыннан юридик техника таләпләрен күздә тотып, күрсәтелгән җитешсезлекләрне юкка чыгара торган тиешле төгәлләштерү керту юлы белән камилләштерү мөмкинлеге юкка чыгарылмый.

Кушымтаның күпфатирлы йортның тузу процентыннан чыгып баллар исәпләү тәртибен билгеләү өлешендә 1.1 пунктының конституциячеллегенә дәгъва белдереп, мөрәҗәгать итүчеләр,

күпфатирлы йортның тузу проценты 1 яки 10га тигез булса, йортка 10 балл биреләчәк, ә тузу проценты 11гә тигез булса, йортка 20 балл бирелә, дип күрсәтә. Башка сүзләр белән әйткәндә, алар фикеренчә, 9 процентка аерма баллар санын арттыруга китерми, ә 10 һәм 11 арасындагы 1 процент аерма берьюлы 10 баллга артуга китерә.

Шуңа бәйле рәвештә, әлеге хокукый җайга салуны бәяләп, Татарстан Республикасы Конституция суды түбәндәге хәлләргә игътибар итәргә кирәк дип саный.

Күпфатирлы йортта гомуми мөлкәт объектларының техник торышын аның тузу дәрәҗәсен процентлап исәпләү юлы белән ачыклау, шулай ук шикаять белдерелә торган пунктта тузу процентын билгеләгәндә кулланылучы интерваллларның кабатлылыгы торак биналарның физик тузуын бәяләү өчен билгеләнгән, шул исәптән торак фондына капиталь ремонт ясауны проектлаганда да кирәкле булган тиешле федераль ведомство кагыйдәләре таләпләреннән килеп чыга.

Шул ук вакытта күпфатирлы йортта капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләүнең һәр критерие буенча, шул исәптән аның тузу проценты буенча да, федераль дәрәҗәдә дә, республика дәрәҗәсендә дә балларның конкрет әһәмиятен билгеләүгә кагылышлы нинди дә булса таләпләр ачыкланмаган.

Моннан күренгәнчә, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты, үзенә бирелгән мөмкинлек нигезендә эш итеп, күпфатирлы йортның тузуына бәйле рәвештә исәпләнә торган баллар күләмен билгеләгәндә, аларны исәпләүнең нигезенә теләсә нинди төп мәгънәсен алырга хокуклы була (10 балл), шулай ук бу мәгънәне үзгәртергә тиешле диапазонны билгеләргә дә хокуклы. Нәтиҗәдә, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты Вәкаләтле орган һәм җирле үзидарә органнары бер үк хәлләргә карата төрле балларны ирекле сайламый һәм капиталь ремонт үткәрү чиратын үз теләкләре белән үзгәртә алмый торган бәяләү системасын күздә тоткан. Башка сүзләр белән әйткәндә, күпфатирлы йортның тузу процентына карап капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләү критериеның карала торган бәяләү системасы шулай формалаштырылган, бер үк техник торыштагы күпфатирлы йортларга карата нинди дә булса өстенлекләр яисә аерымлыклар билгеләүне күздә тотмыйча, торак фондының барлык объектларына карата кулланыла, ә бу исә гавами хакимият органнарының закон белән бәйләнеше принципларына, закон каршында бөтен кешенең тигезлеге һәм алардан килеп чыккан хокукый җайга салуның формаль билгеләнеше принцибына җавап бирә.

Бәян ителгәннәрне исәпкә алып, капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләү нигезендә ятучы критерийлар, мондый критерийларны бәяләү системасы кебек үк, шул ук вакытта хокукый җайга салуда дифференциация максатыннан чыгып билгеләнгән, ә мондый критерийларны бәяләү өчен кулланыла торган баллар диапазоны асылда үзара бәйле.

Мондый алым 1966 елның 16 декабрендәге Граждан һәм сәяси

хокуклар турында халыкара пактны гамәлгә ашыруны тикшереп торучы Кеше хокуклары буенча комитетның хокук куллану практикасына туры килә, аның нигезендә закон каршында тигез булу хокукы һәм бернинди дискриминациясез законны тигез яклау хокукы мөрәҗәгатьтәге теләсә кайсы аерымлык дискриминацияле дигәнне аңлатмый, шуңа күрә резонлы һәм объектив критерийларга нигезләнгән дифференциация Пактның 26 статьясы мәгънәсе буенча тыелган дискриминация белән бер үк түгел (Комитетның 1987 елның 9 апрелендәге 182/1984 номерлы карарының 13 пункты).

Шулай итеп, гамәлдәге хокукый җайга салу системасында үзенең эчтәлеге һәм урыны буенча Кушымтаның 1.1 һәм 1.2 пунктлары, закон каршында һәркемнең тигезлеге һәм юридик гаделлек принципларын да кертеп, демократик хокукый дәүләт принципларына туры килә, һәм үзеннән-үзе кеше һәм гражданның, шул исәптән мөрәҗәгать итүчеләрнең конституциячел хокукларын һәм ирекләрен юкка чыгара, чикли яисә башкача боза торган буларак карала алмый һәм шуңа күрә Татарстан Республикасы Конституциясенә каршы килми.

Шул ук вакытта Кушымтаның 2.1 пунктының конституциячеллеген бәяләгәндә шундый ук алым кулланыла алмый, капиталь ремонт үткәрү турында Карар кабул иткәндә күпфатирлы йортта урыннар милекчеләренең гомуми тавышыннан тавышлар процентында белдерелгән капиталь ремонт үткәрү турындагы карарның күпфатирлы йорттагы урыннар милекчеләренең хуплау дәрәҗәсеннән чыгып баллар исәпләү тәртибе билгеләнә торган Кушымтаның 2.1 пунктының конституциячеллеген бәяләгәндә шундый ук алым кулланыла алмый. Әлеге пунктта каралган күрсәтелгән критерийны бәяләү механизмы капиталь ремонт үткәрү турындагы карарны күпфатирлы йорт милекчеләренең 50 проценты хуплаганда да, шулай ук 99 процент тавыш белән хупланган очракта да, йортка 5 балл бирелүгә, ә 100 процент тавыш булганда, 10 балл бирелүгә китерә. Шул рәвешле, 1 процент тавыш арасындагы аерма күпфатирлы йорткa бирелә торган баллар саныны шактый кимүенә китерә.

Татарстан Республикасы Конституция суды карала торган критерийны бәяләүгә мондый карашны нигезле дип танырга ярамый, дип саный. Мәсәлән 100 һәм аннан да кимрәк фатирлары булган күпфатирлы йортларга карата кулланганда, дәгъва белдерелә торган пунктның турыдан-туры эчтәлегеннән капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләү критерийларын бәяләгәндә исәпләнә торган баллар саныны кимүенә, димәк, объектив һәм нигезле сәбәпләр аркасында тиешле карар кабул ителгәндә булмаган бер милекче чиратны үзенә дә йогынты ясарга мөмкин икәнлеге килеп чыга.

Шуны белән бергә Татарстан Республикасы Конституция суды, Кушымтаның 2.1 пунктын югарыда аталган аспектта Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килми дип тану хокукый җайга салуда әлеге очракта Татарстан Республикасы Конституциясен турыдан-туры куллану белән юкка чыгарыла

алмаган бушлык тудырыр иде, дип саный һәм гамәлдәге законнарга үзгәрешләр кертүне таләп итә. Региональ программага кертелгән күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәтне капиталь ремонтлау чиратлылыгы барлык критерийларны бәяләүгә комплекслы якын килү нигезендә билгеләнгәнгә күрә, Кушымтаның 2.1 пунктында каралган критерийны бәяләү ысулын төшереп калдыру күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт ясауның хәзерге вакытта билгеләнгән чиратының, шул исәптән капиталь ремонт эшләре инде башкарылган йортларда да, нигезле булуын шик астына куячак.

Шуңа бәйле рәвештә Татарстан Республикасы Конституция суды, акыллы тотнаклылык принцибына таянып, шулай ук конституциячел яклана торган кыйммәтләр балансын саклау максатларында һәм объектив килеп туган чынбарлыкны исәпкә алып, әлеге эштә Кушымтаның 2.1 пунктын Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килми дип танудан тыелып калырга мөмкин дип саный. Шуның белән бергә Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетына Кушымтаның дәгъва белдерелә торган нормасына күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләгәндә балларны нигезсез исәпләүне булдырмауга юнәлдерелгән, шулай ук тигезлек һәм гаделлек конституциячел принципларына туры килмәгән процедура кагыйдәләрен билгеләүгә юл куймаслык үзгәрешләр кертергә кирәк.

3.4. Мөрәҗәгать итүчеләрнең йортны эксплуатацияләүгә тапшырганнан соңгы еллар санын күпфатирлы йортны соңгы тапкыр комплекслы капиталь ремонтлаганнан соңгы еллар саны белән тигезләү кебек Кушымтаның 1.2 пунктында билгеләнгән критерийның гаделсезлеге турындагы дәлилен бәяләп, Татарстан Республикасы Конституция суды шикаять белдерелә торган техник критерий Татарстан Республикасы Законының 11 статьясындагы 3 өлеше 1 пунктының «б» пунктчасы белән билгеләнүенә игътибар итә.

«Торак-коммуналь хуҗалыкны үзгәртеп коруга теләктәшлек фонды турында» 2007 елның 21 июлендәге 185-ФЗ номерлы Федераль законның 2 статьясындагы 1 өлешендә «күпфатирлы йортка капиталь ремонт» төшенчәсе ачыкланган, аны күпфатирлы йорттагы урыннар милекчеләренең гомуми мөлкәтенең тузган конструктив элементларының төзексезлекләрен бетерү буенча, шул исәптән күпфатирлы йорттагы гомуми мөлкәтнең эксплуатация характеристикаларын яхшырту максатларында, аларны яңадан торгызу яки алмаштыру буенча әлеге Федераль законда каралган эшләрне башкару һәм (яисә) хезмәтләр күрсәтү дип аңларга кирәк. Әлеге Федераль законның 15 статьясындагы 3 өлеше нигезендә күпфатирлы йортларны капиталь ремонтлау буенча эш төрләренә түбәндәгеләр керә: йорт эчендәге электр, җылылык, газ, су белән тәэмин итү, ташландык суларны агызу инженерлык системаларын ремонтлау; файдалану өчен яраксыз дип табылган лифт җиһазларын ремонтлау яки алмаштыру, кирәк булганда лифт шахталарын ремонтлау; түбәләрне ремонтлау; күпфатирлы

йортларда гомуми мөлкәткә караган подвал биналарын ремонтлау; фасадларны җылыту һәм ремонтлау; ресурслар кулануны исәпкә алу буенча күмәк (гомумйорт) приборларын һәм идарә итү узелларын (җылылык энергиясе, кайнар һәм салкын су, электр энергиясе, газ) урнаштыру; күпфатирлы йортларның фундаментларын ремонтлау.

Федераль законнарның китерелгән нигезләмәләрен, шулай ук капиталь ремонт буенча эшләр исемлеген исәпкә алып, мондый критерийны билгеләү күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләгәндә объектив аклангган булып тора, чөнки файдалануга тапшырылган күпфатирлы йортлар, комплекслы капиталь ремонт үткәрелгән йортлар кебек үк, тиешле техник эшләр башкаруга азрак мохтаҗ.

Бәян ителгәннәрдән чыгып, Кушымтаның дәгъва белдерелә торган 1.2 пункты йортны эксплуатацияләүгә тапшырганнан соңгы еллар санын күпфатирлы йортны соңгы тапкыр комплекслы капиталь ремонтлаганнан соңгы еллар саны белән тигезләү критерие өлешендә Татарстан Республикасы Законы нигезләмәләренә тиңдәш, аларның техник торышыннан чыгып, күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләгәндә нигезле дифференциацияләнгән алымны гамәлгә ашыруга юнәлдерелгән һәм үзеннән-үзе гражданнарның конституциячел хокукларын бозучы буларак карала алмый.

4. Әлеге эштә Региональ программаны әзерләү һәм раслау тәртибен карап, Татарстан Республикасы Конституция суды Татарстан Республикасы Законының 10 статьясындагы 9 өлеше нигезендә Региональ программа кимендә елга бер тапкыр актуальләштерелергә тиешлегенә игътибар итәргә кирәк дип саный. Шул ук вакытта әлеге йортта яшәүче гражданнар үзләре конкрет күпфатирлы йорттагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын үзгәртүне күздә тоткан тиешле үзгәрешләр керту инициаторлары булып тора ала. Мондый инициативаны керту тәртибе Россия Федерациясе Торак кодексының 13 статьясындагы 8.3 пункты һәм Татарстан Республикасы Законының 3 статьясындагы 1 өлешенең 13.1 пункты нигезендә «Күпфатирлы йорттагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү кирәклеген билгеләү тәртибен раслау турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2017 елның 30 сентябрендәге 739 номерлы карары белән регламентлаштырылган. Әлеге Тәртипнең 1.2 һәм 3.1 пунктлары Региональ программада каралган хезмәт күрсәтүләрне һәм (яки) эшләрнең вакытын гражданнарның яисә башка кызыксынган затларның күпфатирлы йортта яшәү шартлары канәгатьләнерлек булмау турындагы мөрәҗәгатьләре буенча иртәрәк чорга күчерү мөмкинлеген билгеләделәр. Күпфатирлы йорттагы гомуми мөлкәтнең чираттагы капиталь ремонтын үткәрүгә кадәр конструктив элементларның һәм инженерлык системалары хезмәтенең норматив срокларын (норматив ремонт-ара срокларны) арттыру һәм күпфатирлы йортның конструктив элементларының ышанычлылык һәм куркынычсызлыкның

билгеләнгән характеристикаларын бозу куркынычы булу Вәкаләтле орган Боерыгы рәвешендә күрсәтелгән карарны кабул итү нигезләре булып торалар. Әлеге Боерык Региональ программаны актуальләштерү буенча Вәкаләтле орган тарафыннан эшләрне оештыру һәм Татарстан Республикасы территориясендә урнашкан күпфатирлы йортлардагы уртак мөлкәтне капиталь ремонтлау Региональ программасына үзгәрешләр кертү турында Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карары проектын Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетына кертү эшләрен оештыру өчен нигез булып тора (3.7.1 һәм 4.4 пунктлары).

Шулай итеп, югарыда күрсәтелгән норматив хокукый актлар белән үзара бәйләнештә дәгъва белдерелә торган хокукый җайга салу нигезендә гражданнар, шул исәптән мөрәҗәгать итүчеләр, үзләре яши торган күпфатирлы йортның гомуми мөлкәтенә капиталь ремонт ясау чиратын үзгәртү процедурасын башлап җибәрү хокукыннан мәхрүм ителмәгән.

Татарстан Республикасында күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләү критерийлары нигезендә үзенә бирелгән конкрет балларны исәпкә алып, мөрәҗәгать итүчеләр яшәгән күпфатирлы йортның гомуми мөлкәтенә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләүнең законлылыгын һәм нигезлелеген тикшерү эшнең факттагы шартларын билгеләүне күздә тота, бу исә Татарстан Республикасы Конституция суды компетенциясенә керми, чөнки «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясындагы тугызынчы өлеше нигезендә Татарстан Республикасы Конституция суды бары тик хокук мәсьәләләрен генә хәл итә һәм конституциячел суд эшләрен башкарганда башка судлар яисә бүтән органнар компетенциясенә кергән барлык очракларда факттагы хәлләрне ачыклаудан һәм тикшерүдән тыелып кала.

Бәян ителгәннәр нигезендә, «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 6 статьясына, 66 статьясындагы беренче һәм икенче өлешләренә, 67 статьясындагы беренче, икенче һәм алтынчы өлешләренә, 68, 69, 71 һәм 73 статьяларына, 104 статьясындагы беренче өлешенең 1 пунктына таянып, Татарстан Республикасы Конституция суды

карар чыгарды:

1. «Татарстан Республикасында күпфатирлы йортларда гомуми мөлкәткә капиталь ремонт ясауны оештыру турында» 2013 елның 25 июнендәге 52-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 10 статьясындагы 5—8 өлешләрен, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 31 декабрендәге 1132 номерлы карары белән расланган Татарстан Республикасында күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләү критерийларын файдалану тәртибенең 4 пунктын һәм 5 пунктының беренче һәм икенче абзацларын, шулай ук югарыда күрсәтелгән Тәртипкә кушымтаның 1.1, 1.2

пунктларын Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килә дип танырга.

2. Әлеге эштә Татарстан Республикасы Конституция суды Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 31 декабрендәге 1132 номерлы карары белән расланган Татарстан Республикасында күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләү критерийларын файдалану тәртибенә кушымтаның 2.1 пунктын, анда билгеләнгән җайга салу күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләүгә йогынты ясый торган җыелган баллар санының объектив булмаган кимүенә йогынты ясарга мөмкин булган дәрәҗәдә, Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килми дип танудан тыелып кала.

Моның белән Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетыннан, Татарстан Республикасы Конституциясе таләпләреннән чыгып һәм әлеге Карарны исәпкә алып, артык озакка сузылмаган срокларда Кушымтаның дәгъва белдерелә торган нормасына, күпфатирлы йортлардагы гомуми мөлкәткә капиталь ремонт үткәрү чиратын билгеләгәндә балларны нигезсез исәпләүне булдырмауга юнәлдерелгән, шулай ук тигезлек һәм гаделлек конституциячел принципларына туры килмәслек процедура кагыйдәләрен билгеләүгә юл куймаска тиешле үзгәрешләр кертү бурычы алынмый.

3. Әлеге Карар катгый, шикаятькә дучар ителә алмый, игълан ителү белән үз көченә керә, турыдан-туры гамәлдә була һәм башка органнар һәм вазифаи затлар тарафыннан раслануны таләп итми.

4. «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 72 статьясы нигезендә әлеге Карар «Ватаным Татарстан» һәм «Республика Татарстан» газеталарында кичекмәстән басылып чыгарга тиеш. Карар шулай ук «Татарстан Республикасы Конституция суды хәбәрләре»ндә һәм «Татарстан Республикасының хокукый мәгълүматның рәсми порталы»нда (PRAVO.TATARSTAN.RU) басылып чыгарга тиеш.

№ 85-П

Татарстан Республикасы
Конституция суды

ИМЕНЕМ
РЕСПУБЛИКИ
ТАТАРСТАН

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

25 ноября
2019 года
город Казань

по делу о проверке конституционности отдельных положений раздела III подпрограммы-1 муниципальной программы «Развитие информационных технологий и связи в городе Казани “Электронная Казань” на 2017—2019 годы», утвержденной постановлением Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 21 декабря 2016 года № 5251, приложения к указанной подпрограмме-1, а также данного постановления в целом в связи с жалобами граждан И.Н. Никитина и Р.Ф. Нафиковой

Конституционный суд Республики Татарстан в составе Председателя Ф.Г. Хуснутдинова, судей Ф.Р. Волковой, Л.В. Кузьминой, Э.М. Мустафиной, Р.А. Сахиевой, А.Р. Шакараева,

руководствуясь статьей 109 (часть четвертая) Конституции Республики Татарстан, частями пятой и девятой статьи 3, частью первой и пунктом 1 части второй статьи 39, статьями 68, 83, 100, 101 и 103 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан»,

рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности отдельных положений раздела III подпрограммы-1 муниципальной программы «Развитие информационных технологий и связи в городе Казани “Электронная Казань” на 2017—2019 годы», утвержденной постановлением Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 21 декабря 2016 года № 5251, приложения к указанной подпрограмме-1, а также данного постановления в целом по порядку его принятия и официального опубликования.

Поводом к рассмотрению дела явились жалобы граждан И.Н. Никитина и Р.Ф. Нафиковой. Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли оспариваемый заявителями нормативный правовой акт Конституции Республики Татарстан, как в целом — по порядку его принятия и официального опубликования, так и по содержанию его отдельных положений.

Поскольку обе жалобы касаются одного и того же предмета, Конституционный суд Республики Татарстан, руководствуясь частью второй статьи 50 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан», соединил дела по этим жалобам в одном производстве.

Заслушав сообщение судьи-докладчика А.Р. Шакараева, объяснения сторон — гражданки Р.Ф. Нафиковой, представителя органа, издавшего оспариваемый нормативный правовой акт,— заместителя начальника отдела по вопросам жилищного законодательства Правового управления Аппарата Исполнительного комитета муниципального образования города Казани Э.Я. Тимерхановой, выступления приглашенных в судебное заседание: представителя Президента Республики Татарстан — главного советника отдела правовой экспертизы Государственно-правового управления Президента Республики Татарстан Е.В. Кирил-

лова, представителя Государственного Совета Республики Татарстан — заведующего отделом гражданского законодательства Правового управления Аппарата Государственного Совета Республики Татарстан И.И. Фаттахова, представителя Кабинета Министров Республики Татарстан — Правительства Республики Татарстан — главного советника сектора государственного права и нормативного регулирования экономики Правового управления Аппарата Кабинета Министров Республики Татарстан Д.И. Абзаловой, представителя Председателя Верховного суда Республики Татарстан — судьи Верховного суда Республики Татарстан Э.С. Каминского, представителя Председателя Арбитражного суда Республики Татарстан — начальника отдела анализа и обобщения судебной практики Арбитражного суда Республики Татарстан Р.Р. Шкаликова, представителя Прокурора Республики Татарстан — прокурора отдела по надзору за законностью нормативных правовых актов Управления по надзору за исполнением федерального законодательства прокуратуры Республики Татарстан М.А. Филипповой, представителя Уполномоченного по правам человека в Республике Татарстан — начальника отдела по вопросам восстановления прав граждан аппарата Уполномоченного по правам человека в Республике Татарстан А.Г. Бартенева, исследовав представленные документы и иные материалы, Конституционный суд Республики Татарстан

установил:

1. В Конституционный суд Республики Татарстан обратились граждане И.Н. Никитин и Р.Ф. Нафикова с жалобами на нарушение их конституционных прав и свобод отдельными положениями раздела III подпрограммы-1 муниципальной программы «Развитие информационных технологий и связи в городе Казани “Электронная Казань” на 2017—2019 годы» (далее также — подпрограмма-1), утвержденной постановлением Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 21 декабря 2016 года № 5251, приложения к указанной подпрограмме-1, а также данным постановлением в целом по порядку его принятия и официального опубликования.

1.1. Гражданин И.Н. Никитин усматривает нарушение своих конституционных прав и свобод постановлением Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 21 декабря 2016 года № 5251 в целом по порядку его принятия и официального опубликования, а также отдельными положениями утвержденного им раздела III подпрограммы-1 и приложения к данной подпрограмме-1, в силу которых предусмотрено оснащение видеонаблюдением многоквартирных домов, осуществляемое по сервисной схеме и полностью финансируемое из внебюджетных источников.

Из жалобы и приложенных к ней копий документов следует, что ООО «Управляющая компания “Уютный дом”», ссылаясь на вышеуказанное постановление Исполнительного комитета му-

ниципального образования города Казани, инициировало общее собрание жильцов многоквартирного дома, в котором проживает гражданин И.Н. Никитин, для принятия в обязательном порядке решения об оснащении придомовой территории видеонаблюдением. По мнению заявителя, вопрос оснащения видеонаблюдением многоквартирных домов должен решаться исключительно собственниками многоквартирных домов. Фактически же, как он считает, Исполнительный комитет муниципального образования города Казани (далее также — Исполнительный комитет) в оспариваемом нормативном правовом акте ставит цели и задачи, выполнение которых к компетенции органов публичной власти не относится, в императивной форме определяя, что и в каком порядке (вплоть до очередности) должно стать объектом видеонаблюдения, не предусматривая при этом выделения финансовых средств из муниципального бюджета для установки видеокамер на многоквартирных домах и их обслуживания. В соответствии с положениями приложения к подпрограмме-1 «Цели, задачи, индикаторы оценки результатов подпрограммы-1 и финансирование по мероприятиям подпрограммы-1» развитие видеонаблюдения на многоквартирных домах в 2017—2019 годах предполагается за счет средств из внебюджетных источников, вследствие чего реализация указанных мероприятий осуществляется за счет жильцов. Между тем, он полагает, что функции по обеспечению безопасности и правопорядка в конечном счете возложены на муниципальные образования, а значит, финансирование оснащения и содержания услуг видеонаблюдения многоквартирных домов не должно отличаться от финансирования видеонаблюдения на общественных пространствах, в парках и скверах, местах выражения общественного мнения, на объектах социальной сферы, находящихся в муниципальной собственности.

Кроме того, гражданин И.Н. Никитин указывает, что в силу пункта 1.7 Порядка разработки, реализации и оценки эффективности муниципальных программ города Казани, утвержденного постановлением Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 8 августа 2014 года № 4720, во взаимосвязи с нормами Бюджетного кодекса Российской Федерации, муниципальные программы, предлагаемые к реализации с начала очередного финансового года, подлежат утверждению до 1 июля текущего финансового года. Между тем муниципальная программа, в рамках которой реализуется подпрограмма-1, была утверждена постановлением Исполнительного комитета 21 декабря 2016 года, что, по его мнению, является нарушением правил бюджетного планирования.

Также заявитель отмечает, что в соответствии с Уставом муниципального образования города Казани принятые Исполнительным комитетом нормативные правовые акты должны быть официально опубликованы (обнародованы) в десятидневный срок со дня их подписания. Однако рассматриваемое постановление Исполнительного комитета опубликовано лишь 9 марта 2017 года. При этом утвержденная им муниципальная программа распро-

страняет свое действие на 2017—2019 годы, то есть фактически и на тот период, когда она еще не вступила в силу.

1.2. Гражданка Р.Ф. Нафикова в своей жалобе указывает на нарушение ее конституционных прав и свобод нормами раздела III подпрограммы-1, устанавливающими положения о том, что для организации видеонаблюдения используется сервисная модель, предполагающая организацию видеонаблюдения в формате услуги, преимуществом которой является отсутствие необходимости приобретения видеокамер и иного оборудования и освобождение заказчика услуги видеонаблюдения от рисков хищения, повреждения (уничтожения, гибели) оборудования и что в рамках построения видеонаблюдения на базе исполнителя подпрограммы-1 с привлечением инфраструктуры предприятий (операторов) связи создается система приема, обработки, записи, хранения и дистрибуции (распространения) видеоизображений в режиме реального времени и архивных видеоизображений.

Как следует из жалобы и приложенных к ней копий документов, гражданка Р.Ф. Нафикова проживает в многоквартирном доме, с жильцов которого взимается плата за видеонаблюдение. Заявительница указывает, что она, с целью выяснить, на каком основании в доме, в котором она проживает, установили видеонаблюдение без ее согласия, обращалась в ООО «Управляющая компания “Уют”», которое в ответ сообщило, что решение о введении платы за видеонаблюдение было принято на общем собрании жильцов дома.

Гражданка Р.Ф. Нафикова полагает, что оспариваемое положение, касающееся сервисной модели, предполагающей организацию видеонаблюдения в формате услуги, фактически перекладывает на жителей города Казани выполнение конституционных обязанностей государства по охране общественного порядка. Заявительница также отмечает, что поскольку оплата услуги «Видеонаблюдение» включена в строку счета-фактуры «Прочие расходы на квартиру», такое взимание средств с жильцов является сокрытием незаконных списаний.

Кроме того, по мнению гражданки Р.Ф. Нафиковой, обжалуемая норма, предусматривающая создание системы приема, обработки, записи, хранения и дистрибуции (распространения) видеоизображений в режиме реального времени и архивных видеоизображений, нарушает ее право на неприкосновенность частной жизни, так как исходя из своего содержания допускает, что получаемое с камер наблюдения в ее доме видеоизображение распространяется в режиме реального времени без ее согласия и любой желающий через сеть «Интернет» может с ним ознакомиться.

1.3. На основании изложенного граждане И.Н. Никитин и Р.Ф. Нафикова просят Конституционный суд Республики Татарстан признать отдельные положения раздела III подпрограммы-1 муниципальной программы «Развитие информационных технологий и связи в городе Казани “Электронная Казань” на 2017—2019 годы», утвержденной постановлением Исполнительного комитета муниципального образования города Казани

от 21 декабря 2016 года № 5251, приложения к указанной подпрограмме-1, а также данное постановление в целом по порядку его принятия и официального опубликования, не соответствующими статьям 18 (часть первая), 24 (части первая и вторая), 28 (части первая и вторая), 29 (часть первая), 36 (часть первая), 48 (часть третья), 49 Конституции Республики Татарстан, согласно которым в Республике Татарстан признаются и защищаются равным образом частная, государственная, муниципальная и иные формы собственности; Конституция Республики Татарстан является Основным законом республики, имеет высшую юридическую силу в правовой системе Республики Татарстан, прямое действие и применяется на всей территории Республики Татарстан; законы и иные правовые акты Республики Татарстан, а также правовые акты органов местного самоуправления не должны противоречить Конституции Республики Татарстан; органы государственной власти, органы местного самоуправления, должностные лица и граждане обязаны соблюдать Конституцию и законы Республики Татарстан; все равны перед законом и судом; государство гарантирует равенство прав и свобод человека и гражданина независимо от социального и имущественного положения, места жительства и иных обстоятельств; любые формы ограничения прав и свобод либо установление преимуществ граждан по расовым, национальным и другим признакам запрещаются; каждый имеет право на неприкосновенность частной жизни, личную и семейную тайну, защиту своей чести и доброго имени; сбор и хранение, использование и распространение информации о частной жизни лица без его согласия не допускаются, кроме случаев, предусмотренных законом; право частной собственности охраняется законом.

В соответствии с частями второй и третьей статьи 68 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» Конституционный суд Республики Татарстан принимает решение по делу, оценивая как буквальный смысл рассматриваемого акта, так и смысл, придаваемый ему официальным и иным толкованием или сложившейся правоприменительной практикой, а также исходя из его места в системе нормативных правовых актов. Конституционный суд Республики Татарстан принимает постановление только по предмету, указанному в обращении, и лишь в отношении той части акта, конституционность которой подвергается сомнению в обращении, и при принятии решения не связан основаниями и доводами, изложенными в обращении.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Республики Татарстан по настоящему делу является постановление Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 21 декабря 2016 года № 5251 в целом по порядку его принятия и официального опубликования, а также отдельные положения раздела III подпрограммы-1 и приложения к указанной подпрограмме-1, в той мере, в какой по смыслу, придаваемому им правоприменительной практикой, они служат ос-

нованием для оснащения в обязательном порядке многоквартирных домов системой видеонаблюдения, финансирование которого осуществляется за счет средств собственников жилых помещений в многоквартирных домах, а их реализация приводит к нарушению права граждан на неприкосновенность частной жизни.

2. Оспариваемые правовые положения затрагивают сферу защиты прав и свобод человека и гражданина, обеспечения законности, правопорядка, общественной безопасности, а также вопросы жилищного законодательства, которые согласно статье 72 (часть 1, пункты «б» и «к») Конституции Российской Федерации находятся в совместном ведении Российской Федерации и ее субъектов. По предметам совместного ведения Российской Федерации и субъектов Российской Федерации издаются федеральные законы и принимаемые в соответствии с ними законы и иные нормативные правовые акты субъектов Российской Федерации; законы и иные нормативные правовые акты субъектов Российской Федерации не могут противоречить федеральным законам (части 2 и 5 статьи 76 Конституции Российской Федерации).

Согласно части 3 статьи 4 Федерального закона от 28 декабря 2010 года № 390-ФЗ «О безопасности» государственная политика в области обеспечения безопасности реализуется федеральными органами государственной власти, органами государственной власти субъектов Российской Федерации, органами местного самоуправления на основе стратегии национальной безопасности Российской Федерации, иных концептуальных и доктринальных документов, разрабатываемых Советом Безопасности и утверждаемых Президентом Российской Федерации. В соответствии со статьей 12 указанного закона органы местного самоуправления в пределах своей компетенции обеспечивают исполнение законодательства Российской Федерации в области обеспечения безопасности.

Распоряжением Правительства Российской Федерации от 3 декабря 2014 года № 2446-р утверждена Концепция построения и развития аппаратно-программного комплекса «Безопасный город», целью которой является повышение общего уровня общественной безопасности, правопорядка и безопасности среды обитания за счет существенного улучшения координации деятельности сил и служб, ответственных за решение этих задач, путем внедрения на базе муниципальных образований (в соответствии с едиными функциональными и технологическими стандартами) комплексной информационной системы, обеспечивающей прогнозирование, мониторинг, предупреждение и ликвидацию возможных угроз.

В силу положений данной Концепции базовым уровнем построения и развития комплекса «Безопасный город» является муниципальное образование, которое является центром сбора и обработки информации с целью принятия оперативных решений по всем вопросам обеспечения общественной безопасности и безопасности среды обитания. В этой связи органам местного самоуправления было рекомендовано руководствоваться положения-

ми Концепции, утвержденной указанным распоряжением, при решении задач в сфере обеспечения комплексной безопасности среды обитания, а также при разработке и утверждении муниципальных программ построения и развития аппаратно-программного комплекса «Безопасный город».

В соответствии с пунктом 1 статьи 179 Бюджетного кодекса Российской Федерации муниципальные программы утверждаются местной администрацией муниципального образования; порядок принятия решений о разработке муниципальных программ, их формирования и реализации устанавливается муниципальным правовым актом местной администрации муниципального образования. В развитие данного законодательного предписания постановлением Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 8 августа 2014 года № 4720 утвержден Порядок разработки, реализации и оценки эффективности муниципальных программ города Казани, в соответствии с пунктом 1.6 которого муниципальные программы утверждаются постановлением Исполнительного комитета.

Решением Казанской городской Думы от 3 августа 2015 года № 3-44 «О развитии информационных и коммуникационных технологий в г. Казани» Исполнительному комитету муниципального образования города Казани было поручено разработать и утвердить муниципальную программу «Развитие информационных и коммуникационных технологий в г. Казани на 2015—2017 годы», в том числе и в рамках реализации муниципальной информационной системы аппаратно-программного комплекса «Безопасный город».

Таким образом, принимая оспариваемый муниципальный нормативный правовой акт, Исполнительный комитет, основываясь на положениях статьи 116 (часть первая) Конституции Республики Татарстан, согласно которой местное самоуправление обеспечивает самостоятельное в соответствии с законом и под свою ответственность решение населением вопросов местного значения, владение, пользование и распоряжение муниципальной собственностью, правомерно реализовал полномочия, принадлежащие ему в силу федерального и республиканского законодательства.

3. В силу пункта 3 части первой статьи 83 и статьи 103 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» Конституционный суд Республики Татарстан устанавливает соответствие Конституции Республики Татарстан законов Республики Татарстан и иных нормативных правовых актов, в том числе по порядку их принятия, издания, подписания, опубликования или введения в действие.

3.1. Согласно пункту 2 статьи 179 Бюджетного кодекса Российской Федерации муниципальные программы, предлагаемые к реализации начиная с очередного финансового года, подлежат утверждению в сроки, установленные местной администрацией. Применительно к муниципальным программам, принимаемым на уровне муниципального образования города Казани, такой

срок установлен в пункте 1.7 Порядка разработки, реализации и оценки эффективности муниципальных программ города Казани, в соответствии с которым муниципальные программы, предлагаемые к реализации с начала очередного финансового года, подлежат утверждению до 1 июля текущего финансового года.

Исходя из буквального содержания вышеприведенных правовых норм следует, что поскольку муниципальная программа «Развитие информационных технологий и связи в городе Казани “Электронная Казань” на 2017—2019 годы» предполагала свою реализацию с 2017 года, то и постановление Исполнительного комитета, которым она была утверждена, должно было быть принято не позднее 1 июля 2016 года. Соответственно тот факт, что оспариваемое постановление принято 21 декабря 2016 года уже сам по себе свидетельствует о том, что при его принятии было допущено нарушение срока, предусмотренного пунктом 1.7 Порядка разработки, реализации и оценки эффективности муниципальных программ города Казани.

Вместе с тем Конституционный суд Республики Татарстан считает необходимым отметить следующее.

Из пункта 6 Методических рекомендаций по составлению и исполнению бюджетов субъектов Российской Федерации и местных бюджетов на основе государственных (муниципальных) программ, направленных Министерством финансов Российской Федерации письмом от 30 сентября 2014 года № 09-05-05/48843, следует, что в соответствии со статьей 6, а также положениями статей 84, 85, 86 Бюджетного кодекса Российской Федерации, расходные обязательства возникают в результате принятия законов, иных нормативных правовых актов, с указанием в них конкретных получателей средств из соответствующих бюджетов — физических или юридических лиц (категорий указанных лиц), публично-правовых образований, объемов предоставляемых ресурсов либо порядка определения таких объемов; муниципальные программы сами по себе расходных обязательств не порождают, поскольку не соответствуют указанным требованиям, в том числе не устанавливают конкретных получателей средств из соответствующих бюджетов. В этой связи установление правового регулирования, направленного на заблаговременное принятие муниципальных программ и внесение в них изменений, обусловлено планированием бюджетных расходов в соответствии с нормативным правовым актом о бюджете.

Расходы на реализацию муниципальной программы «Развитие информационных технологий и связи в городе Казани “Электронная Казань” на 2017—2019 годы» решением Казанской городской Думы от 12 апреля 2017 года № 3-15 были включены в бюджет муниципального образования города Казани на 2017 год и на плановый период 2018 и 2019 годов.

С учетом изложенного Конституционный суд Республики Татарстан полагает, что принятие оспариваемого постановления за пределами установленного для этих целей срока не создавало условий для неправомерного расходования бюджетных средств. Кро-

ме того, признание обжалуемого постановления Исполнительного комитета не соответствующим Конституции Республики Татарстан по порядку его принятия давало бы возможность поставить под сомнение законность тех мероприятий, которые уже реализованы в рамках как рассматриваемой подпрограммы-1, так и муниципальной программы в целом. Такой результат противоречил бы целям конституционного судопроизводства, каковыми в силу статьи 109 Конституции Республики Татарстан являются защита конституционного строя Республики Татарстан, основных прав и свобод человека и гражданина, поддержание верховенства в правовой системе Республики Татарстан и непосредственного действия Конституции Республики Татарстан на всей ее территории.

Таким образом, Конституционный суд Республики Татарстан в настоящем деле воздерживается от признания оспариваемого постановления Исполнительного комитета муниципального образования города Казани не соответствующим Конституции Республики Татарстан по порядку его принятия. Этим с местной администрации города Казани не снимается обязанность — исходя из требований Конституции Республики Татарстан и с учетом настоящего Постановления — реально обеспечивать исполнение требования о сроке принятия муниципальных программ.

3.2. В соответствии со статьей 24 (часть третья) Конституции Республики Татарстан и статьей 15 (часть 3) Конституции Российской Федерации любые нормативные правовые акты, затрагивающие права, свободы и обязанности человека и гражданина, не могут применяться, если они не опубликованы официально для всеобщего сведения.

Как указал Конституционный Суд Российской Федерации, требование обнародования нормативного правового акта от имени государства компетентным органом публичной власти обусловлено общепризнанным принципом правовой определенности, на основе которого устанавливаются отношения государства и индивида, и означает всеобщее оповещение о том, что данный нормативный правовой акт принят и подлежит действию в изложенном аутентичном содержании. Только в этом случае на лиц, подпадающих под его действие, распространяется общеправовая презумпция, в силу которой незнание закона не освобождает от ответственности за его нарушение. Неопределенность же относительно того, действует или не действует нормативный правовой акт, не может обеспечить единообразие в его соблюдении, исполнении и применении и, следовательно, порождает противоречивую правоприменительную практику, создает возможность злоупотреблений и произвола, ослабляет гарантии защиты конституционных прав и свобод, ведет к нарушению принципов равенства и верховенства права (Постановление от 27 марта 2012 года № 8-П).

Конституционный суд Республики Татарстан также неоднократно отмечал, что данное конституционное предписание является одной из гарантий защиты прав и свобод человека и гражданина и носит императивный характер (постановления от 7 марта 2006 года № 19-П и от 21 февраля 2012 года № 47-П).

Порядок официального опубликования муниципальных нормативных правовых актов регламентирован положениями Федерального закона от 6 октября 2003 года № 131-ФЗ «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации», из содержания частей 2 и 3 статьи 47 в их взаимосвязи с пунктом 6 части 1 статьи 44 которого следует, что нормативные правовые акты органов местного самоуправления, затрагивающие права, свободы и обязанности человека и гражданина и не содержащие сведения, распространение которых ограничено федеральным законом, могут быть признаны опубликованными официально для всеобщего сведения только при условии опубликования их полного текста в порядке, установленном уставом соответствующего муниципального образования, которым должны определяться в том числе порядок принятия (издания), официального опубликования (обнародования) и вступления в силу муниципальных правовых актов.

В силу положений абзаца третьего статьи 63 Устава муниципального образования города Казани, утвержденного решением Представительного органа муниципального образования города Казани от 17 декабря 2005 года № 3-5, нормативные правовые акты, принятые Исполнительным комитетом, должны быть официально опубликованы (обнародованы) в десятидневный срок со дня их подписания. В этой связи постановление Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 21 декабря 2016 года № 5251, которым утверждена оспариваемая подпрограмма-1, после его принятия подлежало обязательному официальному опубликованию в срок не позднее 30 декабря 2016 года. Между тем оно было опубликовано 9 марта 2017 года в «Сборнике документов и правовых актов муниципального образования города Казани» № 8, который Решением Казанской городской Думы от 17 февраля 2006 года № 15-6 «Об опубликовании муниципальных правовых актов» определен в качестве источника официального опубликования муниципальных правовых актов.

С учетом того, что согласно абзацу девятому статьи 63 Устава муниципального образования города Казани муниципальные нормативные правовые акты, затрагивающие права, свободы и обязанности человека и гражданина, вступают в силу после их официального опубликования (обнародования), обжалуемое постановление Исполнительного комитета, равно как и утвержденная им муниципальная программа «Развитие информационных технологий и связи в городе Казани “Электронная Казань” на 2017—2019 годы», в рамках которой реализуется подпрограмма-1, как нормативный правовой акт, напрямую затрагивающий права, свободы и обязанности граждан, подлежит применению только с момента его официального опубликования, то есть с 9 марта 2017 года.

Таким образом, Конституционный суд Республики Татарстан приходит к выводу, что опубликование оспариваемого нормативного правового акта с нарушением установленного срока само по себе не свидетельствует о нарушении конституционных прав

и свобод граждан, в том числе заявителей, и не является безусловным и достаточным основанием для признания его не соответствующим Конституции Республики Татарстан по порядку официального опубликования, а лишь означает более поздний срок вступления его в силу.

4. Провозглашая Республику Татарстан правовым государством, Конституция Республики Татарстан возлагает на Республику Татарстан обязанность признавать, соблюдать и защищать права и свободы человека и гражданина как высшую ценность (часть первая статьи 1 и статья 2). При этом Конституция Республики Татарстан закрепляет, что граждане Российской Федерации обладают на территории Республики Татарстан всеми правами и свободами и несут равные обязанности в соответствии с Конституцией Республики Татарстан, общепризнанными принципами и нормами международного права (статья 22); Республика Татарстан защищает интересы потребителя и поддерживает общественную деятельность по защите его прав (статья 51). Указанные конституционные положения определяют содержание и смысл нормативных правовых актов, принимаемых в том числе органами местного самоуправления.

Муниципальная программа в силу положений статьи 3 Федерального закона от 28 июня 2014 года № 172-ФЗ «О стратегическом планировании в Российской Федерации» является документом стратегического планирования, содержащим комплекс планируемых мероприятий, взаимоувязанных по задачам, срокам осуществления, исполнителям и ресурсам и обеспечивающих наиболее эффективное достижение целей и решение задач социально-экономического развития муниципального образования (пункт 35).

Как следует из содержания положений оспариваемой подпрограммы-1, она ориентирована на реализацию первоочередных мероприятий построения и развития комплекса «Безопасный город», принятие организационных и технических мер, направленных на формирование устойчивой инфраструктуры в целях последующего внедрения сегментов комплекса «Безопасный город». Целью реализации подпрограммы-1 является повышение общего уровня общественной безопасности, правопорядка и безопасности среды обитания за счет внедрения и использования аппаратно-программных средств, информационных систем, технических средств, направленных на мониторинг, обнаружение, идентификацию и прогнозирование событий и инцидентов. Одним из мероприятий в рамках решения задач, закрепленных подпрограммой-1, является развитие видеонаблюдения на многоквартирных домах и занимаемых ими земельных участках, которое представляет собой комплекс программно-аппаратных средств, ориентированных на предупреждение, выявление и идентификацию происходящих событий, восстановление динамики ранее случившихся событий. Расчетное число многоквартирных домов, на которых планируется организовать видеонаблюдение, как это следует из непосредственного содержания самой подпро-

граммы-1, является предварительным и подлежит ежегодной корректировке.

Тем самым по своей правовой природе и буквальному содержанию обжалуемые положения подпрограммы-1 предусматривают лишь общие предписания рекомендательного характера, направленные на установление механизма, призванного обеспечить реализацию единого организационно-технического подхода к организации видеонаблюдения на многоквартирных домах. При этом объектами видеонаблюдения в приоритетном порядке являются придомовая территория многоквартирного дома или группы многоквартирных домов, в том числе видеоконтроль всех въездов и выездов в квартал, территорий концентрации людей (детские, игровые, спортивные площадки), парковок автотранспорта, точек сбора ТБО, общей панорамы группы многоквартирных домов.

В соответствии со статьей 36 Жилищного кодекса Российской Федерации помещения в многоквартирном доме, не являющиеся частями квартир и предназначенные для обслуживания более одного помещения в данном доме, иные помещения, не принадлежащие отдельным собственникам и предназначенные для удовлетворения социально-бытовых потребностей собственников помещений в данном доме, включая помещения, предназначенные для организации их досуга, культурного развития, детского творчества, занятий физической культурой и спортом и подобных мероприятий, а также земельный участок, на котором расположен данный дом, с элементами озеленения и благоустройства, иные предназначенные для обслуживания, эксплуатации и благоустройства данного дома и расположенные на указанном земельном участке объекты являются общим имуществом собственников помещений в многоквартирном доме, которое принадлежит им на праве общей долевой собственности.

В силу части 1.1 статьи 161 Жилищного кодекса Российской Федерации надлежащее содержание общего имущества собственников помещений в многоквартирном доме должно осуществляться в соответствии с требованиями законодательства Российской Федерации, и должно обеспечивать соблюдение требований к надежности и безопасности многоквартирного дома, безопасность жизни и здоровья граждан, имущества физических и юридических лиц, государственного и муниципального имущества и другое. Правовые условия содержания общего имущества согласно части третьей статьи 39 Жилищного кодекса Российской Федерации установлены Правилами содержания общего имущества в многоквартирном доме, утвержденными постановлением Правительства Российской Федерации от 13 августа 2006 года № 491, в соответствии с которыми собственники помещений вправе самостоятельно совершать действия по содержанию и ремонту общего имущества или привлекать иных лиц для оказания услуг и выполнения работ по содержанию и ремонту общего имущества с учетом выбранного способа управления многоквартирным домом (пункт 12), а также обязаны утвердить на общем собрании

перечень услуг и работ, условия их оказания и выполнения, а также размер их финансирования (пункт 17).

Из содержания приведенного правового регулирования применительно к настоящему делу это означает, что решение вопросов оснащения многоквартирного дома системой видеонаблюдения является исключительной прерогативой собственников помещений такого дома. При этом решение о введении системы видеонаблюдения, равно как и порядок оказания услуги по видеонаблюдению, и размер платы за нее, должны быть приняты в установленном порядке на общем собрании этих собственников и оформлены соответствующим протоколом. По смыслу взаимосвязанных положений части 1 статьи 44 и части 5 статьи 46 Жилищного кодекса Российской Федерации решение общего собрания собственников помещений в многоквартирном доме, как органа управления многоквартирным домом, является обязательным для всех собственников помещений в многоквартирном доме, в том числе для тех собственников, которые не участвовали в голосовании.

Такой подход соотносится с практикой Верховного Суда Российской Федерации, который, рассматривая вопрос о правомерности начисления платы собственникам помещений в многоквартирном доме за услугу «видеонаблюдение», пришел к выводу, что специфика услуг видеонаблюдения в многоквартирном доме не предполагает их индивидуального предоставления отдельным собственникам; установление системы видеонаблюдения является услугой, непосредственно направленной на надлежащее содержание общедомового имущества, обеспечение безопасности и сохранности имущества собственников помещений, то есть на управление многоквартирным домом (Определение от 20 июня 2017 года №11-КГ17-13).

Таким образом, подпрограмма-1 муниципальной программы «Развитие информационных технологий и связи в городе Казани “Электронная Казань” на 2017—2019 годы», утвержденная постановлением Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 21 декабря 2016 года № 5251, учитывая ее правовой статус и содержание, не налагает обязанность на граждан оснащать многоквартирные дома системой видеонаблюдения, не содержит каких-либо положений в императивном порядке регулирующих отношения, касающиеся оказания услуги по установлению и обслуживанию системы видеонаблюдения в многоквартирных домах, не предполагает применения сервисной модели, предусматривающей организацию видеонаблюдения в формате услуги, финансирование которой возложено на собственников помещений в многоквартирном доме, без соответствующего волеизъявления самих собственников, и, следовательно, не нарушает конституционные права и свободы граждан, в том числе заявителей.

В то же время Конституционный суд Республики Татарстан полагает необходимым отметить, что формальная определенность правовых норм предполагает их достаточную точность,

чем обеспечивается их правильное понимание и единообразное применение. Расплывчатость или неоднозначность указания на обязательность правовой нормы либо, наоборот, на ее рекомендательный характер, может привести к произвольному и дискриминационному ее применению, несогласующемуся с конституционными принципами правового государства. В этой связи Исполнительному комитету муниципального образования города Казани при осуществлении собственного правового регулирования надлежит формулировать правовые нормы таким образом, чтобы не допускать в правоприменительной практике возможности их неоднозначного толкования, при котором, в частности, нормам рекомендательного характера придавалась бы императивная форма.

5. Право на неприкосновенность частной жизни, личную и семейную тайну гарантировано Конституцией Российской Федерации (часть 1 статьи 23). Аналогичные гарантии закреплены в части первой статьи 36 Конституции Республики Татарстан. Данные конституционные нормы, в свою очередь, корреспондируют положениям пункта первого статьи 8 Конвенции о защите прав человека и основных свобод.

Как неоднократно указывал Конституционный Суд Российской Федерации, право на неприкосновенность частной жизни означает предоставленную человеку и гарантированную государством возможность контролировать информацию о самом себе, препятствовать разглашению сведений личного, интимного характера; в понятие «частная жизнь» включается та область жизнедеятельности человека, которая относится к отдельному лицу, касается только его и не подлежит контролю со стороны общества и государства, если она носит непротивоправный характер (определения от 9 июня 2005 года № 248-О, от 26 января 2010 года № 158-О-О, от 28 сентября 2017 года № 2211-О и др.).

Гарантируя каждому право на уважение его частной и семейной жизни, статья 8 Конвенции о защите прав человека и основных свобод вместе с тем допускает вмешательство со стороны публичных властей в осуществление этого права в случаях, когда такое вмешательство предусмотрено законом и необходимо в демократическом обществе в интересах национальной безопасности и общественного порядка, экономического благосостояния страны, в целях предотвращения беспорядков или преступлений, для охраны здоровья или нравственности либо защиты прав и свобод других лиц.

По смыслу части 3 статьи 55 Конституции Российской Федерации право на частную жизнь также не является абсолютным и может быть ограничено федеральным законом в той мере, в какой это необходимо в целях защиты основ конституционного строя, нравственности, здоровья, прав и законных интересов других лиц, обеспечения обороны страны и безопасности государства.

В соответствии с Гражданским кодексом Российской Федерации согласие гражданина на обнародование и дальнейшее использование его изображения (в том числе видеозаписи, на которой

он изображен) не требуется в случаях, когда использование изображения осуществляется в государственных, общественных или иных публичных интересах, изображение гражданина получено при съемке, которая проводится в местах, открытых для свободного посещения, за исключением случаев, когда такое изображение является основным объектом использования (подпункты 1 и 2 пункта 1 статьи 152.1). При этом согласно разъяснениям, содержащимся в постановлении Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 15 июня 2010 года № 16 «О практике применения судами Закона Российской Федерации “О средствах массовой информации”», к общественным интересам следует относить не любой интерес, проявляемый аудиторией, а, например, потребность общества в обнаружении и раскрытии угрозы демократическому правовому государству и гражданскому обществу, общественной безопасности, окружающей среде (абзац третий пункта 25).

Реализация комплекса мер на жилом фонде города Казани, как это указано в оспариваемой подпрограмме-1, является отдельным направлением в обеспечении общественной безопасности, профилактике правонарушений, противодействии терроризму, профилактике экстремизма. В соответствии с положениями раздела III подпрограммы-1 видеонаблюдение по функциональному назначению подразделяется на оперативный контроль объекта видеонаблюдения в режиме реального времени, на сбор, хранение и распространение архивных видеозаписей и на видеоанализ событий, распознавание объектов. При этом из буквального содержания положений оспариваемого нормативного правового акта следует, что возможность получения удаленного доступа к видеоизображению в режиме реального времени допускается только в отношении тех видеоизображений, которые транслируются с камер, размещенных на общественных пространствах, в парках и скверах, местах выражения общественного мнения, на объектах социальной сферы, находящихся в муниципальной собственности.

Следовательно, положения рассматриваемой муниципальной программы по своему правовому смыслу и содержанию не предполагают организацию видеонаблюдения за пределами мест общего пользования многоквартирного дома, равно как и доступ неограниченного круга лиц в режиме реального времени к транслируемому видеоизображению.

Таким образом, учитывая, что целью осуществления видеонаблюдения является обеспечение безопасности самих граждан и само по себе введение комплексной системы видеонаблюдения на территории многоквартирных домов невозможно без прямого волеизъявления об этом собственников помещений в таких домах, Конституционный суд Республики Татарстан не усматривает нарушения оспариваемыми положениями конституционного права граждан, в том числе и заявителей, на неприкосновенность их частной жизни.

На основании изложенного, руководствуясь статьей 6, частями первой и второй статьи 66, частями первой, второй и шестой

статьи 67, статьями 68, 69, 71 и 73, пунктом 1 части первой статьи 104 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан», Конституционный суд Республики Татарстан

постановил:

1. Признать отдельные положения раздела III подпрограммы-1 муниципальной программы «Развитие информационных технологий и связи в городе Казани “Электронная Казань” на 2017—2019 годы», утвержденной постановлением Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 21 декабря 2016 года № 5251, приложения к указанной подпрограмме-1, а также данное постановление в целом по порядку его официального опубликования соответствующими Конституции Республики Татарстан.

2. В настоящем деле Конституционный суд Республики Татарстан воздерживается от признания постановления Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 21 декабря 2016 года № 5251 «Об утверждении Муниципальной программы «Развитие информационных технологий и связи в городе Казани “Электронная Казань” на 2017—2019 годы» не соответствующим Конституции Республики Татарстан по порядку его принятия.

Этим с местной администрации города Казани не снимается обязанность — исходя из требований Конституции Республики Татарстан и с учетом настоящего Постановления — реально обеспечивать исполнение требования о сроке принятия муниципальных программ.

3. Настоящее Постановление окончательно, не подлежит обжалованию, вступает в силу немедленно после его провозглашения, действует непосредственно и не требует подтверждения другими органами и должностными лицами.

4. Настоящее Постановление подлежит незамедлительному опубликованию в газетах «Ватаным Татарстан», «Республика Татарстан» и на «Официальном портале правовой информации Республики Татарстан» (PRAVO.TATARSTAN.RU). Постановление должно быть опубликовано также в «Вестнике Конституционного суда Республики Татарстан».

№ 86-П

Конституционный суд
Республики Татарстан

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ИСЕМЕ БЕЛӘН

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КОНСТИТУЦИЯ СУДЫныңың

гражданнар И.Н. Никитин һәм Р.Ф. Нәфикова шикаятьләренә бәйле рәвештә Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2016 елның 21 декабрендәге 5251 номерлы карары белән расланган «2017—2019 елларга Казан шәһәрендә “Электрон Казан” мәгълүмат технологияләрен һәм элемтәне үстерү» муниципаль программасына 1 нче ярдәмче программаның III бүлегендәге аерым нигезләмәләренең, күрсәтелгән 1 нче ярдәмче программага кушымтаның, шулай ук тулаем әлеге карарның конституциячеллеген тикшерү турындагы эш буенча

2019 ел
25 ноябрь
Казан шәһәре

КАРАРЫ

Татарстан Республикасы Конституция суды, Рәисе Ф.Г. Хөснетдинов, судьялары Ф.Р. Волкова, Л.В. Кузьмина, Э.М. Мостафина, Р.Г. Сәхиева, А.Р. Шакараев составында,

Татарстан Республикасы Конституциясенең 109 статьясына (дүртенче өлеш), «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясындагы бишенче һәм тугызынчы өлешләренә, 39 статьясындагы беренче өлешенә һәм икенче өлешенең 1 пунктына, 68, 83, 100, 101 һәм 103 статьяларына таянып,

ачык суд утырышында Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2016 елның 21 декабрендәге 5251 номерлы карары белән расланган «2017—2019 елларга Казан шәһәрендә “Электрон Казан” мәгълүмат технологияләрен һәм элемтәне үстерү» муниципаль программасына 1 нче ярдәмче программаның III бүлегендәге аерым нигезләмәләренең, күрсәтелгән 1 нче ярдәмче программага кушымтаның, шулай ук аны кабул итү һәм рәсми бастырып чыгару тәртибе буенча тулаем әлеге карарның конституциячеллеген тикшерү турындагы эшне карады.

Эшне карауга гражданнар И.Н. Никитина һәм Р.Ф. Нәфикова шикаятьләре сәбәп булды. Мөрәҗәгать итүчеләр тарафыннан дәгъва белдерелә торган норматив хокукый актның тулаем — кабул итү һәм рәсми бастырып чыгару тәртибе, шулай ук аның аерым нигезләмәләренең эчтәлеге буенча Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килү-килмәве турындагы мәсьәләдә килеп туган билгесезлек эшне карауга нигез булды.

Ике шикаять тә бер үк предметка кагылышлы булганга күрә, «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 50 статьясындагы икенче өлешенә таянып, Татарстан Республикасы Конституция суды әлеге шикаятьләр буенча эшләрне бер башкаруга берләштерде.

Докладчы судья А.Р. Шакараев мәгълүматын, яклар — гражданка Р.Ф. Нәфикова, дәгъва белдерелә торган норматив хокукый актны чыгарган орган вәкиле — Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитеты аппараты Хокук идарәсенең торак законнары мәсьәләләре бүлеге башлыгы урынбасары — Э.Я. Тимерханова аңлатмаларын, суд утырышына чакырылган: Татар-

стан Республикасы Президенты вәкиле — Татарстан Республикасы Президенты Дәүләт-хокук идарәсенең хокукый экспертиза бүлеге баш киңәшчесе Е.В. Кириллов, Татарстан Республикасы Дәүләт Советы вәкиле — Татарстан Республикасы Дәүләт Советы Аппараты Хокук идарәсенең граждан законнары бүлеге мөдире И.И. Фәттахов, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты — Татарстан Республикасы Хөкүмәте вәкиле — Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты Аппараты Хокук идарәсенең дәүләт хокукы һәм икътисадны норматив җайга салу бүлекчәсенең баш киңәшчесе Д.И. Абзалова, Татарстан Республикасы Югары суды Рәисе вәкиле — Татарстан Республикасы Югары суды судьясы Э.С. Каминский, Татарстан Республикасы Арбитраж суды Рәисе вәкиле — Татарстан Республикасы Арбитраж судының суд практикасын анализлау һәм гомумиләштерү бүлеге башлыгы Р.Р. Шкаликов, Татарстан Республикасы Прокуроры вәкиле — Татарстан Республикасы прокуратурасы федераль законнар үтәлешенә күзәтчелек итү идарәсенең норматив хокукый актларның законлылыгына күзәтчелек итү бүлеге прокуроры М.А. Филиппова, Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилдән — Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил аппаратының гражданнар хокукларын торгызу мәсьәләләре бүлеге башлыгы А.Г. Бартенев чыгышларын тыңлап, тапшырылган документларны һәм башка материалларны өйрәнгәннән соң Татарстан Республикасы Конституция суды

билгеләде:

1. Татарстан Республикасы Конституция судына гражданнар И.Н. Никитин һәм Р.Ф. Нәфикова Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2016 елның 21 декабрендәге 5251 номерлы карары белән расланган «2017—2019 елларга Казан шәһәрендә "Электрон Казан" мәгълүмат технологияләрен һәм элемтәне үстерү» муниципаль программасына 1 нче ярдәмче программаның III бүлегендәге аерым нигезләмәләре, күрсәтелгән 1 нче ярдәмче программага кушымта, шулай ук аны кабул итү һәм рәсми бастырып чыгару тәртибе буенча тулаем әлеге карар белән үзләренең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата шикаятьләр белән мөрәҗәгать иттеләр.

1.1. Гражданин И.Н. Никитин Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2016 елның 21 декабрендәге 5251 номерлы карары белән тулаем аны кабул итү һәм рәсми бастырып чыгару тәртибе буенча, шулай ук 1 нче ярдәмче программаның ул раслаган III бүлегендәге аерым нигезләмәләре һәм күрсәтелгән 1 нче ярдәмче программага кушымта белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуны күрә, алар нигезендә күпфатирлы йортларны сервис схемасы буенча гамәлгә ашырыла торган һәм бюджеттан тыш чыганаклардан тулысынча финанслана торган видеокүзәтү белән тәэмин итү каралган.

Шикаятьтән һәм аңа кушымта итеп бирелгән документларның

күчермәләреннән аңлашылганча, «"Уютный дом" идарәче компаниясе» ҖЧҖ, Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының югарыда күрсәтелгән карарына таянып, йорт яны территориясен видеокүзәтү белән тәэмин итү турында мәҗбүри тәртиптә карар кабул итү өчен гражданин И.Н. Никитин яши торган күпфатирлы йортта яшәүчеләрнең гомуми җыелышын үткәрүгә инициатива белдергән. Мөрәҗәгать итүче фикеренчә, күпфатирлы йортларны видеокүзәтү белән тәэмин итү мәсьәләсе бары тик күпфатирлы йортларның милекчеләре тарафыннан гына хәл ителергә тиеш. Фактта исә, ул уйлаганча, Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитеты (алга таба шулай ук — Башкарма комитет) дәгъва белдерелә торган норматив хокукый актта, нәрсә һәм нинди тәртиптә (чиратлылыкка кадәр) видеокүзәтү объекты булырга тиешлеген императив формада билгеләп, шул ук вакытта күпфатирлы йортларда видеокамералар урнаштыру һәм аларга хезмәт күрсәтү өчен муниципаль бюджеттан финанс чараларын бүлеп бирүне күздә тотмыйча, үтәлеше гавами хакимият органнары компетенциясенә керми торган максатлар һәм бурычлар куя. «1 нче ярдәмче программаның максатлары, бурычлары, нәтиҗәләрен бәяләү индикаторлары һәм 1 нче ярдәмче программа чаралары буенча финанслау» 1 нче ярдәмче программасына кушымта нигезләмәләре буенча 2017—2019 елларда күпфатирлы йортларда видеокүзәтү үсеше бюджеттан тыш чыганаклардан алынган акчалар хисабына күздә тотыла, шуңа күрә әлеге чараларны гамәлгә ашыру яшәүчеләр хисабына башкарыла. Шул ук вакытта, ул санаганча, куркынычсызлык һәм хокук тәртибен тәэмин итү функцияләре ахыр чиктә муниципаль берәмлекләргә йөкләнгән, димәк, күпфатирлы йортларның видеокүзәтү хезмәтләрен тәэмин итү һәм карап тотуны финанслау муниципаль милектә булган җәмәгать урыннары, парк һәм скверлар, җәмәгатьчелек фикерен белдерү урыннары, социаль өлкә объектларындагы видеокүзәтүне финанслаудан аерылырга тиеш түгел.

Моннан тыш, гражданин И.Н. Никитин Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2014 елның 8 августындагы 4720 номерлы карары белән расланган Казан шәһәренең муниципаль программаларын эшләү, тормышка ашыру һәм нәтиҗәлелеген бәяләү тәртибенең 1.7 пункты нигезендә, Россия Федерациясе Бюджет кодексы нормалары белән үзара бәйләнештә, чираттагы финанс елы башыннан гамәлгә ашыруга тәкъдим ителә торган муниципаль программалар агымдагы финанс елының 1 июленә кадәр расланырга тиеш, дип күрсәтә. Шул ук вакытта 1 нче ярдәмче программаны гамәлгә ашыра торган муниципаль программа Башкарма комитетның 2016 елның 21 декабрендә кабул ителгән карары белән расланган иде, бу, аның фикеренчә, бюджетны планлаштыру кагыйдәләрен бозу булып тора.

Шулай ук мөрәҗәгать итүче Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Уставы нигезендә Башкарма комитет тарафыннан кабул ителгән норматив хокукый актлар кул куелган көннән алып

ун көн эчендә рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш, дип билгеләп үтә. Әмма карала торган Башкарма комитет карары бары тик 2017 елның 9 мартында гына басылып чыккан. Шул ук вакытта ул раслаган муниципаль программа 2017—2019 елларга каралган, ягъни фактта ул әле үз көченә кермәгән чорда да гамәлдә була.

1.2. Гражданка Р.Ф. Нәфикова үзенең шикаятендә 1 нче ярдәмче программаның III бүлеге нормалары белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуын күрсәтә, ул нигезләмәләр буенча, видеокүзәтү оештыру максатларын гамәлгә ашыру кысаларында хезмәт күрсәтү форматында видеокүзәтү оештыруны күздә тоткан сервис моделе файдаланыла, аның өстенлеге — видеокамералар һәм башка җиһазлар алу зарурлыгы булмау һәм видеокүзәтү хезмәте заказчысы урлау, җайланмаларга зыян китерү (аларны юк итү, сафтан чыгару) куркынычлыгыннан азат ителә, элемтә предприятиеләре (операторлары) инфраструктурасын җәлеп итеп, 1 нче ярдәмче программаны башкаручы базасында видеокүзәтү урнаштыру кысаларында реаль вакыт режимында видеосурәтләрне һәм архив видеосурәтләрен кабул итү, эшкәртү, язу, саклау һәм дистрибуцияләү (тарату) системасы булдырыла.

Шикаятьтән һәм аңа кушымта итеп бирелгән документларның күчермәләреннән күренгәнчә, гражданка Р.Ф. Нәфикова яшәүчеләрдән видеокүзәтү өчен түләү алына торган күпфатирлы йортта яши. Мөрәҗәгать итүче күрсәткәнчә, ул, үзе яши торган йортта нинди нигездә аның ризалыгыннан башка видеокүзәтү урнаштырылуын ачыклау максатыннан, «"Уют" идарәче компаниясе» ҖЧҖнә мөрәҗәгать иткән, аңа җавап итеп, видеокүзәтү өчен түләү керту турындагы карар йортта яшәүчеләрнең гомуми җыелышында кабул ителгән иде, дип хәбәр иткәннәр.

Гражданка Р.Ф. Нәфикова, хезмәт күрсәтү форматында видеокүзәтү оештыруны күздә тоткан сервис моделенә кагылышлы дәгъва белдерелә торган нигезләмә фактта җәмәгать тәртибен саклау буенча дәүләтнең конституциячел бурычлары үтәлешен Казан шәһәрендә яшәүчеләргә күчерә, дип саный. Мөрәҗәгать итүче шулай ук «Видеокүзәтү» хезмәте өчен түләү «Фатир өчен башка чыгымнар» исәп-фактура юлына кертелгәнгә күрә, әлеге йортта яшәүчеләрдән мондый акча алу законсыз түләүләрне яшерү булып тора, дип билгеләп үтә.

Моннан тыш, гражданка Р.Ф. Нәфикова фикеренчә, реаль вакыт режимында видеосурәтләрне һәм архив видеосурәтләрен кабул итү, эшкәртү, язу, саклау һәм дистрибуцияләү (тарату) системасын булдыруны күздә тоткан шикаять белдерелә торган норма аның хосусый тормышының кагылгысызлыгына хокукын боза, чөнки, эчтәлегеннән аңлашылганча, аның йортындагы видеокүзәтү камераларыннан алынган видеосурәт аның ризалыгыннан башка реаль вакыт режимында тарала һәм теләгән һәркем «Интернет» челтәре аша аның белән таныша ала.

1.3. Бәян ителгәннәр нигезендә гражданнар И.Н. Ники-

тин һәм Р.Ф. Нәфикова Татарстан Республикасы Конституция судыннан Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2016 елның 21 декабрендәге 5251 номерлы карары белән расланган «2017—2019 елларга Казан шәһәрендә "Электрон Казан" мәгълүмат технологияләрен һәм элемтәне үстерү» муниципаль программасына 1 нче ярдәмче программаның III бүлегендәге аерым нигезләмәләрен, күрсәтелгән 1 нче ярдәмче программага кушымтаны, шулай ук аны кабул итү һәм рәсми бастырып чыгару тәртибе буенча тулаем әлеге карарны Татарстан Республикасы Конституциясенең 18 (беренче өлеш), 24 (беренче һәм икенче өлешләр), 28 (беренче һәм икенче өлешләр), 29 (беренче өлеш), 36 (беренче өлеш), 48 (өченче өлеш), 49 статьяларына туры килми дип тануны сорыйлар, алар нигезендә Татарстан Республикасында хосусый, дәүләти, муниципаль милек һәм милекнең башка рәвешләре бертигез дәрәҗәдә таныла һәм яклана; Татарстан Республикасы Конституциясе — республиканың Төп законы, Татарстан Республикасының хокукый системасында иң югары юридик көчкә ия, турыдан-туры гамәлдә була һәм Татарстан Республикасының барлык территориясендә кулланыла; Татарстан Республикасы законнары һәм башка хокукый актлары, шулай ук җирле үзидарә органнарының хокукый актлары Татарстан Республикасы Конституциясенә каршы килмәскә тиеш; дәүләт хакимияте органнары, җирле үзидарә органнары, вазыйфаи затлар һәм гражданнар Татарстан Республикасы Конституциясен һәм законнарын үтәргә тиеш; закон һәм суд каршында һәркем тигез; дәүләт кеше һәм граждан хокукларының һәм ирекләренең тигезлеген социаль һәм мөлкәти хәленә, яшәү урынына һәм башка шартларга бәйсез рәвештә гарантияли; расачыл, милли һәм башка билгеләр буенча гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен чикләүнең теләсә кайсы рәвеше йә аларга өстенлекләр билгеләү тыела; һәркем хосусый тормышының кагылгысызлыгына, шәхси һәм гаилә серенә, үзенең намусын һәм абруйлы исемен яклауга хокуклы; законда каралган очраклардан гайре, затның ризалыгыннан башка аның шәхси тормышы турындагы мәгълүматны җыю һәм саклау, куллану һәм тарату рөхсәт ителми; хосусый милек хокукы закон белән саклана.

«Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 68 статьясындагы икенче һәм өченче өлешләре нигезендә Татарстан Республикасы Конституция суды, карала торган актның мәгънәсен сүзгә-сүз, рәсми рәвештә һәм башкача шәрехләп яки хокук куллану практикасындагы мәгънәсен дә бәяләп, шулай ук норматив хокукый актлар системасындагы урынын исәпкә алып, эш буенча карар кабул итә. Татарстан Республикасы Конституция суды бары тик мөрәҗәгатьтә күрсәтелгән предмет буенча һәм мөрәҗәгатьтә күрсәтелгән актның конституциячеллеге шик тудыручы өлешенә карата гына карар кабул итә һәм карар кабул иткәндә мөрәҗәгатьтә бәян ителгән сәбәпләргә һәм дәлилләргә бәйле булмый.

Шулай итеп, Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкар-

ма комитетының 2016 елның 21 декабрендәге 5251 номерлы карары тулаем аны кабул итү һәм рәсми бастырып чыгару тәртибе буенча, шулай ук 1 нче ярдәмче программаның III бүлегендәге аерым нигезләмәләре һәм күрсәтелгән 1 нче ярдәмче программага кушымта хокук куллану практикасында аларга бирелә торган мәгънәсе буенча финанслау күпфатирлы йортлардагы торак урыннарның милекчеләре хисабына башкарыла торган күпфатирлы йортларны мәҗбүри тәртиптә видеокүзәтү системасы белән тәэмин итү өчен нигез булып торган, ә аларны гамәлгә ашыру гражданнарның шәхси тормышларының кагылгысызлыгына хокукларын бозуга китергән дәрәҗәдә әлеге эш буенча Татарстан Республикасы Конституция судының карау предметы булып тора.

2. Дәгъва белдерелә торган хокукый нигезләмәләр Россия Федерациясе Конституциясенең 72 статьясы (1 өлеш, «б» һәм «к» пунктлары) нигезендә Россия Федерациясенең һәм аның субъектларының уртак карамагында булган кеше һәм гражданның хокукларын һәм ирекләрен яклау, законлылыкны, хокук тәртибен, җәмәгать иминлеген тәэмин итү өлкәсенә, шулай ук торак законнары мәсьәләләренә кагыла. Россия Федерациясенең һәм Россия Федерациясе субъектларының уртак карамагындагы мәсьәләләр буенча федераль законнар һәм Россия Федерациясе субъектларының шулар нигезендә кабул ителә торган законнары һәм башка норматив хокукый актлары чыгарыла; Россия Федерациясе субъектларының законнары һәм башка норматив хокукый актлары федераль законнарга каршы килә алмый (Россия Федерациясе Конституциясенең 76 статьясы, 2 һәм 5 өлешләр).

«Куркынычсызлык турында» 2010 елның 28 декабрендәге 390-ФЗ номерлы Федераль законның 4 статьясындагы 3 өлеше нигезендә куркынычсызлыкны тәэмин итү өлкәсендә дәүләт сәясәте федераль дәүләт хакимияте органнары, Россия Федерациясе субъектлары дәүләт хакимияте органнары, җирле үзидарә органнары тарафыннан Россия Федерациясенең милли куркынычсызлык стратегиясе, Куркынычсызлык Советы тарафыннан әзерләнә һәм Россия Федерациясе Президенты тарафыннан раслана торган башка концептуаль һәм доктриналь документлар нигезендә гамәлгә ашырыла. Күрсәтелгән законның 12 статьясы нигезендә җирле үзидарә органнары үз компетенциясе чикләрендә Россия Федерациясенең куркынычсызлыкны тәэмин итү өлкәсендәге законнарының үтәлешен тәэмин итәләр.

Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2014 елның 3 декабрендәге 2446-р номерлы күрсәтмәсе белән «Имин шәһәр» аппарат-программа комплексын төзү һәм үстерү концепциясе расланды, аның максаты — муниципаль берәмлекләр базасында (бердәм функциональ һәм технологик стандартлар нигезендә) әлеге мәсьәләләрне хәл итү өчен җаваплы көчләр һәм хезмәтләр эшчәнлеген координацияләүне сизелерлек яхшырту хисабына мөмкин булган куркыныч хәлләрне фаразлауны, мониторинглауны, кисәтүне һәм юкка чыгаруны тәэмин итә торган комплекслы мәгълүмат системасын керту юлы белән җәмәгать

куркынычсызлыгының, хокук тәртибенең һәм яшәү тирәлеге иминлегенең гомуми дәрәҗәсен күтәрү.

Әлеге Концепция нигезләмәләре буенча, җәмәгать куркынычсызлыгын һәм яшәү тирәлегенең иминлеген тәэмин итүнең барлык мәсьәләләре буенча оператив карарлар кабул итү максатыннан мәгълүмат җыю һәм эшкәртү үзәге булган муниципаль берәмлек «Имин шәһәр» комплексын төзүнең һәм үстерүнең нигез дәрәҗәсе булып санала. Шуңа бәйле рәвештә җирле үзидарә органнарына яшәү тирәлегенең комплекслы куркынычсызлыгын тәэмин итү өлкәсендәге бурычларны хәл иткәндә, шулай ук «Имин шәһәр» аппарат-программа комплексын төзү һәм үстерү муниципаль программаларын эшләгәндә һәм раслаганда алда әйтелгән күрсәтмә белән расланган Концепция нигезләмәләренә таянып эш итәргә тәкъдим ителгән.

Россия Федерациясе Бюджет кодексының 179 статьясындагы 1 пункты нигезендә муниципаль программалар муниципаль берәмлекнең җирле администрациясе тарафыннан раслана; муниципаль программаларны эшләү турында карарлар кабул итү, аларны формалаштыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе муниципаль берәмлекнең җирле администрациясе муниципаль хокукый акты белән билгеләнә. Әлеге закон күрсәтмәсен үстерү өчен Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2014 елның 8 августындагы 4720 номерлы карары белән Казан шәһәре муниципаль программаларын эшләү, гамәлгә ашыру һәм нәтиҗәлелеген бәяләү тәртибе расланган, аның 1.6 пункты нигезендә муниципаль программалар Башкарма комитет карары белән раслана.

«Казан шәһәрендә мәгълүмат һәм коммуникация технологияләре үсеше турында» Казан шәһәр Думасының 2015 елның 3 августындагы 3-44 нче номерлы карары белән Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетына «2015—2017 елларга Казан шәһәрендә мәгълүмати һәм коммуникацион технологияләрне үстерү» муниципаль программасын, шул исәптән «Имин шәһәр» аппарат-программа комплексының муниципаль мәгълүмат системасын гамәлгә ашыру кысаларында да, муниципаль программаны эшләү һәм раслау йөклән гән.

Шулай итеп, дәгъва белдерелә торган норматив хокукый актны кабул итеп, Башкарма комитет федераль һәм республика законнары нигезендә үзенә бирелгән вәкаләтләрне законлы рәвештә гамәлгә ашырган, әлеге вәкаләтләр Татарстан Республикасы Конституциясенең 116 (беренче өлеш) статьясына нигезләнгән, аның буенча җирле үзидарә, закон нигезендә һәм үзенә җаваплылык алып, җирле әһәмияткә ия мәсьәләләрне халыкның мөстәкыйль хәл итүен, муниципаль милек биләүне, аннан файдалануны һәм аның белән эш итүне тәэмин итә.

3. «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 83 статьясындагы беренче өлешенең 3 пункты һәм 103 статьясы нигезендә Татарстан Республикасы Конституция суды Татарстан Республикасы законнарының һәм башка норматив хокукый актларның Татар-

стан Республикасы Конституциясенә шул исәптән кабул итү, нәшер итү, имзалау, бастырып чыгару яисә гамәлгә кертү тәртибе буенча туры килү-килмәвен билгели.

3.1. Россия Федерациясе Бюджет кодексының 179 статьясындагы 2 пункты нигезендә чираттагы финанс елыннан башлап гамәлгә ашыруга тәкъдим ителә торган муниципаль программалар җирле администрация тарафыннан билгеләнгән срокларда расланырга тиеш. Казан шәһәре муниципаль берәмлеге дәрәҗәсендә кабул ителә торган муниципаль программаларга карата мондый срок Казан шәһәре муниципаль программаларын эшләү, гамәлгә ашыру һәм нәтиҗәлелеген бәяләү тәртибенең 1.7 пунктында билгеләнгән, аның нигезендә чираттагы финанс елы башыннан гамәлгә ашыруга тәкъдим ителә торган муниципаль программалар агымдагы финанс елының 1 июленә кадәр расланырга тиеш.

Югарыда китерелгән хокукый нормаларның турыдан-туры эчтәлегеннән чыгып, шуны әйтергә кирәк: «2017—2019 елларга Казан шәһәрендә "Электрон Казан" мәгълүмат технологияләрен һәм элемтәне үстерү» муниципаль программасы 2017 елдан башлап үзенең гамәлгә ашырылуын күздә тотканлыктан, Башкарма комитетның аны раслаган карары да 2016 елның 1 июленнән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш. Димәк, дәгъва белдерелә торган карарның 2016 елның 21 декабрендә кабул ителү факты үзеннән-үзе аны кабул иткәндә Казан шәһәре муниципаль программаларын эшләү, гамәлгә ашыру һәм нәтиҗәлелеген бәяләү тәртибенең 1.7 пунктында каралган срок бозылуга юл куелган булуын раслый.

Шуның белән бергә, Татарстан Республикасы Конституция суды түбәндәгеләрне билгеләп үтәргә кирәк дип саный.

Россия Федерациясе Финанс министрлыгының 2014 елның 30 сентябрендәге 09-05-05/48843 номерлы хаты белән җибәрелгән дәүләт (муниципаль) программалары нигезендә Россия Федерациясе субъектлары бюджетларын һәм җирле бюджетларны төзү һәм үтәү буенча методик тәкъдимнәрнең 6 пунктыннан аңлашылганча, Россия Федерациясе Бюджет кодексының 6 статьясы, шулай ук 84, 85, 86 статьялары нигезләмәләре буенча, чыгым йөкләмәләре тиешле бюджетлардан акча алучыларны аларда конкрет күрсәтеп — физик яисә юридик затлар (күрсәтелгән затларның категорияләрен), гавами-хокукый берәмлекләрне, бирелә торган ресурс күләмнәрен яисә мондый күләмнәрне билгеләү тәртибен күрсәткән законнарны, башка норматив хокукый актларны кабул итү нәтиҗәсендә барлыкка килә; муниципаль программалар үзләреннән-үзләре чыгым йөкләмәләрен булдырмыйлар, чөнки алар күрсәтелгән таләпләргә туры килмиләр, шул исәптән тиешле бюджетлардан акча алучыларны конкрет билгеләмиләр. Шуңа бәйле рәвештә муниципаль программаларны алдан кабул итүгә һәм аларга үзгәрешләр кертүгә юнәлдерелгән хокукый җайга салуны билгеләү бюджет турындагы норматив хокукый акт нигезендә бюджет чыгымнарын планлаштыруга бәйле.

«2017—2019 елларга Казан шәһәрендә "Электрон Казан" мәгълүмат технологияләрен һәм элемтәне үстерү» муниципаль программасын гамәлгә ашыру чыгымнары Казан шәһәр Думасының 2017 елның 12 апрелендәге 3-15 номерлы карары белән 2017 елга һәм 2018 һәм 2019 елларның планлы чорына Казан шәһәре муниципаль берәмлеге бюджетына кертелгән.

Бәян ителгәннәрне исәпкә алып, Татарстан Республикасы Конституция суды дәгъва белдерелә торган карарны бу максатлар өчен билгеләнгән сроктан тыш кабул итү бюджет акчаларын хокуксыз сарыф итү өчен шартлар тудырмаган, дип саный. Моннан тыш, Башкарма комитетның шикаять белдерелә торган карарын кабул итү тәртибе буенча Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килми дип тану каралучы 1 нче ярдәмче программа, шулай ук тулаем муниципаль программа кысаларында инде гамәлгә ашырылган чараларның законлылыгын шик астына куярга мөмкинлек бирер иде. Мондый нәтиҗә Татарстан Республикасы Конституциясенең 109 статьясы нигезендә Татарстан Республикасының конституциячел корылышын, кешенең һәм гражданның төп хокукларын һәм ирекләрен яклау, Татарстан Республикасы Конституциясенең Татарстан Республикасының хокукый системасында өстенлеген һәм аның бөтен территориясендә турыдан-туры гамәлдә булуын тәэмин итү кебек конституциячел суд эшләрен башкару максатларына каршы килер иде.

Шулай итеп, Татарстан Республикасы Конституция суды әлеге эштә Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының дәгъва белдерелә торган карарын аны кабул итү тәртибе буенча Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килми дип танудан тыелып кала. Моның белән Казан шәһәренең җирле администрациясеннән, Татарстан Республикасы Конституциясе таләпләреннән чыгып һәм әлеге Карарны исәпкә алып, муниципаль программаларны кабул итү срогы турындагы таләпнең үтәлешен чынлыкта тәэмин итү бурычы алынмый.

3.2. Татарстан Республикасы Конституциясенең 24 статьясы (өченче өлеш) һәм Россия Федерациясе Конституциясенең 15 статьясы (3 өлеш) нигезендә, кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы теләсә кайсы норматив хокукый акт, гомуми танышу өчен рәсми рәвештә басылып чыкмаган булса, кулланыла алмый.

Россия Федерациясе Конституция Суды күрсәткәнчә, дәүләт исеменнән норматив хокукый актны гавами хакимиятнең компетентлы органы тарафыннан халыкка җиткерү таләбе хокукый билгеләнешнең гомумтанылган принцибына бәйле, аның нигезендә дәүләтнең һәм шәхеснең мөнәсәбәтләре билгеләнә һәм җәмәгатьчелеккә хәбәр итү әлеге норматив хокукый актның кабул ителүе һәм бәян ителгән тулы текстының гамәлгә кертелергә тиешлеген аңлата. Шул очракта гына аның гамәлдә булуы кагыла торган затларга законны белмәү аны бозган өчен җаваплылыктан азат итми дигән гомумхокукый презумпция кагыла. Норматив

хокукый актның гамәлдә булуы яисә булмавына карата билгесезлек аны саклауда, үтәүдә һәм кулануда бертөрлелекне тәэмин итә алмый һәм, димәк, хокук куллану практикасында каршылык китереп чыгара, аны зыянлы максатта һәм башбаштакланып файдалану мөмкинлеген тудыра, конституциячел хокукларны һәм ирекләрне яклау гарантияләрен киметә, тигезлек һәм хокук өстенлеге принципларын бозуга китерә (2012 елның 27 мартындагы 8-П номерлы Карар).

Татарстан Республикасы Конституция суды бу конституциячел күрсәтмә кеше һәм граждан хокукларын, ирекләрен яклау гарантияләренең берсе булып тора һәм ул императив характерга ия дип берничә тапкыр билгеләп үтте (2006 елның 7 мартындагы 19-П номерлы һәм 2012 елның 21 февралендәге 47-П номерлы карарлар).

Муниципаль норматив хокукый актларны рәсми бастырып чыгару тәртибе «Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре белән регламентланган, 44 статьяның 1 өлешендәге 6 пункты белән үзара бәйләнештә 47 статьяның 2 һәм 3 өлешләре эчтәлегеннән күренгәнчә, җирле үзидарә органнарының кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы һәм федераль закон белән таратылуы чикләнгән белешмәләр булмаган норматив хокукый актлары, бары тик тиешле муниципаль берәмлек уставы белән билгеләнгән тәртиптә аларның тулы тексты басылып чыккан очракта гына, гомуми белешмә өчен рәсми рәвештә басылып чыккан дип танылырга мөмкин, алар тарафыннан шул исәптән кабул итү (басылу), рәсми бастырып чыгару (халыкка җиткерү) һәм муниципаль хокукый актлар үз көченә керү тәртибе билгеләнергә тиеш.

Казан шәһәре муниципаль берәмлеге вәкиллекле органының 2005 елның 17 декабрендәге 3-5 номерлы карары белән расланган Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Уставының 63 статьясындагы өченче абзацы нигезләмәләре буенча Башкарма комитет тарафыннан кабул ителгән норматив хокукый актлар кул куелган көннән алып ун көн эчендә рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш. Шуңа бәйле рәвештә Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының дәгъва белдерелә торган 1 нче ярдәмче программа расланган 2016 елның 21 декабрендәге 5251 номерлы карары, кабул ителгәннән соң, 2016 елның 30 декабреннән дә соңга калмыйча, һичшиксез рәсми бастырып чыгарылырга тиеш иде. Шул ук вакытта ул Казан шәһәре Думасының «Муниципаль хокукый актларны бастырып чыгару турында» 2006 елның 17 февралендәге 15-6 номерлы карары белән муниципаль хокукый актларны рәсми бастырып чыгару чыганагы сыйфатында билгеләнгән «Казан шәһәре муниципаль берәмлегенең документлар һәм хокукый актлар җыентыгы»ның 2017 елның 9 мартындагы 8 номерында басылып чыккан.

Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Уставының 63 статья-

сындагы тугызынчы абзацы нигезендә кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар, алар рәсми басылып чыкканнан (халыкка җиткерелгәннән) соң үз көченә керүен исәпкә алып, Башкарма комитетның шикаять белдерелә торган карары, шулай ук аның тарафыннан расланган «2017—2019 елларга Казан шәһәрендә "Электрон Казан" мәгълүмат технологияләрен һәм элемтәне үстерү» муниципаль программасы кебек үк, 1 нче ярдәмче программа да аның кысаларында гамәлгә ашырыла, кеше һәм гражданның хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына турыдан-туры кагылышлы норматив хокукый акт буларак, бары тик рәсми басылып чыкканнан соң, ягъни 2017 елның 9 мартыннан гына кулланылырга тиеш.

Шулай итеп, Татарстан Республикасы Конституция суды дәгъва белдерелә торган норматив хокукый актны билгеләнгән срокны бозып бастырып чыгару үзеннән-үзе гражданнарның, шул исәптән мөрәҗәгать итүчеләрнең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуны күрсәтми һәм рәсми бастырып чыгару тәртибе буенча аны Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килми дип тану өчен һичшиксез һәм җитәрлек нигез булып тормый, ә бары тик аның үз көченә керү срогының соңрак булуын аңлата, дигән нәтиҗәгә килә.

4. Татарстан Республикасын хокукый дәүләт дип игълан итеп, Татарстан Республикасы Конституциясе Татарстан Республикасына кеше һәм граждан хокукларын һәм ирекләрен иң зур хәзинә буларак тану, үтәү һәм яклау бурычын йөкли (1 статьяның беренче өлеше һәм 2 статья). Шул ук вакытта Татарстан Республикасы Конституциясе Россия Федерациясе гражданнары Татарстан Республикасы территориясендә Татарстан Республикасы Конституциясе, халыкара хокукның гомумтанылган принциплары һәм нормалары нигезендә барлык хокукларга һәм ирекләргә ия һәм бертигез бурычлы, дип беркетә (22 статья); Татарстан Республикасы кулланучы мәнфәгатьләрен яклый һәм аның хокукларын яклау буенча иҗтимагый эшчәнлекне хуплый (51 статья). Күрсәтелгән конституциячел нигезләмәләр шул исәптән җирле үзидарә органнары тарафыннан кабул ителә торган норматив хокукый актларның эчтәлеген һәм мәгънәсен билгелиләр.

«Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында» 2014 елның 28 июнендәге 172-ФЗ номерлы Федераль законның 3 статьясы нигезләмәләре буенча муниципаль программа муниципаль берәмлекнең социаль-икътисадый үсешенең бурычлары, башкару сроклары, башкаручылары, ресурслары буенча һәм максатларга иң нәтиҗәле ирешүне һәм бурычларны хәл итүне тәэмин итүче планлаштырылган чаралар комплексын үз эченә алган стратегик планлаштыру документы булып тора (35 пункт).

Дәгъва белдерелә торган 1 нче ярдәмче программа нигезләмәләренең эчтәлегеннән күренгәнчә, ул «Имин шәһәр» комплексын төзү һәм үстерүнең беренче чираттагы чараларын гамәлгә ашыруны, «Имин шәһәр» комплексы сегментларын алга таба

гамәлгә керту максатларыннан тотрыклы инфраструктура булдыруга юнәлтелгән оештыру-техник чаралар башкаруны күздә тота. Вакыйгаларны һәм инцидентларны мониторинглауга, ачыклауга, идентификацияләүгә һәм фаразлауга юнәлтелгән аппарат-программа чараларын, мәгълүмат системаларын, техник чараларны гамәлгә керту һәм куллану хисабына җәмәгать куркынычсызлыгы, хокук тәртибе һәм яшәү тирәлеге иминлегенең гомуми дәрәҗәсен күтәрү 1 нче ярдәмче программаны гамәлгә ашыруның максаты булып тора. 1 нче ярдәмче программа белән беркетелгән бурычларны хәл итү кысаларындагы чараларның берсе — күпфатирлы йортларда һәм алар биләп торган җир кишәрлекләрендә видеокүзәтү үсеше, ул булган вакыйгаларны кисәтү, ачыклау һәм идентификацияләү, элегрәк булган вакыйгалар динамикасын торгызуга юнәлдерелгән программа-аппарат чаралары комплексын үз эченә ала. 1 нче ярдәмче программаның турыдан-туры эчтәлегеннән күренгәнчә, видеокүзәтү оештыру планлаштырылган күпфатирлы йортларның саны якынча һәм аңа ел саен төзәтмәләр кертелергә тиеш.

Шуның белән үзенең хокукый табигате һәм турыдан-туры эчтәлеге буенча 1 нче ярдәмче программаның шикаять белдерелә торган нигезләмәләре бары тик тәкъдим итү характерындагы, күпфатирлы йортларда видеокүзәтү оештыруга бердәм оештыру-техник якын килүне гамәлгә ашыру механизмын тәэмин итүгә юнәлдерелгән гомуми күрсәтмәләрне генә күздә тота. Шул ук вакытта өстенлекле тәртиптә видеокүзәтү объектлары булып күпфатирлы йортның яки бер төркем күпфатирлы йортларның йорт яны территориясе тора, шул исәптән барлык кварталга керү һәм чыгу урыннарын, халык күпләп була торган территорияләрне (балалар, уен, спорт мәйданчыклары), автотранспорт парковкаларын, каты көнкүреш калдыклары җыю нокталарын, бер төркем күпфатирлы йортларның гомуми панорамасын видеоконтрольдә тоту тәэмин ителә.

Россия Федерациясе Торак кодексының 36 статьясы нигезендә күпфатирлы йорттагы фатир өлешләрен тәшкил итмәгән һәм әлеге йортта бердән күбрәк урынга хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән урыннар, аерым милекчеләрнеке булмаган һәм әлеге йортта урын милекчеләренең социаль-көнкүреш ихтыяҗларын канәгатьләндерү өчен билгеләнгән башка биналар, аларның ялын, мәдәни үсешен, балалар иҗатын, физик культура һәм спорт белән шөгыльләнүләрен һәм моңа охшаш башка чараларны оештыру өчен билгеләнгән бүлмәләрне дә кертеп, шулай ук әлеге йорт урнашкан, яшелләндерү һәм төзекләндерү элементлары белән, җир кишәрлеге һәм шушы йортка хезмәт күрсәтү, аны эксплуатацияләү һәм төзекләндерү өчен билгеләнгән һәм шушы җир кишәрлегендә урнашкан башка объектлар күпфатирлы йорттагы урыннар милекчеләренең гомуми өлешле милек хокукындагы гомуми мөлкәте булып тора.

Россия Федерациясе Торак кодексының 161 статьясындагы 1.1 өлеше нигезендә күпфатирлы йорттагы биналарның милекчеләренең гомуми милкен тиешле тәртиптә тоту

Россия Федерациясе законнары таләпләре нигезендә башкарылырга тиеш һәм күпфатирлы йортның ышанычлылыгына һәм иминлегенә, гражданнарның тормыш һәм сәламәтлегенә, физик һәм юридик затлар мөлкәтенә, дәүләт һәм муниципаль мөлкәтнең иминлегенә һәм башкаларга карата таләпләрне үтәүне тәэмин итәргә тиеш. Уртак милекне карап тотуның хокукый шартлары Россия Федерациясе Торак кодексының 39 статьясындагы өченче өлеше буенча Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 елның 13 августындагы 491 номерлы карары белән расланган Күпфатирлы йортта уртак милекне карап тоту кагыйдәләре белән билгеләнгән, алар нигезендә биналар хуҗалары уртак милекне карап тоту һәм ремонтлау буенча гамәлләрне мөстәкыйль башкарырга яки күпфатирлы йорт белән идарә итүнең сайланган ысулын исәпкә алып, уртак милекне карап тоту һәм ремонтлау буенча хезмәтләр күрсәтү һәм эшләр башкару өчен башка затларны җәлеп итәргә хокуклы (12 пункт), шулай ук гомуми җыелышта хезмәтләр һәм эшләр исемлеген, аларны күрсәтү һәм башкару шартларын, аларны финанслау күләмен расларга тиешләр (17 пункт).

Әлеге эшкә карата китерелгән хокукый җайга салу эчтәлегеннән күренгәнчә, күпфатирлы йортны видеокүзәтү системасы белән тәэмин итү мәсьәләләрен хәл итү мондый йорттагы урыннар милекчеләренең аерым хокукы булып торуын аңлата. Шул ук вакытта видеокүзәтү системасын кертү турындагы карар, видеокүзәтү хезмәтен күрсәтү тәртибе һәм аның өчен түләү күләме кебек үк, әлеге милекчеләрнең гомуми җыелышында билгеләнгән тәртиптә кабул ителергә һәм тиешле беркетмә белән рәсмиләштерелергә тиеш. Россия Федерациясе Торак кодексының 44 статьясындагы 1 өлешенең һәм 46 статьясындагы 5 өлешенең үзара бәйле нигезләмәләре мәгънәсе буенча күпфатирлы йорт белән идарә итү органы буларак күпфатирлы йорттагы урыннар милекчеләренең гомуми җыелышы карары күпфатирлы йорттагы барлык урыннар милекчеләре өчен, шул исәптән тавыш бирүдә катнашмаган милекчеләр өчен дә мәҗбүри булып тора.

Мондый алым Россия Федерациясе Югары Суды тәҗрибәсенә туры килә, ул, «видеокүзәтү» хезмәте өчен күпфатирлы йортта урын милекчеләренә түләү исәпләүнең законлылыгы турындагы мәсьәләне карап, күпфатирлы йортта видеокүзәтү хезмәтләренең үзенчәлеге аларның аерым милекчеләргә индивидуаль күрсәтелүен күздә тотмый дигән нәтиҗәгә килде; видеокүзәтү системасын урнаштыру гомуми мөлкәтне тиешле тәртиптә тотуга, урыннар милекчеләренең иминлеген һәм мөлкәтен саклауны тәэмин итүгә, ягъни күпфатирлы йорт белән идарә итүгә турыдан-туры юнәлдерелгән хезмәт булып тора (2017 елның 20 июнендәге 11-КГ17-13 номерлы Билгеләмә).

Шулай итеп, Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2016 елның 21 декабрендәге 5251 номерлы карары белән расланган «2017—2019 елларга Казан шәһәрендә "Электрон Казан" мәгълүмат технологияләрен һәм элемтәне

үстерү» муниципаль программасының 1 нче ярдәмче программасы, аның хокукый статусын һәм эчтәлеген исәпкә алып, гражданнарга күпфатирлы йортларны видеокүзәтү системасы белән тәэмин итү бурычын йөкләми, күпфатирлы йортларда видеокүзәтү системасын урнаштыру һәм аларга хезмәт күрсәтү буенча хезмәт күрсәтүгә кагылышлы мөнәсәбәтләрне императив тәртиптә җайга сала торган нинди дә булса нигезләмәләрне үз эченә алмый, милекчеләрнең үз ихтыярларыннан башка, финанслау күпфатирлы йортлардагы торак урыннарның милекчеләренә йөкләнгән хезмәт күрсәтү форматында видеокүзәтү оештыруны күздә тоткан сервис моделен куллануны күздә тотмый, һәм, димәк, гражданнарның, шул исәптән мөрәҗәгать итүчеләрнең конституциячел хокукларын һәм ирекләрен бозмый.

Шул ук вакытта Татарстан Республикасы Конституция суды хокукый нормаларның формаль билгеләнеше аларның җитәрлек дәрәҗәдә төгәллеген күздә тотуын, шуның белән аларны дөрес аңлау һәм бертөрле куллану тәэмин ителүен билгеләп үтәргә кирәк дип саный. Хокукый норманың мәҗбүрилегенә, яки, киресенчә, аның тәкъдим итү характерында булуына карата күрсәтмәнең төгәл булмавы яки төрлелеге, аны хокукый дәүләтнең конституциячел принциплары белән килешми торган ирекле һәм дискриминацион куллануга китерергә мөмкин. Шуңа бәйле рәвештә Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетына, үзләренең хокукый җайга салуын гамәлгә ашырганда, хокук куллану практикасында аларны төрле мәгънәдә аңлату мөмкинлеген калдырмаслык итеп, хокукый нормаларны формалаштырырга кирәк, бу очракта, аерым алганда, тәкъдим итү характерындагы нормаларга императив форма бирелер иде.

5. Шәхси тормышның кагылгысызлыгына, шәхси һәм гаилә серенә хокук Россия Федерациясе Конституциясе белән гарантияләнә (23 статьяның 1 өлеше). Шундый ук гарантияләр Татарстан Республикасы Конституциясенең 36 статьясындагы беренче өлешендә беркетелгән. Әлеге конституциячел нормалар, үз чиратында, Кеше хокукларын һәм төп ирекләрен яклау турындагы конвенциянең 8 статьясындагы беренче пункты нигезләмәләренә туры килә.

Россия Федерациясе Конституция Суды берничә тапкыр күрсәткәнчә, хосусый тормышның кагылгысызлыгына хокук дигәндә, кешегә бирелгән һәм дәүләт тарафыннан гарантияләнгән, үзе турындагы мәгълүматны контрольдә тоту, шәхси, интим характердагы белешмәләрне таратуга каршы тору мөмкинлеген аңлата; «хосусый тормыш» төшенчәсенә кеше тормышының аерым затка караган өлкәсе керә, ул аның үзенә генә кагыла, һәм, әгәр дә ул хокукка каршы булмаса, җәмгыять һәм дәүләт тарафыннан контрольдә тотылырга тиеш түгел (2005 елның 9 июнендәге 248-О номерлы, 2010 елның 26 гыйнварындагы 158-О-О номерлы, 2017 елның 28 сентябрендәге 2211-О номерлы һ.б. билгеләмәләр).

Һәркемнең шәхси һәм гаилә тормышын хөрмәт итү хокукын гарантияләп, Кеше хокукларын һәм төп ирекләрен яклау турындагы конвенциянең 8 статьясы шуның белән бергә, мондый катнашлык законда каралган очракларда һәм демократик җәмгыятьтә милли куркынычсызлык һәм җәмәгать тәртибе, илнең икътисади тормыш дәрәҗәсе мәнфәгатьләрендә, тәртипсезлекләрне яки җинаятьләрне булдырмау, башка затларның сәламәтлеген яки әхлагын саклау яисә хокукларын һәм ирекләрен яклау максатларында кирәк булганда, гавами хакимиятләр тарафыннан бу хокукны гамәлгә ашыруга тыкшынуга юл куя.

Россия Федерациясе Конституциясенең 55 статьясындагы 3 өлеше мәгънәсе буенча хосусый тормыш хокукы шулай ук абсолют түгел һәм конституциячел төзелеш нигезләрен, башка затларның әхлаклылыгын, сәламәтлеген, хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен яклау, илнең оборонасын һәм дәүләтнең иминлеген тәэмин итү максатларында кирәк булган кадәр генә чикләнергә мөмкин.

Россия Федерациясе Граждан кодексы нигезендә гражданның сурәтен халыкка чыгару һәм киләчәктә дә кулланыга ризалыгы (шул исәптән ул сурәтләнгән видеоязмалар), сурәтне куллану дәүләт, җәмәгать яисә бүтән гавами мәнфәгатьләрдә гамәлгә ашырылган очракларда, теләсә кем йөри ала торган ачык урыннарда уздырыла торган чараларда төшерелгән граждан сурәтен куллануга ризалык таләп ителми, моңа сурәт төп куллану объекты булган очраклар керми (152.1 статьяның 1 пунктындагы 1 һәм 2 пунктчалары). Шул ук вакытта «"Массакүләм мәгълүмат чаралары турында" Россия Федерациясе законын судлар тарафыннан куллану практикасы турында» 2010 елның 15 июнендәге 16 номерлы Россия Федерациясе Югары Суды Пленумы карарындагы аңлатмалар нигезендә, иҗтимагый мәнфәгатьләргә аудитория тарафыннан күрсәтелгән теләсә нинди кызыксынуны түгел, ә, мәсәлән, җәмгыятьнең демократик хокукый дәүләткә һәм граждан җәмгыятенә, җәмәгать куркынычсызлыгына, әйләнә-тирә мохиткә куркыныч янавын ачыклау һәм ачу ихтыяҗын кертергә кирәк (25 пунктның өченче абзацы).

Дәгъва белдерелә торган 1 нче ярдәмче программада күрсәтелгәнчә, Казан шәһәренең торак фондында чаралар комплексын гамәлгә ашыру җәмәгать куркынычсызлыгын тәэмин итүдә, хокук бозуларны профилактикалауда, террорчылыкка каршы торуда, экстремизмны профилактикалауда аерым юнәлеш булып тора. 1 нче ярдәмче программаның III бүлеге нигезләмәләре буенча видеокүзәтү, функциональ билгеләнеше буенча, видеокүзәтү объектын реаль вакыт режимында оператив контрольдә тотуга, архив видеоязмаларын җыю, саклау һәм таратуга һәм вакыйгаларга видеоанализ ясау, объектларны тануга бүленә. Шул ук вакытта, дәгъва белдерелә торган норматив хокукый акт нигезләмәләренең турыдан-туры эчтәлегеннән күренгәнчә, реаль вакыт режимында видеосурәттән ерактан файдалану мөмкинлеге бары тик җәмәгать урыннарында, паркларда һәм скверларда, җәмәгатьчелек фикерен белдерү урыннарында, муниципаль

милектәге социаль өлкә объектларында урнаштырылган камералардан трансляцияләнүче видеосурәтләргә карата гына рөхсәт ителә.

Димәк, карала торган муниципаль программа нигезләмәләре үзенең хокукый мәгънәсе һәм эчтәлеге буенча күпфатирлы йортның уртак файдалану урыннарыннан читтә видеокүзәтү оештыруны, шулай ук чикләнмәгән затлар даирәсенең реаль вакыт режимында трансляцияләнә торган видеосурәтләргә үтемлелеген күз алдында тотмый.

Шулай итеп, видеокүзәтүне гамәлгә ашыруның максаты гражданнарның иминлеген тәэмин итү икәнлеген һәм үзеннән-үзе күпфатирлы йортлар территориясендә видеокүзәтүнең комплекслы системасын кертү мондый йортлардагы биналар милекчеләренең бу хакта турыдан-туры ихтыяр белдерүеннән башка мөмкин түгеллеген исәпкә алып, Татарстан Республикасы Конституция суды гражданнарның, шул исәптән мөрәҗәгать итүчеләрнең дә, дәгъва белдерелә торган нигезләмәләр белән аларның шәхси тормышының кагылгысызлыгына карата конституциячел хокуклары бозылган дип тапмый.

Бәян ителгәннәр нигезендә, «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 6 статьясына, 66 статьясындагы беренче һәм икенче өлешләренә, 67 статьясындагы беренче, икенче һәм алтынчы өлешләренә, 68, 69, 71 һәм 73 статьяларына, 104 статьясындагы беренче өлешенең 1 пунктына таянып, Татарстан Республикасы Конституция суды

карар чыгарды:

1. Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2016 елның 21 декабрендәге 5251 номерлы карары белән расланган «2017—2019 елларга Казан шәһәрендә "Электрон Казан" мәгълүмат технологияләрен һәм элемтәне үстерү» муниципаль программасына 1 нче ярдәмче программаның III бүлегендәге аерым нигезләмәләрен, күрсәтелгән 1 нче ярдәмче программага кушымтаны, шулай ук аны кабул итү һәм рәсми бастырып чыгару тәртибе буенча тулаем әлеге карарны Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килә дип танырга.

2. Әлеге эштә Татарстан Республикасы Конституция суды «2017—2019 елларга Казан шәһәрендә "Электрон Казан" мәгълүмат технологияләрен һәм элемтәне үстерү» муниципаль программасын раслау турында» Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2016 елның 21 декабрендәге 5251 номерлы карарын аны кабул итү тәртибе буенча Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килми дип танудан тыелып кала.

Моның белән Казан шәһәренең җирле администрациясеннән, Татарстан Республикасы Конституциясе таләпләреннән чыгып һәм әлеге Карарны исәпкә алып, муниципаль программаларны кабул итү срогы турындагы таләпнең үтәлешен чынлыкта тәэмин итү бурычы алынмый.

3. Әлеге Карар катгый, шикаятькә дучар ителә алмый, игълан ителү белән үз көченә керә, турыдан-туры гамәлдә була һәм башка органнар һәм вазифаи затлар тарафыннан раслануны таләп итми.

4. Әлеге Карар «Ватаным Татарстан», «Республика Татарстан» газеталарында һәм «Татарстан Республикасының хокукый мәгълүматның рәсми порталы»нда (PRAVO.TATARSTAN.RU) кичекмәстән басылып чыгарга тиеш. Карар шулай ук «Татарстан Республикасы Конституция суды хәбәрләре»ндә басылып чыгарга тиеш.

№ 86-П

Татарстан Республикасы
Конституция суды

ИМЕНЕМ
РЕСПУБЛИКИ
ТАТАРСТАН

ПОСТАНОВЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

25 декабря
2019 года
город Казань

по делу о проверке конституционности абзаца второго подпункта «а» пункта 8 Правил выдачи, реализации сертификатов для обеспечения жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий, утвержденных постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 16 мая 2008 года № 326 «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Республики Татарстан от 18 декабря 2007 года № 732 “О мерах по обеспечению жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий”», в связи с жалобой гражданина А.В. Орлова

Конституционный суд Республики Татарстан в составе Председателя Ф.Г. Хуснутдинова, судей Ф.Р. Волковой, Л.В. Кузьминой, Э.М. Мустафиной, Р.А. Сахиевой, А.Р. Шакараева,

руководствуясь статьей 109 (часть четвертая) Конституции Республики Татарстан, частями пятой и девятой статьи 3, частью первой и пунктом 1 части второй статьи 39, статьями 68, 83, 100, 101 и 103 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан»,

рассмотрел в открытом судебном заседании дело о проверке конституционности абзаца второго подпункта «а» пункта 8 Правил выдачи, реализации сертификатов для обеспечения жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий, утвержденных постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 16 мая 2008 года № 326 «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Республики Татарстан от 18 декабря 2007 года № 732 “О мерах по обеспечению жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий”».

Поводом к рассмотрению дела явилась жалоба гражданина А.В. Орлова. Основанием к рассмотрению дела явилась обнаружившаяся неопределенность в вопросе о том, соответствует ли оспариваемое заявителем нормативное положение Конституции Республики Татарстан.

Заслушав сообщение судьи-докладчика Э.М. Мустафиной, объяснения сторон — гражданина А.В. Орлова, представителя органа, издавшего оспариваемый нормативный правовой акт,— ведущего советника юридического отдела Министерства строительства, архитектуры и жилищно-коммунального хозяйства Республики Татарстан Ф.М. Мухамадиевой, специалиста, приглашенного в судебное заседание по ходатайству представителя органа, издавшего оспариваемый нормативный правовой акт,— начальника отдела жилищной политики Министерства строительства, архитектуры и жилищно-коммунального хозяйства Республики Татарстан Н.К. Вильдановой, выступления приглашенных в судебное заседание: представителя Президента Республики Татарстан — главного советника отдела по законопроектной работе Государственно-правового управления Президента Республики Татарстан Р.В. Сидакова, представителя Государственного

Совета Республики Татарстан — заместителя начальника Правового управления Аппарата Государственного Совета Республики Татарстан — заведующего отделом социального законодательства Правового управления Аппарата Государственного Совета Республики Татарстан Д.И. Махмутова, представителя Кабинета Министров Республики Татарстан — Правительства Республики Татарстан — начальника Правового управления Аппарата Кабинета Министров Республики Татарстан А.Б. Гревцова, представителя Председателя Верховного суда Республики Татарстан — судьи Верховного суда Республики Татарстан Э.С. Каминского, представителя Председателя Арбитражного суда Республики Татарстан — начальника отдела анализа и обобщения судебной практики Арбитражного суда Республики Татарстан Р.Р. Шкаликова, представителя Прокурора Республики Татарстан — начальника отдела по надзору за законностью нормативных правовых актов Управления по надзору за исполнением федерального законодательства прокуратуры Республики Татарстан А.Р. Валиахметова, представителя Уполномоченного по правам человека в Республике Татарстан — ведущего консультанта отдела по вопросам восстановления прав граждан аппарата Уполномоченного по правам человека в Республике Татарстан Р.Р. Мингалиева, исследовав представленные документы и иные материалы, Конституционный суд Республики Татарстан

установил:

1. В Конституционный суд Республики Татарстан обратился гражданин А.В. Орлов с жалобой на нарушение его конституционных прав и свобод абзацем вторым подпункта «а» пункта 8 Правил выдачи, реализации сертификатов для обеспечения жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий, утвержденных постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 16 мая 2008 года № 326 «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Республики Татарстан от 18 декабря 2007 года № 732 "О мерах по обеспечению жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий"» (далее также — Правила).

Согласно обжалуемому абзацу второму подпункта «а» пункта 8 Правил в случае отчуждения многодетной семьей и (или) отдельными членами семьи жилого помещения (жилых помещений), принадлежащего им на праве собственности, либо принадлежащей указанным гражданам доли на праве общей совместной собственности на жилое помещение (далее — отчуждение многодетной семьей и (или) отдельными членами семьи принадлежащих им жилых помещений) размер общей площади жилого помещения, принимаемый для расчета размера субсидии, определяется как разница между общей площадью жилого помещения, установленной по нормативу, указанному в пункте 7 данных Правил, и суммарной общей площадью жилых помещений, занимаемых многодетной семьей по договорам социального найма, договорам найма жилых помещений жилищного фонда социального ис-

пользования и (или) принадлежащих многодетной семье и (или) отдельным членам семьи на праве собственности (в случае, если занимаемые ими жилые помещения соответствуют санитарным нормам и правилам проживания), и отчужденного жилого помещения (доли в праве собственности на жилое помещение, приходящейся на отдельного члена семьи, установленной соглашением собственников жилого помещения или рассчитанной пропорционально их доле в праве общей собственности на жилое помещение); указанные гражданско-правовые сделки учитываются за период, предшествующий выдаче многодетной семье сертификата, но не менее чем за пять лет.

Как следует из жалобы и приложенных к ней копий документов, гражданин А.В. Орлов указывает, что с 2013 года он с супругой и детьми состоят на учете в качестве нуждающихся в улучшении жилищных условий и, как многодетная семья, имеют право на получение сертификата, являющегося именным свидетельством, удостоверяющим право гражданина на получение за счет средств бюджета Республики Татарстан субсидии для приобретения жилого помещения (далее также — субсидия). В том же году заявитель продал принадлежавшую ему на праве собственности квартиру общей площадью 66,2 кв. метров.

При продаже квартиры он руководствовался действующим на тот период правовым регулированием, которое не содержало условия об учете совершенных гражданином гражданско-правовых сделок при исчислении размера названной субсидии. Гражданин А.В. Орлов отмечает, что обжалуемая норма была введена постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 27 июня 2016 года № 443. Однако при включении его семьи в список получателей жилищных сертификатов на 2018 год упомянутая сделка учтена правоприменительным органом при исчислении размера субсидии.

В этой связи, по его мнению, оспариваемая норма противоречит Конституции Республики Татарстан, поскольку по смыслу, придаваемому правоприменительной практикой, допускает ее применение к гражданам, совершившим гражданско-правовые сделки до вступления обжалуемой нормы в силу, то есть позволяет придавать обратную силу ее положениям, что недопустимо в условиях правового государства.

Заявитель также отмечает, что данная норма позволяет учитывать все гражданско-правовые сделки по отчуждению жилых помещений, то есть в том числе и те, которые не привели к ухудшению жилищных условий, а были совершены с целью улучшения жилищных условий.

Кроме того, гражданин А.В. Орлов усматривает неопределенность обжалуемой нормы в части предусмотренной в ней обязанности правоприменительного органа по учету гражданско-правовых сделок, предшествующих выдаче многодетной семье сертификата, за период не менее чем за пять лет. Так, он отмечает, что оспариваемая норма не устанавливает конкретный период, в течение которого учитывались бы гражданско-правовые

сделки, оставляя решение этого вопроса на усмотрение правоприменителя, который может учитывать данные сделки как за пять лет, так и за период свыше пяти лет.

На основании изложенного заявитель просит Конституционный суд Республики Татарстан признать абзац второй подпункта «а» пункта 8 Правил выдачи, реализации сертификатов для обеспечения жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий, утвержденных постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 16 мая 2008 года № 326 «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Республики Татарстан от 18 декабря 2007 года № 732 "О мерах по обеспечению жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий"», не соответствующим статьям 13, 28 (части первая и вторая), 29 (часть первая), 38 (части первая и третья), 54 (часть первая), 55 Конституции Республики Татарстан согласно которым Республика Татарстан — социальное государство, политика которого направлена на создание условий, обеспечивающих достойную жизнь и свободное развитие человека; все равны перед законом и судом; государство гарантирует равенство прав и свобод человека и гражданина независимо от социального и имущественного положения и иных обстоятельств; любые формы ограничения прав и свобод либо установление преимуществ граждан по расовым, национальным и другим признакам запрещаются; семья, материнство, отцовство, детство и старость находятся под защитой государства; государство проявляет заботу о семье, обеспечении здоровья матери и ребенка и воспитании детей; каждому гарантируется социальное обеспечение для воспитания детей и в иных случаях, установленных законом; каждый имеет право на жилище; никто не может быть произвольно лишен жилища; органы государственной власти и органы местного самоуправления поощряют жилищное строительство, создают условия для осуществления права на жилище.

В соответствии с частями второй и третьей статьи 68 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» Конституционный суд Республики Татарстан принимает решение по делу, оценивая как буквальный смысл рассматриваемого акта, так и смысл, придаваемый ему официальным и иным толкованием или сложившейся правоприменительной практикой, а также исходя из его места в системе нормативных правовых актов. Конституционный суд Республики Татарстан принимает постановление только по предмету, указанному в обращении, и лишь в отношении той части акта, конституционность которой подвергается сомнению в обращении, и при принятии решения не связан основаниями и доводами, изложенными в обращении.

Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного суда Республики Татарстан по настоящему делу является абзац второй подпункта «а» пункта 8 Правил выдачи, реализации сертификатов для обеспечения жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий, утвержденных поста-

новлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 16 мая 2008 года № 326 «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Республики Татарстан от 18 декабря 2007 года № 732 "О мерах по обеспечению жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий"», в той мере, в какой он:

— по смыслу, придаваемому правоприменительной практикой, допускает возможность придания ему обратной силы и распространения его действия при расчете размера общей площади жилого помещения, принимаемого для определения размера субсидии, на гражданско-правовые сделки по отчуждению многодетной семьей и (или) отдельными членами семьи принадлежащих им жилых помещений, совершенные до вступления обжалуемой нормы в силу;

— позволяет учитывать гражданско-правовые сделки, совершенные многодетной семьей и (или) отдельными членами семьи по отчуждению принадлежащих им жилых помещений, в том числе и те, которые были совершены с целью улучшения жилищных условий, но не послужили при этом основанием для утраты нуждаемости в улучшении жилищных условий;

— не устанавливает конкретный период, в течение которого учитываются совершенные многодетной семьей и (или) отдельными членами семьи гражданско-правовые сделки по отчуждению принадлежащих им жилых помещений, при расчете размера общей площади жилого помещения, принимаемого для определения размера субсидии.

2. Оспариваемые заявителем правовые положения затрагивают сферы социальной защиты и жилищного законодательства. В соответствии со статьей 72 (пункты «ж» и «к» части 1) Конституции Российской Федерации социальная защита, включая социальное обеспечение, а также жилищное законодательство находятся в совместном ведении Российской Федерации и субъектов Российской Федерации. По предметам совместного ведения Российской Федерации и субъектов Российской Федерации издаются федеральные законы и принимаемые в соответствии с ними законы и иные нормативные правовые акты субъектов Российской Федерации; законы и иные нормативные правовые акты субъектов Российской Федерации не могут противоречить федеральным законам (статья 76, части 2 и 5 Конституции Российской Федерации).

В соответствии с подпунктом 24 пункта 2 статьи 26.3 Федерального закона от 6 октября 1999 года № 184-ФЗ «Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации» решение вопросов социальной поддержки семей, имеющих детей (в том числе многодетных семей, одиноких родителей), относится к полномочиям органов государственной власти субъекта Российской Федерации по предметам совместного ведения, осуществляемым данными органами самостоятельно за счет средств бюджета субъекта Российской Федерации (за ис-

ключением субвенций из федерального бюджета). Также данным Федеральным законом предусмотрено, что органы государственной власти субъекта Российской Федерации вправе устанавливать за счет средств бюджета субъекта Российской Федерации (за исключением финансовых средств, передаваемых из федерального бюджета бюджету субъекта Российской Федерации на осуществление целевых расходов) дополнительные меры социальной поддержки и социальной помощи для отдельных категорий граждан вне зависимости от наличия в федеральных законах положений, устанавливающих указанное право. Финансирование названных полномочий не является обязанностью субъекта Российской Федерации, осуществляется при наличии возможности и не является основанием для выделения дополнительных средств из федерального бюджета (части третья и четвертая статьи 26.3-1).

Указом Президента Российской Федерации от 5 мая 1992 года № 431 «О мерах по социальной поддержке многодетных семей» правительствам республик в составе Российской Федерации, органам исполнительной власти краев, областей, автономных образований, городов Москва и Санкт-Петербург было поручено определить категории семей, которые относятся к многодетным и нуждаются в дополнительной социальной поддержке, с учетом национальных и культурных особенностей в социально-экономическом и демографическом развитии региона и установить для многодетных семей меры социальной поддержки (подпункты «а» и «б» пункта 1).

Указом Президента Республики Татарстан от 17 марта 2001 года № УП-216 «О дополнительных мерах по улучшению жилищных условий многодетных семей» установлено, что многодетные семьи, имеющие пять и более детей, проживающих с родителями и не образовавших свои семьи, нуждающиеся в улучшении жилищных условий, относятся к категориям граждан, имеющих право на внеочередное получение жилых помещений.

В развитие указанных нормативных правовых актов Кабинет Министров Республики Татарстан принял постановление от 18 декабря 2007 года № 732 «О мерах по обеспечению жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий, детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, а также лиц из числа детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, не имеющих закрепленного за ними жилого помещения», в которое постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 16 мая 2008 года № 326 внесены изменения, а также утверждены оспариваемые Правила.

Таким образом, утверждая Правила выдачи, реализации сертификатов для обеспечения жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий, Кабинет Министров Республики Татарстан правомерно реализовал полномочие, принадлежащее ему в силу федерального и республиканского законодательства и основанное на взаимосвязанных положениях статей 102 (пункт 4) и 103 Конституции Республики Татарстан, согласно которым Кабинет Министров Республики Татарстан участвует в

проведении единой государственной политики в области социального обеспечения, обеспечивает исполнение на территории Республики Татарстан федеральных законов и иных нормативных правовых актов Российской Федерации, законов и иных нормативных правовых актов Республики Татарстан, издает постановления и распоряжения, которые обязательны к исполнению на всей территории Республики Татарстан.

3. Конституция Республики Татарстан, провозглашая Республику Татарстан социальным государством (статья 13), закрепляет, что семья, материнство и детство находятся под защитой государства, государство проявляет заботу о семье, обеспечении здоровья матери и ребенка и воспитании детей (статья 38, части первая и третья); каждому гарантируется социальное обеспечение для воспитания детей и в иных случаях, установленных законом (статья 54, часть первая). Аналогичные по смыслу гарантии установлены Конституцией Российской Федерации, в том числе ее статьями 7, 38 (часть 1) и 39 (часть 1).

Как отмечается в решениях Конституционного Суда Российской Федерации, относя социальную защиту, включая социальное обеспечение, к совместному ведению Российской Федерации и ее субъектов (статья 72, пункт «ж» части 1), Конституция Российской Федерации не устанавливает конкретные способы и объемы такой защиты, предоставляемой тем или иным категориям граждан. Решение этих вопросов является прерогативой законодателя, который при определении гарантий реализации прав, закрепленных статьями 38 и 39 Конституции Российской Федерации, располагает достаточно широкой свободой усмотрения в выборе мер социальной защиты семьи и детей, критериев их дифференциации, регламентации условий и порядка предоставления; он вправе также избирать и изменять формы (способы) их предоставления (Постановление от 10 ноября 2009 года № 17-П, Определение от 9 ноября 2010 года № 1439-О-О).

Мера социальной поддержки в виде предоставления на безвозмездной основе субсидии для приобретения жилья за счет средств бюджета Республики Татарстан установлена Кабинетом Министров Республики Татарстан в целях оказания дополнительной поддержки по обеспечению жильем нуждающихся в улучшении жилищных условий многодетных семей, имеющих пять и более детей, проживающих с родителями и не образовавших свои семьи (к детям многодетной семьи, образовавшим свои семьи, относятся совершеннолетние дети, состоящие в браке или имеющие своего ребенка (детей)) (подпункт «а» пункта 4 Правил).

По своей правовой природе данная мера социальной поддержки, как ранее отмечал Конституционный суд Республики Татарстан, не относится к обязательным видам социального обеспечения и, по существу, выступает в качестве дополнительного способа повышения уровня жизни указанных семей; Республика Татарстан самостоятельно определяет условия и порядок предоставления субсидии для обеспечения жильем многодетных семей, принимая во внимание в том числе и возможности бюджета

республики (постановления от 5 октября 2011 года № 44-П, от 30 мая 2019 года № 83-П, определение от 11 октября 2011 года № 13-О).

3.1. Кабинет Министров Республики Татарстан, регулируя вопрос предоставления дополнительной меры социальной поддержки многодетным семьям, обладает значительной дискрецией, которая, однако, ограничена конституционными принципами равенства, справедливости и соразмерности ограничения прав и свобод, требованиями определенности правового регулирования, в том числе в порождаемых им правовых последствиях, а также общими межотраслевыми правовыми принципами, одним из которых является принцип действия нормативного правового акта во времени.

Конституционный Суд Российской Федерации в своих решениях неоднократно указывал, что общим (основным) принципом действия закона во времени является распространение его на отношения, возникшие после введения его в действие, и только законодатель вправе распространить новые нормы на факты и порожденные ими правовые последствия, которые возникли до введения соответствующих норм в действие, т.е. придать закону обратную силу. При этом установление правил действия во времени и по кругу лиц новых норм, закрепляющих либо изменяющих права граждан, предусматривающих для них гарантии и льготы, должно осуществляться им с соблюдением требований Конституции Российской Федерации, в том числе вытекающих из принципа равенства (статья 19, части 1 и 2), который гарантирует гражданам защиту от всех форм дискриминации при реализации прав и свобод, включая право на социальное обеспечение (определения от 18 января 2005 года № 7-О; от 19 декабря 2017 года № 2978-О, от 26 марта 2019 года № 732-О и др.).

В силу положений статьи 6 Жилищного кодекса Российской Федерации акты жилищного законодательства не имеют обратной силы и применяются к жилищным отношениям, возникшим после введения его в действие (часть 1); действие акта жилищного законодательства может распространяться на жилищные отношения, возникшие до введения его в действие, только в случаях, прямо предусмотренных этим актом (часть 2).

Приведенное правовое регулирование применимо и к отношениям, складывающимся в сфере реализации многодетными семьями, нуждающимися в улучшении жилищных условий, права на получение субсидии для приобретения жилья.

Постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 27 июня 2016 года № 443 подпункт «а» пункта 8 Правил был дополнен оспариваемым абзацем, предусматривающим изменение порядка расчета размера общей площади жилого помещения, принимаемого для определения размера субсидии. В соответствии с данными изменениями при определении размера субсидии стали подлежать учету все гражданско-правовые сделки по отчуждению многодетной семьей и (или) отдельным членами семьи жилых помещений, принадлежащих им на праве собствен-

ности, за период, предшествующий выдаче многодетной семье сертификата, но не менее чем за пять лет.

Между тем, из анализа содержания постановления Кабинета Министров Республики Татарстан от 27 июня 2016 года № 443, которым введена оспариваемая норма, следует, что оно не устанавливает положения о распространении нового правового регулирования на правоотношения, возникшие до вступления его в силу.

С учетом изложенного и принимая во внимание тот факт, что указанное постановление было официально опубликовано на Официальном портале правовой информации Республики Татарстан http://pravo.tatarstan.ru 1 июля 2016 года и вступило в силу по истечении 10 дней после дня его официального опубликования, то есть 11 июля 2016 года, Конституционный суд Республики Татарстан приходит к выводу, что оно не имеет обратной силы и не предполагает возможности его применения в том числе и к длящимся правоотношениям, возникшим до дня вступления в силу нового регулирования.

Такой подход в полной мере согласуется с правовой позицией Конституционного Суда Российской Федерации, который неоднократно подчеркивал, что внесение изменений в действующее правовое регулирование, оказывающих неблагоприятное воздействие на правовое положение граждан, должно сопровождаться соблюдением принципа поддержания доверия граждан к закону и действиям государства, который предполагает сохранение разумной стабильности правового регулирования и недопустимость внесения произвольных изменений в действующую систему норм; участники соответствующих правоотношений должны иметь возможность в разумных пределах предвидеть последствия своего поведения и быть уверенными в неизменности своего официально признанного статуса, приобретенных прав, действенности их государственной защиты, т.е. в том, что приобретенное ими на основе действующего законодательства право будет уважаться властями и будет реализовано (постановления от 24 мая 2001 года № 8-П, от 20 июля 2011 года № 20-П, от 15 февраля 2016 года № 3-П; определения от 16 июля 2013 года № 1071-О, от 22 декабря 2015 года № 2991-О и др.).

Таким образом, оспариваемая норма в рассматриваемом аспекте не противоречит Конституции Республики Татарстан, поскольку по своему конституционно-правовому смыслу в системе действующего правового регулирования не предусматривает возможности придания ей обратной силы и распространения ее действия при расчете размера общей площади жилого помещения, принимаемого для определения размера субсидии, на гражданско-правовые сделки по отчуждению многодетной семьей и (или) отдельными членами семьи принадлежащих им жилых помещений, совершенные до вступления обжалуемой нормы в силу.

3.2. Устанавливая рассматриваемую меру социальной поддержки, Кабинет Министров Республики Татарстан в рамках своих правотворческих полномочий предусмотрел ряд условий,

которым многодетные семьи, состоящие в органах местного самоуправления на учете в качестве нуждающихся в улучшении жилищных условий, должны соответствовать в целях включения их в списки многодетных семей, имеющих право на получение субсидии для приобретения жилого помещения, а также определил механизм расчета ее размера.

Так, согласно пункту 7 Правил норматив общей площади жилого помещения для расчета размера субсидии составляет 18 кв. метров на каждого члена семьи. Подпункт «а» пункта 8 Правил устанавливает, что размер субсидии для многодетных семей определяется исходя из указанного норматива за вычетом общей площади жилого помещения, занимаемой многодетной семьей (в случае, если занимаемое ими жилое помещение соответствует санитарным нормам и правилам проживания), и средней стоимости 1 кв. метра общей площади жилья в Республике Татарстан, утвержденной уполномоченным органом на соответствующий период.

При этом оспариваемый абзац второй данного пункта устанавливает порядок исчисления размера общей площади жилого помещения, принимаемого для расчета размера субсидии, в случае отчуждения многодетной семьей и (или) отдельными членами семьи жилого помещения, принадлежащего им на праве собственности, путем определения разницы между общей площадью жилого помещения, установленной по нормативу, указанному в пункте 7 Правил, и суммарной общей площадью жилых помещений, занимаемых многодетной семьей и (или) принадлежащих многодетной семье и (или) отдельным членам семьи на праве собственности, и отчужденного жилого помещения.

Приведенный порядок расчета размера субсидии по своему смыслу и целевому назначению аналогичен порядку, предусмотренному пунктом 16 (2) Правил выпуска и реализации государственных жилищных сертификатов в рамках реализации ведомственной целевой программы «Оказание государственной поддержки гражданам в обеспечении жильем и оплате жилищно-коммунальных услуг» государственной программы Российской Федерации «Обеспечение доступным и комфортным жильем и коммунальными услугами граждан Российской Федерации», утвержденных Постановлением Правительства Российской Федерации от 21 марта 2006 года № 153, и согласуется с нормами Жилищного кодекса Российской Федерации, закрепляющими правовые последствия гражданско-правовых сделок с жилыми помещениями граждан, признанных нуждающимися в жилых помещениях. Так, согласно части 8 статьи 57 Жилищного кодекса Российской Федерации при предоставлении гражданину жилого помещения по договору социального найма учитываются действия и гражданско-правовые сделки с жилыми помещениями, совершение которых привело к уменьшению размера занимаемых жилых помещений или к их отчуждению.

Из содержания правовых позиций Конституционного Суда Российской Федерации, высказанных в ряде его решений, сле-

дует, что положения части 8 статьи 57 Жилищного кодекса Российской Федерации, основанные на вытекающем из Конституции Российской Федерации принципе социальной справедливости, направлены на предотвращение необоснованного сверхнормативного предоставления государственного и муниципального жилья (определения от 24 сентября 2013 года № 1480-О, от 25 сентября 2014 года № 2080-О, от 17 февраля 2015 года № 376-О и др.).

Системный анализ оспариваемой нормы с учетом приведенных положений федерального законодательства указывает на то, что она по своему целевому назначению направлена на установление организационно-учетного правила расчета размера субсидии, введение которого обусловлено необходимостью осуществления справедливого расчета размера такой субсидии для обеспечения жильем многодетных семей, реально нуждающихся в нем, а также предотвращения возможных злоупотреблений с их стороны. При этом в рамках действующего правового регулирования данная норма подлежит применению во взаимосвязи с пунктом 5 статьи 10 Гражданского кодекса Российской Федерации, в силу которого добросовестность участников гражданских правоотношений и разумность их действий презюмируется. Отсюда следует, что обжалуемая норма по своей правовой природе ориентирована на оценку совершенных многодетной семьей и (или) отдельными членами семьи гражданско-правовых сделок, которые привели к уменьшению площади занимаемого жилого помещения или его отчуждению, с целью выявления умышленных действий, направленных на создание искусственного ухудшения жилищных условий. В то же время, в случае отчуждения многодетной семьей и (или) отдельными членами семьи имеющегося жилого помещения и последующего приобретения жилого помещения большей площади для улучшения своих жилищных условий, если при этом семья не утратила статус нуждающейся в улучшении жилищных условий, размер субсидии подлежит расчету лишь с учетом вновь приобретенного жилого помещения.

Иное понимание оспариваемой нормы являлось бы неоправданным и не согласующимся с конституционно значимыми целями нормативного регулирования в сфере защиты жилищных прав многодетных семей и с неизбежностью приводило бы к существенному снижению эффективности осуществленного Правительством Республики Татарстан правового регулирования вопреки его действительной воле.

Таким образом, положения абзаца второго подпункта «а» пункта 8 Правил не противоречат Конституции Республики Татарстан, поскольку по своему конституционно-правовому смыслу направлены на обеспечение объективной оценки действий многодетной семьи и (или) отдельных членов семьи, совершивших гражданско-правовые сделки с целью уменьшения площади занимаемого жилого помещения, и сами по себе не предполагают учета гражданско-правовых сделок по отчуждению жилых помещений, которые не привели к ухудшению жилищных условий, а, наоборот, были совершены с целью улучшения жилищных усло-

вий, но не послужили при этом основанием для утраты нуждаемости в улучшении жилищных условий многодетной семьи.

Признанием указанных положений Правил не противоречащими Конституции Республики Татарстан в их конституционно-правовом смысле, выявленном в настоящем Постановлении, не исключается полномочие Кабинета Министров Республики Татарстан в процессе совершенствования рассматриваемого правового регулирования внести в него изменения, направленные на уточнение оснований, при которых гражданско-правовые сделки по отчуждению принадлежащих многодетной семье и (или) членам семьи жилых помещений учитывались бы при расчете размера субсидии. Такое регулирование будет корреспондировать правовой позиции Европейского Суда по правам человека, который, настаивая на необходимости соблюдения принципа правовой определенности, в своих решениях неоднократно указывал, что закон во всяком случае должен отвечать установленному Конвенцией о защите прав человека и основных свобод стандарту, требующему, чтобы законодательные нормы были сформулированы с достаточной четкостью и позволяли лицу предвидеть, прибегая в случае необходимости к юридической помощи, с какими последствиями могут быть связаны те или иные его действия (Постановления от 24 мая 2007 года по делу «Игнатов (Ignatov) против России», от 24 мая 2007 года по делу «Владимир Соловьев (Vladimir Solovyev) против России»).

3.3. Относительно доводов заявителя об отсутствии в оспариваемой норме конкретного периода, в течение которого учитывались бы совершенные многодетной семьей и (или) отдельными членами семьи гражданско-правовые сделки по отчуждению принадлежащих им жилых помещений, при расчете размера общей площади жилого помещения, принимаемого для определения размера субсидии, Конституционный суд Республики Татарстан считает необходимым отметить следующее.

Требований, касающихся порядка определения указанного периода ни на федеральном, ни на республиканском уровне не установлено. Кабинет Министров Республики Татарстан, действуя в рамках предоставленных ему нормотворческих полномочий определил, что названные гражданско-правовые сделки подлежат учету за период, предшествующий выдаче многодетной семье сертификата, но не менее чем за пять лет.

Юридическая конструкция оспариваемой нормы в части установленного в ней срока по сути аналогична положениям части 8 статьи 57 Жилищного кодекса Российской Федерации, согласно которым действия и гражданско-правовые сделки с жилыми помещениями, совершение которых привело к уменьшению размера занимаемых жилых помещений или к их отчуждению, учитываются за установленный законом субъекта Российской Федерации период, предшествующий предоставлению гражданину жилого помещения по договору социального найма, но не менее чем за пять лет. Между тем приведенная федеральная норма императивно закрепляет лишь нижний предел периода, пред-

шествующего предоставлению гражданину жилого помещения по договору социального найма, за который учитываются указанные выше действия и сделки, предусматривая при этом, что конкретный срок будет установлен законом субъекта Российской Федерации. Именно во исполнение приведенной нормы Жилищного кодекса Российской Федерации республиканский законодатель в части 2 статьи 27 Закона Республики Татарстан от 13 июля 2007 года № 31-ЗРТ «О реализации прав граждан на предоставление им жилых помещений государственного жилищного фонда Республики Татарстан и муниципального жилищного фонда по договорам социального найма» установил конкретный срок — пять лет, за который учитываются действия и гражданско-правовые сделки с жилыми помещениями, совершение которых привело к уменьшению размера занимаемых жилых помещений или к их отчуждению.

Однако установленное Кабинетом Министров Республики Татарстан правовое регулирование не предполагает возможности его дальнейшей конкретизации по аналогии с положениями Жилищного кодекса Российской Федерации. В связи с этим использованная в оспариваемой норме формулировка «не менее чем за пять лет» исходя из ее буквального толкования носит вариативный характер, позволяющий правоприменителю самостоятельно определять срок, в течение которого учитывались бы гражданско-правовые сделки. Иными словами, правоприменительный орган по своему усмотрению может учитывать данные сделки как за пять лет, так и за период свыше пяти лет.

Конституционный суд Республики Татарстан полагает, что такой подход нельзя признать обоснованным, в связи с тем, что неопределенность содержания оспариваемой нормы допускает неограниченное усмотрение в процессе правоприменения и ведет к произволу, а значит — к нарушению принципов равенства и верховенства закона.

Более того, подобный подход не согласуется с предъявляемыми к нормативным положениям требованиями ясности и непротиворечивости, которые предполагают, что механизм действия закона должен быть понятен субъектам соответствующих правоотношений из содержания конкретных нормативных положений или системы находящихся в очевидной взаимосвязи нормативных положений, поскольку конституционное равноправие может быть обеспечено лишь при условии единообразного понимания и толкования правовой нормы всеми правоприменителями (постановления Конституционного Суда Российской Федерации от 27 июня 2013 года № 15-П, от 23 декабря 2013 года № 29-П, от 22 апреля 2014 года № 12-П и др.).

Таким образом, абзац второй подпункта «а» пункта 8 Правил выдачи, реализации сертификатов для обеспечения жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий, утвержденных постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 16 мая 2008 года № 326 «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Республики Та-

тарстан от 18 декабря 2007 года № 732 “О мерах по обеспечению жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий”», в той мере, в какой он не устанавливает конкретный период, в течение которого учитываются совершенные многодетной семьей и (или) отдельными членами семьи гражданско-правовые сделки по отчуждению принадлежащих им жилых помещений, при расчете размера общей площади жилого помещения, принимаемого для определения размера субсидии, оставляя решение этого вопроса на усмотрение правоприменителя, не соответствует Конституции Республики Татарстан, ее статьям 28 (часть первая) и 55.

Кабинету Министров Республики Татарстан надлежит внести в оспариваемую норму Правил соответствующие изменения, устраняющие вышеназванный дефект и исключающие возможность произвольного применения установленного в ней правового регулирования.

На основании изложенного, руководствуясь статьей 6, частями первой и второй статьи 66, частями первой, второй и шестой статьи 67, статьями 68, 69, 71 и 73, пунктом 1 части первой статьи 104 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан», Конституционный суд Республики Татарстан

постановил:

1. Признать абзац второй подпункта «а» пункта 8 Правил выдачи, реализации сертификатов для обеспечения жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий, утвержденных постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 16 мая 2008 года № 326 «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Республики Татарстан от 18 декабря 2007 года № 732 “О мерах по обеспечению жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий”» соответствующим Конституции Республики Татарстан в той мере, в какой он — по своему конституционно-правовому смыслу в системе действующего правового регулирования — не предусматривает возможности придания ему обратной силы и распространения его действия при расчете размера общей площади жилого помещения, принимаемого для определения размера субсидии, на гражданско-правовые сделки по отчуждению многодетной семьей и (или) отдельными членами семьи принадлежащих им жилых помещений, совершенные до вступления обжалуемой нормы в силу; сам по себе не предполагает учета гражданско-правовых сделок, по отчуждению жилых помещений, которые не привели к ухудшению жилищных условий, а, наоборот, были совершены с целью улучшения жилищных условий, но не послужили при этом основанием для утраты нуждаемости в улучшении жилищных условий многодетной семьи.

2. Признать абзац второй подпункта «а» пункта 8 Правил выдачи, реализации сертификатов для обеспечения жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий,

утвержденных постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 16 мая 2008 года № 326 «О внесении изменений в постановление Кабинета Министров Республики Татарстан от 18 декабря 2007 года № 732 "О мерах по обеспечению жильем многодетных семей, нуждающихся в улучшении жилищных условий"» не соответствующим Конституции Республики Татарстан в той мере, в какой он не устанавливает конкретный период, в течение которого учитываются совершенные многодетной семьей и (или) отдельными членами семьи гражданско-правовые сделки по отчуждению принадлежащих им жилых помещений, при расчете размера общей площади жилого помещения, принимаемого для определения размера субсидии, оставляя решение этого вопроса на усмотрение правоприменителя.

Кабинету Министров Республики Татарстан надлежит внести в оспариваемую норму Правил соответствующие изменения, устраняющие вышеназванный дефект и исключающие возможность произвольного применения установленного в ней правового регулирования.

3. Настоящее Постановление окончательно, не подлежит обжалованию, вступает в силу немедленно после его провозглашения, действует непосредственно и не требует подтверждения другими органами и должностными лицами.

4. Согласно статье 72 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» настоящее Постановление подлежит незамедлительному опубликованию в газетах «Ватаным Татарстан» и «Республика Татарстан». Постановление должно быть опубликовано также в «Вестнике Конституционного суда Республики Татарстан» и на «Официальном портале правовой информации Республики Татарстан» (PRAVO.TATARSTAN.RU).

№ 87-П

Конституционный суд
Республики Татарстан

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ИСЕМЕ БЕЛӘН

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КОНСТИТУЦИЯ СУДЫныңың

гражданин А.В. Орлов шикаятенә бәйле рәвештә «“Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү чаралары турында” Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2007 елның 18 декабрендәге 732 номерлы карарына үзгәрешләр кертү турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2008 елның 16 маендагы 326 номерлы карары белән расланган Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү өчен сертификатлар бирү, реализацияләү кагыйдәләренең 8 пунктындагы «а» пунктчасының икенче абзацының конституциячеллеген тикшерү турындагы эш буенча

2019 ел
25 декабрь
Казан шәһәре

КАРАРЫ

Татарстан Республикасы Конституция суды, Рәисе Ф.Г. Хөснетдинов, судьялары Ф.Р. Волкова, Л.В. Кузьмина, Э.М. Мостафина, Р.Г. Сәхиева, А.Р. Шакараев составында,

Татарстан Республикасы Конституциясенең 109 статьясына (дүртенче өлеш), «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясындагы бишенче һәм тугызынчы өлешләренә, 39 статьясындагы беренче өлешенә һәм икенче өлешенең 1 пунктына, 68, 83, 100, 101 һәм 103 статьяларына таянып,

ачык суд утырышында «“Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү чаралары турында” Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2007 елның 18 декабрендәге 732 номерлы карарына үзгәрешләр кертү турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2008 елның 16 маендагы 326 номерлы карары белән расланган Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү өчен сертификатлар бирү, реализацияләү кагыйдәләренең 8 пунктындагы «а» пунктчасының икенче абзацының конституциячеллеген тикшерү турындагы эшне карады.

Эшне карауга гражданин А.В. Орлов шикаяте сәбәп булды. Мөрәҗәгать итүче тарафыннан дәгъва белдерелә торган норматив нигезләмәнең Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килү-килмәве мәсьәләсендә килеп туган билгесезлек эшне карауга нигез булды.

Докладчы судья Э.М. Мостафина мәгълүматын, яклар — гражданин А.В. Орлов, дәгъва белдерелә торган норматив хокукый актны чыгарган орган вәкиле — Татарстан Республикасы Төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хуҗалык министрлыгы юридик бүлегенең әйдәп баручы киңәшчесе Ф.М. Мөхәммәдиева аңлатмаларын, суд утырышына дәгъва белдерелә торган норматив хокукый актны чыгарган орган вәкиле үтенечнамәсе буенча чакырылган белгеч — Татарстан Республикасы Төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хуҗалык министрлыгының торак сәясәте бүлеге башлыгы Н.К. Вильданова аңлатмаларын, суд утырышына чакырылган: Татарстан Республикасы Президенты вәкиле —

Татарстан Республикасы Президенты Дәүләт-хокук идарәсенең закон проектлары эшләү бүлеге баш киңәшчесе Р.В. Сидаков, Татарстан Республикасы Дәүләт Советы вәкиле — Татарстан Республикасы Дәүләт Советы Аппаратының Хокук идарәсе башлыгы урынбасары — Татарстан Республикасы Дәүләт Советы Аппараты Хокук идарәсенең социаль законнар бүлеге мөдире Д.И. Мәхмүтов, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты — Татарстан Республикасы Хөкүмәте вәкиле — Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты Аппаратының Хокук идарәсе башлыгы А.Б. Гревцов, Татарстан Республикасы Югары суды Рәисе вәкиле — Татарстан Республикасы Югары суды судьясы Э.С. Каминский, Татарстан Республикасы Арбитраж суды Рәисе вәкиле — Татарстан Республикасы Арбитраж судының суд практикасын анализлау һәм гомумиләштерү бүлеге башлыгы Р.Р. Шкаликов, Татарстан Республикасы Прокуроры вәкиле — Татарстан Республикасы прокуратурасы Федераль законнар үтәлешенә күзәтчелек итү идарәсенең норматив хокукый актларның законлылыгына күзәтчелек итү бүлеге башлыгы А.Р. Вәлиәхмәтов, Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкилдән — Татарстан Республикасында Кеше хокуклары буенча вәкаләтле вәкил аппаратының гражданнар хокукларын торгызу мәсьәләләре бүлеге әйдәп баручы консультанты Р.Р. Мингалиев чыгышларын тыңлап, тапшырылган документларны һәм башка материалларны өйрәнгәннән соң Татарстан Республикасы Конституция суды

билгеләде:

1. Татарстан Республикасы Конституция судына гражданин А.В. Орлов «“Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү чаралары турында” Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2007 елның 18 декабрендәге 732 номерлы карарына үзгәрешләр кертү турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2008 елның 16 маендагы 326 номерлы карары белән расланган Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү өчен сертификатлар бирү, реализацияләү кагыйдәләренең (алга таба шулай ук — Кагыйдәләр) 8 пунктындагы «а» пунктчасының икенче абзацы белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата шикаять белән мөрәҗәгать итте.

Шикаять белдерелә торган Кагыйдәләрнең 8 пунктындагы «а» пунктчасының икенче абзацы нигезендә күпбалалы гаилә һәм (яки) аерым гаилә әгъзалары тарафыннан аларның милек хокукында булган торак урыны (торак урыннар) яисә әлеге гражданнарның торак урынга гомуми уртак милек хокукындагы өлеше алынган очракта (алга таба — күпбалалы гаилә һәм (яки) аерым гаилә әгъзалары тарафыннан аларның милек хокукында булган торак урыны алыну), субсидия күләмен исәпләү өчен кулланыла торган торак урынның гомуми мәйданы күләме әлеге Кагыйдәләрнең 7 нче пунктында күрсәтелгән норматив буенча

билгеләнгән торак урынның гомуми мәйданы һәм күпбалалы гаилә социаль наем шартнамәләре, социаль файдаланудагы торак фондның торак урыннары наем шартнамәләре буенча яши торган һәм (яки) күпбалалы гаиләнең һәм (яки) аерым гаилә әгъзаларының милек хокукында булган торак урыннарның (алар яшәгән торак урыннар санитария нормаларына һәм яшәү кагыйдәләренә туры килгән очракта) һәм алынган торак урынның (торак урын милекчеләренең килешүендә билгеләнгән яки торак урынга уртак милек хокукындагы өлешләренә пропорциональ исәпләнгән, аерым гаилә әгъзасына туры килә торган торак урынга милек хокукындагы өлешенең) кушылган гомуми мәйданы арасындагы аерма буларак билгеләнә; әлеге граждан-хокукый алыш-бирешләр күпбалалы гаиләгә сертификат биргәнгә кадәр булган чор, әмма ким дигәндә биш ел өчен исәпкә алына.

Шикаятьтән һәм аңа кушымта итеп бирелгән документларның күчермәләреннән аңлашылганча, гражданин А.В. Орлов 2013 елдан бирле хатыны һәм балалары белән торак шартларын яхшыртуга мохтаҗлар буларак исәптә торалар һәм, күпбалалы гаилә буларак, гражданның Татарстан Республикасы бюджеты акчасы исәбеннән торак урын сатып алу өчен субсидия (алга таба шулай ук — субсидия) алуга хокукын раслый торган исемле таныклык булып торучы сертификат алу хокукына ия дип күрсәтә. Шул ук елда мөрәҗәгать итүче үзенең милек хокукында булган гомуми мәйданы 66,2 кв. метрлы фатирын саткан.

Фатирын сатканда ул шул вакытта гамәлдә булган, аталган субсидия күләмен исәпләгәндә граждан тарафыннан башкарылган граждан-хокукый алыш-бирешләрне исәпкә алу шартларын үз эченә алмаган хокукый җайга салуга таянган. Гражданин А.В. Орлов, шикаять белдерелә торган норма Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2016 елның 27 июнендәге 443 номерлы карары белән кертелгән дип билгеләп үтә. Әмма аның гаиләсен 2018 елга торак сертификатларын алучылар исемлегенә керткәндә, әлеге алыш-биреш субсидия күләмен исәпләгәндә хокук куллану органы тарафыннан исәпкә алынган.

Шуңа бәйле рәвештә, аның фикеренчә, дәгъва белдерелә торган норма Татарстан Республикасы Конституциясенә каршы килә, чөнки хокук куллану практикасында бирелә торган мәгънәсе буенча аны шикаять белдерелә торган норма үз көченә кергәнче граждан-хокукый алыш-бирешләр кылган гражданнарга карата кулланырга рөхсәт итә, ягъни аның нигезләмәләренә кире көч бирергә юл куя, бу хокукый дәүләт шартларында һич тә ярамый.

Мөрәҗәгать итүче шулай ук, әлеге норма торак урыннарны читләштерү буенча барлык граждан-хокукый алыш-бирешләрне, ягъни шул исәптән торак шартларын начарайтуга китермәгәннәрен, ә торак шартларын яхшырту максатларында башкарылганнарын да исәпкә алырга мөмкинлек бирә дип билгеләп үтә.

Моннан тыш, гражданин А.В. Орлов шикаять белдерелә торган норманың күпбалалы гаиләгә сертификат биргәнгә кадәр булган чор, әмма ким дигәндә биш ел өчен граждан-хокукый алыш-

бирешләрне исәпкә алу буенча хокук куллану органының анда каралган бурычы өлешендә билгесезлек күрә. Шулай итеп, ул, дәгъва белдерелә торган норма граждан-хокукый алыш-бирешләр исәпкә алынырга мөмкин булган конкрет чорны билгеләми, әлеге мәсьәләне чишүне хокук кулланучының каравына калдыра, ул биш ел эчендә дә, биш елдан артык чорда да әлеге алыш-бирешләрне исәпкә алырга мөмкин дип билгели.

Бәян ителгәннәр нигезендә мөрәҗәгать итүче Татарстан Республикасы Конституция судыннан «“Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү чаралары турында” Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2007 елның 18 декабрендәге 732 номерлы карарына үзгәрешләр кертү турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2008 елның 16 маендагы 326 номерлы карары белән расланган Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү өчен сертификатлар бирү, реализацияләү кагыйдәләренең 8 пунктындагы «а» пунктчасының икенче абзацын Татарстан Республикасы Конституциясенең 13, 28 (беренче һәм икенче өлешләр), 29 (беренче өлеш), 38 (беренче һәм өченче өлешләр), 54 (беренче өлеш), 55 статьяларына туры килми дип тануны сорый, алар нигезендә Татарстан Республикасы — сәясәте кешегә лаеклы тормыш һәм ирекле үсеш тәэмин итүче шартлар булдыруга юнәлтелгән социаль дәүләт; закон һәм суд каршында һәркем тигез; дәүләт кеше һәм граждан хокукларының һәм ирекләренең тигезлеген социаль һәм мөлкәти хәленә һәм башка шартларга бәйсез рәвештә гарантияли; расачыл, милли һәм башка билгеләр буенча гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен чикләүнең теләсә кайсы рәвеше я аларга өстенлекләр билгеләү тыела; гаилә, ана булу, ата булу, балачак һәм картлык дәүләт яклавында; дәүләт гаилә турында, ананың һәм баланың сәламәтлеген тәэмин итү һәм балаларны тәрбияләү турында кайгырта; һәркемгә балаларны тәрбияләү өчен һәм законда билгеләнгән башка очракларда социаль тәэминат гарантияләнә; һәркем торакка хокуклы; беркем дә торагыннан нигезсез мәхрүм ителә алмый; дәүләт хакимияте органнары һәм җирле үзидарә органнары торак төзелешен хуплыйлар, торакка хокукны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыралар.

«Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 68 статьясындагы икенче һәм өченче өлешләре нигезендә Татарстан Республикасы Конституция суды, карала торган актның мәгънәсен сүзгә-сүз, рәсми рәвештә һәм башкача шәрехләп яки хокук куллану практикасындагы мәгънәсен дә бәяләп, шулай ук норматив хокукый актлар системасындагы урынын исәпкә алып, эш буенча карар кабул итә. Татарстан Республикасы Конституция суды бары тик мөрәҗәгатьтә күрсәтелгән предмет буенча һәм мөрәҗәгатьтә күрсәтелгән актның конституциячеллеге шик тудыручы өлешенә карата гына карар кабул итә һәм карар кабул иткәндә мөрәҗәгатьтә бәян ителгән сәбәпләргә һәм дәлилләргә бәйле булмый.

Шулай итеп, «“Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпба-

лалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү чаралары турында” Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2007 елның 18 декабрендәге 732 номерлы карарына үзгәрешләр керту турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2008 елның 16 маендагы 326 номерлы карары белән расланган Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү өчен сертификатлар бирү, реализациялә кагыйдәләренең 8 пунктындагы «а» пунктчасының икенче абзацы түбәндәге дәрәҗәдә әлеге эш буенча Татарстан Республикасы Конституция судының карау предметы булып тора:

— хокук куллану практикасында бирелә торган мәгънәсе буенча шикаять белдерелә торган норма үз көченә кергәнче башкарылган күпбалалы гаилә һәм (яки) аерым гаилә әгъзалары тарафыннан үзләренеке булган торак урынын читләштерү буенча граждан-хокукый алыш-бирешләргә, субсидия күләмен билгеләү өчен алына торган торак урынның гомуми мәйданы күләмен исәпләгәндә аңа кире көч бирү һәм аның гамәле кагылу мөмкинлеген калдыра;

— күпбалалы гаилә һәм (яки) аерым гаилә әгъзалары тарафыннан үзләренеке булган торак урынын читләштерү буенча граждан-хокукый алыш-бирешләрне, шул исәптән торак шартларын яхшырту максатларында башкарылган, әмма шул ук вакытта торак шартларын яхшыртуга мохтаҗлыкны югалту өчен нигез булып тормаганнарын да исәпкә алырга мөмкинлек бирә;

— субсидия күләмен билгеләү өчен алына торган торак урынның гомуми мәйданы күләмен исәпләгәндә күпбалалы гаилә һәм (яки) аерым гаилә әгъзалары тарафыннан үзләренеке булган торак урынын читләштерү буенча граждан-хокукый алыш-бирешләр исәпкә алына торган конкрет чорны билгеләми.

2. Мөрәҗәгать итүче тарафыннан дәгъва белдерелә торган хокукый нигезләмәләр социаль яклау һәм торак законнары өлкәсенә кагыла. Россия Федерациясе Конституциясенең 72 статьясы (1 өлешнең «ж» һәм «к» пунктлары) нигезендә социаль тәэминатны да кертеп, социаль яклау, шулай ук торак законнары Россия Федерациясенең һәм Россия Федерациясе субъектларының уртак карамагында. Россия Федерациясенең һәм Россия Федерациясе субъектларының уртак карамагындагы мәсьәләләр буенча федераль законнар һәм Россия Федерациясе субъектларының шулар нигезендә кабул ителә торган законнары һәм башка норматив хокукый актлары чыгарыла; Россия Федерациясе субъектларының законнары һәм башка норматив хокукый актлары федераль законнарга каршы килә алмый (Россия Федерациясе Конституциясенең 76 статьясы, 2 һәм 5 өлешләр).

«Россия Федерациясе субъектлары дәүләт хакимиятенең закон чыгару (вәкиллекле) һәм башкарма органнарын оештыруның гомуми принциплары турында» 1999 елның 6 октябрендәге 184-ФЗ номерлы Федераль законның 26.3 статьясындагы 2 пунктының 24 пунктчасы нигезендә балалары булган гаиләләргә (шул исәптән күпбалалы гаиләләргә, ялгыз ата-анага) социаль ярдәм мәсьәләләрен хәл итү Россия Федерациясе

субъекты дәүләт хакимияте органнарының уртак карамактагы мәсьәләләр буенча әлеге органнар тарафыннан Россия Федерациясе субъекты бюджеты акчалары исәбеннән мөстәкыйль гамәлгә ашырыла торган (федераль бюджеттан кергән субвенцияләрдән тыш) вәкаләтләренә керә. Шулай ук әлеге Федераль закон белән шул каралган: Россия Федерациясе субъектының дәүләт хакимияте органнары Россия Федерациясе субъекты бюджеты акчалары исәбеннән (федераль бюджеттан максатчан чыгымнарны гамәлгә ашыру өчен Россия Федерациясе субъекты бюджетына тапшырыла торган финанс чараларыннан тыш) гражданнарның аерым категорияләре өчен социаль ярдәм күрсәтүнең һәм социаль булышуның өстәмә чараларын федераль законнарда күрсәтелгән хокукны билгели торган нигезләмәләрнең булу-булмавына бәйсез рәвештә билгеләргә хокуклы. Аталган вәкаләтләрне финанслау Россия Федерациясе субъектының бурычы булып тормый, мөмкинлек булганда гамәлгә ашырыла һәм федераль бюджеттан өстәмә акча бүлеп бирү өчен нигез булып тормый (26.3-1 статьяның өченче һәм дүртенче өлешләре).

«Күпбалалы гаиләләргә социаль ярдәм чаралары турында» 1992 елның 5 маендагы 431 номерлы Россия Федерациясе Президенты Указы белән Россия Федерациясе составындагы республикалар хөкүмәтләренә, крайларның, өлкәләрнең, автоном берәмлекләрнең, Мәскәү һәм Санкт-Петербург шәһәрләренең башкарма хакимият органнарына, регионның социаль-икътисади һәм демографик үсешендә милли һәм мәдәни үзенчәлекләрне исәпкә алып, күпбалалы һәм өстәмә социаль ярдәмгә мохтаҗ гаиләләр категорияләрен һәм күпбалалы гаиләләр өчен социаль ярдәм чараларын билгеләү йөкләнгән булган (1 пунктның «а» һәм «б» пунктчалары).

«Күпбалалы гаиләләрнең торак шартларын яхшырту буенча өстәмә чаралар турында» 2001 елның 17 мартындагы 216-ПУ номерлы Татарстан Республикасы Президенты Указы белән ата-ана белән бергә яшәүче һәм үз гаиләләрен кормаган биш һәм аннан күбрәк баласы булган торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләр торак урыннарны чираттан тыш алу хокукына ия гражданнар категориясенә керә дип билгеләнгән.

Күрсәтелгән норматив хокукый актлар нигезендә Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты «Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне, ятим балаларны һәм ата-ана кайгыртуыннан мәхрүм калган балаларны, шулай ук ятим балалар һәм ата-ана кайгыртуыннан мәхрүм калган балалар арасыннан үзләренә беркетелгән торак урыннары булмаган затларны торак белән тәэмин итү чаралары турында» 2007 елның 18 декабрендәге 732 номерлы карарны кабул иткән, аңа Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2008 елның 16 маендагы 326 номерлы карары белән үзгәрешләр кертелгән, шулай ук дәгъва белдерелә торган Кагыйдәләр расланган.

Шулай итеп, Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү өчен сертификатлар бирү, реализациялә кагыйдәләрен раслап, Татарстан Республика-

сы Министрлар Кабинеты үзенә федераль һәм республика законнары нигезендә бирелгән һәм Татарстан Республикасы Конституциясенең 102 (4 пункт) һәм 103 статьяларының үзара бәйле нигезләмәләренә таянган вәкаләтне дөрес гамәлгә ашырган, алар буенча Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты социаль тәэминат өлкәсендә бердәм дәүләт сәясәтен үткәрүдә катнаша, Татарстан Республикасы территориясендә федераль законнарның һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актларының, Татарстан Республикасы законнарының һәм башка норматив хокукый актларының үтәлешен тәэмин итә, Татарстан Республикасының бөтен территориясендә үтәү мәҗбүри булган карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

3. Татарстан Республикасын социаль дәүләт дип игълан итеп (13 статья), Татарстан Республикасы Конституциясе шуны беркетә: гаилә, ана булу һәм балачак дәүләт яклавында, дәүләт гаилә турында, ананың һәм баланың сәламәтлеген тәэмин итү һәм балаларны тәрбияләү турында кайгырта (38 статья, беренче һәм өченче өлешләр); һәркемгә балаларны тәрбияләү өчен һәм законда билгеләнгән башка очракларда социаль тәэминат гарантияләнә (54 статья, беренче өлеш). Мәгънәләре буенча тиңдәш гарантияләр Россия Федерациясе Конституциясе, шул исәптән аның 7, 38 (1 өлеш) һәм 39 (1 өлеш) статьялары белән билгеләнгән.

Россия Федерациясе Конституция Суды карарларында билгеләп үтелгәнчә, социаль тәэминатны да кертеп, социаль яклауны Россия Федерациясе һәм аның субъектларының уртак карамагына кертеп (72 статья, 1 өлешнең «ж» пункты), Россия Федерациясе Конституциясе гражданнарның теге яки бу категорияләренә бирелә торган мондый яклауның конкрет ысулларын һәм күләмнәрен билгеләми. Әлеге мәсьәләләрне хәл итү закон чыгаручының аерым хокукы булып тора, ул Россия Федерациясе Конституциясенең 38 һәм 39 статьялары белән беркетелгән хокукларны гамәлгә ашыру гарантияләрен билгеләгәндә гаилә һәм балаларны социаль яклау чараларын, аларны дифференциацияләү критерийларын сайлап алуда, күрсәтелү шартларын һәм тәртибен регламентлаштыруда җитәрлек дәрәҗәдә ирекле эш итә; ул шулай ук аларның күрсәтелү формаларын (ысулларын) сайлап алырга һәм үзгәртергә хокуклы (2009 елның 10 ноябрендәге 17-П номерлы Карар, 2010 елның 9 ноябрендәге 1439-О-О номерлы Билгеләмә).

Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән торак сатып алу өчен түләүсез нигездә субсидия бирү рәвешендәге социаль ярдәм чарасы ата-аналар белән яшәгән һәм үз гаиләләрен булдырмаган биш һәм аннан да күбрәк баласы булган торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне (күпбалалы гаиләнең үз гаиләләрен корган балаларына никахлары теркәлгән яки үз баласы (балалары) булган балигъ балалар керә) (Кагыйдәләрнең 4 пунктындагы «а» пунктчасы) торак белән тәэмин итү буенча өстәмә ярдәм күрсәтү максатларында Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты тарафыннан билгеләнгән.

Үзенең хокукый табигате буенча әлеге социаль ярдәм чарасы,

Татарстан Республикасы Конституция суды элегрәк билгеләп үткәнчә, социаль тәэмин итүнең мәҗбүри төренә керми һәм, асылда, күрсәтелгән гаиләләрнең тормыш дәрәҗәсен күтәрүнең өстәмә алымы булып тора; Татарстан Республикасы күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү өчен субсидия бирү шартларын һәм тәртибен, шул исәптән республика бюджеты мөмкинлекләрен исәпкә алып, мөстәкыйль билгели (2011 елның 5 октябрендәге 44-П номерлы, 2019 елның 30 маендагы 83-П номерлы карарлар, 2011 елның 11 октябрендәге 13-О номерлы билгеләмә).

3.1. Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты күпбалалы гаиләләргә өстәмә социаль ярдәм күрсәтү чарасын бирү мәсьәләсен җайга салып, шактый дискрециягә ия, әмма ул тигезлек, гаделлек һәм хокук һәм ирекләрне чикләүнең ярашлылыгы конституциячел принциплары белән, хокукый җайга салуның билгеләнеш таләпләре белән, шул исәптән ул тудыра торган хокукый нәтиҗәләрдә, шулай ук гомуми тармакара хокукый принциплар белән чикләнгән, шуларның берсе — вакыт дәвамында норматив хокукый актның гамәлдә булу принцибы.

Россия Федерациясе Конституция Суды үз карарларында берничә тапкыр күрсәткәнчә, законның вакыт дәвамында гамәлдә булуының гомуми (төп) принцибы булып аны гамәлгә керткәннән соң барлыкка килгән мөнәсәбәтләргә кагылуы тора, һәм бары тик закон чыгаручы гына тиешле нормалар гамәлгә кергәнче барлыкка килгән фактларга һәм алар тудырган хокукый нәтиҗәләргә яңа нормаларны таратырга, ягъни законга кире көч бирергә хокуклы. Моның белән бергә гражданнарның гарантияләрне һәм ташламаларны күздә тоткан хокукларын билгели торган яисә үзгәртә торган яңа нормаларның вакытында һәм затлар даирәсе буенча гамәлләр кагыйдәләрен билгеләү аларга Россия Федерациясе Конституциясе таләпләрен, шул исәптән тигезлек принцибыннан килеп чыккан таләпләрне үтәп гамәлгә ашырылырга тиеш (19 статья, 1 һәм 2 өлешләр), ул гражданнарга, социаль тәэминатка хокукны да кертеп, хокук һәм ирекләрне гамәлгә ашырганда дискриминациянең барлык рәвешләреннән яклауны гарантияли (2005 елның 18 гыйнварындагы 7-О номерлы; 2017 елның 19 декабрендәге 2978-О номерлы, 2019 елның 26 мартындагы 732-О номерлы h.б. билгеләмәләр).

Россия Федерациясе Торак кодексының 6 статьясы нигезләмәләре буенча торак турындагы законнар актлары кире көчкә ия булмый һәм аларны гамәлгә керткәннән соң барлыкка килгән торак мөнәсәбәтләренә карата кулланыла (1 өлеш); торак турындагы законнар актының гамәли көче бары тик турыдан-туры шул актта каралган очракларда гына аны гамәлгә керткәнче барлыкка килгән торак мөнәсәбәтләренә кагылырга мөмкин (2 өлеш).

Китерелгән хокукый җайга салу торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрнең торак сатып алу өчен субсидия алу хокукын гамәлгә ашыру өлкәсендә барлыкка килгән мөнәсәбәтләргә дә кагыла.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2016 елның 27 июнендәге 443 номерлы карары белән Кагыйдәләрнең

8 пунктындагы «а» пунктчасы субсидия күләмен билгеләү өчен алына торган торак урынның гомуми мәйданы күләмен исәпләү тәртибен үзгәртүне күздә тоткан дәгъва белдерелә торган абзац белән тулыландырылган. Әлеге үзгәрешләр нигезендә субсидия күләмен билгеләгәндә күпбалалы гаиләнең һәм (яки) аерым гаилә әгъзаларының милек хокукында булган торак урыннарның читләштерелүе буенча күпбалалы гаиләгә сертификат биргәнгә кадәр булган чор, әмма ким дигәндә биш ел өчен барлык граждан-хокукый алыш-бирешләр исәпкә алына башладылар.

Шул ук вакытта, дәгъва белдерелә торган норма кертелгән Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2016 елның 27 июнендәге 443 номерлы карарының эчтәлеген анализлаудан күренгәнчә, бу исә яңа хокукый җайга салуның үз көченә кергәнче барлыкка килгән хокук мөнәсәбәтләренә кагылуы турындагы нигезләмәне билгеләми.

Бәян ителгәннәрне һәм әлеге карарның Татарстан Республикасының хокукый мәгълүматның рәсми порталында http://pravo.tatarstan.ru 2016 елның 1 июлендә рәсми басылып чыгу һәм рәсми басылып чыккан көненнән соң 10 көн узгач, ягъни 2016 елның 11 июлендә үз көченә керү фактын игътибарга алып, Татарстан Республикасы Конституция суды ул кире көчкә ия түгел һәм, шул исәптән, яңа җайга салу үз көченә кергән көнгә кадәр барлыкка килгән дәвамлы хокук мөнәсәбәтләренә карата да аны куллану мөмкинлеген күздә тотмый дигән нәтиҗәгә килә.

Мондый алым Россия Федерациясе Конституция Судының хокукый позициясенә тулысынча туры килә, ул гражданнарның хокукый хәленә тискәре йогынты ясый торган гамәлдәге хокукый җайга салуга үзгәрешләр кертү гражданнарның законга һәм дәүләт гамәлләренә ышанычын хуплау принцибы саклану белән бергә алып барылырга тиеш, ул хокукый җайга салуның нигезле тотрыклылыгын саклап калуны һәм гамәлдәге нормалар системасына законсыз үзгәрешләр кертүгә юл куелмауны күз алдында тота; тиешле хокукый мөнәсәбәтләрдә катнашучылар нигезле чикләрдә үз халәтенең нәтиҗәләрен алдан күрү мөмкинлегенә ия булырга һәм үзенең рәсми танылган статусының, алган хокукларының үзгәрешсез калуына, аларның дәүләт тарафыннан яклануының тәэсирле булуына, ягъни гамәлдәге законнар нигезендә алган хокукның хакимиятләр тарафыннан ихтирам ителәчәгенә һәм тормышка ашырылачагына ышанычы булырга тиеш дип берничә тапкыр ассызыклады (2001 елның 24 маендагы 8-П номерлы, 2011 елның 20 июлендәге 20-П номерлы, 2016 елның 15 февралендәге 3-П номерлы; 2013 елның 16 июлендәге 1071-О номерлы, 2015 елның 22 декабрендәге 2991-О номерлы h.б. билгеләмәләре).

Шулай итеп, дәгъва белдерелә торган норма карала торган аспектта Татарстан Республикасы Конституциясенә каршы килми, чөнки гамәлдәге хокукый җайга салу системасында үзенең конституциячел-хокукый мәгънәсе буенча аңа кире көч бирү һәм субсидия күләмен билгеләү өчен алына торган торак урынның гомуми мәйданы күләмен исәпләгәндә күпбалалы гаилә һәм

(яки) аерым гаилә әгъзалары тарафыннан үзләренеке булган торак урынын читләштерү буенча шикаять белдерелә торган норма үз көченә кергәнче башкарылган граждан-хокукый алышбирешләргә аның гамәле кагылу мөмкинлеген күздә тотмый.

3.2. Карала торган социаль ярдәм чарасын билгеләп, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты үзенең хокук чыгару вәкаләтләре кысаларында торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ буларак җирле үзидарә органнарында исәптә торучы күпбалалы гаиләләрне торак урыны алу өчен субсидия алу хокукына ия күпбалалы гаиләләр исемлегенә кертү максатларына туры килергә тиешле берничә шартны караган, шулай ук аның күләмен исәпләү механизмын билгеләгән.

Шулай, Кагыйдәләрнең 7 пункты нигезендә субсидия күләмен исәпләп чыгару өчен торак урынның гомуми мәйданы нормативы гаиләнең һәр әгъзасына 18 кв. метр тәшкил итә. Кагыйдәләрнең 8 пунктындагы «а» пунктчасы күпбалалы гаиләләр өчен субсидия күләме — күпбалалы гаилә биләгән торак урынның (алар яшәгән торак урыннар санитария нормаларына һәм яшәү кагыйдәләренә туры килгән очракта) гомуми мәйданын тотып калып, һәм тиешле чорга вәкаләтле орган тарафыннан расланган Татарстан Республикасында торакның 1 кв. метр гомуми мәйданының уртача кыймәтеннән чыгып күрсәтелгән норматив буенча билгеләнә дип ачыклый.

Шул ук вакытта әлеге пунктның дәгъва белдерелә торган икенче абзацы күпбалалы гаилә һәм (яки) аерым гаилә әгъзалары тарафыннан аларның милек хокукында булган торак урыны алынган очракта, Кагыйдәләрнең 7 нче пунктында күрсәтелгән норматив буенча билгеләнгән торак урынның гомуми мәйданы һәм (яки) күпбалалы гаиләнең һәм (яки) аерым гаилә әгъзаларының милек хокукында булган торак урыннарның һәм читләштерелгән торак урынның кушылган гомуми мәйданы арасындагы аерманы ачыклау юлы белән субсидия күләмен исәпләү өчен кулланыла торган торак урынның гомуми мәйданы күләмен исәпләү тәртибен билгели.

Субсидия күләмен исәпләүнең китерелгән тәртибе үз мәгънәсе һәм максатчан билгеләнеше буенча Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 елның 21 мартындагы 153 номерлы карары белән расланган «Россия Федерациясе гражданнарын арзан һәм уңайлы торак һәм коммуналь хезмәтләр белән тәэмин итү» Россия Федерациясе дәүләт программасының «Торак белән тәэмин итүдә һәм торак-коммуналь хезмәтләр өчен түләүдә гражданнарга дәүләт ярдәме күрсәтү» ведомство максатчан программасын гамәлгә ашыру кысаларында Дәүләт торак сертификатларын чыгару һәм гамәлгә ашыру кагыйдәләренең 16 (2) пунктында каралган тәртипкә охшаш һәм торак урыннарына мохтаҗ дип танылган гражданнарның торак урыннары белән гражданлык-хокукый алыш-бирешләрнең хокукый нәтиҗәләрен беркетүче Россия Федерациясе Торак кодексы нормалары белән туры килә. Шулай, Россия Федерациясе Торак кодексының 57 статьясындагы 8 өлеше нигезендә гражданга социаль яллау шартнамәсе бу-

енча торак урын бирелгәндә, биләнә торган торак урыннарның күләмен киметүгә яисә аларны читләштерүгә китергән гамәлләр һәм торак урыннарга карата башкарылган граждан-хокукый алыш-бирешләр исәпкә алына.

Россия Федерациясе Конституция судының кайбер карарларында әйтелгән хокукый позицияләре эчтәлегеннән күренгәнчә, Россия Федерациясе Конституциясеннән килеп чыга торган социаль гаделлек принцибына нигезләнгән Россия Федерациясе Торак кодексының 57 статьясындагы 8 өлеше нигезләмәләре дәүләт һәм муниципаль торакны норматив тан тыш нигезсез бирүне булдырмауга юнәлдерелгәннәр (2013 елның 24 сентябрендәге 1480-О номерлы, 2014 елның 25 сентябрендәге 2080-О номерлы, 2015 елның 17 февралендәге 376-О номерлы h.б. билгеләмәләр).

Федераль законнарның китерелгән нигезләмәләрен исәпкә алып дәгъва белдерелә торган норманы системалы анализлау шуны күрсәтә, ул үзенең максатчан билгеләнеше буенча субсидия күләмен исәпләүнең оештыру-исәпкә алу кагыйдәләрен билгеләүгә юнәлдерелә, аны кертү чынлыкта аңа мохтаҗ булган күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү өчен мондый субсидия күләмен гадел исәпләүне гамәлгә ашыру, шулай ук алар ягыннан мөмкин булган явыз ниятләр файдалануны булдырмау зарурлыгына бәйле. Шул ук вакытта гамәлдәге хокукый җайга салу кысаларында әлеге норма Россия Федерациясе Граждан кодексының 10 статьясындагы 5 пункты белән үзара бәйләнештә кулланылырга тиеш, аның нигезендә хокук мөнәсәбәтләрендә катнашучыларның намуслылыгы һәм аларның гамәлләренең акылга ярашлы булуы күздә тотыла. Моннан күренгәнчә, шикаять белдерелә торган норма үзенең хокукый табигате буенча күпбалалы гаилә һәм (яки) аерым гаилә әгъзалары тарафыннан башкарылган торак урыны мәйданын киметүгә яисә аны читләштерүгә китергән торак шартларын ясалма начарайтуга юнәлтелгән алдан уйланган гамәлләрне ачыклау максатларында, граждан-хокукый алыш-бирешләрне бәяләүгә юнәлдерелгән. Шул ук вакытта, күпбалалы гаилә һәм (яки) аерым гаилә әгъзалары тарафыннан булган торак урыны читләштерелгән һәм үз торак шартларын яхшырту өчен аннан соң зуррак мәйданлы торак урыны алынган очракта, әгәр шуның белән бергә гаилә торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ статусын югалтмаса, субсидия күләме бары тик яңа алынган торак урынын исәпкә алып кына саналырга тиеш.

Дәгъва белдерелә торган норманы башкача аңлау күпбалалы гаиләләрнең торак хокукларын яклау өлкәсендә норматив җайга салуның конституциячел әһәмиятле максатлары белән туры килмәслек һәм нигезсез булыр иде һәм котылгысыз рәвештә Татарстан Республикасы Хөкүмәте тарафыннан гамәлгә ашырылган хокукый җайга салуның нәтиҗәлелеген аның чын ихтыярына каршы сизелерлек киметүгә китерер иде.

Шулай итеп, Кагыйдәләрнең 8 пунктындагы «а» пунктчасының икенче абзацы нигезләмәләре Татарстан Республикасы Конституциясенә каршы килми, чөнки үзенең конституциячел-

хокукый мәгънәсе буенча, биләгән торак урынның мәйданын киметү максатларында граждан-хокукый алыш-бирешләр ясаган күпбалалы гаилә һәм (яки) аерым гаилә әгъзалары тарафыннан башкарылган гамәлләрне объектив бәяләүне тәэмин итүгә юнәлдерелгән һәм үзеннән-үзе торак шартларын начарайтуга китермәгән торак урыннарны читләштерү буенча гражданлык-хокукый алыш-бирешләрне исәпкә алуны күз алдында тотмыйлар, ә киресенчә, торак шартларын яхшырту максатыннан башкарылган, ләкин шул ук вакытта күпбалалы гаиләнең торак шартларын яхшыртуга мохтаҗлыгын югалту өчен нигез булмаган гамәлләр исәпкә алына.

Кагыйдәләрнең күрсәтелгән нигезләмәләрен әлеге Карарда ачыкланган конституциячел-хокукый мәгънәдә Татарстан Республикасы Конституциясенә каршы килми дип тану белән карала торган хокукый җайга салуны камилләштерү барышында аңа субсидия күләмен исәпләгәндә кулланыла торган күпбалалы гаилә һәм (яки) аерым гаилә әгъзалары тарафыннан аларның милек хокукында булган торак урыны алыну буенча граждан-хокукый алыш-бирешләрнең нигезен ачыклый торган үзгәрешләр кертүгә юнәлтелгән Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты вәкаләте кире кагылмый. Мондый җайга салу Кеше хокуклары буенча Европа Судының хокукый позициясенә туры килә, ул, хокукый билгеләнеш принцибын үтәү зарурлыгын таләп итеп, үз карарларында берничә тапкыр күрсәткәнчә, закон Кеше хокукларын һәм төп ирекләрен яклау турындагы конвенциядә билгеләнгән барлык законнарның җитәрлек дәрәҗәдә төгәл формалаштырылуын һәм юридик ярдәм кирәк булган очракта затка аның теге яисә бу гамәлләре нинди нәтиҗәләргә бәйле була алуын күзаллау мөмкинлеген бирүне таләп итә торган стандартка туры килергә тиеш (2007 елның 24 маендагы «Игнатов (Ignatov) Россиягә каршы» эше; 2007 елның 24 маендагы «Владимир Соловьев (Vladimir Solovyev) Россиягә каршы» эше буенча карарлар).

3.3. Мәрәҗәгать итүченең дәгъва белдерелә торган нормада субсидия күләмен билгеләү өчен алына торган торак урынның гомуми мәйданы күләмен исәпләгәндә күпбалалы гаилә һәм (яки) аерым гаилә әгъзалары тарафыннан үзләренеке булган торак урынын читләштерү буенча граждан-хокукый алыш-бирешләр исәпкә алынган конкрет чорның булмавы турындагы дәлилләренә карата Татарстан Республикасы Конституция суды түбәндәгеләрне билгеләп үтәргә кирәк дип саный.

Федераль дәрәҗәдә дә, республика дәрәҗәсендә дә күрсәтелгән чорны билгеләү тәртибенә кагылышлы таләпләр куелмаган. Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты, үзенә бирелгән норматив-хокукый вәкаләтләр кысаларында эш итеп, аталган граждан-хокукый алыш-бирешләр күпбалалы гаиләгә сертификат биргәнгә кадәр булган чор, әмма ким дигәндә биш ел өчен исәпкә алына дип билгеләгән.

Дәгъва белдерелә торган норманың анда билгеләнгән срок өлешендә юридик конструкциясе асылда Россия Федерациясе Торак кодексының 57 статьясындагы 8 өлеше нигезләмәләренә ох-

шаш, алар нигезендә, биләнә торган торак урыннарның күләмен киметүгә яисә аларны читләштерүгә китергән гамәлләр һәм торак урыннарга карата башкарылган граждан-хокукый алыш-бирешләрнең гражданга социаль яллау шартнамәсе буенча торак урын бирелгәнгә кадәр Россия Федерациясе субъекты законында билгеләнгән чордагылары исәпкә алына, ул чор биш елдан да ким булмаска тиеш. Шул ук вакытта китерелгән федераль норма социаль наем шартнамәсе буенча гражданинга торак урын бирелүгә кадәрге чорның түбән чиген генә императив рәвештә беркетә, аның өчен югарыда күрсәтелгән гамәлләр һәм алыш-бирешләр исәпкә алына, шул ук вакытта конкрет вакыт аралыгы Россия Федерациясе субъекты законы белән билгеләнәчәген күздә тота. Нәкъ менә Россия Федерациясе Торак кодексының күрсәтелгән нормасын үтәү йөзеннән «Татарстан Республикасы дәүләт торак фондыннан һәм муниципаль торак фондыннан социаль наем шартнамәләре буенча гражданнарның аларга торак урыннары бирү хокукларын гамәлгә ашыру турында» 2007 елның 13 июлендәге 31-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 27 статьясындагы 2 өлешендә республика закон чыгаручысы конкрет вакыт аралыгы билгеләгән — биш ел, шул вакыт эчендә биләнә торган торак урыннарның күләмен киметүгә яисә аларны читләштерүгә китергән гамәлләр һәм торак урыннарга карата башкарылган граждан-хокукый алыш-бирешләр исәпкә алына.

Ләкин Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты тарафыннан билгеләнгән хокукый җайга салу аны Россия Федерациясе Торак кодексы нигезләмәләре белән охшашлык буенча алга таба конкретлаштыру мөмкинлеген күздә тотмый. Шуңа бәйле рәвештә дәгъва белдерелә торган нормада кулланылган «ким дигәндә биш ел өчен» формулировкасы, аның сүзгә-сүз аңлатмасыннан чыгып, хокук кулланучыга граждан-хокукый алыш-бирешләрнең исәпкә алыну вакытын мөстәкыйль билгеләргә мөмкинлек бирә торган вариатив характерга ия. Башка сүзләр белән әйткәндә, хокук куллану органы үз ихтыяры белән әлеге алыш-бирешләрнең биш ел эчендәгеләрен дә, биш елдан артык вакыт эчендәгеләрен дә исәпкә алырга мөмкин.

Татарстан Республикасы Конституция суды, мондый алымны нигезле дип танырга ярамый, чөнки дәгъва белдерелә торган норма эчтәлегенең билгесезлеге хокук куллану процессында чикләнмәгән каралуга юл куя һәм законсызлыкка, димәк — тигезлек һәм закон өстенлеге принципларының бозылуына китерә дип саный.

Алай гына да түгел, мондый алым норматив нигезләмәләргә карата куела торган ачыклык һәм каршылыксызлык таләпләре белән туры килми, аларда законның гамәлдә булу механизмы тиешле хокук мөнәсәбәтләре субъектларына конкрет норматив нигезләмәләр эчтәлегеннән яисә норматив нигезләмәләрнең күзгә күренеп торган үзара бәйләнешендә булган системадан чыгып аңлаешлы булырга тиешлеге, чөнки конституциячел тигез хокуклылык хокукый норманы барлык хокук кулланучылар тарафыннан бертөрле аңлау һәм аңлату шарты белән генә тәэмин

ителергә мөмкин булуы күздә тотыла (Россия Федерациясе Конституция Судының 2013 елның 27 июнендәге 15-П номерлы, 2013 елның 23 декабрендәге 29-П номерлы, 2014 елның 22 апрелендәге 12-П номерлы h.б. карарлар).

Шулай итеп, «“Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү чаралары турында” Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2007 елның 18 декабрендәге 732 номерлы карарына үзгәрешләр кертү турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2008 елның 16 маендагы 326 номерлы карары белән расланган Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү өчен сертификатлар бирү, реализациялә кагыйдәләренең 8 пунктындагы «а» пунктчасының икенче абзацы, әлеге мәсьәләне хәл итүне хокук кулланучының каравына калдырып, субсидия күләмен билгеләү өчен алына торган торак урынның гомуми мәйданы күләмен исәпләгәндә күпбалалы гаилә һәм (яки) аерым гаилә әгъзалары тарафыннан үзләренеке булган торак урынын читләштерү буенча граждан-хокукый алыш-бирешләр исәпкә алынган конкрет чорны билгеләми торган дәрәҗәдә Татарстан Республикасы Конституциясенә, аның 28 (беренче өлеш) һәм 55 статьяларына туры килми.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетына Кагыйдәләрнең дәгъва белдерелә торган нормасына югарыда аталган җитешсезлекне бетерә торган һәм анда билгеләнгән хокукый җайга салуны ирекле куллану мөмкинлеген юкка чыгара торган тиешле үзгәрешләр кертергә кирәк.

Бәян ителгәннәр нигезендә, «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 6 статьясына, 66 статьясындагы беренче һәм икенче өлешләренә, 67 статьясындагы беренче, икенче һәм алтынчы өлешләренә, 68, 69, 71 һәм 73 статьяларына, 104 статьясындагы беренче өлешенең 1 пунктына таянып, Татарстан Республикасы Конституция суды

карар чыгарды:

1. «“Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү чаралары турында” Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2007 елның 18 декабрендәге 732 номерлы карарына үзгәрешләр кертү турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2008 елның 16 маендагы 326 номерлы карары белән расланган Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү өчен сертификатлар бирү, реализациялә кагыйдәләренең 8 пунктындагы «а» пунктчасының икенче абзацын гамәлдәге хокукый җайга салу системасында үзенең конституциячел-хокукый мәгънәсе буенча аңа кире көч бирү һәм субсидия күләмен билгеләү өчен алына торган торак урынның гомуми мәйданы күләмен исәпләгәндә күпбалалы гаилә һәм (яки) аерым гаилә әгъзалары тарафыннан үзләренеке булган торак урынын читләштерү буенча шикаять белдерелә торган норма үз көченә

кергәнче башкарылган граждан-хокукый алыш-бирешләргә аның гамәле кагылу мөмкинлеген күздә тотмый торган дәрәҗәдә; үзеннән-үзе торак шартларын начарайтуга китермәгән торак урыннарны читләштерү буенча гражданлык-хокукый алыш-бирешләрне исәпкә алуны күз алдында тотмыйлар, ә киресенчә, торак шартларын яхшырту максатыннан башкарылган, ләкин шул ук вакытта күпбалалы гаиләнең торак шартларын яхшыртуга мохтаҗлыгын югалту өчен нигез булмаган дәрәҗәдә Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килә дип танырга.

2. «“Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү чаралары турында” Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2007 елның 18 декабрендәге 732 номерлы карарына үзгәрешләр керту турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2008 елның 16 маендагы 326 номерлы карары белән расланган Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ күпбалалы гаиләләрне торак белән тәэмин итү өчен сертификатлар бирү, реализацияләү кагыйдәләренең 8 пунктындагы «а» пунктчасының икенче абзацын, әлеге мәсьәләне хәл итүне хокук кулланучының каравына калдырып, субсидия күләмен билгеләү өчен алына торган торак урынның гомуми мәйданы күләмен исәпләгәндә күпбалалы гаилә һәм (яки) аерым гаилә әгъзалары тарафыннан үзләренеке булган торак урынын читләштерү буенча граждан-хокукый алыш-бирешләр исәпкә алынган конкрет чорны билгеләми торган дәрәҗәдә Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килми дип танырга.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетына Кагыйдәләрнең дәгъва белдерелә торган нормасына югарыда аталган җитешсезлекне бетерә торган һәм анда билгеләнгән хокукый җайга салуны ирекле куллану мөмкинлеген юкка чыгара торган тиешле үзгәрешләр кертергә кирәк.

3. Әлеге Карар катгый, шикаятькә дучар ителә алмый, игълан ителү белән үз көченә керә, турыдан-туры гамәлдә була һәм башка органнар һәм вазифаи затлар тарафыннан раслануны таләп итми.

4. «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 72 статьясы нигезендә әлеге Карар «Ватаным Татарстан» һәм «Республика Татарстан» газеталарында кичекмәстән басылып чыгарга тиеш. Карар шулай ук «Татарстан Республикасы Конституция суды хәбәрләре»ндә һәм «Татарстан Республикасының хокукый мәгълүматның рәсми порталы»нда (PRAVO.TATARSTAN.RU) басылып чыгарга тиеш.

№ 87-П

Татарстан Республикасы
Конституция суды

ОПРЕДЕЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

10 июля
2019 года
город Казань

об отказе в принятии к рассмотрению жалобы гражданина А.С. Гиниятуллина на нарушение его конституционных прав и свобод частью 2 статьи 1 Закона Республики Татарстан от 30 июня 2011 года № 33-ЗРТ «О порядке и условиях присвоения звания “Ветеран труда”»

Конституционный суд Республики Татарстан в составе Председателя Ф.Г. Хуснутдинова, судей Л.В. Кузьминой, Э.М. Мустафиной, Р.А. Сахиевой, А.Р. Шакараева,

заслушав в судебном заседании заключение судьи Р.А. Сахиевой, проводившей на основании статьи 44 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» предварительное изучение жалобы гражданина А.С. Гиниятуллина,

установил:

1. В Конституционный суд Республики Татарстан обратился гражданин А.С. Гиниятуллин с жалобой на нарушение его конституционных прав и свобод частью 2 статьи 1 Закона Республики Татарстан от 30 июня 2011 года № 33-ЗРТ «О порядке и условиях присвоения звания “Ветеран труда”» (далее также — Закон Республики Татарстан).

В соответствии с частью 2 статьи 1 данного Закона Республики Татарстан под ведомственными знаками отличия, дающими право на присвоение звания «Ветеран труда», понимаются ведомственные награды за заслуги в труде (службе) и продолжительную работу (службу) не менее 15 лет в соответствующей сфере деятельности (отрасли экономики), учрежденные федеральными органами исполнительной власти, иными федеральными государственными органами, государственными корпорациями, и награждение которыми осуществлялось в порядке, установленном указанными органами и организациями.

Как следует из жалобы и приложенных к ней копий документов, гражданин А.С. Гиниятуллин на основании приказа Федерального медико-биологического агентства Министерства здравоохранения Российской Федерации от 5 мая 2016 года был награжден медалью «За содействие донорскому движению». Заявитель отмечает, что данный ведомственный знак отличия входит в Перечень ведомственных знаков отличия в труде, учитываемых при присвоении звания «Ветеран труда» в Республике Татарстан, утвержденный приказом Министерства труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан от 29 июня 2012 года № 481. В связи с этим он обратился в указанное министерство с заявлением о присвоении ему звания «Ветеран труда». Однако в приеме документов ему было отказано на том основании, что он не являлся работником организаций службы крови, органов управления здравоохранения, а награжден указанной медалью за активную жизненную позицию, пропаганду донорства и большой личный вклад в развитие донорского движения.

Не согласившись с отказом, заявитель обратился в Ново-Савиновский районный суд города Казани с иском к данному ми-

нистерству о признании права на присвоение звания «Ветеран труда». Решением, оставленным без изменения апелляционным определением судебной коллегии по гражданским делам Верховного суда Республики Татарстан, в удовлетворении исковых требований заявителю было отказано. Определением судьи Верховного суда Республики Татарстан в передаче его кассационной жалобы на эти решения также было отказано.

Между тем он указывает, что закрепленная в оспариваемой норме формулировка «учрежденные федеральными органами исполнительной власти, иными федеральными государственными органами, государственными корпорациями, и награждение которыми осуществлялось в порядке, установленном указанными органами и организациями» привела к нарушению его конституционных прав, поскольку она предполагает присвоение звания «Ветеран труда» только в отношении лиц, работавших в органах, которые осуществили награждение. При этом Положение о медали «За содействие донорскому движению», утвержденное приказом Федерального медико-биологического агентства от 24 марта 2010 года № 155, не предусматривает ограничение награжденных в правах в зависимости от их места работы.

На основании изложенного гражданин А.С. Гиниятуллин просит Конституционный суд Республики Татарстан признать часть 2 статьи 1 Закона Республики Татарстан от 30 июня 2011 года № 33-ЗРТ «О порядке и условиях присвоения звания “Ветеран труда”» не соответствующей статьям 13, 28, 29 (часть первая), 54 (части первая и вторая) и 58 (часть вторая) Конституции Республики Татарстан.

2. Правовые гарантии социальной защиты ветеранов в Российской Федерации установлены Федеральным законом от 12 января 1995 года № 5-ФЗ «О ветеранах» (далее также — Федеральный закон).

В соответствии с подпунктом 2 пункта 1 статьи 7 данного Федерального закона ветеранами труда являются лица, награжденные орденами или медалями СССР или Российской Федерации, либо удостоенные почетных званий СССР или Российской Федерации, либо награжденные почетными грамотами Президента Российской Федерации или удостоенные благодарности Президента Российской Федерации, либо награжденные ведомственными знаками отличия за заслуги в труде (службе) и продолжительную работу (службу) не менее 15 лет в соответствующей сфере деятельности (отрасли экономики) и имеющие трудовой (страховой) стаж, учитываемый для назначения пенсии, не менее 25 лет для мужчин и 20 лет для женщин или выслугу лет, необходимую для назначения пенсии за выслугу лет в календарном исчислении; лица, начавшие трудовую деятельность в несовершеннолетнем возрасте в период Великой Отечественной войны и имеющие трудовой (страховой) стаж не менее 40 лет для мужчин и 35 лет для женщин. При этом согласно пункта 1.1 названной статьи порядок учреждения ведомственных знаков отличия, дающих право на присвоение звания «Ветеран труда», федеральными органами исполнительной

власти, руководство деятельностью которых осуществляет Правительство Российской Федерации, и награждения указанными знаками отличия определяется Правительством Российской Федерации; порядок учреждения ведомственных знаков отличия, дающих право на присвоение звания «Ветеран труда», иными федеральными государственными органами, государственными корпорациями и награждения указанными знаками отличия определяется указанными органами, организациями, если иное не установлено законодательством Российской Федерации.

Обжалуемая гражданином А.С. Гиниятуллиным норма как по своему содержанию, так и по правовому смыслу коррелирует положениям Федерального закона и не устанавливает собственного, отличающегося от предусмотренного федеральным законодателем подхода к определению категории лиц, которым может быть присвоено звание «Ветеран труда».

Таким образом, проверка конституционности рассматриваемой гражданином А.С. Гиниятуллиным части 2 статьи 1 Закона Республики Татарстан от 30 июня 2011 года № 33-ЗРТ «О порядке и условиях присвоения звания “Ветеран труда”» фактически означала бы оценку норм Федерального закона «О ветеранах» на их соответствие Конституции Республики Татарстан, что в силу статьи 109 Конституции Республики Татарстан и статьи 3 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» Конституционному суду Республики Татарстан неподведомственно.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьей 3, пунктами 1 части первой статьи 46, частью пятой статьи 66, частями первой и второй статьи 67, статьями 69, 72, 73 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан», Конституционный суд Республики Татарстан

определил:

1. Отказать в принятии к рассмотрению жалобы гражданина А.С. Гиниятуллина на нарушение его конституционных прав и свобод частью 2 статьи 1 Закона Республики Татарстан от 30 июня 2011 года № 33-ЗРТ «О порядке и условиях присвоения звания “Ветеран труда”», поскольку разрешение поставленного в нем вопроса неподведомственно Конституционному суду Республики Татарстан.

2. Определение Конституционного суда Республики Татарстан по данной жалобе окончательно и обжалованию не подлежит.

3. Копию настоящего Определения направить гражданину А.С. Гиниятуллину и в Государственный Совет Республики Татарстан.

4. Настоящее Определение подлежит опубликованию в «Вестнике Конституционного суда Республики Татарстан» и на «Официальном портале правовой информации Республики Татарстан» (PRAVO.TATARSTAN.RU).

№ 22-О

Конституционный суд
Республики Татарстан

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КОНСТИТУЦИЯ СУДЫныңың

«“Хезмәт ветераны” исемен бирү тәртибе һәм шартлары турында» 2011 елның 30 июнендәге 33-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 1 статьясындагы 2 өлеше белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата гражданин Ә.С. Гыйниятуллин шикаятен карауга алудан баш тарту турында

2019 ел
10 июль
Казан шәһәре

БИЛГЕЛӘМӘСЕ

Татарстан Республикасы Конституция суды, Рәисе Ф.Г. Хөснетдинов, судьялары Л.В. Кузьмина, Э.М. Мостафина, Р.Г. Сәхиева, А.Р. Шакараев составында,

суд утырышында «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 44 статьясы нигезендә гражданин Ә.С. Гыйниятуллин шикаятен алдан өйрәнгән судья Р.Г. Сәхиева бәяләмәсен тыңлаганнан соң

а ч ы к л а д ы :

1. Татарстан Республикасы Конституция судына гражданин Ә.С. Гыйниятуллин «“Хезмәт ветераны” исемен бирү тәртибе һәм шартлары турында» 2011 елның 30 июнендәге 33-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының (алга таба шулай ук — Татарстан Республикасы Законы) 1 статьясындагы 2 өлеше белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата шикаять белән мөрәҗәгать итте.

Әлеге Татарстан Республикасы Законының 1 статьясындагы 2 өлеше нигезендә «Хезмәт ветераны» исеме бирелү хокукын бирә торган ведомство аерымлык тамгалары дигәндә, федераль башкарма хакимият органнары, башка федераль дәүләт органнары, дәүләт корпорацияләре тарафыннан гамәлгә куелган һәм алар белән бүләкләү күрсәтелгән органнар һәм оешмалар билгеләгән тәртиптә башкарылган, эштәге (хезмәттәге) казанышлар һәм эшчәнлекнең тиешле өлкәсендә (икътисад тармагында) кимендә 15 ел дәвамында эшләгән (хезмәт иткән) өчен ведомство бүләкләре дип аңларга кирәк.

Шикаятьтән һәм аңа кушып бирелгән документлар күчермәләреннән күренгәнчә, гражданин Ә.С. Гыйниятуллин Россия Федерациясе Сәламәтлек саклау министрлыгының Федераль медик-биологик агентлыгының 2016 елның 5 маендагы боерыгы нигезендә «Донорлык хәрәкәтенә ярдәм өчен» медале белән бүләкләнгән. Мөрәҗәгать итүче билгеләп үткәнчә, әлеге ведомство аерымлык тамгасы Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының 2012 елның 29 июнендәге 481 номерлы боерыгы белән расланган Татарстан Республикасында «Хезмәт ветераны» исемен биргәндә исәпкә алына торган хезмәттәге ведомство аерымлык тамгалары исемлегенә керә. Шуңа бәйле рәвештә ул күрсәтелгән министрлыкка үзенә «Хезмәт ветераны» исемен бирү турында гариза белән мөрәҗәгать иткән. Әмма ул кан хезмәте оешмалары, сәламәтлек саклау идарәсе органнары хезмәткәре булмаган-

лыктан, ә күрсәтелгән медаль белән актив тормыш позициясе, донорлыкны пропагандалау һәм донорлар хәрәкәтен үстерүгә зур шәхси өлеш керткән өчен бүләкләнгән дип, документларны кабул итүдән баш тартылган.

Баш тарту белән килешмичә, «Хезмәт ветераны» исемен бирү хокукын тану турында әлеге министрлыкка дәгъва белән гариза бирүче Казан шәһәре Яңа Савин район судына мөрәҗәгать иткән. Татарстан Республикасы Югары суды граждан эшләре буенча суд коллегиясенең апелляция билгеләмәсе белән үзгәрешсез калдырылган карар нигезендә мөрәҗәгать итүчегә дәгъва таләпләрен канәгатьләндерүдән баш тартылган. Татарстан Республикасы Югары суды судьясы билгеләмәсе белән аның бу карарларга кассация шикаятен тапшырудан да шулай ук баш тартылган.

Шул ук вакытта ул дәгъва белдерелә торган нормада беркетелгән «федераль башкарма хакимият органнары, башка федераль дәүләт органнары, дәүләт корпорацияләре тарафыннан гамәлгә куелган һәм аларны бүләкләү күрсәтелгән органнар һәм оешмалар тарафыннан билгеләнгән тәртиптә башкарылган», дигән формулировка аның конституциячел хокукларын бозуга китергән, дип күрсәтә, чөнки ул «Хезмәт ветераны» исемен бары тик бүләкләүне гамәлгә ашырган органнарда эшләгән затларга гына бирүне күздә тота. Шул ук вакытта Федераль медицина-биология агентлыгының 2010 елның 24 мартындагы 155 номерлы боерыгы белән расланган «Донорлык хәрәкәтенә ярдәм өчен» медале турындагы нигезләмә эш урыннарына карап бүләкләнүчеләрнең хокукларын чикләүне күздә тотмый.

Бәян ителгәннәр нигезендә гражданин Ә.С. Гыйниятуллин Татарстан Республикасы Конституция судыннан «“Хезмәт ветераны” исемен бирү тәртибе һәм шартлары турында» 2011 елның 30 июнендәге 33-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 1 статьясындагы 2 өлешен Татарстан Республикасы Конституциясенең 13, 28, 29 (беренче өлеш), 54 (беренче һәм икенче өлешләр) һәм 58 (икенче өлеш) статьяларына туры килми дип тануны сорый.

2. Россия Федерациясендә ветераннарны социаль яклауның хокукый гарантияләре «Ветераннар турында» 1995 елның 12 гыйнварындагы 5-ФЗ номерлы Федераль закон белән (алга таба шулай ук — Федераль закон) билгеләнгән.

Әлеге Федераль законның 7 статьясындагы 1 пунктының 2 пунктчасы нигезендә СССР яки Россия Федерациясе орденнары яисә медальләре белән бүләкләнгән, я СССР яисә Россия Федерациясенең мактаулы исемнәренә лаек булган, я Россия Федерациясе Президентының мактау грамоталары белән бүләкләнгән яисә Россия Федерациясе Президенты рәхмәтенә лаек булган, я эштәге (хезмәттәге) казанышлар һәм эшчәнлекнең тиешле өлкәсендә (икътисад тармагында) кимендә 15 ел дәвамында эшләгән (хезмәт иткән) өчен ведомство аерымлык тамгалары белән бүләкләнгән һәм пенсия билгеләү өчен ирләргә кимендә 25 ел һәм хатын-кызларга кимендә 20 ел итеп исәпләнә торган хезмәт (иминият) стажы яисә календарь буенча исәпләгәндә ти-

ешле еллар эшләгәнгә пенсия билгеләү өчен кирәкле тиешле эшләгән еллары булган затлар; хезмәт эшчәнлеген Бөек Ватан сугышы чорында балигъ булмаган яшьтә башлаган һәм ирләр өчен кимендә 40 ел һәм хатын-кызлар өчен кимендә 35 ел хезмәт (иминият) стажы булган затлар хезмәт ветераннары була. Шул ук вакытта аталган статьяның 1.1 пункты нигезендә «Хезмәт ветераны» исеме бирелү хокукын бирә торган ведомство аерымлык тамгаларын гамәлгә кую тәртибе эшчәнлеге белән Россия Федерациясе Хөкүмәте җитәкчелек итә торган федераль башкарма хакимият органнары тарафыннан билгеләнә һәм күрсәтелгән аерымлык тамгалары белән бүләкләү Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә; «Хезмәт ветераны» исеме бирелү хокукын бирә торган ведомство аерымлык тамгаларын, башка федераль дәүләт органнары, дәүләт корпорацияләре тарафыннан гамәлгә кую һәм күрсәтелгән аерымлык тамгалары белән бүләкләү тәртибе, Россия Федерациясе законнарында башкача билгеләнмәгән булса, күрсәтелгән органнар, оешмалар тарафыннан билгеләнә.

Гражданин Ә.С. Гыйниятуллин шикаять белдерә торган норма үзенең эчтәлеге буенча да, хокукый мәгънәсе буенча да Федераль закон нигезләмәләренә бәйләнгән, аңа туры килә һәм федераль закон чыгаручы тарафыннан каралган «Хезмәт ветераны» исеме бирелергә мөмкин булган затлар категориясен билгеләүдән аерылып торучы үз карашын билгеләми.

Шулай итеп, гражданин Ә.С. Гыйниятуллин тарафыннан карала торган «“Хезмәт ветераны” исемен бирү тәртибе һәм шартлары турында» 2011 елның 30 июнендәге 33-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 1 статьясындагы 2 өлешенең конституциячеллеген тикшерү «Ветераннар турында» Федераль закон нормаларының Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килү-килмәүләренә бәя бирүне аңлатыр иде, бу исә Татарстан Республикасы Конституциясенең 109 статьясы һәм «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясы нигезендә Татарстан Республикасы Конституция суды карамагына керми.

Бәян ителгәннәрдән чыгып һәм «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясына, 46 статьясындагы беренче өлешенең 1 пунктына, 66 статьясындагы бишенче өлешенә, 67 статьясындагы беренче һәм икенче өлешләренә, 69, 72, 73 статьяларына таянып, Татарстан Республикасы Конституция суды

билгеләде:

1. «“Хезмәт ветераны” исемен бирү тәртибе һәм шартлары турында» 2011 елның 30 июнендәге 33-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 1 статьясындагы 2 өлеше белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата гражданин Ә.С. Гыйниятуллин шикаятен карауга алудан баш тартырга, чөнки анда куелган мәсьәләне хәл итү Татарстан Республикасы Конституция суды карамагына керми.

2. Бу шикаять буенча Татарстан Республикасы Конституция суды Билгеләмәсе катгый һәм аңа карата шикаять бирелми.

3. Әлеге Билгеләмәнең күчермәсен гражданин Ә.С. Гыйниятуллинга һәм Татарстан Республикасы Дәүләт Советына җибәрергә.

4. Әлеге Билгеләмә «Татарстан Республикасы Конституция суды хәбәрләре»ндә һәм «Татарстан Республикасының хокукый мәгълүматның рәсми порталы»нда (PRAVO.TATARSTAN.RU) басылып чыгарга тиеш.

№ 22-О

Татарстан Республикасы
Конституция суды

ОПРЕДЕЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

12 сентября 2019 года город Казань

об отказе в принятии к рассмотрению жалобы гражданки Р.Ф. Нафиковой на нарушение ее конституционных прав и свобод пунктом 4 постановления Кабинета Министров Республики Татарстан от 9 апреля 2010 года № 250 «О мерах по повышению качества оказываемых населению жилищных и коммунальных услуг и обоснованности размера платы за них», пунктом 2.3 «Расчет платы за услугу “Пользование лифтовым оборудованием”» Методических рекомендаций по расчету размера платы за жилищные услуги, утвержденных данным постановлением, а также указанным постановлением в целом

Конституционный суд Республики Татарстан в составе Председателя Ф.Г. Хуснутдинова, судей Ф.Р. Волковой, Л.В. Кузьминой, Э.М. Мустафиной, Р.А. Сахиевой, А.Р. Шакараева,

заслушав в судебном заседании заключение судьи Ф.Р. Волковой, проводившей на основании статьи 44 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» предварительное изучение жалобы гражданки Р.Ф. Нафиковой,

установил:

1. В Конституционный суд Республики Татарстан обратилась гражданка Р.Ф. Нафикова с жалобой на нарушение ее конституционных прав и свобод пунктом 4 постановления Кабинета Министров Республики Татарстан от 9 апреля 2010 года № 250 «О мерах по повышению качества оказываемых населению жилищных и коммунальных услуг и обоснованности размера платы за них», пунктом 2.3 «Расчет платы за услугу “Пользование лифтовым оборудованием”» (далее также — пункт 2.3) Методических рекомендаций по расчету размера платы за жилищные услуги, утвержденных данным постановлением, а также указанным постановлением в целом (далее также — постановление Кабинета Министров Республики Татарстан, Методические рекомендации).

Согласно пункту 4 постановления Кабинета Министров Республики Татарстан органам местного самоуправления, управляющим организациям, товариществам собственников жилья, жилищно-строительным кооперативам или иным специализированным потребительским кооперативам предложено: при расчете стоимости жилищных и коммунальных услуг руководствоваться утверждаемыми в пункте 1 Рекомендуемыми нормативами потребления населением жилищных и коммунальных услуг и Методическими рекомендациями; до 1 января 2011 года обеспечить оснащение всего парка лифтового оборудования приборами учета электрической энергии.

Пунктом 2.3 Методических рекомендаций определен порядок расчета платы за услуги «Содержание лифтового оборудования» и «Пользование лифтовым оборудованием».

Из жалобы и приложенных к ней копий документов следует, что гражданка Р.Ф. Нафикова с марта 2016 года проживает в квартире на первом этаже многоквартирного дома в городе Казани и оплачи-

вает услуги по графе «Текущий ремонт и текущее обслуживание лифтового оборудования». По мнению заявительницы с нее, как жильца первого этажа, согласно формуле расчета платы по данной услуге, приведенной в пункте 2.3 Методических рекомендаций, не должна взиматься плата за услугу «Пользование лифтовым оборудованием». Однако плата за данную услугу в ее доме взимается вне зависимости от этажности проживания. Полагая взимание платы за услугу «Пользование лифтовым оборудованием» незаконным, гражданка Р.Ф. Нафикова обращалась в различные органы государственной власти, но ее обращения положительного результата не дали.

Заявительница также отмечает, что пункт 4 постановления Кабинета Министров Республики Татарстан содержит диспозитивную норму, предполагающую возможность выбора применения Методических рекомендаций при расчете стоимости жилищных и коммунальных услуг.

Вместе с тем она считает, что пункт 2.3 Методических рекомендаций по расчету размера платы за жилищные услуги изложен в императивной форме и фактически подлежит неукоснительному соблюдению. Однако из-за того, что это положение располагается в Методических рекомендациях, а также в силу пункта 4 постановления Кабинета Министров Республики Татарстан, возникла неопределенность в вопросе о том, является ли оно нормативным и подлежащим неукоснительному соблюдению.

По мнению гражданки Р.Ф. Нафиковой пункт 4 постановления Кабинета Министров Республики Татарстан, допуская возможность применения расчета платы за услугу «Пользование лифтовым оборудованием», установленной пунктом 2.3 Методических рекомендаций, содержит неопределенность в вопросе о том, вправе ли фактически указанные в нем органы и организации применять такой расчет платы за названную услугу. Кроме того, само по себе постановление Кабинета Министров Республики Татарстан в целом содержит неопределенность в вопросе о том, является ли оно нормативным правовым актом.

Заявительница полагает, что оспариваемое постановление Кабинета Министров Республики Татарстан вводит население в заблуждение относительно того, как должен производиться расчет платы за услугу «Пользование лифтовым оборудованием», что приводит к нарушению ее конституционных прав и свобод, поскольку позволяет правоприменителю в произвольном порядке по своему усмотрению применять либо не применять расчет платы за услугу «Пользование лифтовым оборудованием», установленной пунктом 2.3 Методических рекомендаций в отношении различных многоквартирных домов.

На основании изложенного гражданка Р.Ф. Нафикова просит Конституционный суд Республики Татарстан признать пункт 4 постановления Кабинета Министров Республики Татарстан от 9 апреля 2010 года № 250 «О мерах по повышению качества оказываемых населению жилищных и коммунальных услуг и обоснованности размера платы за них», пункт 2.3 «Расчет платы за

услугу “Пользование лифтовым оборудованием”» Методических рекомендаций по расчету размера платы за жилищные услуги, утвержденных данным постановлением, а также указанное постановление в целом не соответствующими статьям 13, 28 (часть первая), 58 (часть вторая) Конституции Республики Татарстан.

2. В соответствии с пунктом 1 части 1 статьи 36 Жилищного кодекса Российской Федерации собственникам помещений в многоквартирном доме принадлежит на праве общей долевой собственности общее имущество в многоквартирном доме, в частности помещения в данном доме, не являющиеся частями квартир и предназначенные для обслуживания более одного помещения в данном доме, в том числе межквартирные лестничные площадки, лестницы, лифты, лифтовые и иные шахты, коридоры, технические этажи, чердаки, подвалы, в которых имеются инженерные коммуникации, иное обслуживающее более одного помещения в данном доме оборудование (технические подвалы).

Собственники помещений согласно взаимосвязанным положениям частей 1 и 2 статьи 39 Жилищного кодекса Российской Федерации, а также пункта 28 Правил содержания общего имущества в многоквартирном доме, утвержденных постановлением Правительства Российской Федерации от 13 августа 2006 года № 491 (далее также — Правила), обязаны нести бремя расходов на содержание общего имущества соразмерно своим долям в праве общей собственности на это имущество путем внесения платы за содержание и ремонт жилого помещения в многоквартирном доме. По смыслу положений пункта 1 части 2 статьи 154 и части 1 статьи 156 Жилищного кодекса Российской Федерации указанная плата входит в структуру платы за жилое помещение и коммунальные услуги для собственника помещения в многоквартирном доме и устанавливается в размере, обеспечивающем содержание общего имущества в многоквартирном доме в соответствии с требованиями законодательства.

Применительно к оспариваемому правовому регулированию это означает, что лифт относится к общему имуществу собственников помещений в многоквартирном доме, соответственно, обязанность нести бремя расходов на содержание этого имущества не зависит от того, пользуется ли собственник отдельно взятыми объектами общего имущества.

По данному вопросу и в судебной практике сложился единообразный подход, свидетельствующий об обязанности по внесению такой платы, независимо от факта пользования общим имуществом. В постановлении от 27 июня 2017 года № 22 «О некоторых вопросах рассмотрения судами споров по оплате коммунальных услуг и жилого помещения, занимаемого гражданами в многоквартирном доме по договору социального найма или принадлежащего им на праве собственности» Пленум Верховного Суда Российской Федерации разъяснил, что наниматели и собственники обязаны вносить плату за содержание и текущий ремонт общего имущества в многоквартирном доме независимо от факта пользования общим имуществом, например лифтом (пункт 12).

Такой подход в полной мере соотносится с правовой позицией Конституционного Суда Российской Федерации, который неоднократно указывал, что установление для собственников помещений в многоквартирном доме обязательного участия в расходах по содержанию и ремонту общего имущества такого дома пропорционально размеру принадлежащих им долей в праве общей собственности на общее имущество в доме соответствует общеправовому принципу несения собственником бремени содержания своего имущества, направлено на поддержание дома в состоянии, отвечающем — в общих интересах собственников помещений в многоквартирном жилом доме — санитарным и техническим требованиям (определения от 22 апреля 2014 года № 947-О и от 20 ноября 2014 года № 2667-О).

В силу положений статей 156 и 158 Жилищного кодекса Российской Федерации собственники жилых помещений вправе на общем собрании принять решение об установлении платы за содержание жилого помещения. Тем самым Жилищный кодекс Российской Федерации в приоритетном порядке закрепил за собственниками жилых помещений в многоквартирном доме право регулирования ценообразования в жилищной сфере.

Оспариваемые положения постановления Кабинета Министров Республики Татарстан, исходя из их буквального содержания, а также места в системе действующего правового регулирования, носят рекомендательный характер, приняты в целях повышения качества и обоснованности размера платы за оказываемые населению жилищные и коммунальные услуги. При этом сам по себе данный нормативный правовой акт не подлежит применению в порядке, отличном от установленного Жилищным кодексом Российской Федерации.

Таким образом, обжалуемое правовое регулирование не содержит неопределенности в вопросе его соответствия Конституции Республики Татарстан, в связи с этим согласно пункту 2 части первой статьи 46 во взаимосвязи с пунктом 1 части второй статьи 39 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан», жалоба гражданки Р.Ф. Нафиковой не является допустимой.

Как следует из содержания жалобы, заявительница, формально оспаривая конституционность рассматриваемых положений, фактически выражает несогласие с решениями правоприменительных органов, оценка законности и обоснованности которых не относится к компетенции Конституционного суда Республики Татарстан как она определена в статье 109 Конституции Республики Татарстан и статье 3 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан».

На основании изложенного и руководствуясь статьей 3, пунктом 1 части второй статьи 39, пунктами 1 и 2 части первой статьи 46, частью пятой статьи 66, частями первой и второй статьи 67, статьями 69, 72, 73 и 101 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан», Конституционный суд Республики Татарстан

определил:

1. Отказать в принятии к рассмотрению жалобы гражданки Р.Ф. Нафиковой на нарушение ее конституционных прав и свобод пунктом 4 постановления Кабинета Министров Республики Татарстан от 9 апреля 2010 года № 250 «О мерах по повышению качества оказываемых населению жилищных и коммунальных услуг и обоснованности размера платы за них», пунктом 2.3 «Расчет платы за услугу “Пользование лифтовым оборудованием”» Методических рекомендаций по расчету размера платы за жилищные услуги, утвержденных данным постановлением, а также указанным постановлением в целом, поскольку она в соответствии с установленными требованиями Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» не является допустимой, а разрешение поставленных заявительницей вопросов Конституционному суду Республики Татарстан неподведомственно.

2. Определение Конституционного суда Республики Татарстан по данной жалобе окончательно и обжалованию не подлежит.

3. Копию настоящего Определения направить гражданке Р.Ф. Нафиковой и в Кабинет Министров Республики Татарстан.

4. Настоящее Определение подлежит опубликованию в «Вестнике Конституционного суда Республики Татарстан» и на «Официальном портале правовой информации Республики Татарстан» (PRAVO.TATARSTAN.RU).

№ 25-О

Конституционный суд
Республики Татарстан

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КОНСТИТУЦИЯ СУДЫныңың

«Халыкка күрсәтелә торган торак һәм коммуналь хезмәтләрнең сыйфатын һәм алар өчен түләү күләменең нигезле булуын арттыру турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2010 елның 9 апрелендәге 250 номерлы карарының 4 пункты, әлеге карар белән расланган Торак хезмәтләре күрсәткән өчен түләү күләмен хисаплап чыгару буенча методик тәкъдимнамәләрнең «“Лифт җиһазларыннан файдалану” хезмәте өчен түләүне исәпләү» дигән 2.3 пункты, шулай ук тулаем күрсәтелгән карар белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата гражданка Р.Ф. Нәфикова шикаятен карауга алудан баш тарту турында

2019 ел
12 сентябрь
Казан шәһәре

БИЛГЕЛӘМӘСЕ

Татарстан Республикасы Конституция суды, Рәисе Ф.Г. Хөснетдинов, судьялары Ф.Р. Волкова, Л.В. Кузьмина, Э.М. Мостафина, Р.Г. Сәхиева, А.Р. Шакараев составында,

суд утырышында «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 44 статьясы нигезендә гражданка Р.Ф. Нәфикова шикаятен алдан өйрәнгән судья Ф.Р. Волкова бәяләмәсен тыңлаганнан соң

а ч ы к л а д ы :

1. Татарстан Республикасы Конституция судына гражданка Р.Ф. Нәфикова «Халыкка күрсәтелә торган торак һәм коммуналь хезмәтләрнең сыйфатын һәм алар өчен түләү күләменең нигезле булуын арттыру турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2010 елның 9 апрелендәге 250 номерлы карарының 4 пункты, әлеге карар белән расланган Торак хезмәтләре күрсәткән өчен түләү күләмен хисаплап чыгару буенча методик тәкъдимнамәләрнең «“Лифт җиһазларыннан файдалану” хезмәте өчен түләүне исәпләү» дигән 2.3 пункты (алга таба шулай ук — 2.3 пункт), шулай ук тулаем күрсәтелгән карар белән (алга таба шулай ук — Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карары, Методик тәкъдимнамәләр) үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата шикаять белән мөрәҗәгать итте. Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карарының 4 пункты нигезендә җирле үзидарә органнарына, идарәче оешмаларга, торак милекчеләре ширкәтләренә, торак-төзелеш кооперативларына яки башка махсуслаштырылган кулланучылар кооперативларына торак һәм коммуналь хезмәтләр күрсәтү кыйммәтен хисаплап чыгарганда 1 нче пунктта раслана торган Халыкның торак һәм коммуналь хезмәтләр күрсәтүдән файдалануы буенча тәкъдим ителә торган нормативларга һәм Методик тәкъдимнамәләргә таянуны; 2011 елның 1 гыйнварына кадәр лифт җиһазларының барлык паркын электр энергиясен исәпкә алу приборлары белән җиһазландыруны тәэмин итәргә тәкъдим ителгән.

Методик тәкъдимнамәләрнең 2.3 пунктында «Лифт җиһаз-

ларын тоту» һәм «Лифт җиһазларыннан файдалану» хезмәтләре өчен түләүне исәпләү тәртибе билгеләнгән.

Шикаятьтән һәм аңа кушып бирелгән документлар күчермәләреннән күренгәнчә, гражданка Р.Ф. Нәфикова 2016 елның мартыннан Казан шәһәрендәге күпфатирлы йортның беренче катында яши һәм «Лифт җиһазларына агымдагы ремонт һәм агымдагы хезмәт күрсәтү» графасы буенча хезмәт күрсәтүләр өчен түли. Мөрәҗәгать итүче фикеренчә, беренче катта яшәүче буларак, Методик тәкъдимнамәләрнең 2.3 пунктында китерелгән әлеге хезмәт буенча түләүне исәпләү формуласы нигезендә «Лифт җиһазларыннан файдалану» хезмәте өчен түләү алынмаска тиеш. Әмма әлеге хезмәт өчен ул яшәгән йортның кайсы катында яшәвенә карамастан түләү алына. «Лифт җиһазларыннан файдалану» хезмәте өчен түләүне законсыз дип табып, гражданка Р.Ф. Нәфикова дәүләт хакимиятенең төрле органнарына мөрәҗәгать иткән, әмма аның мөрәҗәгатьләре уңай нәтиҗә бирмәгән.

Мөрәҗәгать итүче шулай ук Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карарының 4 пунктында торак һәм коммуналь хезмәт күрсәтүләр бәясен исәпләгәндә Методик тәкъдимнамәләр куллануны сайлау мөмкинлеген күздә тоткан диспозитив нормаларны үз эченә ала, дип билгеләп үтә.

Шуның белән бергә ул торак хезмәтләре өчен түләү күләмен исәпләү буенча Методик тәкъдимнамәләрнең 2.3 пункты императив формада бәян ителгән һәм чынлыкта тайпылышсыз үтәлергә тиеш дип саный. Әмма әлеге нигезләмәнең Методик тәкъдимнамәләрдә урнашуы, шулай ук Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карарының 4 пункты нигезендә, аның норматив булуы һәм тайпылышсыз үтәлергә тиеш булу-булмавы турындагы мәсьәләдә билгесезлек барлыкка килгән.

Гражданка Р.Ф. Нәфикова фикеренчә, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карарының 4 пунктында Методик тәкъдимнамәләрнең 2.3 пунктында билгеләнгән «Лифт җиһазларыннан файдалану» хезмәте өчен түләүне исәпләүне куллану мөмкинлеген карап, анда фактта күрсәтелгән органнар һәм оешмаларның аталган хезмәт өчен түләүдә мондый исәп-хисап кулланырга хокуклылыгы турындагы мәсьәләдә билгесезлек бар. Моннан тыш, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карары үзе, тулаем алганда, норматив хокукый акт булып торамы дигән мәсьәләдә билгесезлек бар.

Мөрәҗәгать итүче Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының дәгъва белдерелә торган карары «Лифт җиһазларыннан файдалану» хезмәте өчен түләүне исәпләү ничек башкарылырга тиешлегенә карата халыкны ялгыштыра, бу аның конституциячел хокукларын һәм ирекләрен бозуга китерә, чөнки хокук кулланучыга үз теләге белән төрле күпфатирлы йортларга карата Методик тәкъдимнамәләрнең 2.3 пунктында билгеләнгән «Лифт җиһазларыннан файдалану» хезмәте өчен түләүне исәпләүне кулланырга яисә кулланмаска мөмкинлек бирә дип саный.

Бәян ителгәннәр нигезендә гражданка Р.Ф. Нәфикова Татар-

стан Республикасы Конституция судыннан «Халыкка күрсәтелә торган торак һәм коммуналь хезмәтләрнең сыйфатын һәм алар өчен түләү күләменең нигезле булуын арттыру турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2010 елның 9 апрелендәге 250 номерлы карарының 4 пункты, әлеге карар белән расланган Торак хезмәтләре күрсәткән өчен түләү күләмен хисаплап чыгару буенча методик тәкъдимнамәләрнең «“Лифт җиһазларыннан файдалану” хезмәте өчен түләүне исәпләү» дигән 2.3 пункты, әлеге карар белән расланган Торак хезмәтләре күрсәткән өчен түләү күләмен хисаплап чыгару буенча методик тәкъдимнамәләр, шулай ук күрсәтелгән карар тулаем алганда Татарстан Республикасы Конституциясенең 13, 28 (беренче өлеш), 58 (икенче өлеш) статьяларына туры килми дип тануны сорый.

2. Россия Федерациясе Торак кодексының 36 статьясындагы 1 өлешенең 1 пункты нигезендә күпфатирлы йорттагы урыннарның милекчеләренә гомуми өлешле милек хокукында әлеге йорттагы фатир өлешләрен тәшкил итмәгән һәм шушы йортта бердән күбрәк урынга хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән урыннар, шул исәптән фатирара баскыч мәйданчыклары, баскычлар, лифтлар, лифт шахталары һәм башка шахталар, коридорлар, инженерлык коммуникацияләре, әлеге йортта бердән күбрәк урынга хезмәт күрсәтә торган башка җайланмалар урнашкан техник катлар, чормалар, подваллар, (техник подваллар) карый.

Биналарның милекчеләре Россия Федерациясе Торак кодексының 39 статьясындагы 1 һәм 2 өлешләренең, шулай ук Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 елның 13 августындагы 491 номерлы карары белән расланган Күпфатирлы йорттагы уртак милекне карап тоту кагыйдәләренең (алга таба шулай ук — Кагыйдәләр) 28 пунктының үзара бәйле нигезләмәләре нигезендә уртак милекне карап тотуга чыгымнарны, әлеге милеккә уртак милек хокукындагы өлешләренә карап, күпфатирлы йорттагы торак урынны карап тоту һәм ремонтлау өчен түләү кертү юлы белән үз өсләренә алырга тиеш. Россия Федерациясе Торак кодексының 154 статьясындагы 2 өлешенең 1 пункты һәм 156 статьясындагы 1 өлеше нигезләмәләренең мәгънәсе буенча күрсәтелгән түләү күпфатирлы йорттагы урын милекчесе өчен торак урын һәм коммуналь хезмәтләргә түләүгә керә һәм күпфатирлы йорттагы уртак милекне закон таләпләре нигезендә карап тотуны тәэмин итәрлек күләмдә билгеләнә.

Дәгъвалана торган хокукый җайга салуга карата бу лифт күпфатирлы йортта биналар милекчеләренең гомуми милкенә карый, димәк, әлеге милекне карап тотуга чыгымнарны үз өсләренә алу бурычы милекченең аерым алынган гомуми милек объектларыннан файдалану-файдаланмавына бәйле түгел, дигәнне аңлата.

Әлеге мәсьәлә буенча суд практикасында да гомуми милектән файдалану фактына бәйсез рәвештә мондый түләүне кертү бурычын дәлилләүче бертөрле алым барлыкка килде. «Социаль наем шартнамәсе буенча күпфатирлы йортта гражданнар биләгән яисә аның милек хокукында булган торак урыны һәм комму-

наль хезмәтләр өчен түләү буенча судлар тарафыннан бәхәсләрне караунның кайбер мәсьәләләре турында» 2017 елның 27 июнендәге 22 номерлы карарында Россия Федерациясе Югары Суды Пленумы, гомуми милектән, мәсәлән лифттан (12 пункт) файдалану фактына карамастан, файдалануга алучылар һәм милекчеләр күпфатирлы йорттагы гомуми милекне карап тоту һәм агымдагы ремонт өчен түләү кертергә тиеш, дип аңлата.

Мондый караш Россия Федерациясе Конституция Судының хокукый позициясенә тулысынча туры килә, ул берничә тапкыр күрсәткәнчә, күпфатирлы йорттагы урыннар милекчеләренә йорттагы уртак милеккә уртак милек хокукында булган үз өлешләренә пропорциональ рәвештә андый йорттагы уртак милекне карап тоту һәм ремонтлауга киткән чыгымнарда мәҗбүри катнашуны билгеләү милекченең үз милкен карап тоту бурычын үтәү тиешлеге гомумхокук принцибына туры килә, йортны күпфатирлы торак йорттагы урыннар милекчеләренең уртак мәнфәгатьләрендә санитар һәм техник таләпләргә җавап бирә торган халәттә тотуга юнәлгән (2014 елның 22 апрелендәге 947-О номерлы һәм 2014 елның 20 ноябрендәге 2667-О номерлы билгеләмәләр).

Россия Федерациясе Торак кодексының 156 һәм 158 статьялары нигезләмәләре нигезендә торак урыннары милекчеләре гомуми җыелышта торак урынны карап тоту өчен түләү билгеләү турында карар кабул итәргә хокуклы. Шул рәвешле, Россия Федерациясе Торак кодексы күпфатирлы йорттагы торак урын милекчеләренә торак өлкәсендә бәя куюны җайга салу хокукын өстенлекле тәртиптә беркеткән.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының дәгъва белдерелә торган карарлары, аларның турыдан-туры эчтәлегеннән, шулай ук гамәлдәге хокукый җайга салу системасындагы урыннарыннан чыгып, тәкъдим итү характерына ия, халыкка күрсәтелә торган торак һәм коммуналь хезмәтләр сыйфатын күтәрү һәм түләү күләменең нигезлелеген арттыру максатларында кабул ителгән. Шул ук вакытта әлеге норматив хокукый акт Россия Федерациясе Торак кодексында билгеләнгәннән аермалы тәртиптә кулланыла алмый.

Шулай итеп, дәгъвалана торган хокукый җайга салуның Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килү-килмәве мәсьәләсендә билгесезлек юк, шуңа бәйле рәвештә «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 46 статьясындагы беренче өлешенең 2 пункты белән үзара бәйләнештә 39 статьясындагы икенче өлешенең 1 пункты нигезендә Р.Ф. Нәфикова шикаяте карала алмый.

Шикаять эчтәлегеннән аңлашылганча, мөрәҗәгать итүче карала торган норманың конституциячеллегенә формаль дәгъва белдереп, асылда хокук куллану органнарының гамәлләре һәм карарлары белән килешмәвен белдерә, аларның законлы һәм нигезле булу-булмавын бәяләү Татарстан Республикасы Конституция судының Татарстан Республикасы Конституциясенең 109 статьясында һәм «Татарстан Республикасы Конституция

суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясында билгеләнгән компетенциясенә керми.

Бәян ителгәннәр нигезендә һәм «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясына, 39 статьясындагы икенче өлешенең 1 пунктына, 46 статьясындагы беренче өлешенең 1 һәм 2 пунктларына, 66 статьясындагы бишенче өлешенә, 67 статьясындагы беренче һәм икенче өлешләренә, 69, 72, 73 һәм 101 статьяларына таянып, Татарстан Республикасы Конституция суды

билгеләде:

1. «Халыкка күрсәтелә торган торак һәм коммуналь хезмәтләрнең сыйфатын һәм алар өчен түләү күләменең нигезле булуын арттыру турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2010 елның 9 апрелендәге 250 номерлы карарының 4 пункты, әлеге карар белән расланган Торак хезмәтләре күрсәткән өчен түләү күләмен хисаплап чыгару буенча методик тәкъдимнамәләрнең «“Лифт җиһазларыннан файдалану” хезмәте өчен түләүне исәпләү» дигән 2.3 пункты, әлеге карар белән расланган Торак хезмәтләре күрсәткән өчен түләү күләмен хисаплап чыгару буенча методик тәкъдимнамәләр, шулай ук тулаем күрсәтелгән карар белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата гражданка Р.Ф. Нәфикова шикаятен карауга алудан баш тартырга, чөнки ул «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законы билгеләгән таләпләр нигезендә карала алмый, ә мөрәҗәгать итүче куйган мәсьәләләрне хәл итү Татарстан Республикасы Конституция суды карамагына керми.

2. Бу шикаять буенча Татарстан Республикасы Конституция суды Билгеләмәсе катгый һәм аңа карата шикаять бирелми.

3. Әлеге Билгеләмәнең күчермәсен гражданка Р.Ф. Нәфиковага һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетына җибәрергә.

4. Әлеге Билгеләмә «Татарстан Республикасы Конституция суды хәбәрләре»ндә һәм «Татарстан Республикасының хокукый мәгълүматның рәсми порталы»нда (PRAVO.TATARSTAN.RU) басылып чыгарга тиеш.

№ 25-О

Татарстан Республикасы
Конституция суды

ОПРЕДЕЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

19 сентября
2019 года
город Казань

об отказе в принятии к рассмотрению жалобы гражданки Р.Ф. Нафиковой на нарушение ее конституционных прав и свобод абзацами вторым и четвертым пункта 1 постановления Кабинета Министров Республики Татарстан от 19 февраля 2010 года № 85 «О мерах по повышению эффективности системы защиты прав и интересов населения при предоставлении жилищных и коммунальных услуг», а также указанным постановлением в целом

Конституционный суд Республики Татарстан в составе Председателя Ф.Г. Хуснутдинова, судей Ф.Р. Волковой, Л.В. Кузьминой, Э.М. Мустафиной, Р.А. Сахиевой, А.Р. Шакараева,

заслушав в судебном заседании заключение судьи А.Р. Шакараева, проводившего на основании статьи 44 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» предварительное изучение жалобы гражданки Р.Ф. Нафиковой,

установил:

1. В Конституционный суд Республики Татарстан обратилась гражданка Р.Ф. Нафикова с жалобой на нарушение ее конституционных прав и свобод абзацами вторым и четвертым пункта 1 постановления Кабинета Министров Республики Татарстан от 19 февраля 2010 года № 85 «О мерах по повышению эффективности системы защиты прав и интересов населения при предоставлении жилищных и коммунальных услуг», а также указанным постановлением в целом.

Абзацем вторым пункта 1 оспариваемого постановления Кабинета Министров Республики Татарстан предусмотрено раздельное предъявление платы за услуги по содержанию лифта из расчета на 1 кв. метр жилой площади, а за пользование лифтом — с человека, начиная с третьего этажа.

Абзацем четвертым пункта 1 данного постановления Кабинета Министров Республики Татарстан была введена единая форма платежного документа, предъявляемого жильцам на оплату жилищно-коммунальных услуг.

Как следует из жалобы и приложенных к ней копий документов, гражданка Р.Ф. Нафикова проживает в квартире на первом этаже многоквартирного дома в городе Казани. По мнению заявительницы, оспариваемые нормы предоставляют ей право не платить за услугу «Пользование лифтовым оборудованием». Вместе с тем установленное в рассматриваемых нормах регулирование полностью игнорируется правоприменителем, а фактическая форма платежного документа, предъявляемого жильцам на оплату жилищно-коммунальных услуг, отличается от той, что была введена обжалуемым постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан.

Как отмечает заявительница, плата за пользование лифтовым оборудованием взимается вне зависимости от этажности проживания, так как у жильцов вышестоящих этажей в платежном до-

кументе, предъявляемом им на оплату жилищно-коммунальных услуг, указана строка с тем же наименованием, что и для жильцов первого этажа: «Тек. рем. и тех. обсл. лифтов». Полагая взимание платы за услугу «Пользование лифтовым оборудованием» незаконным, заявительница обращалась в различные органы государственной власти. Между тем ее обращения положительного результата не дали.

Кроме того, гражданка Р.Ф. Нафикова полагает, что само оспариваемое постановление Кабинета Министров Республики Татарстан в целом содержит неопределенность в вопросе о том, является ли оно нормативным правовым актом.

Таким образом, по ее мнению, обжалуемое постановление вводит население в заблуждение относительно того, как должен производиться расчет платы за услугу «Пользование лифтовым оборудованием», и нарушает ее конституционные права и свободы, поскольку позволяет правоприменителю в произвольном порядке, по своему усмотрению, применять либо не применять расчет платы за указанную услугу в отношении различных многоквартирных домов, а также единую форму платежного документа, предъявляемого жильцам на оплату жилищно-коммунальных услуг.

На основании изложенного гражданка Р.Ф. Нафикова просит Конституционный суд Республики Татарстан признать абзацы второй и четвертый пункта 1 постановления Кабинета Министров Республики Татарстан от 19 февраля 2010 года № 85 «О мерах по повышению эффективности системы защиты прав и интересов населения при предоставлении жилищных и коммунальных услуг», а также указанное постановление в целом не соответствующими статьям 13, 28 (часть первая), 58 (часть вторая) Конституции Республики Татарстан.

2. В силу пункта 1 части 1 статьи 36 Жилищного кодекса Российской Федерации собственникам помещений в многоквартирном доме принадлежат на праве общей долевой собственности помещения в данном доме, не являющиеся частями квартир и предназначенные для обслуживания более одного помещения в данном доме, в том числе лифты, лифтовые и иные шахты.

Собственники помещений, исходя из взаимосвязанных положений частей 1 и 2 статьи 39 Жилищного кодекса Российской Федерации, а также пункта 28 Правил содержания общего имущества в многоквартирном доме, утвержденных постановлением Правительства Российской Федерации от 13 августа 2006 года № 491 (далее — Правила), обязаны нести бремя расходов на содержание общего имущества соразмерно своим долям в праве общей собственности на это имущество путем внесения платы за содержание и ремонт жилого помещения в многоквартирном доме. По смыслу положений пункта 1 части 2 статьи 154 и части 1 статьи 156 Жилищного кодекса Российской Федерации указанная плата входит в структуру платы за жилое помещение и коммунальные услуги для собственника помещения в многоквартирном доме и устанавливается в размере, обеспечивающем содержание общего

имущества в многоквартирном доме в соответствии с требованиями законодательства.

Применительно к поставленному в жалобе вопросу это означает, что обязанность несения расходов на содержание лифтов и лифтовых шахт возлагается на всех собственников помещений многоквартирного жилого дома вне зависимости от того, пользуется ли каждый из таких собственников этим общим имуществом или не пользуется. Размер такой платы определяется пропорционально доле в праве общей долевой собственности на это имущество. При этом жилищным законодательством не предусмотрено выставление платы собственникам помещений в многоквартирном доме за «Пользование лифтовым оборудованием».

Конституционный Суд Российской Федерации неоднократно указывал, что установление для собственников помещений в многоквартирном доме обязательного участия в расходах по содержанию и ремонту общего имущества такого дома пропорционально размеру принадлежащих им долей в праве общей собственности на общее имущество в доме соответствует общеправовому принципу несения собственником бремени содержания своего имущества, направлено на поддержание дома в состоянии, отвечающем — в общих интересах собственников помещений в многоквартирном жилом доме — санитарным и техническим требованиям (определения от 22 апреля 2014 года № 947-О и от 20 ноября 2014 года № 2667-О).

В судебной практике также сложился единообразный подход об обязанности по внесению такой платы, независимо от факта пользования общим имуществом. Так, Пленум Верховного Суда Российской Федерации в своем постановлении от 27 июня 2017 года № 22 «О некоторых вопросах рассмотрения судами споров по оплате коммунальных услуг и жилого помещения, занимаемого гражданами в многоквартирном доме по договору социального найма или принадлежащего им на праве собственности» разъяснил, что наниматели и собственники обязаны вносить плату за содержание и текущий ремонт общего имущества в многоквартирном доме независимо от факта пользования общим имуществом, например лифтом (пункт 12).

Рассматриваемое постановление Кабинета Министров Республики Татарстан, исходя из его буквального содержания, а также места в системе действующего правового регулирования, носит рекомендательный характер, принято в целях учета предложений органов местного самоуправления в Республике Татарстан, направленных на реформирование с 1 марта 2010 года системы оплаты жилищно-коммунальных услуг. При этом сам по себе данный нормативный правовой акт не подлежит применению в порядке, отличном от установленного Жилищным кодексом Российской Федерации. Кроме того, следует отметить, что Жилищный кодекс Российской Федерации, закрепляя за собственниками жилых помещений в многоквартирном доме приоритетную возможность регулирования ценообразования в жилищной сфере, предусматривает право собственников жилых помещений на общем собрании

принять решение об установлении платы за содержание жилого помещения (статьи 156 и 158).

Таким образом, обжалуемое правовое регулирование не содержит неопределенности в вопросе о его соответствии Конституции Республики Татарстан, в связи с чем согласно пункту 2 части первой статьи 46 во взаимосвязи с пунктом 1 части второй статьи 39 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» жалоба заявительницы не является допустимой.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьей 3, пунктом 1 части второй статьи 39, пунктом 2 части первой статьи 46 , частью пятой статьи 66, частями первой и второй статьи 67, статьями 69, 72, 73 и 101 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан», Конституционный суд Республики Татарстан

определил:

1. Отказать в принятии к рассмотрению жалобы гражданки Р.Ф. Нафиковой на нарушение ее конституционных прав и свобод абзацами вторым и четвертым пункта 1 постановления Кабинета Министров Республики Татарстан от 19 февраля 2010 года № 85 «О мерах по повышению эффективности системы защиты прав и интересов населения при предоставлении жилищных и коммунальных услуг», а также указанным постановлением в целом, поскольку она в соответствии с установленными требованиями Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» не является допустимой.

2. Определение Конституционного суда Республики Татарстан по данной жалобе окончательно и обжалованию не подлежит.

3. Копию настоящего Определения направить гражданке Р.Ф. Нафиковой и в Кабинет Министров Республики Татарстан.

4. Настоящее Определение подлежит опубликованию в «Вестнике Конституционного суда Республики Татарстан» и на «Официальном портале правовой информации Республики Татарстан» (PRAVO.TATARSTAN.RU).

№ 26-О

Конституционный суд
Республики Татарстан

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КОНСТИТУЦИЯ СУДЫныңың

«Торак һәм коммуналь хезмәтләр күрсәткәндә халыкның хокукларын һәм мәнфәгатьләрен яклау системасының нәтиҗәлелеген күтәрү чаралары турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2010 елның 19 февралендәге 85 номерлы карарының 1 пунктындагы икенче һәм дүртенче абзацлары, шулай ук тулаем күрсәтелгән карар белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата гражданка Р.Ф. Нәфикова шикаятен карауга алудан баш тарту турында

2019 ел
19 сентябрь
Казан шәһәре

БИЛГЕЛӘМӘСЕ

Татарстан Республикасы Конституция суды, Рәисе Ф.Г. Хөснетдинов, судьялары Ф.Р. Волкова, Л.В. Кузьмина, Э.М. Мостафина, Р.Г. Сәхиева, А.Р. Шакараев составында,

суд утырышында «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 44 статьясы нигезендә гражданка Р.Ф. Нәфикова шикаятен алдан өйрәнгән судья А.Р. Шакараев бәяләмәсен тыңлаганнан соң

а ч ы к л а д ы :

1. Татарстан Республикасы Конституция судына гражданка Р.Ф. Нәфикова «Торак һәм коммуналь хезмәтләр күрсәткәндә халыкның хокукларын һәм мәнфәгатьләрен яклау системасының нәтиҗәлелеген күтәрү чаралары турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2010 елның 19 февралендәге 85 номерлы карарының 1 пунктындагы икенче һәм дүртенче абзацлары, шулай ук тулаем күрсәтелгән карар белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата шикаять белән мөрәҗәгать итте.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының дәгъва белдерелә торган карарының 1 пунктындагы икенче абзацында лифтны карап тоту хезмәтләрен күрсәткән өчен түләүне — торак мәйданның 1 кв. метры исәбеннән, ә лифттан файдаланган өчен, өченче каттан башлап, кеше исәбеннән чыгып аерым керту каралган.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының әлеге карарының 1 пунктындагы дүртенче абзацы белән торак-коммуналь хезмәтләр күрсәтүгә түләү өчен йортларда яшәүчеләргә бирелә торган түләү документының бердәм формасы кертелгән.

Шикаятьтән һәм аңа кушып бирелгән документлар күчермәләреннән күренгәнчә, гражданка Р.Ф. Нәфикова Казан шәһәрендә күпфатирлы йортның беренче катында яши. Мөрәҗәгать итүче фикеренчә, дәгъва белдерелә торган нормалар аңа «Лифт җиһазларыннан файдалану» хезмәте өчен түләмәү хокукын бирәләр. Шуның белән бергә карала торган нормаларда билгеләнгән җайга салу хокук кулланучы тарафыннан тулысынча игътибарсыз кала, ә торак-коммуналь хезмәтләр күрсәтүгә түләү өчен йортларда яшәүчеләргә бирелә торган түләү документының факттагы формасы Татарстан Республикасы Ми-

нистрлар Кабинетының шикаять белдерелә торган карары белән кертелгәннән аерыла.

Мөрәҗәгать итүче билгеләп үткәнчә, лифт җиһазларыннан файдаланган өчен түләү кайсы катта яшәвенә карамастан алына, чөнки югары катларда яшәүчеләрнең торак-коммуналь хезмәтләр күрсәтүгә түләү өчен бирелә торган түләү документында да беренче катта яшәүчеләрдәге кебек үк юл күрсәтелгән: «Лифтларга агымдагы ремонт һәм техник хезмәт күрсәтү». «Лифт җиһазларыннан файдалану» хезмәте өчен түләү алуны законсыз дип табып, мөрәҗәгать итүче дәүләт хакимиятенең төрле органнарына мөрәҗәгать иткән. Ләкин аның мөрәҗәгатьләре уңай нәтиҗә бирмәгән.

Моннан тыш, гражданка Р.Ф. Нәфикова Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының дәгъва белдерелә торган карарының үзенең тулаем алганда норматив хокукый акт булу-булмавы турындагы мәсьәләдә билгесезлек бар дип саный.

Шулай итеп, аның фикеренчә, шикаять белдерелә торган карар «Лифт җиһазларыннан файдалану» хезмәте өчен түләүне исәпләү ничек башкарылырга тиешлегенә карата халыкны ялгыштыра һәм аның конституциячел хокукларын һәм ирекләрен боза, чөнки хокук кулланучыга төрле күпфатирлы йортларга карата күрсәтелгән хезмәт өчен түләүне исәпләүне, шулай ук торак-коммуналь хезмәтләр күрсәтүгә түләү өчен йортларда яшәүчеләргә бирелә торган түләү документының бердәм формасын ирекле тәртиптә, үзенчә кулланырга яки кулланмаска мөмкинлек бирә.

Бәян ителгәннәр нигезендә гражданка Р.Ф. Нәфикова Татарстан Республикасы Конституция судыннан «Торак һәм коммуналь хезмәтләр күрсәткәндә халыкның хокукларын һәм мәнфәгатьләрен яклау системасының нәтиҗәлелеген күтәрү чаралары турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2010 елның 19 февралендәге 85 номерлы карарының 1 пунктындагы икенче һәм дүртенче абзацлары, шулай ук күрсәтелгән карар тулаем алганда Татарстан Республикасы Конституциясенең 13, 28 (беренче өлеш), 58 (икенче өлеш) статьяларына туры килми дип тануны сорый.

2. Россия Федерациясе Торак кодексының 36 статьясындагы 1 өлешенең 1 пункты буенча күпфатирлы йорттагы урыннарның милекчеләренә гомуми өлешле милек хокукында әлеге йорттагы фатир өлешләрен тәшкил итмәгән һәм шушы йортта бердән күбрәк урынга хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән урыннар, шул исәптән лифтлар, лифт шахталары һәм башка шахталар карый.

Урыннар милекчеләре, Россия Федерациясе Торак кодексының 39 статьясындагы 1 һәм 2 өлешләренең үзара бәйләнештәге нигезләмәләреннән, шулай ук Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 елның 13 августындагы 491 номерлы карары белән расланган Күпфатирлы йорттагы уртак милекне карап тоту кагыйдәләренең (алга таба — Кагыйдәләр) 28 пунктыннан чыгып, уртак милекне карап тотуга чыгымнарны, әлеге милеккә уртак милек хокукындагы өлешләренә карап, күпфатирлы йорттагы торак урынны карап тоту һәм ремонтлау өчен түләүне кертү юлы белән үз өсләренә алырга тиеш. Россия Федерациясе Торак кодексының

154 статьясындагы 2 өлешенең 1 пункты һәм 156 статьясындагы 1 өлеше нигезләмәләренең мәгънәсе буенча күрсәтелгән түләү күпфатирлы йорттагы урын милекчесе өчен торак урын һәм коммуналь хезмәтләр күрсәтү өчен түләүгә керә һәм күпфатирлы йорттагы уртак милекне законнар таләпләре нигезендә карап тотуны тәэмин итәрлек күләмдә билгеләнә.

Шикаятьтә куелган мәсьәләгә карата бу лифтларны һәм лифт шахталарын карап тотуга чыгымнарны үз өсләренә алу бурычы күпфатирлы торак йортның барлык урын милекчеләренә, андый милекченең һәркайсы әлеге уртак милектән файдалану-файдаланмауга карамастан, йөкләнә дигәнне аңлата. Андый түләүнең күләме әлеге милеккә уртак өлешле милек хокукындагы өлешкә пропорциональ рәвештә билгеләнә. Шул ук вакытта торак законнарында күпфатирлы йорттагы урыннарның милекчеләренә «Лифт җиһазларыннан файдалану» өчен түләү билгеләү каралмаган.

Россия Федерациясе Конституция Суды берничә тапкыр күрсәткәнчә, күпфатирлы йорттагы урыннар милекчеләренә йорттагы уртак милеккә уртак милек хокукында булган үз өлешләренә пропорциональ рәвештә андый йорттагы уртак милекне карап тоту һәм ремонтлауга киткән чыгымнарда мәҗбүри катнашуны билгеләү милекченең үз милкен карап тоту бурычын үтәү тиешлеге гомумхокук принцибына туры килә, йортны күпфатирлы торак йорттагы урыннар милекчеләренең уртак мәнфәгатьләрендә санитар һәм техник таләпләргә җавап бирә торган халәттә тотуга юнәлгән (2014 елның 22 апрелендәге 947-О номерлы һәм 2014 елның 20 ноябрендәге 2667-О номерлы билгеләмәләр).

Суд практикасында шулай ук, гомуми милектән файдалану фактына бәйсез рәвештә, мондый түләү керту бурычлары турында бердәм мөнәсәбәт барлыкка килгән. Шулай, Россия Федерациясе Югары Суды Пленумы үзенең «Социаль наем шартнамәсе буенча күпфатирлы йортта гражданнар биләгән яисә аның милек хокукында булган торак урыны һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча судлар тарафыннан бәхәсләрне карауның кайбер мәсьәләләре турында» 2017 елның 27 июнендәге 22 номерлы карарында гомуми милектән, мәсәлән лифттан (12 пункт) файдалану фактына карамастан, файдалануга алучылар һәм милекчеләр күпфатирлы йорттагы гомуми милекне карап тоту һәм агымдагы ремонт өчен түләү кертергә тиеш, дип аңлата.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының тикшерелә торган карары, аның турыдан-туры эчтәлегеннән, шулай ук гамәлдәге хокукый җайга салу системасындагы урыныннан чыгып, тәкъдим итү характерына ия, Татарстан Республикасында җирле үзидарә органнарының торак-коммуналь хезмәтләр күрсәтүгә түләү системасын 2010 елның 1 мартыннан үзгәртеп коруга юнәлдерелгән тәкъдимнәрен исәпкә алу максатларында кабул ителгән. Шул ук вакытта әлеге норматив хокукый акт үзеннән-үзе Россия Федерациясе Торак кодексында билгеләнгәннән аерылып тора торган тәртиптә кулланылырга тиеш түгел. Моннан тыш, шуны да билгеләп үтәргә кирәк, Россия Федерациясе Торак кодексы, күпфатирлы йорттагы торак урын милекчеләренә торак

өлкәсендә бәя куюны җайга салуның өстенлекле мөмкинлеген беркетеп, торак урыннар милекчеләренең гомуми җыелышта торак урынны карап тоту өчен түләүне билгеләү турында карар кабул итү хокукын күздә тота (156 һәм 158 статьялар).

Шулай итеп, шикаять белдерелә торган хокукый җайга салуның Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килүкилмәве турындагы мәсьәләдә билгесезлек юк, шуңа бәйле рәвештә «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 39 статьясындагы икенче өлешенең 1 пункты белән үзара бәйләнештә 46 статьясындагы беренче өлешенең 2 пункты нигезендә мөрәҗәгать итүченең шикаяте карала алмый.

Бәян ителгәннәрдән чыгып һәм «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясына, 39 статьясындагы икенче өлешенең 1 пунктына, 46 статьясындагы беренче өлешенең 2 пунктына, 66 статьясындагы бишенче өлешенә, 67 статьясындагы беренче һәм икенче өлешләренә, 69, 72, 73 һәм 101 статьяларына таянып, Татарстан Республикасы Конституция суды

билгеләде:

1. «Торак һәм коммуналь хезмәтләр күрсәткәндә халыкның хокукларын һәм мәнфәгатьләрен яклау системасының нәтиҗәлелеген күтәрү чаралары турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2010 елның 19 февралендәге 85 номерлы карарының 1 пунктындагы икенче һәм дүртенче абзацлары, шулай ук тулаем күрсәтелгән карар белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата гражданка Р.Ф. Нәфикова шикаятен карауга алудан баш тартырга, чөнки ул «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законы билгеләгән таләпләр нигезендә карала алмый.

2. Бу шикаять буенча Татарстан Республикасы Конституция суды Билгеләмәсе катгый һәм аңа карата шикаять бирелми.

3. Әлеге Билгеләмәнең күчермәсен гражданка Р.Ф. Нәфиковага һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетына җибәрергә.

4. Әлеге Билгеләмә «Татарстан Республикасы Конституция суды хәбәрләре»ндә һәм «Татарстан Республикасының хокукый мәгълүматның рәсми порталы»нда (PRAVO.TATARSTAN.RU) басылып чыгарга тиеш.

№ 26-О

Татарстан Республикасы
Конституция суды

ОПРЕДЕЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

26 сентября 2019 года
город Казань

об отказе в принятии к рассмотрению жалобы гражданки Д.В. Кузнецовой на нарушение ее конституционных прав и свобод пунктом 3 приложения № 2 к постановлению Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 20 декабря 2018 года № 6433 «О размере платы за пользование жилым помещением (платы за наем), за содержание жилых помещений в жилищном фонде г. Казани»

Конституционный суд Республики Татарстан в составе Председателя Ф.Г. Хуснутдинова, судей Ф.Р. Волковой, Л.В. Кузьминой, Э.М. Мустафиной, Р.А. Сахиевой,

заслушав в судебном заседании заключение судьи Ф.Р. Волковой, проводившей на основании статьи 44 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» предварительное изучение жалобы гражданки Д.В. Кузнецовой,

установил:

1. В Конституционный суд Республики Татарстан обратилась гражданка Д.В. Кузнецова с жалобой на нарушение ее конституционных прав и свобод пунктом 3 приложения № 2 к постановлению Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 20 декабря 2018 года № 6433 «О размере платы за пользование жилым помещением (платы за наем), за содержание жилых помещений в жилищном фонде г. Казани» (далее также — приложение № 2; постановление Исполнительного комитета муниципального образования города Казани).

В соответствии с пунктом 3 приложения № 2 с 1 июля 2019 года для нанимателей жилых помещений по договорам социального найма и договорам найма жилых помещений государственного или муниципального жилищного фонда, а также собственников помещений в многоквартирных домах, не принявших решения о выборе способа управления многоквартирным домом и (или) на общем собрании решения об установлении размера платы за содержание жилых помещений, предусмотрено взимание размера платы за техническое обслуживание и ремонт строительных конструкций, инженерных систем зданий и иного общедомового имущества с 1 кв. м общей площади жилого помещения в месяц.

Из жалобы и приложенных к ней копий документов следует, что гражданка Д.В. Кузнецова является собственником жилого помещения в многоквартирном доме, размер платы за содержание жилых помещений в котором устанавливается Исполнительным комитетом муниципального образования города Казани. При этом она связывает ненадлежащее осуществление работ по содержанию жилого помещения многоквартирного дома с неконституционностью оспариваемого положения. По мнению заявительницы, пункт 3 приложения № 2, устанавливая платеж за техническое обслуживание и ремонт строительных конструкций, инженерных систем зданий и иного общедомового имущества, не дает четкого разъяснения, что является иным общедомовым имуществом. Исхо-

дя из содержания оспариваемой нормы, как она считает, к общедомовому имуществу относится только то имущество, которое имеет отношение непосредственно к самому зданию. При этом земельный участок, на котором расположен дом, с элементами озеленения и благоустройства, иные предназначенные для обслуживания, эксплуатации и благоустройства данного дома и расположенные на указанном земельном участке объекты, к общедомовому имуществу обжалуемым положением не отнесены.

В этой связи гражданка Д.В. Кузнецова полагает, что вопросы технического обслуживания и ремонта строительных конструкций, расположенных на прилегающему к дому земельном участке, оказались не урегулированы постановлением Исполнительного комитета муниципального образования города Казани. Именно поэтому земельные участки, на которых расположены многоквартирные дома, с элементами озеленения и благоустройства, не обслуживаются и не ремонтируются должным образом, а финансирование по их содержанию осуществляется с других видов работ, в которых тем самым также возникают соответствующие недостатки.

На основании изложенного заявительница просит Конституционный суд Республики Татарстан признать пункт 3 приложения № 2 к постановлению Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 20 декабря 2018 года № 6433 «О размере платы за пользование жилым помещением (платы за наем), за содержание жилых помещений в жилищном фонде г. Казани» не соответствующим статьям 28 (части первая и вторая), 29 (часть первая), 49 и 51 Конституции Республики Татарстан.

2. В соответствии с частью 1 статьи 36 Жилищного кодекса Российской Федерации собственникам помещений в многоквартирном доме принадлежит на праве общей долевой собственности общее имущество в многоквартирном доме, в частности помещения в данном доме, не являющиеся частями квартир и предназначенные для обслуживания более одного помещения в данном доме, в том числе межквартирные лестничные площадки, лестницы, лифты, лифтовые и иные шахты, коридоры, технические этажи, чердаки, подвалы, в которых имеются инженерные коммуникации, иное обслуживающее более одного помещения в данном доме оборудование (технические подвалы); помещения, предназначенные для удовлетворения социально-бытовых потребностей собственников помещений; крыши, ограждающие несущие и ненесущие конструкции данного дома, механическое, электрическое, санитарно-техническое и другое оборудование; земельный участок, на котором расположен данный дом, с элементами озеленения и благоустройства.

Согласно взаимосвязанным положениям частей 1 и 2 статьи 39 Жилищного кодекса Российской Федерации, а также пункта 28 Правил содержания общего имущества в многоквартирном доме, утвержденных постановлением Правительства Российской Федерации от 13 августа 2006 года № 491 «Об утверждении Правил содержания общего имущества в многоквартирном доме и правил изменения размера платы за содержание жилого помеще-

ния в случае оказания услуг и выполнения работ по управлению, содержанию и ремонту общего имущества в многоквартирном доме ненадлежащего качества и (или) с перерывами, превышающими установленную продолжительность», собственники помещений в многоквартирном доме обязаны нести бремя расходов на содержание общего имущества соразмерно своим долям в праве общей собственности на это имущество путем внесения платы за содержание и ремонт жилого помещения в многоквартирном доме. По смыслу положений пункта 1 части 2 статьи 154 и части 1 статьи 156 Жилищного кодекса Российской Федерации указанная плата входит в структуру платы за жилое помещение и коммунальные услуги для собственника помещения в многоквартирном доме и устанавливается в размере, обеспечивающем содержание общего имущества в многоквартирном доме в соответствии с требованиями законодательства.

Применительно к оспариваемому правовому регулированию это означает, что обязанность несения расходов на содержание общего имущества в многоквартирном доме, в том числе и земельного участка, на котором расположен данный дом, с элементами озеленения и благоустройства, иными предназначенными для обслуживания, эксплуатации и благоустройства дома и расположенными на указанном земельном участке объектами, возлагается на всех собственников помещений многоквартирного жилого дома вне зависимости от того, пользуется ли каждый из таких собственников этим общим имуществом или не пользуется. При этом размер такой платы определяется пропорционально доле в праве общей долевой собственности на это имущество.

Такой подход в полной мере соотносится с правовой позицией Конституционного Суда Российской Федерации, который неоднократно указывал, что установление для собственников помещений в многоквартирном доме обязательного участия в расходах по содержанию и ремонту общего имущества такого дома пропорционально размеру принадлежащих им долей в праве общей собственности на общее имущество в доме соответствует общеправовому принципу несения собственником бремени содержания своего имущества, направлено на поддержание дома в состоянии, отвечающем — в общих интересах собственников помещений в многоквартирном жилом доме — санитарным и техническим требованиям (определения от 22 апреля 2014 года № 947-О и от 20 ноября 2014 года № 2667-О). При этом Конституционный Суд Российской Федерации также отмечал, что наделение в соответствии с частью 4 статьи 158 Жилищного кодекса Российской Федерации органов местного самоуправления полномочием по установлению размера платы за содержание и ремонт жилого помещения в многоквартирном доме не препятствует осуществлению собственниками помещений в многоквартирном доме права по самостоятельному установлению данной платы, так как реализация указанного полномочия органов местного самоуправления обусловлена отсутствием соответствующего волеизъявления собственников помещений в многоквартирном доме; указанное законоположение направлено на обеспечение

надлежащего функционирования жилищно-коммунального хозяйства, что соответствует интересам как собственников помещений в многоквартирном доме, так и иных участников жилищных правоотношений (определения от 19 ноября 2015 года № 2563-О, от 25 февраля 2016 года № 325-О, от 28 марта 2017 года № 629-О и от 19 декабря 2017 года № 2973-О).

Что касается земельного участка, на котором расположен многоквартирный дом, как составной части общедомового имущества, то вопреки утверждению заявительницы, плата за его санитарное содержание установлена пунктом 2 приложения № 2.

Таким образом, обжалуемое правовое регулирование принято Исполнительным комитетом муниципального образования города Казани в пределах предоставленных ему полномочий, основано на приведенных выше положениях федерального законодательства и не содержит ограничений в реализации собственниками помещений в многоквартирных домах права по принятию на общем собрании собственников решения, в том числе по техническому обслуживанию и ремонту общедомового имущества.

Следовательно, оспариваемые положения пункта 3 приложения № 2 к постановлению Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 20 декабря 2018 года № 6433 «О размере платы за пользование жилым помещением (платы за наем), за содержание жилых помещений в жилищном фонде г. Казани» не содержат неопределенности в вопросе о его соответствии Конституции Республики Татарстан, в связи с чем согласно пункту 2 части первой статьи 46 во взаимосвязи с пунктом 1 части второй статьи 39 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» жалоба заявительницы не является допустимой. Доводы же, приведенные гражданкой Д.В. Кузнецовой в обоснование своей позиции о неконституционности оспариваемой нормы, фактически сводятся к ненадлежащему исполнению управляющей компанией обязанности по содержанию жилых помещений. Однако оценка указанных действий (бездействия) не относится к компетенции Конституционного суда Республики Татарстан, как она определена в статье 109 Конституции Республики Татарстан и статье 3 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан».

На основании изложенного и руководствуясь статьей 3, пунктом 1 части второй статьи 39, пунктами 1 и 2 части первой статьи 46, частью пятой статьи 66, частями первой и второй статьи 67, статьями 69, 72, 73 и 101 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан», Конституционный суд Республики Татарстан

определил:

1. Отказать в принятии к рассмотрению жалобы гражданки Д.В. Кузнецовой на нарушение ее конституционных прав и свобод пунктом 3 приложения № 2 к постановлению Исполнительного комитета муниципального образования города Казани от 20 декабря 2018 года № 6433 «О размере платы за пользование жилым

помещением (платы за наем), за содержание жилых помещений в жилищном фонде г. Казани», поскольку она в соответствии с установленными требованиями Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» не является допустимой, а разрешение поставленных заявительницей вопросов Конституционному суду Республики Татарстан неподведомственно.

2. Определение Конституционного суда Республики Татарстан по данной жалобе окончательно и обжалованию не подлежит.

3. Копию настоящего Определения направить гражданке Д.В. Кузнецовой и в Исполнительный комитет муниципального образования города Казани.

4. Настоящее Определение подлежит опубликованию в «Вестнике Конституционного суда Республики Татарстан» и на «Официальном портале правовой информации Республики Татарстан» (PRAVO.TATARSTAN.RU).

№ 27-О

Конституционный суд
Республики Татарстан

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КОНСТИТУЦИЯ СУДЫныңың

«Казан шәһәренең торак фондына караган торак урыннан файдаланган өчен (наем өчен түләү), торак урыннарны карап тоткан өчен түләү күләме турында» Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2018 елның 20 декабрендәге 6433 номерлы карарына 2 нче кушымтаның 3 пункты белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата гражданка Д.В. Кузнецова шикаятен карауга алудан баш тарту турында

2019 ел
26 сентябрь
Казан шәһәре

БИЛГЕЛӘМӘСЕ

Татарстан Республикасы Конституция суды, Рәисе Ф.Г. Хөснетдинов, судьялары Ф.Р. Волкова, Л.В. Кузьмина, Э.М. Мостафина, Р.Г. Сәхиева составында,

суд утырышында «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 44 статьясы нигезендә гражданка Д.В. Кузнецова шикаятен алдан өйрәнгән судья Ф.Р. Волкова бәяләмәсен тыңлаганнан соң

а ч ы к л а д ы :

1. Татарстан Республикасы Конституция судына гражданка Д.В. Кузнецова «Казан шәһәренең торак фондына караган торак урыннан файдаланган өчен (наем өчен түләү), торак урыннарны карап тоткан өчен түләү күләме турында» Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2018 елның 20 декабрендәге 6433 номерлы карарына 2 нче кушымтаның 3 пункты (алга таба шулай ук — 2 нче кушымта; Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитеты карары) белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата шикаять белән мөрәҗәгать итте.

2 нче кушымтаның 3 пункты нигезендә 2019 елның 1 июленнән социаль наем килешүләре һәм дәүләт яки муниципаль торак фондына караган торак урыннарга наем килешүләре буенча торак урыннарны яллаучылар, шулай ук күпфатирлы йорт белән идарә итү ысулын сайлау турында һәм (яки) гомуми җыелышта торак урыннарны карап тоту буенча түләү күләмен билгеләү турында карар кабул итмәгән күпфатирлы йортлардагы торак урыннар хуҗалары өчен торак урыннарны карап тотуга күрсәтелгән хезмәт төрләре буенча биналарның төзелеш конструкцияләренә, инженерлык системаларына һәм йорттагы башка уртак милеккә техник хезмәт күрсәтү һәм аларны ремонтлау өчен айга торак урынның гомуми мәйданының 1 кв. метрыннан түләү күләмен алу каралган.

Шикаятьтән һәм аңа кушып бирелгән документлар күчермәләреннән күренгәнчә, гражданка Д.В. Кузнецова күпфатирлы йортта торак урыны милекчесе булып тора, анда торак урыннарны карап тоткан өчен түләү күләме Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитеты тарафыннан билгеләнә. Шуның белән бергә ул күпфатирлы йортның торак урынын карап тоту буенча эшләрнең тиешенчә башкарылмавын дәгъва белдерелә

торган нигезләмәнең конституциячел булмавы белән бәйли. Мөрәҗәгать итүче фикеренчә, биналарның төзелеш конструкцияләренә, инженерлык системаларына һәм йорттагы башка уртак милеккә техник хезмәт күрсәтү һәм аларны ремонтлау өчен түләүне билгеләп, 2 нче кушымтаның 3 пункты нәрсәнең йорттагы башка уртак милек булып торуына төгәл аңлатма бирми. Дәгъва белдерелә торган норма эчтәлегеннән чыгып, аның фикеренчә, йорттагы уртак милеккә бары тик бинага турыдан-туры катнашы булган милек кенә керә. Шуның белән бергә яшелләндерү һәм төзекләндерү элементлары белән йорт урнашкан җир кишәрлеге, әлеге йортка хезмәт күрсәтү, эксплуатацияләү һәм төзекләндерү өчен билгеләнгән һәм күрсәтелгән җир кишәрлегендә урнашкан башка объектлар шикаять белдерелә торган нигезләмә белән йорттагы уртак милеккә кертелмәгән.

Шуңа бәйле рәвештә гражданка Д.В. Кузнецова, йорт янындагы җир кишәрлегендә урнашкан төзелеш конструкцияләренә техник хезмәт күрсәтү һәм ремонтлау мәсьәләләре Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитеты карары белән җайга салынмаган, дип саный. Нәкъ менә шуңа күрә яшелләндерү һәм төзекләндерү элементлары белән күпфатирлы йорт урнашкан җир кишәрлекләренә тиешенчә хезмәт күрсәтелми һәм ремонтланмый, аларны карап тоту буенча финанслау башка төр эшләрдән башкарыла, шул рәвешле аларда да җитешсезлекләр барлыкка килә.

Бәян ителгәннәр нигезендә мөрәҗәгать итүче Татарстан Республикасы Конституция судыннан «Казан шәһәренең торак фондына караган торак урыннан файдаланган өчен (наем өчен түләү), торак урыннарны карап тоткан өчен түләү күләме турында» Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2018 елның 20 декабрендәге 6433 номерлы карарына 2 нче кушымтаның 3 пунктын Татарстан Республикасы Конституциясенең 28 (беренче һәм икенче өлешләр), 29 (беренче өлеш), 49 һәм 51 статьяларына туры килми дип тануны сорый.

2. Россия Федерациясе Торак кодексының 36 статьясындагы 1 өлеше нигезендә күпфатирлы йорттагы урыннарның милекчеләренә гомуми өлешле милек хокукында күпфатирлы йортта гомуми милек, аерым алганда, әлеге йорттагы биналар, әлеге йорттагы фатир өлешләрен тәшкил итмәгән һәм шушы йортта бердән күбрәк урынга хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән урыннар, шул исәптән фатирара баскыч мәйданчыклары, баскычлар, лифтлар, лифт шахталары һәм башка шахталар, коридорлар, инженерлык коммуникацияләре, әлеге йортта бердән күбрәк урынга хезмәт күрсәтә торган башка җайланмалар урнашкан техник катлар, чормалар, подваллар, (техник подваллар); урын милекчеләренең социаль-көнкүреш ихтыяҗларын канәгатьләндерү өчен билгеләнгән биналар; әлеге йортның төп һәм төп булмаган конструкцияләрен киртәләп тора торган түбәләр, механик, электр, санитар-техник һәм башка җайланмалар; яшелләндерү һәм төзекләндерү элементлары белән әлеге йорт урнашкан җир кишәрлеге карый.

Россия Федерациясе Торак кодексының 39 статьясындагы

1 һәм 2 өлешләренең, шулай ук «Күпфатирлы йортта уртак милекне карап тоту кагыйдәләрен һәм күпфатирлы йортта уртак милек белән идарә итү, аны карап тоту һәм ремонтлау буенча сыйфатсыз һәм (яки) билгеләнгән вакыттан артып китүче өзеклекләр белән хезмәт күрсәтү һәм эш башкару очрагында торак урынны карап тоту һәм ремонтлау өчен түләү күләмен үзгәртү кагыйдәләрен раслау турында» Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 елның 13 августындагы 491 номерлы карары белән расланган Күпфатирлы йорттагы уртак милекне карап тоту кагыйдәләренең 28 пунктының үзара бәйле нигезләмәләре буенча күпфатирлы йорттагы урыннар милекчеләре уртак милекне карап тотуга чыгымнарны, әлеге милеккә уртак милек хокукындагы өлешләренә карап, күпфатирлы йорттагы торак урынны карап тоту һәм ремонтлау өчен түләүне кертү юлы белән үз өсләренә алырга тиеш. Россия Федерациясе Торак кодексының 154 статьясындагы 2 өлешенең 1 пункты һәм 156 статьясындагы 1 өлеше нигезләмәләренең мәгънәсе буенча күрсәтелгән түләү күпфатирлы йорттагы урын милекчесе өчен торак урын һәм коммуналь хезмәтләр күрсәтү өчен түләүгә керә һәм күпфатирлы йорттагы уртак милекне законнар таләпләре нигезендә карап тотуны тәэмин итәрлек күләмдә билгеләнә.

Дәгъвалана торган хокукый җайга салуга карата бу күпфатирлы йорттагы уртак милекне, шул исәптән яшелләндерү һәм төзекләндерү элементлары белән әлеге йорт урнашкан җир кишәрлеген дә, йортка хезмәт күрсәтү, эксплуатацияләү һәм төзекләндерү өчен билгеләнгән һәм күрсәтелгән җир кишәрлегендә урнашкан башка объектларны карап тотуга киткән чыгымнарны каплау бурычы күпфатирлы торак йортның барлык урын милекчеләренә, андый милекченең һәркайсы әлеге уртак милектән файдалану-файдаланмауга карамастан, йөкләнә дигәнне аңлата. Шуның белән бергә мондый түләү күләме бу милеккә уртак өлешле милек хокукындагы өлешкә пропорциональ рәвештә билгеләнә.

Мондый караш Россия Федерациясе Конституция Судының хокукый позициясенә тулысынча туры килә, ул берничә тапкыр күрсәткәнчә, күпфатирлы йорттагы урыннар милекчеләренә йорттагы уртак милеккә уртак милек хокукында булган үз өлешләренә пропорциональ рәвештә андый йорттагы уртак милекне карап тоту һәм ремонтлауга киткән чыгымнарда мәҗбүри катнашуны билгеләү милекченең үз милкен карап тоту бурычын үтәү тиешлеге гомумхокук принцибына туры килә, йортны күпфатирлы торак йорттагы урыннар милекчеләренең уртак мәнфәгатьләрендә санитар һәм техник таләпләргә җавап бирә торган халәттә тотуга юнәлгән (2014 елның 22 апрелендәге 947-О номерлы һәм 2014 елның 20 ноябрендәге 2667-О номерлы билгеләмәләр). Шуның белән бергә Россия Федерациясе Конституция Суды шулай ук билгеләп үткәнчә, Россия Федерациясе Торак кодексының 158 статьясындагы 4 өлеше нигезендә, җирле үзидарә органнарына күпфатирлы йорттагы торак урынны карап тоту һәм ремонтлау өчен түләү күләмен билгеләү буенча вәкаләт бирү күпфатирлы йорттагы

урыннар милекчеләре тарафыннан әлеге түләүне мөстәкыйль рәвештә билгеләү хокукын тормышка ашыруга комачауламый, чөнки җирле үзидарә органнарының күрсәтелгән вәкаләтен гамәлгә ашыру күпфатирлы йорттагы урыннар милекчеләренең тиешле ихтыяр белдерүләренең булмавы белән аңлатыла; әлеге закон нигезләмәсе торак-коммуналь хуҗалыгының тиешле рәвештә эшләп торуын тәэмин итүгә юнәлгән, бу исә күпфатирлы йорттагы урыннар милекчеләренең дә, торакка кагылышлы хокук мөнәсәбәтләрендә башка торучыларның да мәнфәгатьләренә туры килә (2015 елның 19 ноябрендәге 2563-О номерлы, 2016 елның 25 февралендәге 325-О номерлы, 2017 елның 28 мартындагы 629-О номерлы һәм 2017 елның 19 декабрендәге 2973-О номерлы билгеләмәләре).

Мөрәҗәгать итүче раславына карамастан, уртак йорт милкенең состав өлеше буларак күпфатирлы йорт урнашкан җир кишәрлегенә килгәндә, аны санитар яктан карап тоту өчен түләү 2 нче кушымтаның 2 пункты белән билгеләнгән.

Шулай итеп, шикаять белдерелә торган хокукый җайга салу Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитеты тарафыннан үзенә бирелгән вәкаләтләр чикләрендә кабул ителгән, югарыда китерелгән федераль законнар нигезләмәләренә таянган һәм күпфатирлы йортлардагы урыннар милекчеләренең үзләренең гомуми җыелышында шул исәптән йорттагы уртак милеккә техник хезмәт күрсәтү һәм ремонтлау турында карар кабул итү хокукын гамәлгә ашыруларында чикләүләр куймый.

Димәк, «Казан шәһәренең торак фондына караган торак урыннан файдаланган өчен (наем өчен түләү), торак урыннарны карап тоткан өчен түләү күләме турында» Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2018 елның 20 декабрендәге 6433 номерлы карарына 2 нче кушымтаның 3 пунктының дәгъва белдерелә торган нигезләмәләре Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килү-килмәве турындагы мәсьәләдә билгесезлек юк, шуңа бәйле рәвештә «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 39 статьясындагы икенче өлешенең 1 пункты белән үзара бәйләнештә 46 статьясындагы беренче өлешенең 2 пункты нигезендә мөрәҗәгать итүченең шикаяте карала алмый. Гражданка Д.В. Кузнецованың дәгъва белдерелә торган норманың конституциячел булмавы турындагы позициясен нигезләүгә китергән дәлилләре исә фактта идарәче компания тарафыннан торак урыннарын карап тоту буенча бурычларын тиешенчә үтәмәүгә кайтып кала. Әмма күрсәтелгән гамәлләрне (гамәл кылмауны) бәяләү Татарстан Республикасы Конституция судының Татарстан Республикасы Конституциясенең 109 статьясында һәм «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясында билгеләнгән компетенциясенә керми.

Бәян ителгәннәр нигезендә һәм «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясына, 39 статьясындагы икенче өлешенең 1 пунктына, 46 статьясындагы беренче өлешенең 1 һәм 2 пунктларына,

66 статьясындагы бишенче өлешенә, 67 статьясындагы беренче һәм икенче өлешләренә, 69, 72, 73 һәм 101 статьяларына таянып, Татарстан Республикасы Конституция суды

билгеләде:

1. «Казан шәһәренең торак фондына караган торак урыннан файдаланган өчен (наем өчен түләү), торак урыннарны карап тоткан өчен түләү күләме турында» Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетының 2018 елның 20 декабрендәге 6433 номерлы карарына 2 нче кушымтаның 3 пункты белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата гражданка Д.В. Кузнецова шикаятен карауга алудан баш тартырга, чөнки ул «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законы билгеләгән таләпләр нигезендә карала алмый, ә мөрәҗәгать итүче куйган мәсьәләләрне хәл итү Татарстан Республикасы Конституция суды карамагына керми.

2. Бу шикаять буенча Татарстан Республикасы Конституция суды Билгеләмәсе катгый һәм аңа карата шикаять бирелми.

3. Әлеге Билгеләмәнең күчермәсен гражданка Д.В. Кузнецовага һәм Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетына җибәрергә.

4. Әлеге Билгеләмә «Татарстан Республикасы Конституция суды хәбәрләре»ндә һәм «Татарстан Республикасының хокукый мәгълүматның рәсми порталы»нда (PRAVO.TATARSTAN.RU) басылып чыгарга тиеш.

№ 27-О

Татарстан Республикасы
Конституция суды

ОПРЕДЕЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

26 сентября 2019 года город Казань

об отказе в принятии к рассмотрению ходатайства гражданки Г.С. Рахматуллиной об официальном разъяснении определения Конституционного суда Республики Татарстан от 24 апреля 2015 года № 2-О

Конституционный суд Республики Татарстан в составе Председателя Ф.Г. Хуснутдинова, судей Ф.Р. Волковой, Л.В. Кузьминой, Э.М. Мустафиной, Р.А. Сахиевой,

заслушав в судебном заседании заключение судьи Р.А. Сахиевой, проводившей на основании статьи 44 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» предварительное изучение обращения гражданки Г.С. Рахматуллиной,

установил:

1. В Конституционный суд Республики Татарстан обратилась гражданка Г.С. Рахматуллина с ходатайством об официальном разъяснении определения Конституционного суда Республики Татарстан от 24 апреля 2015 года № 2-О, которым заявительнице было отказано в принятии к рассмотрению жалобы на нарушение ее конституционных прав и свобод абзацами шестнадцатым и семнадцатым Режима использования территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в городе Казани, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 18 апреля 2013 года № 266 «Об утверждении границ территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в г. Казани, и режима их использования».

Оспариваемыми абзацами установлено (в редакции, действовавшей на момент обращения гражданки Г.С. Рахматуллиной), что в границах территорий объектов культурного наследия федерального значения, утверждаемых указанным постановлением, запрещается размещение объектов капитального строительства и их частей, а также проектирование, проведение землеустроительных работ, земляных, строительных, хозяйственных и иных работ, не связанных с сохранением объектов культурного наследия.

По ее мнению, в рассматриваемых положениях не учтены интересы частных собственников, имеющих объекты, не являющиеся объектами культурного наследия, но размещенные при этом в границах территорий объектов культурного наследия. В связи с этим она полагала, что обжалуемые положения нарушают права собственников, ущемляют их в выборе экономической деятельности, а также не признают и не защищают равным образом частную собственность по сравнению с муниципальной и государственной формами собственности. Конституционный суд Республики Татарстан в своем определении от 24 апреля 2015 года № 2-О пришел к выводу, что оспоренные нормы сами по себе не содержат неопределенности в вопросе о соответствии Конституции Республики

Татарстан, в связи с чем согласно пункту 2 части первой статьи 46 во взаимосвязи с пунктом 1 части второй статьи 39 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» ее обращение не является допустимым.

На основании изложенного гражданка Г.С. Рахматуллина просит разъяснить определение Конституционного суда Республики Татарстан от 24 апреля 2015 года № 2-О, в частности, признаны ли оспоренные нормы не содержащими неопределенности в вопросе их соответствия Конституции Республики Татарстан в том числе с учетом того, что они не запрещают реконструкцию указанного здания общественного туалета в объект общественного питания в установленном порядке.

2.Конституционный суд Республики Татарстан, изучив ходатайство гражданки Г.С. Рахматуллиной, не находит оснований для принятия его к рассмотрению.

В соответствии со статьей 77 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» официальное разъяснение решения Конституционного суда Республики Татарстан дается только самим Конституционным судом Республики Татарстан в своем заседании, в частности, по ходатайству лица, имеющего право на обращение в Конституционный суд Республики Татарстан. Как уже неоднократно отмечал Конституционный суд Республики Татарстан, по смыслу данной нормы в ее взаимосвязи со статьей 68 указанного Закона Республики Татарстан официальное разъяснение не может быть простым воспроизведением решения суда и не должно выходить за пределы произведенной Конституционным судом Республики Татарстан проверки конституционности соответствующего нормативного правового акта (определения от 4 октября 2001 года № 5-О и от 14 декабря 2005 года № 11-О).

Конституционный Суд Российской Федерации также указывал, что ходатайство о даче официального разъяснения не может быть рассмотрено, если представленные в нем вопросы не требуют какого-либо дополнительного истолкования решения по существу или формулирования новых правовых позиций (определения от 20 апреля 2010 года № 593-О-Р, от 24 сентября 2013 года № 1270-О-Р, от 24 декабря 2013 года № 1928-О-Р).

Отказывая в принятии к рассмотрению жалобы гражданки Г.С. Рахматуллиной, Конституционный суд Республики Татарстан в своем определении от 24 апреля 2015 года № 2-О указал, что оспариваемые положения Режима использования территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в городе Казани, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 18 апреля 2013 года № 266 «Об утверждении границ территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в г. Казани, и режима их использования», по существу, воспроизводят требования и нормы Федерального закона от 25 июня 2002 года № 73-ФЗ «Об объектах культурного наследия (памятниках истории и культуры) народов Российской

Федерации». Исходя из этого проверка конституционности обжалуемых гражданкой Г.С. Рахматуллиной абзацев фактически означала бы оценку указанных норм федерального законодательства на их соответствие Конституции Республики Татарстан, что в силу статьи 109 Конституции Республики Татарстан и статьи 3 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» Конституционному суду Республики Татарстан неподведомственно.

Следовательно, содержание и смысл определения Конституционного суда Республики Татарстан от 24 апреля 2015 года № 2-О выражены исчерпывающим образом, полностью основаны на нормах действующего законодательства Российской Федерации и Конституции Республики Татарстан и какая-либо правовая неопределенность по ним отсутствует. Вследствие этого указанное определение Конституционного суда Республики Татарстан не требует дополнительной детализации или уточнения.

Вопрос, касающийся того содержат ли оспоренные нормы неопределенность в части установления ими запрета на реконструкцию здания общественного туалета в объект общественного питания в установленном порядке, Конституционным судом Республики Татарстан в определении от 24 апреля 2015 года № 2-О не исследовался и потому не может быть предметом дополнительного истолкования по ходатайству заявительницы.

Кроме этого, в силу части девятой статьи 3 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» Конституционный суд Республики Татарстан решает исключительно вопросы права и при осуществлении конституционного судопроизводства воздерживается от установления и исследования фактических обстоятельств во всех случаях, когда это входит в компетенцию других судов или иных органов.

Таким образом, поскольку поставленный в ходатайстве вопрос не требует какого-либо дополнительного истолкования определения от 24 апреля 2015 года № 2-О по существу, основания для его официального разъяснения Конституционным судом Республики Татарстан отсутствуют.

На основании изложенного, руководствуясь статьей 6, пунктом 3 части первой статьи 46, частью пятой статьи 66, частями первой и второй статьи 67, частями первой, второй и шестой статьи 68, статьями 69, 72, 73 и 77 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан», Конституционный суд Республики Татарстан

определил:

1. Отказать в принятии к рассмотрению ходатайства гражданки Г.С. Рахматуллиной об официальном разъяснении определения Конституционного суда Республики Татарстан от 24 апреля 2015 года № 2-О.

2. Определение Конституционного суда Республики Татарстан по данному обращению окончательно и обжалованию не подлежит.

3. Копию настоящего Определения направить гражданке

Г.С. Рахматуллиной и в Кабинет Министров Республики Татарстан.

4. Настоящее Определение подлежит опубликованию в «Вестнике Конституционного суда Республики Татарстан» и на «Официальном портале правовой информации Республики Татарстан» (PRAVO.TATARSTAN.RU).

№ 28-О

Конституционный суд
Республики Татарстан

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КОНСТИТУЦИЯ СУДЫныңың

Татарстан Республикасы Конституция судының 2015 елның 24 апрелендәге 2-О номерлы билгеләмәсен рәсми аңлату турында гражданка Г.С. Рәхмәтуллина үтенечнамәсен карауга алудан баш тарту хакында

2019 ел
26 сентябрь
Казан шәһәре

БИЛГЕЛӘМӘСЕ

Татарстан Республикасы Конституция суды, Рәисе Ф.Г. Хөснетдинов, судьялары Ф.Р. Волкова, Л.В. Кузьмина, Э.М. Мостафина, Р.Г. Сәхиева составында,

суд утырышында «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 44 статьясы нигезендә гражданка Г.С. Рәхмәтуллина мөрәҗәгатен алдан өйрәнгән судья Р.Г. Сәхиева бәяләмәсен тыңлаганнан соң

а ч ы к л а д ы :

1. Татарстан Республикасы Конституция судына гражданка Г.С. Рәхмәтуллина Татарстан Республикасы Конституция судының 2015 елның 24 апрелендәге 2-О номерлы билгеләмәсен рәсми аңлату турында үтенечнамә белән мөрәҗәгать итте, аның белән мөрәҗәгать итүчегә «Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрен һәм алардан файдалану режимын раслау турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 18 апрелендәге 266 номерлы карары белән расланган Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләреннән файдалану режимының уналтынчы һәм унҗиденче абзацлары белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата шикаятен карауга алудан баш тартылды.

Дәгъва белдерелә торган абзацлар белән (гражданка Г.С. Рәхмәтуллина мөрәҗәгать иткән вакытта гамәлдә булган редакциясендә) күрсәтелгән карар нигезендә раслана торган федераль әһәмияттәге мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрендә капиталь төзелеш объектларын һәм аларның өлешләрен урнаштыру, шулай ук җир төзелеше эшләре, мәдәни мирас объектларын саклауга бәйле булмаган җир, төзелеш, хуҗалык һәм башка эшләрне проектлау, башкару тыела дип билгеләнгән.

Аның фикеренчә, карала торган нигезләмәләрдә мәдәни мирас объектлары булып тормаган, ләкин шул ук вакытта мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрендә урнашкан объектларга ия булган хосусый милекчеләрнең мәнфәгатьләре исәпкә алынмаган. Шуңа бәйле рәвештә, ул уйлаганча, шикаять бирелә торган нигезләмәләр милекчеләрнең хокукларын боза, аларның икътисадый эшчәнлек белән шөгыльләнүенә комачаулый, шулай ук муниципаль милек һәм дәүләт милке белән чагыштырганда хосусый милекне бертигез дәрәҗәдә танымый һәм якламый.

Татарстан Республикасы Конституция суды үзенең 2015 елның 24 апрелендәге 2-О номерлы билгеләмәсендә дәгъва белдерелә торган нормалар үзеннән-үзе Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килү-килмәве турындагы мәсьәләдә билгесезлек юк, шуңа бәйле рәвештә «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 39 статьясындагы икенче өлешенең 1 пункты белән үзара бәйләнештә 46 статьясындагы беренче өлешенең 2 пункты нигезендә аның мөрәҗәгате карала алмый дигән нәтиҗәгә килде.

Бәян ителгәннәр нигезендә гражданка Г.С. Рәхмәтуллина Татарстан Республикасы Конституция судының 2015 елның 24 апрелендәге 2-О номерлы билгеләмәсен, аерым алганда, дәгъва белдерелә торган нормаларның Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килү-килмәве мәсьәләсендә билгесезлек юк дип танылганмы, шул исәптән күрсәтелгән җәмәгать бәдрәфе бинасын билгеләнгән тәртиптә җәмәгать туклануы объектына үзгәртелүен тыймауларын исәпкә алып, аңлатуны сорый.

2. Татарстан Республикасы Конституция суды гражданка Г.С. Рәхмәтуллина үтенечнамәсен өйрәнеп, аны карауга алу өчен нигезләр тапмый.

«Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 77 статьясы нигезендә Татарстан Республикасы Конституция суды карарына рәсми аңлатма, аерым алганда, Татарстан Республикасы Конституция судына мөрәҗәгать итү хокукына ия затның үтенечнамәсе буенча бары тик Татарстан Республикасы Конституция судының үзе тарафыннан үз утырышында гына бирелә. Татарстан Республикасы Конституция суды берничә тапкыр билгеләп үткәнчә, рәсми аңлатма, күрсәтелгән Законның 68 статьясы белән үзара бәйләнештә әлеге норманың мәгънәсе буенча, суд карарын гади кабатлау гына була алмый һәм тиешле норматив хокукый актның конституциячеллеген Татарстан Республикасы Конституция суды башкарган тикшерү чикләреннән чыкмаска тиеш (2001 елның 4 октябрендәге 5-О номерлы һәм 2005 елның 14 декабрендәге 11-О номерлы билгеләмәләр).

Россия Федерациясе Конституция Суды шулай ук рәсми аңлатма бирү турындагы үтенечнамә, әгәр анда бирелгән сораулар карарны асылда ничек тә булса өстәмә аңлатуны яисә яңа хокукый позицияләр формалаштыруны таләп итмәсә, карала алмый дип күрсәткән иде (2010 елның 20 апрелендәге 593-О-Р номерлы, 2013 елның 24 сентябрендәге 1270-О-Р номерлы, 2013 елның 24 декабрендәге 1928-О-Р номерлы билгеләмәләре).

Гражданка Г.С. Рәхмәтуллина шикаятен карауга алудан баш тартып, Татарстан Республикасы Конституция суды үзенең 2015 елның 24 апрелендәге 2-О номерлы билгеләмәсендә, «Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрен һәм алардан файдалану режимын раслау турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 18 апрелендәге 266 номерлы карары белән расланган Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика)

әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләреннән файдалану режимының дәгъва белдерелә торган нигезләмәләре, асылда, «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният ядкарьләре) турында» 2002 елның 25 июнендәге 73-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләрен һәм нормаларын кабатлыйлар, дип күрсәтте. Моннан чыгып, гражданка Г.С. Рәхмәтуллина шикаять бирә торган абзацларның конституциячеллеген тикшерү фактта күрсәтелгән федераль закон нормаларының Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килү-килмәвенә бәя бирүне аңлатыр иде, бу Татарстан Республикасы Конституциясенең 109 статьясы һәм «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясы нигезендә Татарстан Республикасы Конституция суды карамагына керми.

Димәк, Татарстан Республикасы Конституция судының 2015 елның 24 апрелендәге 2-О номерлы билгеләмәсенең эчтәлеге һәм мәгънәсе җитәрлек дәрәҗәдә ачык чагылдырылган, Россия Федерациясенең гамәлдәге законнары һәм Татарстан Республикасы Конституциясе нормаларына тулысынча таяна һәм алар буенча нинди дә булса хокукый билгесезлек юк. Шуңа бәйле рәвештә Татарстан Республикасы Конституция судының күрсәтелгән билгеләмәсе өстәмә тәфсилләүне яисә аныклауны таләп итми.

Җәмәгать бәдрәфе бинасының билгеләнгән тәртиптә җәмәгать туклануы объектына үзгәртелүен тыюны билгеләү өлешендә дәгъва белдерелә торган нормаларда билгесезлек булу-булмауга кагылышлы мәсьәлә Татарстан Республикасы Конституция суды тарафыннан 2015 елның 24 апрелендәге 2-О номерлы билгеләмәсендә тикшерелмәгән һәм шуңа күрә мөрәҗәгать итүче үтенечнамәсе буенча өстәмә аңлату предметы була алмый.

Моннан тыш, «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясындагы тугызынчы өлеше нигезендә Татарстан Республикасы Конституция суды бары тик хокук мәсьәләләрен генә хәл итә һәм конституциячел суд эшләрен башкарганда башка судлар яисә бүтән органнар компетенциясенә кергән барлык очракларда факттагы хәлләрне ачыклаудан һәм тикшерүдән тыелып кала.

Шулай итеп, үтенечнамәдә куелган мәсьәлә асылда 2015 елның 24 апрелендәге 2-О номерлы билгеләмәсенә нинди дә булса өстәмә аңлатма таләп итмәгәнлектән, Татарстан Республикасы Конституция суды тарафыннан аның рәсми аңлатмасына нигез юк.

Бәян ителгәннәр нигезендә, «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 6 статьясына, 46 статьясындагы беренче өлешенең 3 пунктына, 66 статьясындагы бишенче өлешенә, 69, 72, 73 һәм 77 статьяларына таянып, Татарстан Республикасы Конституция суды

билгеләде:

1. Татарстан Республикасы Конституция судының 2015 елның 24 апрелендәге 2-О номерлы билгеләмәсен рәсми аңлату турында

гражданка Г.С. Рәхмәтуллина үтенечнамәсен карауга алудан баш тартырга.

2. Бу мөрәҗәгать буенча Татарстан Республикасы Конституция суды Билгеләмәсе катгый һәм аңа карата шикаять бирелми.

3. Әлеге Билгеләмәнең күчермәсен гражданка Г.С. Рәхмәтуллинага һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетына җибәрергә.

4. Әлеге Билгеләмә «Татарстан Республикасы Конституция суды хәбәрләре»ндә һәм «Татарстан Республикасының хокукый мәгълүматның рәсми порталы»нда (PRAVO.TATARSTAN.RU) басылып чыгарга тиеш.

№ 28-О

Татарстан Республикасы
Конституция суды

ОПРЕДЕЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

29 октября 2019 года город Казань

об отказе в принятии к рассмотрению жалобы гражданина А.В. Туганова на нарушение его конституционных прав и свобод пунктом 2.1 Положения об открытии школьного автобусного маршрута, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 3 августа 2010 года № 615

Конституционный суд Республики Татарстан в составе Председателя Ф.Г. Хуснутдинова, судей Ф.Р. Волковой, Л.В. Кузьминой, Э.М. Мустафиной, Р.А. Сахиевой, А.Р. Шакараева,

заслушав в судебном заседании заключение судьи Э.М. Мустафиной, проводившей на основании статьи 44 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» предварительное изучение жалобы гражданина А.В. Туганова,

установил:

1. В Конституционный суд Республики Татарстан обратился гражданин А.В. Туганов с жалобой на нарушение его конституционных прав и свобод пунктом 2.1 Положения об открытии школьного автобусного маршрута, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 3 августа 2010 года № 615 (далее также — Положение).

Согласно пункту 2.1 Положения основанием для открытия школьного автобусного маршрута является решение органа местного самоуправления (далее — заказчик), согласованное с Министерством образования и науки Республики Татарстан, Министерством транспорта и дорожного хозяйства Республики Татарстан и Управлением ГИБДД Министерства внутренних дел по Республике Татарстан.

Из жалобы и приложенных к ней документов следует, что в 2009 году в городском микрорайоне на ул. Загородная г. Зеленодольска, в котором, как поясняет гражданин А.В. Туганов, проживает около 560 человек, была закрыта начальная школа. Детей микрорайона приписали к другой городской школе, находящейся в 7 км от ул. Загородной. Заявитель отмечает, что, несмотря на отдаленность учебного заведения от места жительства учеников, подвоз детей в школу не организован. Неоднократные обращения гражданина А.В. Туганова с просьбой открытия такого школьного маршрута в органы местного самоуправления Зеленодольского муниципального района Республики Татарстан, а также в иные органы власти результата не дали.

Заявитель отмечает, что порядок и необходимые требования для открытия, изменения и прекращения действия (закрытия) школьных автобусных маршрутов определены Положением. Оспариваемый пункт 2.1 предусматривая, что основанием для открытия школьного автобусного маршрута является решение заказчика, не устанавливает, в каких случаях заказчик обязан принимать такое решение. Гражданин А.В. Туганов полагает, что фактически заказчик решает данный вопрос по своему усмотрению и может просто не принимать соответствующего решения. Таким образом, он

указывает, что обжалуемая норма носит неопределенный характер, и, следовательно, нарушает конституционный принцип равенства и конституционные права граждан, проживающих в микрорайоне ул. Загородная.

На основании изложенного гражданин А.В. Туганов просит Конституционный суд Республики Татарстан признать пункт 2.1 Положения об открытии школьного автобусного маршрута, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 3 августа 2010 года № 615, не соответствующим статьям 13, 28 (части первая и вторая), 29 (часть первая), 38 (части первая и третья), 54 (часть первая), 56 (части первая и вторая) Конституции Республики Татарстан.

2. Федеральный закон от 6 октября 2003 года № 131-ФЗ «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации» относит к вопросам местного значения создание условий для предоставления транспортных услуг населению и организацию транспортного обслуживания населения в границах муниципального образования (поселения, муниципального района, городского округа).

Правовое регулирование общественных отношений, возникающих в связи с реализацией права на образование, обеспечением государственных гарантий прав и свобод человека в сфере образования и созданием условий для реализации права на образование, осуществляется на основании Федерального закона от 29 декабря 2012 года № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации». Статьей 34 указанного Федерального закона закреплены основные права обучающихся, меры их социальной поддержки и стимулирования, в том числе право на транспортное обеспечение, которое в силу статьи 40 этого же Федерального закона включает в себя организацию органами местного самоуправления, как учредителей муниципальных образовательных организаций, их бесплатной перевозки до образовательных организаций и обратно, в случае, если на территории муниципальных образований не обеспечена транспортная доступность соответствующих образовательных организаций по месту жительства обучающихся.

Конституционный Суд Российской Федерации указал, что частью 2 статьи 40 Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации» предполагается обязательность организации бесплатной перевозки обучающихся в муниципальных образовательных организациях, реализующих основные общеобразовательные программы, если с учетом обстоятельств, определяющих транспортную доступность образовательных организаций в конкретном муниципальном образовании, возможность осуществления обучающимися конституционного права на получение общедоступного и бесплатного основного общего образования существенно затруднена или не может быть обеспечена. При этом, как отметил Конституционный Суд Российской Федерации, не исключается обеспечение транспортной доступности образовательной организации путем предоставления обучающимся соответствующих мер социальной поддержки, предусмотренных законодательством

Российской Федерации, в рамках организации транспортного обслуживания населения транспортом общего пользования, с тем чтобы они имели возможность добраться до образовательной организации и обратно в разумный срок, ориентиром для определения которого могут служить указанные в СанПиН 2.4.2.2821-10 «Санитарно-эпидемиологические требования к условиям и организации обучения в общеобразовательных организациях» (утверждены постановлением Главного государственного санитарного врача Российской Федерации от 29 декабря 2010 года № 189) 30 минут, но при условии регулярности транспортного сообщения и совпадении расписания движения транспортных средств со временем начала и окончания школьных занятий (Постановление от 5 июля 2017 года № 18-П).

В Республике Татарстан организацию бесплатной перевозки обучающихся до образовательных организаций и обратно предусматривают взаимосвязанные положения статей 22 и 24 Закона Республики Татарстан от 22 июля 2013 года № 68-ЗРТ «Об образовании», которые по своему содержанию и правовому смыслу аналогичны вышеприведенным положениям Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации».

Таким образом, из названных положений федерального и республиканского законодательства следует, что органы местного самоуправления, как учредители муниципальных образовательных организаций, обязаны организовывать бесплатную перевозку обучающихся к месту обучения и обратно в тех случаях, когда на конкретной территории муниципального образования отсутствует возможность обеспечения обучающимся территориальной доступности образовательной организации.

Оспариваемое заявителем Положение по своей правовой природе и целевому назначению направлено на обеспечение безопасности перевозок обучающихся, в частности на упорядочение процедуры оформления разрешительных документов на открытие школьного автобусного маршрута. Обжалуемый пункт 2.1 Положения, исходя из его места в системе рассматриваемого правового регулирования, подлежит применению только после принятия органами местного самоуправления соответствующего решения, основания принятия которого регламентированы вышеприведенными нормами федерального и республиканского законодательства, сам по себе не может считаться нарушающим конституционные права граждан, в том числе заявителя в указанном в жалобе аспекте, и, следовательно, не содержит неопределенности в вопросе о его соответствии Конституции Республики Татарстан, в связи с чем согласно пункту 2 части первой статьи 46 во взаимосвязи с пунктом 1 части второй статьи 39 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» его жалоба не является допустимой.

Из содержания жалобы следует, что гражданин А.В. Туганов, формально оспаривая конституционность пункта 2.1 Положения об открытии школьного автобусного маршрута, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 3 августа 2010 года № 615, фактически выражает несогласие

с действиями (бездействием) уполномоченных на разрешение этого вопроса органов местного самоуправления, что к компетенции Конституционного суда Республики Татарстан, определенной статьей 109 Конституции Республики Татарстан и статьей 3 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан», не относится.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьей 3, пунктом 1 части второй статьи 39, пунктами 1 и 2 части первой статьи 46, частью пятой статьи 66, частями первой и второй статьи 67, статьями 69, 72, 73 и 101 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан», Конституционный суд Республики Татарстан

определил:

1. Отказать в принятии к рассмотрению жалобы гражданина А.В. Туганова на нарушение его конституционных прав и свобод пунктом 2.1 Положения об открытии школьного автобусного маршрута, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 3 августа 2010 года № 615, поскольку она в соответствии с установленными требованиями Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» не является допустимой, а разрешение поставленного заявителем вопроса Конституционному суду Республики Татарстан неподведомственно.

2. Определение Конституционного суда Республики Татарстан по данной жалобе окончательно и обжалованию не подлежит.

3. Копию настоящего Определения направить гражданину А.В. Туганову и в Кабинет Министров Республики Татарстан.

4. Настоящее Определение подлежит опубликованию в «Вестнике Конституционного суда Республики Татарстан» и на «Официальном портале правовой информации Республики Татарстан» (PRAVO.TATARSTAN.RU).

№ 32-О

Конституционный суд
Республики Татарстан

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КОНСТИТУЦИЯ СУДЫныңың

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2010 елның 3 августындагы 615 номерлы карары белән расланган Мәктәп автобус маршрутын ачу турында нигезләмәнең 2.1 пункты белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата гражданин А.В. Туганов шикаятен карауга алудан баш тарту турында

2019 ел
29 октябрь
Казан шәһәре

БИЛГЕЛӘМӘСЕ

Татарстан Республикасы Конституция суды, Рәисе Ф.Г. Хөснетдинов, судьялары Ф.Р. Волкова, Л.В. Кузьмина, Э.М. Мостафина, Р.Г. Сәхиева, А.Р. Шакараев составында,

суд утырышында «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 44 статьясы нигезендә гражданин А.В. Туганов шикаятен алдан өйрәнгән судья Э.М. Мостафина бәяләмәсен тыңлаганнан соң

а ч ы к л а д ы :

1. Татарстан Республикасы Конституция судына гражданин А.В. Туганов Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2010 елның 3 августындагы 615 номерлы карары белән расланган Мәктәп автобус маршрутын ачу турында нигезләмәнең (алга таба шулай ук — Нигезләмә) 2.1 пункты белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата шикаять белән мөрәҗәгать итте.

Нигезләмәнең 2.1 пункты нигезендә мәктәп автобус маршрутын ачу өчен җирле үзидарә органының (алга таба — заказчы) Татарстан Республикасының Мәгариф һәм фән министрлыгы, Татарстан Республикасының Транспорт һәм юл хуҗалыгы министрлыгы һәм Татарстан Республикасы буенча Эчке эшләр министрлыгының ЮХИДИ идарәсе белән килештерелгән карары нигез булып тора.

Шикаятьтән һәм аңа кушымта итеп бирелгән документлардан күренгәнчә, 2009 елда Яшел Үзән шәһәренең Загородная урамындагы шәһәр микрорайонында, гражданин А.В. Туганов аңлатканча, анда 560ка якын кеше яши, башлангыч мәктәп ябылган. Микрорайон балаларын шәһәрнең Загородная урамыннан 7 км ераклыкта урнашкан башка мәктәбенә беркеткәннәр. Мөрәҗәгать итүче билгеләп үткәнчә, уку йортының укучыларның яшәү урыныннан ерак булуына карамастан, балаларны мәктәпкә йөртү оештырылмаган. Гражданин А.В. Тугановның Татарстан Республикасы Яшел Үзән муниципаль районы җирле үзидарә органнарына, шулай ук хакимиятнең башка органнарына мондый мәктәп маршрутын ачу үтенече белән берничә тапкыр мөрәҗәгать итүе нәтиҗә бирмәгән.

Мөрәҗәгать итүче күрсәткәнчә, мәктәп автобус маршрутларын ачу, үзгәртү һәм аларның эшләвен туктату (ябу) тәртибе һәм моның өчен кирәкле таләпләр Нигезләмәдә билгеләнә. Дәгъва белдерелә торган 2.1 пункт, мәктәп автобус маршрутын ачу

өчен заказчының карары нигез булып торуын күздә тотып, заказчы нинди очракларда мондый карар кабул итәргә тиешлеген билгеләми. Гражданин А.В. Туганов, фактта заказчы бу мәсьәләне үзенчә хәл итә һәм тиешле карарны кабул итмәскә дә мөмкин, дип саный. Шулай итеп, ул, шикаять белдерелә торган норма билгесез характерда һәм, димәк, Загородная урамы микрорайонында яшәүче гражданнарның конституциячел хокукларын һәм конституциячел тигезлек принцибын боза, дип күрсәтә.

Бәян ителгәннәр нигезендә гражданин А.В. Туганов Татарстан Республикасы Конституция судыннан Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2010 елның 3 августындагы 615 номерлы карары белән расланган Мәктәп автобус маршрутын ачу турында нигезләмәнең 2.1 пунктын Татарстан Республикасы Конституциясенең 13, 28 (беренче һәм икенче өлешләр), 29 (беренче өлеш), 38 (беренче һәм өченче өлешләр), 54 (беренче өлеш), 56 (беренче һәм икенче өлешләр) статьяларына туры килми дип тануны сорый.

2. «Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон халыкка транспорт хезмәтләре күрсәтү өчен шартлар тудыру һәм муниципаль берәмлек (җирлек, муниципаль район, шәһәр округы) чикләрендә халыкка транспорт хезмәтләре күрсәтү оештыруны җирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертә.

Белем алуга хокукны тормышка ашыру, мәгариф өлкәсендә кеше хокуклары һәм ирекләренең дәүләт гарантияләрен тәэмин итү һәм белем алуга хокукны тормышка ашыру өчен шартлар булдыру белән бәйле барлыкка килә торган иҗтимагый мөнәсәбәтләрне хокукый җайга салу «Россия Федерациясендә мәгариф турында» 2012 елның 29 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә гамәлгә ашырыла. Күрсәтелгән Федераль законның 34 статьясында белем алучыларның төп хокуклары һәм аларга социаль ярдәм һәм стимуллаштыру чаралары, шул исәптән транспорт белән тәэмин ителү хокукы да беркетелгән, ул, әлеге Федераль законның 40 статьясы нигезендә, муниципаль белем бирү оешмаларын гамәлгә куючылар буларак, җирле үзидарә органнары тарафыннан муниципаль берәмлекләр территориясендә белем алучыларның яшәү урыны буенча тиешле белем бирү оешмаларына транспорт белән барып җитү тәэмин ителмәгән очракта, белем бирү оешмаларына кадәр түләүсез алып бару һәм кирегә алып кайтуны күздә тоткан транспорт белән тәэмин итүне оештыруны үз эченә ала.

Россия Федерациясе Конституция Суды күрсәткәнчә, «Россия Федерациясендә мәгариф турында» Федераль законның 40 статьясындагы 2 өлеше нигезендә, әгәр конкрет муниципаль берәмлектә белем бирү оешмаларына транспорт белән барып җитү мөмкинлеген билгели торган шартларны исәпкә алып, белем алучыларга һәркем өчен мөмкин булган һәм түләүсез төп гомуми белем алуга конституциячел хокукларын гамәлгә ашыру мөмкинлеге сизелерлек кыенлашкан яисә тәэмин ителә алмый

икән, төп гомуми белем бирү программаларын тормышка ашыручы муниципаль белем бирү оешмаларында белем алучыларны түләүсез йөртүне оештыруның мәҗбүрилеге күздә тотыла. Моның белән бергә, Россия Федерациясе Конституция Суды билгеләп үткәнчә, гомуми кулланылыштагы транспорт белән халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыру кысаларында, белем бирү оешмасының белем алучыларга Россия Федерациясе законнарында каралган тиешле социаль ярдәм чараларын күрсәтү юлы белән транспорттан һәркем файдалана алуны тәэмин итү юкка чыгарылмый, аларга белем бирү оешмасына барып җитү һәм артык озакка сузылмаган вакыт аралыгында кире кайту мөмкинлеге булырлык итеп, аны билгеләү өчен СанПиН 2.4.2.2821-10 «Гомуми белем бирү оешмаларында укыту шартларына һәм укытуны оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр»дә (Россия Федерациясе Баш дәүләт санитария табибының 2010 елның 29 декабрендәге 189 номерлы карары белән расланган) күрсәтелгән 30 минут, әмма транспорт даими йөргән һәм транспорт чаралары хәрәкәте расписаниесенең мәктәптә дәресләр башлану һәм тәмамлану вакыты белән туры килгән шартларда, ориентир була ала (2017 елның 5 июлендәге 18-П номерлы Карар).

Татарстан Республикасында белем алучыларны белем бирү оешмаларына кадәр түләүсез алып бару һәм кирегә алып кайтуны оештыруны «Мәгариф турында» 2013 елның 22 июлендәге 68-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 22 һәм 24 статьяларының үзара бәйле нигезләмәләре күздә тота, алар эчтәлеге һәм хокукый мәгънәсе буенча «Россия Федерациясендә мәгариф турында» Федераль законның югарыда аталган нигезләмәләренә охшаш.

Шулай итеп, федераль һәм республика законнарының китерелгән нигезләмәләреннән күренгәнчә, җирле үзидарә органнары, муниципаль белем бирү оешмаларын гамәлгә куючылар буларак, муниципаль берәмлекнең конкрет территориясендә белем алучыларга белем бирү оешмасының территориаль яктан уңайлы булуын тәэмин итү мөмкинлеге булмаган очракларда, белем алучыларны укыган урынына кадәр түләүсез алып баруны һәм кирегә алып кайтуны оештырырга тиеш.

Мөрәҗәгать итүче тарафыннан дәгъва белдерелә торган Нигезләмә үзенең хокукый табигате һәм максатчан билгеләнеше буенча белем алучыларны йөртү куркынычсызлыгын тәэмин итүгә, аерым алганда, мәктәп автобус маршрутын ачу өчен рөхсәт документларын рәсмиләштерү процедурасын тәртипкә китерүгә юнәлдерелгән. Нигезләмәнең шикаять белдерелә торган 2.1 пункты, карала торган хокукый җайга салу системасында үзенең урыныннан чыгып, җирле үзидарә органнары тарафыннан федераль һәм республика законнарының югарыда күрсәтелгән нормалары белән кабул итү нигезләре регламентланган тиешле карар кабул ителгәннән соң гына кулланылырга тиеш, үзеннән-үзе гражданнарның, шул исәптән мөрәҗәгать итүченең шикаятьтә күрсәтелгән аспектта конституциячел хокукларын бозучы буларак санала алмый һәм, димәк, аның Татарстан Республикасы

Конституциясенә туры килү-килмәве турындагы мәсьәләдә билгесезлек юк, шуңа бәйле рәвештә «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 39 статьясындагы икенче өлешенең 1 пункты белән үзара бәйләнештә 46 статьясындагы беренче өлешенең 2 пункты нигезендә аның шикаяте карала алмый.

Шикаять эчтәлегеннән күренгәнчә, гражданин А.В. Туганов Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2010 елның 3 августындагы 615 номерлы карары белән расланган Мәктәп автобус маршрутын ачу турында нигезләмәнең 2.1 пунктының конституциячеллегенә формаль дәгъва белдереп, фактта әлеге мәсьәләне хәл итүгә вәкаләтле җирле үзидарә органнарының гамәлләре (гамәл кылмавы) белән килешмәүне белдерә, бу исә Татарстан Республикасы Конституция судының Татарстан Республикасы Конституциясенең 109 статьясында һәм «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясында билгеләнгән компетенциясенә керми.

Бәян ителгәннәрдән чыгып һәм «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясына, 39 статьясындагы икенче өлешенең 1 пунктына, 46 статьясындагы беренче өлешенең 1 һәм 2 пунктларына, 66 статьясындагы бишенче өлешенә, 67 статьясындагы беренче һәм икенче өлешләренә, 69, 72, 73 һәм 101 статьяларына таянып, Татарстан Республикасы Конституция суды

билгеләде:

1. Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2010 елның 3 августындагы 615 номерлы карары белән расланган Мәктәп автобус маршрутын ачу турында нигезләмәнең 2.1 пункты белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата гражданин А.В. Туганов шикаятен карауга алудан баш тартырга, чөнки ул «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законы билгеләгән таләпләр нигезендә карала алмый, ә мөрәҗәгать итүче куйган мәсьәләләрне хәл итү Татарстан Республикасы Конституция суды карамагына керми.

2. Бу шикаять буенча Татарстан Республикасы Конституция суды Билгеләмәсе катгый һәм аңа карата шикаять бирелми.

3. Әлеге Билгеләмәнең күчермәсен гражданин А.В. Тугановка һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетына җибәрергә.

4. Әлеге Билгеләмә «Татарстан Республикасы Конституция суды хәбәрләре»ндә һәм «Татарстан Республикасының хокукый мәгълүматның рәсми порталы»нда (PRAVO.TATARSTAN.RU) басылып чыгарга тиеш.

№ 32-О

Татарстан Республикасы
Конституция суды

ОПРЕДЕЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

30 октября 2019 года город Казань

об отказе в принятии к рассмотрению жалобы гражданки Г.С. Рахматуллиной на нарушение ее конституционных прав и свобод абзацами первым—двенадцатым и пятнадцатым Режима использования территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в городе Казани, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 18 апреля 2013 года № 266 «Об утверждении границ территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в г. Казани, и режима их использования»

Конституционный суд Республики Татарстан в составе Председателя Ф.Г. Хуснутдинова, судей Ф.Р. Волковой, Л.В. Кузьминой, Э.М. Мустафиной, Р.А. Сахиевой, А.Р. Шакараева,

заслушав в судебном заседании заключение судьи Ф.Р. Волковой, проводившей на основании статьи 44 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» предварительное изучение жалобы гражданки Г.С. Рахматуллиной,

установил:

1. В Конституционный суд Республики Татарстан обратилась гражданка Г.С. Рахматуллина с жалобой на нарушение ее конституционных прав и свобод абзацами первым—двенадцатым и пятнадцатым Режима использования территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в городе Казани, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 18 апреля 2013 года № 266 «Об утверждении границ территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в г. Казани, и режима их использования» (далее также — постановление Кабинета Министров Республики Татарстан № 266). Оспариваемые нормы определяют виды работ, проведение которых разрешается в границах территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, утвержденных постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан № 266, а также порядок проведения этих работ.

Из жалобы и приложенных к ней копий документов следует, что заявительница является собственником 1/2 доли земельного участка, расположенного в границах территории объекта культурного наследия регионального (республиканского) значения «Городской сад “Черное озеро”, нач. XIX в.» и 1/2 доли находящегося на данном земельном участке здания общественного туалета. С целью изменения вида разрешенного использования земельного участка в связи с реконструкцией указанного здания в объект общественного питания она обращалась в Управление архитектуры и градостроительства Исполнительного комитета муниципального образования города Казани, а также в Исполнительный комитет муниципального образования города Казани и в Министерство культуры Республики Татарстан. Из содержания ответов данных органов на ее обращения следует, что реконструкция здания

общественного туалета, расположенного в границах объекта культурного наследия регионального (республиканского) значения «Городской сад “Черное озеро”, нач. XIX в.», возможна только в рамках работ по его сохранению на основании письменного задания и разрешения Министерства культуры Республики Татарстан, которое выдается после согласования указанным Министерством проектной документации, получившей положительное заключение государственной историко-культурной экспертизы. Гражданке Г.С. Рахматуллиной было выдано соответствующее письменное задание и разрешение на перепрофилирование только под общественный туалет.

По мнению заявительницы, Федеральным законом от 25 июня 2002 года № 73-ФЗ «Об объектах культурного наследия (памятниках истории и культуры) народов Российской Федерации» (далее также — Федеральный закон) четко определено, что разрешается и что запрещается осуществлять в границах территории объекта культурного наследия. Она полагает, что Федеральный закон не предоставляет субъектам Российской Федерации полномочий по определению видов хозяйственной деятельности, которые разрешены осуществлять в границах территории объекта культурного наследия, поскольку этот вопрос уже полностью урегулирован в главе VII этого закона, поэтому Кабинет Министров Республики Татарстан, принимая оспариваемые нормы, вторгся в компетенцию федерального законодателя.

На основании изложенного гражданка Г.С. Рахматуллина считает, что обжалуемые положения нарушают права собственников и препятствуют выбору экономической деятельности. В связи с этим она просит Конституционный суд Республики Татарстан признать абзацы первый—двенадцатый и пятнадцатый Режима использования территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в городе Казани, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 18 апреля 2013 года № 266 «Об утверждении границ территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в г. Казани, и режима их использования» не соответствующими статьям 18 (часть первая), 19 (часть первая), 28 (части первая и вторая), 29 (часть первая) и 49 Конституции Республики Татарстан.

2. Правовое регулирование отношений в области сохранения, использования, популяризации и государственной охраны объектов культурного наследия (памятников истории и культуры) народов Российской Федерации осуществляется в соответствии с Федеральным законом от 25 июня 2002 года № 73-ФЗ «Об объектах культурного наследия (памятниках истории и культуры) народов Российской Федерации» и принимаемыми в соответствии с ним другими федеральными законами, а также законами субъектов Российской Федерации в области государственной охраны объектов культурного наследия (статья 2).

В Республике Татарстан эти правоотношения регулирует Закон Республики Татарстан от 1 апреля 2005 года № 60-ЗРТ «Об объек-

тах культурного наследия в Республике Татарстан» (далее также — Закон Республики Татарстан). В соответствии с пунктом 6 статьи 6 и пунктом 3 статьи 25 данного Закона Республики Татарстан (в редакции, действовавшей до вступления в силу Закона Республики Татарстан от 2 июля 2015 года № 51-ЗРТ) к полномочиям Кабинета Министров Республики Татарстан было отнесено установление и утверждение границ зон охраны объектов культурного наследия, режимов использования территории объекта культурного наследия регионального (республиканского) значения. Указанное полномочие в свою очередь было основано на Федеральном законе (в редакции, действовавшей до вступления в силу Федерального закона от 3 августа 2018 года № 324-ФЗ), согласно которому к ведению органов государственной власти субъекта Российской Федерации в области сохранения, использования, популяризации и государственной охраны объектов культурного наследия регионального значения отнесено утверждение границ зоны охраны объектов культурного наследия, особых режимов использования земель в границах территорий данных зон.

В рамках реализации предоставленных полномочий оспариваемым постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан № 266 были утверждены границы территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в городе Казани, в том числе границы территории объекта культурного наследия регионального значения «Городской сад “Черное озеро”, нач. XIX в.» (пункт 22). Данный объект является объектом культурного наследия регионального значения в соответствии с постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 10 ноября 2002 года № 626 «О включении в государственные охранные реестры недвижимых памятников истории, градостроительства и архитектуры республиканского (Республики Татарстан) значения дополнительно выявленных объектов».

Конституционный Суд Российской Федерации отметил, что объект культурного наследия имеет исторические и культурные особенности (предмет охраны), которые обусловливают его особую защиту, обеспечиваемую как за счет ограничительных законодательных требований, связанных с функционированием данных объектов и прилегающей к ним территории, так и за счет законодательных требований, непосредственно направленных на проведение работ по сохранению этих объектов, включая их консервацию, ремонт, реставрацию и приспособление для современного использования (Определение от 18 июля 2017 года № 1654-О). Указанные требования нашли свое отражение в статьях 5.1 (подпункт 1 пункта 1), 35, 40 (пункт 3), 41, 44, 45, 47 и других предписаниях этого Федерального закона. Аналогичные по своему содержанию и правовому смыслу положения были установлены статьей 35 Федерального закона (действовавшей в редакции до вступления в силу Федерального закона от 22 октября 2014 года № 315-ФЗ).

Утвержденный оспариваемым постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан № 266 режим использования территорий объектов культурного наследия регионального (республи-

канского) значения предусматривает ограничение хозяйственной деятельности и иные требования, необходимые для обеспечения сохранности объекта культурного наследия. Данные требования установлены не произвольно, а основаны на положениях Федерального закона, подпунктом 3 пункта 1 статьи 5.1 которого органу исполнительной власти субъекта Российской Федерации предоставлено право устанавливать требования к осуществлению деятельности в границах территории объекта культурного наследия.

Таким образом, обжалуемые положения режима использования территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в городе Казани, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан № 266, по существу воспроизводят нормы Федерального закона «Об объектах культурного наследия (памятниках истории и культуры) народов Российской Федерации» и не превышают требования и ограничения, закрепленные Федеральным законом. Следовательно, Кабинет Министров Республики Татарстан при принятии постановления от 18 апреля 2013 года № 266 «Об утверждении границ территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в г. Казани, и режима их использования» не вышел за пределы полномочий, предоставленных органам государственной власти субъектов Российской Федерации при регулировании отношений в области сохранения, использования, популяризации и государственной охраны объектов культурного наследия.

В связи с этим оспариваемые гражданкой Г.С. Рахматуллиной абзацы первый—двенадцатый и пятнадцатый Режима использования территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в городе Казани, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 18 апреля 2013 года № 266 «Об утверждении границ территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в г. Казани, и режима их использования», сами по себе не содержат неопределенности в вопросе их соответствия Конституции Республики Татарстан и согласно пункту 2 части первой статьи 46 во взаимосвязи с пунктом 1 части второй статьи 39 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» данная жалоба не является допустимой.

На основании изложенного и руководствуясь статьей 3, пунктом 1 части второй статьи 39, пунктами 1 и 2 части первой статьи 46, частью пятой статьи 66, частями первой и второй статьи 67, статьями 69, 72, 73 и 101 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан», Конституционный суд Республики Татарстан

определил:

1. Отказать в принятии к рассмотрению жалобы гражданки Г.С. Рахматуллиной на нарушение ее конституционных прав и свобод абзацами первым—двенадцатым и пятнадцатым Режи-

ма использования территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в городе Казани, утвержденного постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 18 апреля 2013 года № 266 «Об утверждении границ территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в г. Казани, и режима их использования», поскольку она в соответствии с установленными требованиями Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» не является допустимой.

2. Определение Конституционного суда Республики Татарстан по данной жалобе окончательно и обжалованию не подлежит.

3. Копию настоящего Определения направить гражданке Г.С. Рахматуллиной и в Кабинет Министров Республики Татарстан.

4. Настоящее Определение подлежит опубликованию в «Вестнике Конституционного суда Республики Татарстан» и на «Официальном портале правовой информации Республики Татарстан» (PRAVO.TATARSTAN.RU).

№ 33-О

Конституционный суд
Республики Татарстан

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КОНСТИТУЦИЯ СУДЫныңың

«Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрен һәм алардан файдалану режимын раслау турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 18 апрелендәге 266 номерлы карары белән расланган Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләреннән файдалану режимының беренче—уникенче һәм унбишенче абзацлары белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата гражданка Г.С. Рәхмәтуллина шикаятен карауга алудан баш тарту турында

2019 ел
30 октябрь
Казан шәһәре

БИЛГЕЛӘМӘСЕ

Татарстан Республикасы Конституция суды, Рәисе Ф.Г. Хөснетдинов, судьялары Ф.Р. Волкова, Л.В. Кузьмина, Э.М. Мостафина, Р.Г. Сәхиева, А.Р. Шакараев составында,

суд утырышында «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 44 статьясы нигезендә гражданка Г.С. Рәхмәтуллина шикаятен алдан өйрәнгән судья Ф.Р. Волкова бәяләмәсен тыңлаганнан соң

а ч ы к л а д ы :

1. Татарстан Республикасы Конституция судына гражданка Г.С. Рәхмәтуллина «Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрен һәм алардан файдалану режимын раслау турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 18 апрелендәге 266 номерлы карары (алга таба шулай ук — Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 266 номерлы карары) белән расланган Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләреннән файдалану режимының беренче—уникенче һәм унбишенче абзацлары белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата шикаять белән мөрәҗәгать итте. Дәгъва белдерелә торган нормалар Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 266 номерлы карары белән расланган төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрендә башкарырга рөхсәт ителгән эш төрләрен, шулай ук бу эшләрне башкару тәртибен билгели.

Шикаятьтән һәм аңа кушып бирелгән документларның күчермәләреннән аңлашылганча, мөрәҗәгать итүче «“Черек күл” шәһәр бакчасы, XIX гасыр башы» төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объекты территориясе чикләрендә урнашкан җир кишәрлегенең 1/2 өлешенең һәм әлеге җир кишәрлегендә урнашкан җәмәгать бәдрәфе бинасының 1/2 өлешенең милекчесе булып тора. Күрсәтелгән бинаның җәмәгать туклануы объекты итеп үзгәртелүенә бәйле рәвештә, җир кишәрлегенең рөхсәт ителгән файдалану төрен үзгәртү максатында ул Казан шәһәре муниципаль берәмлеге башкарма

комитетының Архитектура һәм шәһәр төзелеше идарәсенә, шулай ук Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетына һәм Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгына мөрәҗәгать иткән. Аның мөрәҗәгатьләренә әлеге органнарның җаваплары эчтәлегеннән аңлашылганча, «“Черек күл” шәһәр бакчасы, XIX гасыр башы» төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объекты территориясе чикләрендә урнашкан җәмәгать бәдрәфе бинасын реконструкцияләү бары тик аны саклау буенча башкарыла торган эшләр кысаларында Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының язма биреме һәм дәүләт тарихи-мәдәни экспертизасының уңай бәяләмәсен алган проект документациясен күрсәтелгән министрлык белән килештергәннән соң бирелә торган рөхсәте нигезендә генә мөмкин. Гражданка Г.С. Рәхмәтуллинага тиешле язма бирем һәм яңадан бары тик җәмәгать бәдрәфе итеп үзгәртүгә генә рөхсәт бирелгән.

Мөрәҗәгать итүче фикеренчә, «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкәрләре) турында» 2002 елның 25 июнендәге 73-ФЗ номерлы Федераль законда (алга таба шулай ук — Федераль закон) мәдәни мирас объекты территориясе чикләрендә нәрсә рөхсәт ителүе һәм нәрсә тыелуы төгәл билгеләнгән. Ул, Федераль закон Россия Федерациясе субъектларына мәдәни мирас объекты территориясе чикләрендә гамәлгә ашырырга рөхсәт ителгән хуҗалык эшчәнлеге төрләрен билгеләү буенча вәкаләтләр бирми, чөнки бу мәсьәлә әлеге законның VII бүлегендә инде тулысынча җайга салынган, шуңа күрә Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты, дәгъва белдерелә торган нормаларны кабул итеп, федераль закон чыгаручы компетенциясенә кергән, дип саный.

Бәян ителгәннәр нигезендә, гражданка Г.С. Рәхмәтуллина фикеренчә, шикаять бирелә торган нигезләмәләр милекчеләрнең хокукларын боза һәм аларның икътисадый эшчәнлек төрен сайлавына комачаулый. Шуңа бәйле рәвештә ул Татарстан Республикасы Конституция судыннан «Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрен һәм алардан файдалану режимын раслау турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 18 апрелендәге 266 номерлы карары белән расланган Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләреннән файдалану режимының беренче—уникенче һәм унбишенче абзацларын Татарстан Республикасы Конституциясенең 18 (беренче өлеш), 19 (беренче өлеш), 28 (беренче һәм икенче өлешләр), 29 (беренче өлеш), 49 статьяларына туры килми дип тануны сорый.

2. Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкәрләрен) саклап калу, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендәге мөнәсәбәтләрне хокукый җайга салу «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкәрләре) турында» 2002 елның 25 июнендәге 73-ФЗ номерлы Федераль закон һәм аның нигезендә кабул ителә торган башка феде-

раль законнар, шулай ук мәдәни мирас объектларын дәүләт саклавы өлкәсендә Россия Федерациясе субъектлары законнары нигезендә гамәлгә ашырыла (2 статья).

Татарстан Республикасында бу хокукый мөнәсәбәтләрне «Татарстан Республикасындагы мәдәни мирас объектлары турында» 2005 елның 1 апрелендәге 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы (алга таба шулай ук — Татарстан Республикасы Законы) җайга сала. Әлеге Татарстан Республикасы Законының (2015 елның 2 июлендәге 51-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы үз көченә кергәнче гамәлдә булган редакциясендә) 6 статьясындагы 6 пункты һәм 25 статьясындагы 3 пункты нигезендә Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты вәкаләтләренә мәдәни мирас объектларын саклау зоналары чикләрен, төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объекты территориясеннән файдалану режимнарын билгеләү һәм раслау кертелгән иде. Әлеге вәкаләт, үз чиратында, Федераль законга (2018 елның 3 августындагы 324-ФЗ номерлы Федераль закон үз көченә кергәнче гамәлдә булган редакциясендә) нигезләнгән иде, аның нигезендә төбәк әһәмиятендәге мәдәни мирас объектларын саклап калу, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендә Россия Федерациясе субъекты дәүләт хакимияте органнары карамагына мәдәни мирас объектларын саклау зонасы чикләрен, әлеге зоналар территорияләре чикләрендә җирләрне файдалануның махсус режимнарын раслау кертелгән.

Бирелгән вәкаләтләрне гамәлгә ашыру кысаларында Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының дәгъва белдерелә торган 266 номерлы карары белән Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләреннән файдалану режимы, шул исәптән «“Черек күл” шәһәр бакчасы, XIX гасыр башы» төбәк әһәмиятендәге мәдәни мирас объекты территориясе чикләре расланган (22 пункт). Әлеге объект «Республика (Татарстан Республикасы) әһәмиятендәге тарихи, шәһәр төзелеше һәм архитектура күчемсез һәйкәлләренең дәүләт саклау реестрына өстәмә ачыкланган объектларны кертү турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2002 елның 10 ноябрендәге 626 номерлы карары нигезендә төбәк әһәмиятендәге мәдәни мирас объекты булып тора.

Россия Федерациясе Конституция Суды мәдәни мирас объектының тарихи һәм мәдәни үзенчәлекләргә (саклау предметы) ия булуын, әлеге объектларның һәм алар янәшәсендәге территорияләрнең эшләвенә бәйле чикләү закон таләпләре хисабына тәэмин ителә торган, шулай ук әлеге объектларны саклау буенча эшләрне башкаруга турыдан-туры юнәлдерелгән закон таләпләре хисабына да, аларны черүдән саклау, ремонтлау, реставрацияләү эшләрен һәм заманча куллану өчен җайланмаларны да кертеп, аерым яклауга бәйле булуын билгеләп үтте (2017 елның 18 июлендәге 1654-О номерлы Билгеләмә). Күрсәтелгән таләпләр 5.1 (1 пунктның 1 пунктчасы), 35, 40 (3 пункт), 41, 44, 45, 47 статьяларында һәм бу Федераль законның башка күрсәтмәләрендә үз чагылышын тапкан. Эчтәлеге һәм хокукый мәгънәсе буенча

шундый ук нигезләмәләр Федераль законның (2014 елның 22 октябрендәге 315-ФЗ номерлы Федераль закон үз көченә кергәнче гамәлдә булган редакциясендә) 35 статьясы белән билгеләнгән иде.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының дәгъва белдерелә торган 266 номерлы карары белән расланган төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләреннән файдалану режимы хуҗалык эшчәнлеген чикләүне һәм мәдәни мирас объектының сакланышын тәэмин итү өчен кирәкле башка таләпләрне күздә тота. Әлеге таләпләр нигезсез билгеләнмәгән, ә 5.1 статьяның 1 пунктындагы 3 пунктчасы белән Россия Федерациясе субъектының башкарма хакимият органына мәдәни мирас объекты территориясе чикләрендә эшчәнлекне гамәлгә ашыру таләпләрен билгеләү хокукы бирелгән Федераль закон нигезләмәләренә таянган.

Шулай итеп, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 266 номерлы карары белән расланган Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләреннән файдалану режимының шикаять белдерелә торган нигезләмәләре асылда «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкәрләре) турында» Федераль закон нормаларын кабатлыйлар һәм Федераль закон белән билгеләнгән таләпләрне һәм чикләүләрне арттырмыйлар. Димәк, «Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрен һәм алардан файдалану режимын раслау турында» 2013 елның 18 апрелендәге 266 номерлы карарын кабул иткәндә, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты мәдәни мирас объектларын саклап калу, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендәге мөнәсәбәтләрне җайга салганда Россия Федерациясе субъектлары дәүләт хакимияте органнарына бирелгән вәкаләтләрдән читкә чыкмаган.

Шуңа бәйле рәвештә гражданка Г.С. Рәхмәтуллина тарафыннан дәгъва белдерелә торган «Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрен һәм алардан файдалану режимын раслау турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 18 апрелендәге 266 номерлы карары белән расланган Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләреннән файдалану режимының беренче—уникенче һәм унбишенче абзацларының үзеннән-үзе Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килү-килмәве мәсьәләсендә билгесезлек юк һәм «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 39 статьясындагы икенче өлешенең 1 пункты белән үзара бәйләнештә 46 статьясындагы беренче өлешенең 2 пункты нигезендә әлеге шикаять карала алмый.

Бәян ителгәннәр нигезендә һәм «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясына, 39 статьясындагы икенче өлешенең 1 пунктына, 46 статьясындагы беренче өлешенең 1 һәм 2 пунктларына, 66 ста-

тьясындагы бишенче өлешенә, 67 статьясындагы беренче һәм икенче өлешләренә, 69, 72, 73 һәм 101 статьяларына таянып, Татарстан Республикасы Конституция суды

билгеләде:

1. «Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрен һәм алардан файдалану режимын раслау турында» Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 18 апрелендәге 266 номерлы карары белән расланган Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләреннән файдалану режимының беренче—уникенче һәм унбишенче абзацлары белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата гражданка Г.С. Рәхмәтуллина шикаятен карауга алудан баш тартырга, чөнки ул «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законы билгеләгән таләпләр нигезендә карала алмый.

2. Бу шикаять буенча Татарстан Республикасы Конституция суды Билгеләмәсе катгый һәм аңа карата шикаять бирелми.

3. Әлеге Билгеләмәнең күчермәсен гражданка Г.С. Рәхмәтуллинага һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетына җибәрергә.

4. Әлеге Билгеләмә «Татарстан Республикасы Конституция суды хәбәрләре»ндә һәм «Татарстан Республикасының хокукый мәгълүматның рәсми порталы»нда (PRAVO.TATARSTAN.RU) басылып чыгарга тиеш.

№ 33-О

Татарстан Республикасы
Конституция суды

ОПРЕДЕЛЕНИЕ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

30 октября
2019 года
город Казань

об отказе в принятии к рассмотрению жалобы гражданки Г.С. Рахматуллиной на нарушение ее конституционных прав и свобод частями 1 и 3 статьи 3 Закона Республики Татарстан от 1 апреля 2005 года № 60-ЗРТ «Об объектах культурного наследия в Республике Татарстан»

Конституционный суд Республики Татарстан в составе Председателя Ф.Г. Хуснутдинова, судей Ф.Р. Волковой, Л.В. Кузьминой, Э.М. Мустафиной, Р.А. Сахиевой, А.Р. Шакараева,

заслушав в судебном заседании заключение судьи Л.В. Кузьминой, проводившей на основании статьи 44 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» предварительное изучение жалобы гражданки Г.С. Рахматуллиной,

установил:

1. В Конституционный суд Республики Татарстан обратилась гражданка Г.С. Рахматуллина с жалобой на нарушение ее конституционных прав и свобод частями 1 и 3 статьи 3 Закона Республики Татарстан от 1 апреля 2005 года № 60-ЗРТ «Об объектах культурного наследия в Республике Татарстан» (далее также — Закон Республики Татарстан).

Оспариваемыми положениями статьи 3 Закона Республики Татарстан определены полномочия Государственного Совета Республики Татарстан и Кабинета Министров Республики Татарстан в области сохранения, использования, популяризации и государственной охраны объектов культурного наследия в Республике Татарстан.

Из жалобы и приложенных к ней копий документов следует, что заявительница является собственником 1/2 доли земельного участка, расположенного в границах территории объекта культурного наследия регионального (республиканского) значения «Городской сад “Черное озеро”, нач. XIX в.», и 1/2 доли находящегося на данном земельном участке здания общественного туалета. С целью изменения вида разрешенного использования земельного участка в связи с реконструкцией указанного здания в объект общественного питания она обратилась в Управление архитектуры и градостроительства Исполнительного комитета муниципального образования города Казани, а также в Исполнительный комитет муниципального образования города Казани и в Министерство культуры Республики Татарстан. В ответах вышеназванных органов на ее обращения отмечается, что реконструкция здания общественного туалета, расположенного в границах территории объекта культурного наследия регионального (республиканского) значения «Городской сад “Черное озеро”, нач. XIX в.», возможна только в рамках работ по его сохранению на основании письменного задания и разрешения Министерства культуры Республики Татарстан. Письменное разрешение выдается на основании согласованной указанным Министерством проектной документации, получившей положительное заключение государственной

историко-культурной экспертизы. Проектной документацией на проведение работ по реставрации и приспособлению для современного использования объекта культурного наследия предусмотрен ремонт здания общественного туалета с соответствующим видом разрешенного использования.

Гражданка Г.С. Рахматуллина подчеркивает, что оспариваемая часть 3 статьи 3 Закона Республики Татарстан к полномочиям Кабинета Министров Республики Татарстан в области сохранения, использования, популяризации и государственной охраны объектов культурного наследия установление режима использования территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения не относит. Вместе с тем, согласно пункту 1 части 1 статьи 3 Закона Республики Татарстан к полномочиям Государственного Совета Республики Татарстан отнесено законодательное регулирование отношений в области сохранения, использования, популяризации и государственной охраны объектов культурного наследия. Как полагает заявительница, установление режима использования территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения является регулированием отношений в области сохранения, использования, популяризации и государственной охраны объектов культурного наследия и, следовательно, относится к полномочиям Государственного Совета Республики Татарстан. Утверждение же режима использования территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в городе Казани, постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан, по ее утверждению, свидетельствует о наличии неопределенности в оспариваемых положениях в части разграничения полномочий Государственного Совета Республики Татарстан и Кабинета Министров Республики Татарстан.

В этой связи она отмечает, что особая процедура принятия и внесения изменений в законодательные акты, в отличие от процедуры принятия и внесения изменений в решения Кабинета Министров Республики Татарстан, повышает уровень правовой защищенности граждан при регулировании соответствующих вопросов на законодательном уровне. Это, по ее мнению, связано с публичным характером принятия законов лицами, наделенными особым статусом и доверием избирателей.

Таким образом, гражданка Г.С. Рахматуллина считает, что обжалуемые нормы Закона Республики Татарстан нарушают ее конституционные права и не отвечают конституционному принципу правовой определенности, в связи с чем она просит признать части 1 и 3 статьи 3 Закона Республики Татарстан от 1 апреля 2005 года № 60-ЗРТ «Об объектах культурного наследия в Республике Татарстан» не соответствующими статьям 18 (часть 1), 19 (часть 1), 28 (части 1 и 2), 29 (часть 1), 49 Конституции Республики Татарстан.

2. Отношения в области сохранения, использования, популяризации и государственной охраны объектов культурного наследия (памятников истории и культуры) народов Российской Федерации

регулирует Федеральный закон от 25 июня 2002 года № 73-ФЗ «Об объектах культурного наследия (памятниках истории и культуры) народов Российской Федерации» (далее также — Федеральный закон). В силу статьи 9.2 указанного Федерального закона к полномочиям органов государственной власти субъекта Российской Федерации в области сохранения, использования, популяризации и государственной охраны объектов культурного наследия отнесено, в том числе, принятие законов и иных нормативных правовых актов субъекта Российской Федерации в пределах полномочий органов государственной власти субъекта Российской Федерации и контроль за их исполнением, а также иные полномочия, предусмотренные данным Федеральным законом и иными федеральными законами, а также законами субъектов Российской Федерации.

Во исполнение положений Федерального закона в Республике Татарстан вопросы сохранения, использования, популяризации и государственной охраны объектов культурного наследия (памятников истории и культуры) народов Российской Федерации в Республике Татарстан урегулированы оспариваемым Законом Республики Татарстан, которым в обжалуемых нормах определены полномочия Государственного Совета Республики Татарстан и Кабинета Министров Республики Татарстан в области сохранения, использования, популяризации и государственной охраны объектов культурного наследия. При этом полномочия по утверждению Кабинетом Министров Республики Татарстан границ, режимов охраны и использования территории объекта культурного наследия регионального (республиканского) или местного (муниципального) значения были предусмотрены пунктом 3 статьи 25 Закона Республики Татарстан в редакции от 11 марта 2013 года, действующей на момент принятия постановления Кабинета Министров Республики Татарстан от 18 апреля 2013 года № 266 «Об утверждении границ территорий объектов культурного наследия регионального (республиканского) значения, расположенных в г. Казани, и режима их использования».

Таким образом, оспариваемое правовое регулирование принято Государственным Советом Республики Татарстан в пределах своих дискреционных полномочий, предоставленных федеральным законодательством в области сохранения, использования, популяризации и государственной охраны объектов культурного наследия в Республике Татарстан, а также основано на положениях статьи 75 (пункт 2) Конституции Республики Татарстан, согласно которым законодательное регулирование по предметам совместного ведения Российской Федерации и ее субъектов в пределах полномочий Республики Татарстан осуществляется Государственным Советом Республики Татарстан. Обжалуемые нормы сами по себе не могут рассматриваться как нарушающие конституционные права и свободы человека и гражданина, в том числе заявительницы, и, следовательно, не содержат неопределенности в вопросе об их соответствии Конституции Республики Татарстан. В связи с этим согласно пункту 2 части первой статьи 46 во взаимосвязи с пунктом 1 части второй статьи 39 Закона Республики Татарстан

«О Конституционном суде Республики Татарстан» жалоба гражданки Г.С. Рахматуллиной не является допустимой.

Внесение же целесообразных, с точки зрения заявительницы, изменений в оспариваемое правовое регулирование не входит в компетенцию Конституционного суда Республики Татарстан, как она определена статьей 109 Конституции Республики Татарстан и статьей 3 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан».

На основании изложенного, руководствуясь статьей 3, пунктом 1 части второй статьи 39, пунктом 2 части первой статьи 46, частью пятой статьи 66, частями первой и второй статьи 67, статьями 69, 72, 73, 100 и 101 Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан», Конституционный суд Республики Татарстан

определил:

1. Отказать в принятии к рассмотрению жалобы гражданки Г.С. Рахматуллиной на нарушение ее конституционных прав и свобод частями 1 и 3 статьи 3 Закона Республики Татарстан от 1 апреля 2005 года № 60-ЗРТ «Об объектах культурного наследия в Республике Татарстан», поскольку жалоба в соответствии с установленными требованиями Закона Республики Татарстан «О Конституционном суде Республики Татарстан» не является допустимой, а разрешение поставленного заявительницей вопроса Конституционному суду Республики Татарстан неподведомственно.

2. Определение Конституционного суда Республики Татарстан по данной жалобе окончательно и обжалованию не подлежит.

3. Копию настоящего Определения направить гражданке Г.С. Рахматуллиной и в Государственный Совет Республики Татарстан.

4. Настоящее Определение подлежит опубликованию в «Вестнике Конституционного суда Республики Татарстан» и на «Официальном портале правовой информации Республики Татарстан» (PRAVO.TATARSTAN.RU).

№ 34-О

Конституционный суд
Республики Татарстан

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КОНСТИТУЦИЯ СУДЫныңың

«Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында» 2005 елның 1 апрелендәге 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 3 статьясындагы 1 һәм 3 өлешләре белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата гражданка Г.С. Рәхмәтуллина шикаятен карауга алудан баш тарту турында

2019 ел
30 октябрь
Казан шәһәре

БИЛГЕЛӘМӘСЕ

Татарстан Республикасы Конституция суды, Рәисе Ф.Г. Хөснетдинов, судьялары Ф.Р. Волкова, Л.В. Кузьмина, Э.М. Мостафина, Р.Г. Сәхиева, А.Р. Шакараев составында,

суд утырышында «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 44 статьясы нигезендә гражданка Г.С. Рәхмәтуллина шикаятен алдан өйрәнгән судья Л.В. Кузьмина бәяләмәсен тыңлаганнан соң

а ч ы к л а д ы :

1. Татарстан Республикасы Конституция судына гражданка Г.С. Рәхмәтуллина «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында» 2005 елның 1 апрелендәге 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының (алга таба шулай ук — Татарстан Республикасы Законы) 3 статьясындагы 1 һәм 3 өлешләре белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата шикаять белән мөрәҗәгать итте.

Татарстан Республикасы Законының 3 статьясындагы дәгъва белдерелә торган нигезләмәләрдә Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектларын саклап калу, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендә Татарстан Республикасы Дәүләт Советы һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты вәкаләтләре билгеләнгән.

Шикаятьтән һәм аңа кушымта итеп бирелгән документларның күчермәләреннән аңлашылганча, мөрәжәгать итүче «“Черек күл” шәһәр бакчасы, XIX гасыр башы» төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объекты территориясе чикләрендә урнашкан җир кишәрлегенең 1/2 өлешенең һәм әлеге җир кишәрлегендә урнашкан җәмәгать бәдрәфе бинасының 1/2 өлешенең милекчесе булып тора. Күрсәтелгән бинаның җәмәгать туклануы объекты итеп үзгәртелүенә бәйле рәвештә, җир кишәрлегенең рөхсәт ителгән файдалану төрен үзгәртү максатында ул Казан шәһәре муниципаль берәмлеге башкарма комитетының Архитектура һәм шәһәр төзелеше идарәсенә, шулай ук Казан шәһәре муниципаль берәмлеге Башкарма комитетына һәм Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгына мөрәҗәгать иткән. Югарыда аталган органнарның аның мөрәҗәгатьләренә җавапларында «“Черек күл” шәһәр бакчасы, XIX гасыр башы» төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объекты территориясе чикләрендә урнашкан җәмәгать

бәдрәфе бинасын реконструкцияләү бары тик аны саклау буенча башкарыла торган эшләр кысаларында Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының язма биреме һәм рөхсәте нигезендә генә мөмкин дип билгеләп үтелә. Дәүләт тарихи-мәдәни экспертизасының уңай бәяләмәсен алган проект документларын күрсәтелгән Министрлык белән килештерү нигезендә язмача рөхсәт бирелә. Мәдәни мирас объектыннан заманча файдалану өчен реставрация һәм җайлаштыру эшләрен башкару буенча проект документларында файдалануның рөхсәт ителгән тиешле төре белән җәмәгать бәдрәфе бинасын ремонтлау каралган.

Гражданка Г.С. Рәхмәтуллина Татарстан Республикасы Законының дәгъва белдерелә торган 3 статьясындагы 3 өлеше мәдәни мирас объектларын саклап калу, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендә төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләреннән файдалану режимын билгеләүне Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты вәкаләтләренә кертми дип ассызыклый. Шуның белән бергә, Татарстан Республикасы Законының 3 статьясындагы 1 өлешенең 1 пункты нигезендә мәдәни мирас объектларын саклап калу, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендәге мөнәсәбәтләрне законнар белән җайга салу Татарстан Республикасы Дәүләт Советы вәкаләтләренә кертелгән. Мөрәҗәгать итүче төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләреннән файдалану режимын билгеләү мәдәни мирас объектларын саклап калу, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендәге мөнәсәбәтләрне җайга салу булып тора һәм, димәк, Татарстан Республикасы Дәүләт Советы вәкаләтләренә керә дип саный. Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләреннән файдалану режимын Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карары белән раслау, аның фикеренчә, Татарстан Республикасы Дәүләт Советы һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты вәкаләтләрен чикләү өлешендә дәгъва белдерелә торган нигезләмәләрдә билгесезлек булуны күрсәтә.

Шуңа бәйле рәвештә ул, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карарларын кабул итү һәм аларга үзгәрешләр кертү процедурасыннан аермалы буларак, закон актларын кабул итү һәм аларга үзгәрешләр кертүнең махсус процедурасы закон дәрәҗәсендә тиешле мәсьәләләрне җайга салганда гражданнарның хокукый якланганлыгы дәрәҗәсен арттыра дип билгеләп үтә. Бу, аның фикеренчә, сайлаучылар ышанычына һәм аерым статуска ия булган затлар тарафыннан законнар кабул итүнең гавами характеры белән бәйле.

Шулай итеп, гражданка Г.С. Рәхмәтуллина Татарстан Республикасы Законының шикаять белдерелә торган нормалары аның конституциячел хокукларын боза һәм хокукый билгеләнешнең конституциячел принцибына туры килми дип саный, шуңа

бәйле рәвештә ул «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында» 2005 елның 1 апрелендәге 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 3 статьясындагы 1 һәм 3 өлешләрен Татарстан Республикасы Конституциясенең 18 (1 өлеш), 19 (1 өлеш), 28 (1 һәм 2 өлешләр), 29 (1 өлеш), 49 статьяларына туры килми дип тануны сорый.

1. Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкәрләрен) саклап калу, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендәге мөнәсәбәтләрне «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкәрләре) турында» 2002 елның 25 июнендәге 73-ФЗ номерлы Федераль закон (алга таба шулай ук — Федераль закон) җайга сала. Күрсәтелгән Федераль законның 9.2 статьясы нигезендә мәдәни мирас объектларын саклау, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт тарафыннан саклау өлкәсендә Россия Федерациясе субъекты дәүләт хакимияте органнарының вәкаләтләренә, шул исәптән, Россия Федерациясе субъекты дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләре карамагындагы Россия Федерациясе субъектына кагылышлы законнар һәм башка төр норматив-хокукый актлар кабул итү һәм аларның үтәлешен контрольдә тоту, шулай ук әлеге Федераль законда һәм башка федераль законнарда, шулай ук Россия Федерациясе субъектлары законнарында каралган башка вәкаләтләр кертелгән.

Федераль закон нигезләмәләрен үтәү йөзеннән Татарстан Республикасында Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкәрләрен) саклап калу, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендәге мәсьәләләр Татарстан Республикасында дәгъва белдерелә торган Татарстан Республикасы Законы белән җайга салынган, аның белән дәгъва белдерелә торган нормаларда мәдәни мирас объектларын саклау, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт тарафыннан саклау өлкәсендә Татарстан Республикасы Дәүләт Советы һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты вәкаләтләре билгеләнгән. Шул ук вакытта Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты тарафыннан төбәк (республика) яки җирле (муниципаль) әһәмияттәге мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрен раслау, саклау һәм алардан файдалану режимын раслау буенча вәкаләтләр «Казан шәһәрендә урнашкан төбәк (республика) әһәмиятендәге мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрен һәм алардан файдалану режимын раслау турында» 2013 елның 18 апрелендәге 266 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карары кабул ителгән вакытка гамәлдә булган Татарстан Республикасы Законының 25 статьясындагы 3 пункты белән 2013 елның 11 мартындагы редакциясендә каралган иде.

Шулай итеп, дәгъва белдерелә торган хокукый җайга салу Татарстан Республикасы Дәүләт Советы тарафыннан Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектларын саклап калу,

алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендә федераль законнар белән үзенең дискрецион вәкаләтләре кысаларында кабул ителгән, шулай ук Татарстан Республикасы Конституциясенең 75 статьясы (2 пункт) нигезләмәләренә таянган, алар нигезендә Россия Федерациясе һәм аның субъектларының уртак карамагындагы мәсьәләләрне Татарстан Республикасы вәкаләтләре чикләрендә закон чыгарып җайга салу Татарстан Республикасы Дәүләт Советы тарафыннан гамәлгә ашырыла. Шикаять белдерелә торган нормалар үзеннән-үзе кеше һәм гражданның, шул исәптән мөрәҗәгать итүченең конституциячел хокукларын һәм ирекләрен боза торган буларак карала алмый һәм, димәк, Татарстан Республикасы Конституциясенә туры килү-килмәве турындагы мәсьәләдә билгесезлек юк. Шуңа бәйле рәвештә «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 39 статьясындагы икенче өлешенең 1 пункты белән үзара бәйләнештә 46 статьясындагы беренче өлешенең 2 пункты нигезендә гражданка Г.С. Рәхмәтуллинаның шикаяте карала алмый.

Мөрәҗәгать итүче күзлегеннән чыгып, дәгъва белдерелә торган хокукый җайга салуга максатка ярашлы үзгәрешләр кертү Татарстан Республикасы Конституциясенең 109 статьясында һәм «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясында билгеләнгән Татарстан Республикасы Конституция суды компетенциясенә керми.

Бәян ителгәннәр нигезендә, «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законының 3 статьясына, 39 статьясындагы икенче өлешенең 1 пунктына, 46 статьясындагы беренче өлешенең 2 пунктына, 66 статьясындагы бишенче өлешенә, 67 статьясындагы беренче һәм икенче өлешләренә, 69, 72, 73, 100 һәм 101 статьяларына таянып, Татарстан Республикасы Конституция суды

билгеләде:

1. «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында» 2005 елның 1 апрелендәге 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 3 статьясындагы 1 һәм 3 өлешләре белән үзенең конституциячел хокуклары һәм ирекләре бозылуга карата гражданка Г.С. Рәхмәтуллина шикаятен карауга алудан баш тартырга, чөнки шикаять «Татарстан Республикасы Конституция суды турында» Татарстан Республикасы Законы билгеләгән таләпләр нигезендә карала алмый, ә мөрәҗәгать итүче куйган мәсьәләләрне хәл итү Татарстан Республикасы Конституция суды карамагына керми.

2. Бу шикаять буенча Татарстан Республикасы Конституция суды Билгеләмәсе катгый һәм аңа карата шикаять бирелми.

3. Әлеге Билгеләмәнең күчермәсен гражданка Г.С. Рәхмәтуллинага һәм Татарстан Республикасы Дәүләт Советына җибәрергә.

4. Әлеге Билгеләмә «Татарстан Республикасы Конституция суды хәбәрләре»ндә һәм «Татарстан Республикасының хокукый мәгълүматның рәсми порталы»нда (PRAVO.TATARSTAN.RU) басылып чыгарга тиеш.

№ 34-О

Татарстан Республикасы
Конституция суды

РАЗДЕЛ II.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

ИНФОРМАЦИЯ
О IV КОНСТИТУЦИОННЫХ ЧТЕНИЯХ
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

25 октября в 10.00 в Большом конференц-зале ГАУ «Технопарк в сфере высоких технологий “ИТ-парк”» состоялись IV Конституционные чтения Республики Татарстан на тему: **«Создание единого информационного пространства: конституционно-правовые аспекты»**. Конференция была организована Конституционным судом Республики Татарстан при содействии Министерства цифрового развития государственного управления, информационных технологий и связи Республики Татарстан.

В состав Президиума входили председательствующий Ю.З. Камалтынов, заместитель Председателя Государственного Совета Республики Татарстан; члены Президиума: Ф.Г. Хуснутдинов, Председатель Конституционного суда Республики Татарстан; И.И. Гилазов, Председатель Верховного суда Республики Татарстан; А.Р. Мугинов, заместитель министра цифрового развития государственного управления, информационных технологий и связи Республики Татарстан.

В работе Конституционных чтений помимо действующего состава судей Конституционного суда Республики Татарстан и судей в отставке приняли участие представители органов государственной власти, научного сообщества и институтов гражданского общества.

Открывая заседание, заместитель Председателя Государственного Совета Республики Татарстан Ю.З. Камалтынов поприветствовал участников конференции, рассказал о ее целях и задачах и озвучил вопросы, подлежащие обсуждению. Далее Ю.З. Камалтынов зачитал приветственное слово Председателя Государственного Совета Республики Татарстан Ф.Х. Мухаметшина, в котором была отмечена значимость проведения Конституционных чтений Республики Татарстан.

Ф.Г. Хуснутдинов в своем приветственном слове обратил внимание на то, что наряду с огромным потенциалом, который содержит в себе развитие информационных технологий, остается значительное количество неразрешенных вопросов конституционно-правового характера. В этой связи он указал на важность недопущения нарушения конституционных прав граждан при внедрении новых технологий.

С приветственным словом выступил также заместитель министра цифрового развития государственного управления, информационных технологий и связи Республики Татарстан А.Р. Мугинов, который рассказал в том числе о причинах выбора «ИТ-парка» в качестве места проведения IV Конституционных чтений Республики Татарстан.

Работа заседания началась с доклада заместителя Председателя Верховного суда Республики Татарстан А.Ф. Галиакберова на тему «Правосудие в информационно-цифровом пространстве». Руководитель проекта АНО ВО «Университет Иннополис» А.В. Терзи выступил с докладом на тему «Общественные отношения в эпоху цифровизации». Заведующий кафедрой конституционного и административного права юридического факультета Казанского (Приволжского) федерального университета

Е.Б. Султанов выступил с докладом на тему «Конституция Российской Федерации как методологическая основа формирования единого информационного пространства». Руководитель аппарата Конституционного суда Республики Татарстан А.Г. Нуриев выступил на татарском языке с докладом на тему «Правосудие как фактор обеспечения стабильности цифрового пространства: институциональный и инфраструктурный потенциал».

По завершении работы заседания Ф.Г. Хуснутдинов поздравил «ИТ-парк» с 10-летним юбилеем и обратил внимание на мероприятия, предстоящие в следующем году: 100-летие образования ТАССР, 20-летие Конституционного суда Республики Татарстан и V Конституционные чтения.

ПРАВОСУДИЕ В ИНФОРМАЦИОННО-ЦИФРОВОМ ПРОСТРАНСТВЕ

(доклад заместителя Председателя Верховного суда Республики Татарстан Галиакберова А.Ф. в рамках IV Конституционных чтений на тему «Создание единого информационного пространства: конституционно-правовой аспект» 25 октября 2019 года)

Мы живем в мире, где с каждым днем, каждым часом происходят изменения в различных сферах жизнедеятельности человека. Окружающий нас мир устроен так, что человек не стоит на месте, постоянно развивается и развитие идет стремительными темпами. Развивается экономика, образование, торговля, особое внимание уделяется развитию информационных технологий, в частности цифровой экономики и искусственного интеллекта.

Данная тема для обсуждения в рамках IV Конституционных чтений выбрана не случайно.

Информационные и коммуникационные технологии стали частью современных управленческих систем во всех отраслях экономики, сферах государственного управления, обороны страны, безопасности государства и обеспечения правопорядка.

Не осталась в стороне и судебная система.

ГАС «Правосудие»

Для формирования единого информационного пространства судов общей юрисдикции и системы Судебного департамента при Верховном Суде Российской Федерации в 2006 году начала работать автоматизированная информационная система Государственная автоматизированная система Российской Федерации «Правосудие» (сокращенно ГАС «Правосудие»).

В процессе внедрения и дальнейшего развития ГАС «Правосудие» большое внимание уделялось созданию единого информационного пространства судебной системы РФ на основе:

— обеспечения информационного взаимодействия судов и судебных органов различного уровня, а также различных программных изделий, развернутых на объектах автоматизации;

— подключения объектов автоматизации к высокоскоростным каналам передачи данных;

— оснащения судебных органов современными средствами автоматизации и передачи данных.

Данная система призвана обеспечивать информационную и технологическую поддержку судопроизводства на принципах поддержания требуемого баланса между потребностью граждан, общества и государства в свободном обмене информацией и необходимыми ограничениями на распространение информации.

Основными задачами при запуске данного программного продукта являлись реализация конституционных принципов самостоятельности судебной власти и независимости судей, обеспечения единства судебной системы Российской Федерации, повышения эффективности деятельности судов, а также реализация прав граждан и юридических лиц на судебно-правовую информацию.

Дальнейшее развитие ГАС «Правосудие» должно обеспечить повышение эффективности деятельности всей судебной системы РФ, включая объекты районного уровня и мировую юстицию.

Информационная система ГАС «Правосудие» является очень гибкой и практичной в том плане, что постоянно совершенствуется и дорабатывается путем внедрения в нее новых программных модулей.

В настоящее время в судах, в том числе и в Верховном, установлены такие подсистемы ГАС «Правосудие», как:

— «Финансовый контроль»;
— «Кадры»;
— «Судебное делопроизводство и статистика»:
— модуль распределения дел;
— модуль аналитических запросов;
— модуль расчета статистики;
— «Банк судебных решений (судебной практики)»;
— «Интернет-портал ГАС «Правосудие»:
— модуль электронное правосудие;
— информационно-справочная подсистема;
— «Отображение информации коллективного пользования»;
— «Обеспечение эксплуатации и сервисного обслуживания»;
— «Административное управление»;
— «Право»;
— «Документооборот и обращения граждан»;
— «Недвижимость»;
— «Ведомственная статистика Судебного департамента»;
— «Информационное табло».

Электронная подача документов

Ранее, 1 января 2017 года произошел запуск модуля «Электронное правосудие», на первоначальном этапе призванная выполнить функцию подачи в суды общей юрисдикции документов в электронном виде путем заполнения формы, размещенной на официальных интернет-сайтах судов.

Теперь лицу, чье право нарушено, не обязательно приезжать в суд и тратить драгоценное время для подачи документов.

Это можно сделать удаленно, причем из любой точки планеты.

Для этого требуется в Единой системе идентификации и аутентификации (ЕСИА) на официальном интернет-портале государственных услуг Российской Федерации завести личный кабинет (создать учетную запись, которая должна быть подтвержденной).

После того как учетная запись будет создана, необходимо перейти на официальный интернет-сайт суда, выбрать раздел «Подача процессуальных документов в электронном виде», далее в графе «Обращения» выбрать «Новое обращение», заполнить соответствующие карточки и подписать обращение электронно-цифровой подписью.

После запуска данного модуля Верховным судом для информирования населения был разработан видеоролик по подаче в суд документов в электронном виде. Данный ролик воспроизводился на станциях метрополитена, в торговых центрах, на наземном транспорте и других общественных местах города. После запуска данного ролика количество процессуальных обращений резко увеличилось.

В 2017 году путем заполнения формы, размещенной на официальном интернет-сайте Верховного суда, было подано 776 заявлений.

В 2018 году уже было подано 1947 заявлений.

За 9 месяцев 2019 года — 2110 (неполный год превысил полный 2018 и 2017 года).

Это говорит от том, что модуль пользуется спросом среди населения и служит удобным механизмом для обращений граждан в суд.

Думается, что в зависимости от требований времени, данный модуль будет усовершенствоваться и дорабатываться вплоть до того, что судебные дела будут рассматриваться дистанционно без физического участия лиц в судебных заседаниях.

Модуль распределения судебных дел

Очередным модулем информационной системы ГАС «Правосудие» является модуль распределения судебных дел.

Ранее, при поступлении в суд заявления, жалобы, председатель суда изучал их, затем распределял между судьями, на что уходило огромное количество времени.

Теперь все эти задачи выполняет модуль.

Возможности модуля по распределению дел позволяют легко контролировать у какого судьи, на какой стадии и как долго находится дело.

Внедрение модуля распределения дел повысит эффективность работы суда, приведет к равномерной служебной нагрузке на судей с соблюдением принципов их независимости и беспристрастности при рассмотрении дел, обеспечит объективность и гласность, исключит субъективный фактор при распределении дел.

Теперь участники дел не смогут задаваться вопросом о том, почему дело передано на рассмотрение тому или иному судье.

Модуль позволяет определить список судей, составы, их специализацию, количество дел в производстве (нагрузку), соответствие категории дел специализации составов судей.

Управлением Судебного департамента в Республике Татарстан в этом направлении проделана объемная и кропотливая работа, специалисты которого выезжали во все районные и городские суды для настройки модуля и обучения ответственных лиц.

Межведомственная система электронного документооборота

Республика Татарстан, как один из самых передовых регионов России, является ярким примером, где внедрение информационных технологий занимает особое место в обществе.

Здесь надо отметить огромную и безупречную работу Министерства цифрового развития государственного управления, информационных технологий и связи республики.

Так, для оперативного обмена информацией между государственными органами и ведомствами была запущена Единая межведомственная система электронного документооборота органов государственной власти Республики Татарстан, или как мы привыкли ее называть «Электронный Татарстан».

Продукт очень удобен, не требует каких-либо дополнительных

навыков для работы в данной платформе и позволяет сократить время обмена информацией, а также значительно сэкономить средства.

На судебные запросы, направляемые в государственные учреждения и ведомства, и не требующие для подготовки ответа временных затрат, в течение 2—3 часов поступают ответы, которые остаются только распечатать у себя в кабинете и приобщить к материалам дела.

Этой системой заинтересовались и другие регионы.

В Верховный суд в целях обмена опытом приезжают наши коллеги из других регионов России, знакомятся не только с деятельностью по отправлению правосудия, но и интересуются внедрением информационных технологий.

Межведомственная система электронного документооборота является некой визитной картой суда и порядок работы в этой системе всегда демонстрируется гостям, от которой они остаются глубоко впечатленными.

С 1 октября заработали апелляционные и кассационные суды общей юрисдикции. Представители 4 апелляционного (Нижний Новгород) и 6 кассационного (Самара) судов, в чью юрисдикцию мы входим, приезжали к нам в Верховный суд для ознакомления с системой электронного документооборота.

Результат таков. Представителям указанных судов система очень понравилась, они изъявили огромное желание внедрить ее в субъектах и поскорее начать обмен документами с Татарстаном, и в дальнейшем запуск системы электронного документооборота осуществить во всем Приволжском федеральном округе.

В настоящее время коллеги из других регионов осуществляют обмен документами, так скажем, по старинке, то есть печатают запрос на бумаге, оформляют конверт, посредством почтовой связи отправляют нужному адресату, ждут обработки и обратного ответа, на что естественно уходит минимум 7—8 дней.

Информационное табло

У информационной системы ГАС «Правосудие» есть подсистема, называемая «Информационное табло».

Для удобства граждан, мы на входе в здание Верховного суда запустили информацию о рассматриваемых в суде делах на телеэкраны. Это девять мониторов, собранных в один большой прямоугольник размером 2 на 3 метра.

Участники дела, явившиеся в суд на заседание, уже со входа суда могут ознакомиться с информацией о делах, а именно: какое дело рассматривается, в каком зале рассматривается, кто председательствующий.

Информационное табло синхронизировано с ГАС «Правосудие» и интернет-порталом, после рассмотрения дела и размещения результата в программе, он отобразится на данном табло, а также на официальном сайте суда.

Если говорить пошагово, то секретарь судебного заседания после объявления председательствующим принятого решения, на компьютере, установленном в зале судебного заседания, вносит

результат в электронную картотеку, сопряженную с информационным табло и интернет-порталом, и эта информация в течение нескольких секунд отобразится на табло и на сайте суда.

Данные функции удобны как для посетителей суда, участников судебных дел, так и для лиц, которые узнают информацию удаленно, через официальный интернет-сайт суда.

Трансляция открытых судебных заседаний в сети «Интернет»

Трансляция открытых судебных заседаний в сети «Интернет» является одним из способов обеспечения доступа к информации о деятельности судов.

В Верховном суде созданы все надлежащие условия для проведения трансляции хода судебных заседаний в сети «Интернет», имеется специальный переносной аппаратный комплекс, который можно установить в любом зале судебного заседания и осуществлять трансляцию.

Ранее в Высокогорском районном суде при рассмотрении уголовного дела впервые в республике была проведена такая трансляция в тестовом режиме.

Видеоконференцсвязь

В части 1 статьи 46 Конституции РФ закреплена гарантия на судебную защиту прав и свобод каждого.

Право на судебную защиту — это гарантия, предоставляемая государством каждому для обеспечения восстановления его нарушенных прав.

Защита прав может осуществляться путем личного участия гражданина в судебном заседании, где он может представлять доказательства, приводить доводы и тому подобное.

С внедрением видеоконференцсвязи участие лица в судебном заседании стало не обязательным, что позволило сэкономить личное время и средства.

На сегодняшний день, опять же отмечу работу регионального Управления Судебного департамента, все суды республики оснащены системами ВКС и по ходатайству участника дела судебное заседание может быть проведено путем использования ВКС.

В связи с началом работы апелляционных и кассационных судов общей юрисдикции, востребованность видеоконференцсвязи резко возрастет, поскольку не у всех лиц, участвующих в деле, будет возможность выезжать по месту нахождения таких судов.

В настоящее время прорабатывается вопрос участия лица путем использования каналов ВКС в судебном заседании при помощи личного гаджета либо иного устройства, при условии, что гражданин имеет подтвержденную учетную запись в Единой системе идентификации и аутентификации и прошедший биометрическую аутентификацию в данном портале.

IP-телефония

В нашей республике во все районные (городские) суды, в судебные участки мировых судей, в Верховный суд внедрена IP-телефония, где сигнал передается в цифровом виде и, как правило, перед передачей сжимается для удаления избыточности информации и снижения нагрузки на сеть передачи данных.

Сейчас, чтобы дозвониться до конкретного суда, не надо набирать «восьмерки», код города, номер телефона, а необходимо лишь набрать короткий 4-значный номер.

Также короткий номер используется Верховным судом для соединения с некоторыми судами других регионов России.

При определенной модернизации IP-телефонию можно использовать для видеообщения по сети «Интернет» или любым другим IP-сетям.

Аудиофиксация хода судебных заседаний

1 сентября 2019 года вступили в силу изменения в законодательство, касающиеся обязательного ведения аудиопротокола судебного заседания по всем видам судопроизводства во всех инстанциях.

Данное нововведение направлено на совершенствование судебного делопроизводства и должно обеспечить доступ граждан к правосудию, реализации принципов независимости и объективности при принятии судебных решений.

Удобство заключается в том, что гражданин может обратиться в суд с заявлением о выдаче копии аудиопротокола, либо прослушать ход заседания при помощи наушников.

Это исключает подачу замечаний на протокол, когда ранее, после поступления таких замечаний, судья должен был с ними ознакомиться, удовлетворить или отклонить их, на что уходило значительное количество времени и сил, поскольку в большинстве случаев принесение замечаний на протокол приводило к жалобам и конфликтным ситуациям.

Благодаря проведенной работе Управлением Судебного департамента в Республике Татарстан, по состоянию на сегодняшний день, все суды республики оснащены программно-аппаратными комплексами по протоколированию и технической фиксации судебных процессов «Femida».

Кроме того, имеются специальные диктофоны, которые могут вести запись непрерывно в течение длительного времени.

Электронный архив

Внедрение системы электронного архива началось в России еще чуть менее 10 лет назад и планируется завершить в 2020—2022 годах.

В некоторых регионах России электронный архив уже внедрен и активно используется (например, в Вологодском и Ульяновском областных судах, в городском суде Санкт-Петербурга, Федеральном арбитражном суде Московского округа).

В настоящее время в Верховном суде Республики Татарстан данная система только начинает внедряться, установлены системы хранения данных, ожидающих ввода в эксплуатацию.

Применение данной системы в работе судов позволит снизить трудозатраты сотрудников, защитить от порчи и утраты документов, повысить их защищенность при чрезвычайных ситуациях, разгрузить архивные помещения.

Внедрение электронного архива должно стать удобным и для населения. В планах на будущее — разработка специального мо-

дуля, по которому гражданин (опять же, имея подтвержденную учетную запись в Единой системе идентификации и аутентификации (ЕСИА) на официальном интернет-портале государственных услуг Российской Федерации) сможет удаленно получить доступ к электронному архиву суда и найти необходимые документы.

Программный комплекс «Нестор». Правосудие

В рамках пилотного проекта в Ленинградской и Белгородской областях прошло тестирование программного комплекса аудиовидеофиксации и протоколирования судебных заседаний.

Особенность данного комплекса заключается в том, что он способен распознавать человеческую речь и переводить ее в текст.

Учитывая, что в настоящее время во всех арбитражных судах и судах общей юрисдикции осуществляется аудиопротоколирование, после которого секретарь судебного заседания, вдобавок, изготавливает протокол на бумажном носителе, то с внедрением указанного программного комплекса, работа секретарей должна облегчиться, либо изготовление протоколов на бумажном носителе потеряет свою актуальность.

Искусственный интеллект

10 октября этого года Указом Президента РФ № 490 «О развитии искусственного интеллекта в Российской Федерации» утверждена Национальная стратегия развития искусственного интеллекта на период до 2030 года.

Разговоры об искусственном интеллекте начались относительно давно.

Что касается внедрения такого интеллекта в деятельность судов, то вопрос пока остается открытым.

Может ли искусственный интеллект присутствовать в деле по осуществлению правосудия? Найдет ли он свое применение? Можно ли доверять роботу разрешать судьбы и споры людей?

Это вопрос!

Для получения ответа на данный вопрос в качестве пилотных регионов в данном направлении были определены Московская область и Республика Татарстан, обсуждались некоторые организационные вопросы относительно применения искусственного интеллекта в приказном судопроизводстве.

Вообще, искусственный интеллект предлагается рассмотреть в качестве образа электронного помощника судьи.

Представляется это так:

— гражданин обращается в суд с заявлением в электронном виде;

— в суде данное заявление регистрируется;

— судья проверяет заявление и запускает в модуль «Электронный помощник» (назовем так);

— модуль распознает текст заявления, извлекает ключевую информацию, подбирает нормативно-правовую базу;

— затем происходит изготовление проекта судебного акта и его выгрузка судье;

— судья после проверки подписывает судебный акт квалифицированной электронной подписью;

— далее судебный акт в электронном виде направляется гражданину или в государственный орган для исполнения.

Если это произойдет, то в дальнейшем искусственный интеллект поглотит иные категории судебных дел, связанных с упрощенным порядком их рассмотрения по всем видам судопроизводства.

Завершение

Завершая свое выступление добавлю, что несколько дней назад Премьер-министр России Дмитрий Анатольевич Медведев, выступая на форуме «Открытые инновации — 2019», заявил, что в мире происходит роботизация труда и продолжается внедрение информационных технологий в жизнедеятельность человека, в связи с чем необходимо готовиться к серьезной переквалификации.

В связи с чем, надо уже сегодня задуматься и принять реальные меры по дополнительному обучению кадров на местах в области информационных технологий, а также привлекать специалистов в сфере IT и быть готовыми к работе с новыми технологиями.

Важно отметить, что процесс внедрения новых технологий должен проходить строго с требованиями действующего законодательства, регулирующего отношения в сфере информации и информационных технологий, в частности, федеральных законов от 27.07.2006 № 149-ФЗ «Об информации, информационных технологиях и о защите информации», от 28.12.2010 № 390-ФЗ «О безопасности» и других.

Информационные технологии должны стоять на защите гарантированных Конституцией РФ прав и свобод граждан.

Спасибо за внимание!

ИНФОРМАЦИЯ О ЗАСЕДАНИИ НАУЧНО-КОНСУЛЬТАТИВНОГО СОВЕТА ПРИ КОНСТИТУЦИОННОМ СУДЕ РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

29 ноября 2019 года в Конституционном суде Республики Татарстан состоялось очередное заседание Научно-консультативного совета при Конституционном суде Республики Татарстан на тему **«Отдельные вопросы правового регулирования сферы социальной защиты в Республике Татарстан»**. Мероприятие проводилось совместно с Министерством труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан.

Заседание провел Председатель Конституционного суда Республики Татарстан — Председатель Научно-консультативного совета при Конституционном суде Республики Татарстан Ф.Г. Хуснутдинов. В работе заседания помимо действующего состава судей Конституционного суда Республики Татарстан приняли участие:

— судьи Конституционного суда Республики Татарстан в отставке: Д.А. Алкаева, А.Л. Васин, А.Г. Гатауллин, Л.А. Гусева;

— представители органов публичной власти: министр юстиции Республики Татарстан Р.И. Загидуллин, начальник Управления Министерства юстиции Российской Федерации по Республике Татарстан, Председатель Конституционного суда Республики Татарстан в отставке В.Н. Демидов, заместитель Председателя Верховного суда Республики Татарстан М.М. Хайруллин, заместитель министра труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан Н.В. Бутаева, начальник Государственно-правового управления Президента Республики Татарстан Л.Ю. Глухова, Уполномоченный по правам человека в Республике Татарстан С.Х. Сабурская;

— представители научного сообщества: заведующий кафедрой конституционного и административного права юридического факультета Казанского федерального университета Е.Б. Султанов, профессор кафедры международного и европейского права юридического факультета Казанского федерального университета Н.Е. Тюрина, заместитель директора Казанского филиала Российского государственного университета правосудия по учебной и воспитательной работе А.Р. Гарифуллина, декан факультета повышения квалификации, заведующая кафедрой гражданского процессуального права Казанского филиала Российского государственного университета правосудия Р.Р. Долотина.

Мероприятие открыл Председатель Конституционного суда Республики Татарстан Ф.Г. Хуснутдинов, который обратился к участникам заседания с приветственным словом. По завершении вступительной части Ф.Г. Хуснутдинов выступил с основным докладом по заявленной теме, в котором рассказал о деятельности Конституционного суда Республики Татарстан по защите конституционного права граждан на социальное обеспечение. Были приведены статистические данные, демонстрирующие, что чаще всего граждане обращаются в суд по вопросам нарушения социальных прав. Эти показатели сохраняются на протяжении всего периода деятельности Конституционного суда Республики Татарстан, более того, в последние годы наметилась тенденция по увеличению доли обращений в указанной сфере. На приме-

рах из практики Конституционного суда Республики Татарстан Ф.Г. Хуснутдинов показал вклад суда в защиту социальных прав граждан в республике путем обеспечения соблюдения в деятельности законодательных и правоприменительных органов основополагающих конституционных принципов и норм.

Заместитель министра труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан Н.В. Бутаева свое выступление посвятила отдельным направлениям деятельности органов социальной защиты в рамках реализации национальных проектов. В этой связи она заострила внимание присутствующих на реализации в Республике Татарстан национальных целей развития Российской Федерации до 2024 года. В частности, Н.В. Бутаева рассказала о профессиональном обучении и дополнительном профессиональном образовании лиц предпенсионного возраста, обучении женщин, находящихся в отпуске по уходу за ребенком до 3 лет, системе региональных мер социальной поддержки, а также о направлениях работы по снижению уровня бедности.

Заместитель Председателя Верховного суда Республики Татарстан М.М. Хайруллин рассказал о результатах судебной практики рассмотрения дел по спорам, вытекающим из социальных правоотношений, опираясь на статистические показатели. Основной акцент был сделан на рассмотрении дел по спорам о признании незаконным отказа в предоставлении субсидий на оплату жилого помещения и коммунальных услуг, предусмотренных статьей 159 Жилищного кодекса Российской Федерации, по причине наличия задолженности. М.М. Хайруллин, обратив особое внимание на недопустимость формального подхода, отметил, что согласно постановлению Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 27 июня 2017 года № 22, необходимо выяснять причины образования задолженности, период ее образования, а также какие меры предприняты гражданином по погашению задолженности по оплате жилого помещения и коммунальных услуг.

Декан факультета повышения квалификации, заведующая кафедрой гражданского процессуального права Казанского филиала Российского государственного университета правосудия Р.Р. Долотина в своем выступлении рассказала о социальных гарантиях самозанятых граждан. Она обратила внимание на вопрос сбалансированности тарифов страховых взносов для самозанятых граждан со ссылкой на примеры зарубежной практики, в частности, Великобритании и Казахстана. Также Р.Р. Долотина сообщила об условиях государственного пенсионного обеспечения самозанятых граждан.

Далее заседание было продолжено в режиме свободной дискуссии. По окончании мероприятия Председатель Конституционного суда Республики Татарстан Ф.Г. Хуснутдинов, поблагодарив участников заседания, отметил практическую пользу прошедшего обсуждения.

По итогам заседания была принята за основу резолюция с перечнем соответствующих мер, направленных на дальнейшее со-

вершенствование правового регулирования сферы социальной защиты в Республике Татарстан.

В заключение состоялось награждение Благодарственным письмом Конституционного суда Республики Татарстан телекомпанию «Эфир» за активную информационную поддержку деятельности Конституционного суда Республики Татарстан и взаимодействие в вопросах защиты прав и свобод граждан.

«ОТДЕЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СФЕРЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ В РЕСПУБЛИКЕ ТАТАРСТАН»

(выступление Председателя Конституционного суда Республики Татарстан Ф.Г. Хуснутдинова на заседании Научно-консультативного совета при Конституционном суде Республики Татарстан 29 ноября 2019 г.)

Статьей 7 Конституции Российской Федерации провозглашается, что Российская Федерация — социальное государство, политика которого направлена на создание условий, обеспечивающих достойную жизнь и свободное развитие человека. Аналогичное положение закреплено и в статье 13 Конституции Республики Татарстан.

Создание условий для проведения социальной политики, предполагающей возможность реализации права на достойный уровень жизни и предоставляющей одинаковые возможности для каждого члена общества, лежит в основе реализации принципа социального государства. Как отметил в послании Государственному Совету Республики Татарстан на 2020 год Президент республики Рустам Нургалиевич Минниханов, «Татарстан продолжает устойчиво развиваться, позитивные тенденции наблюдаются в экономике и социальной сфере, реализуются масштабные программы и проекты, нацеленные на повышение качества жизни».

Конституционный суд Татарстана, представляя судебную власть в системе разделения властей в республике, осуществляет важнейшие законодательно закрепленные цели, направленные на защиту основных конституционных прав и свобод человека и гражданина, в том числе и социальных.

Статистические данные Конституционного суда Республики Татарстан показывают, что чаще всего граждане обращаются в суд по вопросам нарушения социальных прав. Эти показатели сохраняются на протяжении всего периода деятельности суда, более того, в последние годы наметилась тенденция по увеличению доли обращений в указанной сфере. Анализ обращений, поступающих в Конституционный суд Татарстана, и принимаемых по ним итоговых решений свидетельствует о наличии некоторых вопросов к правовому регулированию сферы социальной защиты в нашей республике.

К примеру, за последние пять лет (с 2015 по 2019 год) в суд в общей сложности поступило 477 письменных обращений. Из них 19 процентов касалось проблем социального обеспечения. Отмечу, что 62 процента обращений по социальным вопросам не содержало признаков явной неподведомственности Конституционному суду и они были переданы на предварительное изучение судьям. Следовательно, заявителями в этих обращениях выражались сомнения о соответствии Конституции Республики Татарстан правовых норм республиканского или муниципального значения, касающихся социальных прав и гарантий. В результате рассмотрения указанных обращений по ним были вынесены итоговые решения, в которых нередко раскрывался конституционно-правовой смысл оспариваемых правовых норм и содержались правовые позиции рекомендательного характера по внесению из-

менений в правовое регулирование в целях приведения их в соответствие с конституционными принципами и нормами.

Заявителями по делам, затрагивающим сферу социального обеспечения, стали самые незащищенные категории граждан. Так, в 38 процентах решений вопросы касаются предоставления мер социальной поддержки инвалидам; в 27 процентах постановлений и определений содержатся правовые позиции в отношении семей с детьми; в 20 процентах от количества рассмотренных дел заявителями выступали ветераны труда; 11 процентов решений вынесены в отношении многодетных семей; оставшаяся часть решений была принята по жалобам прочих категорий граждан.

В 50 процентах обращений были изложены вопросы, касающиеся социальных выплат, пособий и субсидий, предоставляемых гражданам государством. Так, Конституционным судом республики были проверены на соответствие Конституции нормы о порядке обращения за компенсацией части родительской платы за присмотр и уход за ребенком в образовательных дошкольных организациях; о порядке предоставления социальных услуг поставщиками специальных услуг в стационарной форме республиканского социального обслуживания; о порядке и условиях предоставления субсидий-льгот на оплату жилья и коммунальных услуг; о порядке предоставления единого месячного социального проездного билета и детского социального билета. Также был обжалован порядок предоставления налоговой льготы инвалидам.

Доля обращений по вопросам предоставления социального жилья составила 34 процента. Были оспорены правила социальных выплат молодым семьям на предоставление жилья; порядок предоставления жилья в рамках республиканской государственной поддержки в части условий и сроков рассрочки платежей граждан для приобретения жилья по социальной ипотеке; правила и порядок постановки на учет нуждающихся в улучшении жилищных условий в системе социальной ипотеки; нормы предоставления жилых помещений по договорам найма; порядок предоставления жилищной субсидии на приобретение жилого помещения за счет средств бюджета Республики Татарстан.

14 процентов обращений затрагивали вопросы обжалования нормативных правовых актов о предоставлении земельных участков гражданам, имеющим трех и более детей, а также порядка подготовки списков граждан, имеющих право на бесплатное получение земельных участков, предусмотренных республиканским земельным законодательством.

Отмечу, что на протяжении 2017, 2018 и 2019 годов случаи обращений многодетных семей участились. Конституционным судом республики вынесено в отношении этой категории заявителей 6 итоговых решений, в которых содержатся те или иные рекомендации по внесению изменений в действующее нормативно-правовое регулирование или осуществлена корректировка правоприменительной практики. На конкретном историческом этапе развития нашего государства вопросы семьи и демографии, безусловно, являются одними из ключевых. Обращусь к тези-

сам, сформулированным Президентом Российской Федерации в Послании Федеральному Собранию 20 февраля 2019 года, суть которых заключается в большом массиве мер, направленных на поддержку многодетных семей. Это и увеличенные социальные выплаты, и снижение налогов, и льготы по ипотечному кредитованию, и включение в ипотечную программу земельных участков и частных домовладений. И самый основной из озвученных им тезисов — это повышение рождаемости.

За пятилетний период по вопросам социального обеспечения граждан принято 9 постановлений. Отмечу, что в пяти судебных заседаниях из 9 (56 процентов) в качестве представителя органа, издавшего оспариваемый нормативный правовой акт от Кабинета Министров Республики Татарстан выступало профильное министерство — то есть Министерство труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан.

В качестве примера, демонстрирующего конструктивное взаимодействие Конституционного суда с Кабинетом Министров Республики Татарстан и Министерством труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан приведу постановление Конституционного суда Республики Татарстан от 16 апреля 2019 года № 82-П, в котором суд признал пункт 1 постановления Кабинета Министров Республики Татарстан от 9 февраля 2018 года № 67 «О единовременной выплате женщинам, постоянно проживающим в сельской местности, поселках городского типа, при рождении ребенка», а также абзац первый пункта 1, абзац первый пункта 6 и абзац шестой пункта 7 Положения о порядке предоставления единовременной выплаты женщинам, постоянно проживающим в сельской местности, поселках городского типа, при рождении ребенка, утвержденного данным постановлением, соответствующими Конституции Республики Татарстан.

Вместе с тем Конституционный суд Республики Татарстан указал, что признание оспариваемых заявительницей правовых положений соответствующими Конституции Республики Татарстан не препятствует совершенствованию механизма предоставления единовременной выплаты женщинам, постоянно проживающим в сельской местности, при рождении первого (третьего) ребенка. Внесение изменений, уточняющих порядок подтверждения факта постоянного проживания в сельской местности не менее трех лет гражданина, претендующего на получение данной выплаты, с указанием на возможность представления соответствующего судебного решения исключало бы неоднозначное толкование, произвольное применение оспариваемых норм и способствовало бы определенности, ясности и недвусмысленности правового регулирования в данной сфере.

В силу этого постановлением Кабинета Министров Республики Татарстан от 22 августа 2019 года № 698 в оспоренный нормативный правовой акт внесено изменение, предусматривающее возможность подтверждения гражданином, претендующим на получение соответствующей выплаты, факта его постоянного проживания в сельской местности, поселках городского типа на тер-

ритории Республики Татарстан не менее трех лет — в случае отсутствия регистрации по месту жительства в сельской местности, поселках городского типа на территории Республики Татарстан не менее трех лет на дату обращения с заявлением, путем представления копии вступившего в законную силу решения суда об установлении факта постоянного проживания не менее трех лет в сельской местности, поселках городского типа на территории Республики Татарстан.

С целью мониторинга исполнения органами публичной власти решений Конституционного суда Республики Татарстан, а также учета рекомендаций в части внесения изменений в оспариваемые нормативные правовые акты, судом систематически направляются запросы в органы государственной власти и органы местного самоуправления, к компетенции которых относится соответствующий вопрос. И здесь надо отметить, что, как уже показывает вышеуказанный пример, Министерство труда, занятости и социальной защиты Республики Татарстан оперативно проводит работу по подготовке соответствующих изменений в правовое регулирование на основе правовых позиций Конституционного суда Республики Татарстан.

В завершение своего выступления хочу обратить внимание на позицию Президента Республики Татарстан Рустама Нургалиевича Минниханова, изложенную в послании Государственному Совету от 25 сентября текущего года, который подчеркнул, что «важнейшим приоритетом работы органов власти является развитие человеческого капитала, повышение качества жизни населения. На это направлены Стратегия—2030 и все республиканские программы, которые с текущего года усилены мерами по реализации национальных проектов».

Уменьшение социального разрыва, преодоление несправедливости — это задача действительно единая для всей публичной власти, в том числе для конституционного правосудия, разумеется, присущими ему инструментами судебной защиты социальных прав.

Благодарю за внимание!

РЕЗОЛЮЦИЯ
ПО ИТОГАМ ЗАСЕДАНИЯ НАУЧНО-КОНСУЛЬТАТИВНОГО СОВЕТА ПРИ КОНСТИТУЦИОННОМ СУДЕ РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН НА ТЕМУ «ОТДЕЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СФЕРЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ В РЕСПУБЛИКЕ ТАТАРСТАН»

г. Казань 29 ноября 2019 года

Заслушав выступления докладчиков, обсудив заявленную тему в формате круглого стола, а также в целях дальнейшего совершенствования правового регулирования сферы социальной защиты в Республике Татарстан участники заседания решили:

1. Рекомендовать органам государственной власти Республики Татарстан и органам местного самоуправления уделять особое внимание публичному освещению предусмотренных законодательством мер социальной поддержки граждан, а также разъяснению условий и порядка их предоставления.

2. Предложить органам государственной власти Республики Татарстан рассмотреть вопрос о целесообразности разработки единого систематизированного нормативного правового акта, регулирующего отношения в сфере социальной защиты Республики Татарстан.

3. Продолжить работу Конституционного суда Республики Татарстан по:

— взаимодействию с республиканскими и муниципальными средствами массовой информации, включая выступления судей Конституционного суда Республики Татарстан на радио и телевидении, в рамках информирования граждан о способах защиты своих социальных прав, в том числе посредством конституционного судопроизводства;

— проведению обучающих семинаров по вопросам защиты конституционных прав и свобод для социально незащищенных категорий граждан;

— проведению дней открытых дверей, в том числе для социально незащищенных категорий граждан.

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

О поощрении Благодарственным письмом Конституционного суда Республики Татарстан

г. Казань 29 октября 2019 года

В соответствии с Положением о Благодарственном письме Конституционного суда Республики Татарстан, утвержденным решением Конституционного суда Республики Татарстан от 1 марта 2012 года № 1-Р, Конституционный суд Республики Татарстан

решил:

За многолетнюю плодотворную работу, обеспечение эффективной деятельности финансово-экономического отдела аппарата Конституционного суда Республики Татарстан поощрить Благодарственным письмом Конституционного суда Республики Татарстан Халитову Римму Дамировну, начальника финансово-экономического отдела аппарата Конституционного суда Республики Татарстан.

№ 7-Р

Конституционный суд
Республики Татарстан

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

О поощрении Благодарственным письмом
Конституционного суда Республики Татарстан

г. Казань 29 октября 2019 года

В соответствии с Положением о Благодарственном письме Конституционного суда Республики Татарстан, утвержденным решением Конституционного суда Республики Татарстан от 1 марта 2012 года № 1-Р, Конституционный суд Республики Татарстан

решил:

За активную информационную поддержку деятельности Конституционного суда Республики Татарстан и взаимодействие в вопросах защиты прав и свобод граждан поощрить Благодарственным письмом Конституционного суда Республики Татарстан телекомпанию «Эфир».

№ 8-Р

Конституционный суд
Республики Татарстан

РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

О поощрении Благодарственным письмом Конституционного суда Республики Татарстан

г. Казань 29 октября 2019 года

В соответствии с Положением о Благодарственном письме Конституционного суда Республики Татарстан, утвержденным решением Конституционного суда Республики Татарстан от 1 марта 2012 года № 1-Р, Конституционный суд Республики Татарстан

решил:

За активную информационную поддержку деятельности Конституционного суда Республики Татарстан и взаимодействие в вопросах защиты прав и свобод граждан поощрить Благодарственным письмом Конституционного суда Республики Татарстан телерадиокомпанию «Новый Век».

№ 9-Р

Конституционный суд
Республики Татарстан

ДЛЯ ЗАМЕТОК